DERLEYEN
MEHMET ALİ YILMAZ

ABD EMPERYALİZMİ ve ORTADOĞU

Mehmet Ali Yılmaz Haluk Başçıl
Levent Yakış Kemal Ulusaler
M. Tanju Akad Oğuz Türkyılmaz

İMGE kitabevi

DERLEYEN
M. A. YILMAZ
ABD EMPERYALİZMİ ve ORTADOĞU

1953 yılında Antalya'da doğan **Mehmet Ali Yılmaz**, 1971'de ODTÜ'ye girdi. 1970'li yılların başından itibaren devrimci gençlik mücadelesi içinde yer aldı. 1974'te Ankara'da kurulan gençlik örgütü, Ankara Demokratik Yüksek Öğrenim Derneği'ne (ADYÖD) üye olan Yılmaz, 1975 başlarında kurulan ODTÜ-DER'in kurucuları arasında yer aldı. Bu derneğin başkanlığını yaparken, Ankara'daki devrimci-demokrat gençlerin kurduğu Ankara Yüksek Öğrenim Derneği'nin (AYÖD) yönetimine seçildi. 1970'li yıllarda gençliğe karşı başlatılan faşist saldırılar ve işgallere karşı yürütülen devrimci mücadeleyi örgütleyenlerden birisi olarak, Devrimci Gençlik hareketinin kuruluş ve örgütlenme faaliyetlerinde bulundu. 1976 yılında, Türkiye devrimci gençliğinin ihtiyacı olan merkezi gençlik örgütünün kuruluş çalışmalarında yer alan Mehmet Ali Yılmaz, bu çalışmalar sonucunda oluşturulan Devrimci Gençlik Dernekleri Federasyonu'nun (DEV-GENÇ) Genel Başkanı oldu. Mehmet Ali Yılmaz, Devrimci Yol hareketinin örgütlenmesi ve emperyalizme-faşizme karşı verilen mücadelenin yükseltilmesi için çalıştı. 12 Eylül askeri darbesinden sonra yakalandı ve on bir yıl kadar hapis yattı. Hapisten çıktıktan sonra TAKSAV'ın kuruluşunda çalıştı. Bu vakfın yönetiminde bulunan Yılmaz, ÖDP'nin kuruluş çalışmalarında ve ilk dönem Parti Meclisi'nde yer aldı. *Kurşunkalem Sevdası* isimli bir şiir kitabı olan Mehmet Ali Yılmaz, 2011 yılından bu yana anafikir.gen.tr'de görüşlerini yazmayı sürdürüyor.

Derleyen
Mehmet Ali Yılmaz

ABD Emperyalizmi ve Ortadoğu

Mehmet Ali Yılmaz • Levent Yakış
M. Tanju Akad • Haluk Başçıl
Kemal Ulusaler • Oğuz Türkyılmaz

İMGE kitabevi

İmge Kitabevi Yayınları
Genel Yayın Yönetmeni
Şebnem Çiler Tabakçı

ISBN 978-975-533-767-8

© İmge Kitabevi Yayınları, Mehmet Ali Yılmaz, 2014

Tüm hakları saklıdır.
Yayıncı izni olmadan, kısmen de olsa
fotokopi, film vb. elektronik ve mekanik
yöntemlerle çoğaltılamaz.

1. Baskı: Ankara, Mayıs 2014

Editör
Yavuz Alogan

Grafik Tasarım
Aslı Sezer

Dizgi ve Sayfa Düzeni
Yalçın Ateş

Baskı ve Cilt
Pelin Ofset Tipo Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
İvedik Organize Matbaacılar Sitesi
558. Sok. No: 28 Yenimahalle-Ankara
Tel: (312) 395 25 80-83 • Faks: 395 25 84
www.pelinofset.com.tr
Sertifika No: 16157

İ m g e K i t a b e v i
Yayıncılık Paz. San. ve Tic. Ltd. Şti.
Konur Sok. No: 3 Kızılay 06650 Ankara
Tel: (0312) 419 46 10 - 419 46 11 - 418 19 42
İnternet: imge.com.tr • E-Posta: imge@imge.com.tr
Yayınevi Sertifika No: 11546

İçindekiler

Önsöz 7
Emperyalizmin Suriye'ye Saldırısı ve Türkiye 11
(Mehmet Ali Yılmaz)
Yeni Odak: Asya-Pasifik 21
(Mehmet Ali Yılmaz)
Emperyalizmin Türkiye'yi Ele Geçirme Süreci 27
(Mehmet Ali Yılmaz)
Anti-Komünizm ve NATO'nun Kuruluşuna Giden Yol 35
(Mehmet Ali Yılmaz)
ABD Emperyalizmi Ortadoğu'dan Vazgeçmez,
Ancak Vazgeçirilir 45
(Mehmet Ali Yılmaz)
Mazlumların Bugünkü Cephesi 51
(Mehmet Ali Yılmaz)
Büyük Güçler Uzlaşıyor mu? 57
(Mehmet Ali Yılmaz)
NATO Toprağı 63
(Mehmet Ali Yılmaz)
Ortadoğu ve Türkiye Devrimcileşiyor mu? 79
(Mehmet Ali Yılmaz)
BOP'un Türkiye'deki Dayanakları 83
(Levent Yakış)
12 Eylül'ün Ekonomi Politiği ve Jeopolitiği 93
(Levent Yakış)
Türkiye Solu, Kürt Solu ve Yolun Sonu 101
(Levent Yakış)

"Büyük Oyun"un Odağı: Afganistan 115
(M. Tanju Akad)
Avrasyacılık ve Reel Politika 123
(M. Tanju Akad)
Amerika Hızla Güç Yitirirse... 137
(M. Tanju Akad)
ABD'ye Tepkiler Yükseliyor... 143
(Haluk Başçıl)
ABD Emperyalizmi ve Siyasi İslam 151
(Haluk Başçıl)
Ulusal Kurtuluş Mücadelesi ve Emperyalizm 159
(Haluk Başçıl)
Kafkaslarda 'ABD/NATO' - Rusya Çatışması:
5 Gün Savaşı 183
(Haluk Başçıl)
Küreselleşme ve Savaşlar - İç Çatışmalar 197
(Haluk Başçıl)
Petrol ve Doğal Gaz Komşusu: Türkiye 259
(Haluk Başçıl)
Yeni Akdeniz 281
(Kemal Ulusaler)
Enerji Sektöründe Kamu Mülkiyetinin ve
Planlamanın Stratejik Önemi 289
(Oğuz Türkyılmaz)

Önsöz

Toplumla ilgili konularda iki büyük sorunumuz var. Neler olup bittiğini sürekli izleyebilmek ve daha iyi bir toplum için gerçekçi alternatifler üretmek. Bunlar hiçbir zaman bitmeyecek, toplumcu bakışa sahip olanlar için hayatın bir parçası olmaktan çıkmayacak olan süreçler ve arayışlardır. Biz de kendi yaşam süremizde buna elimizden geldiği kadar katılmayı tercih ediyoruz. Elinizdeki derlemeye konu olan ve daha önce Anafikir sitesinde bir grup okurun karşına çıkmış olan makaleler bu yaklaşımı tutarlı olarak sürdürme çabasının bir parçasından ibarettir.

Anafikir yazarları toplumcu alternatiflerin üretilmesi ve hayata geçirilmesi için mümkün olan en geniş bakışa sahip olmaya çalışan kişilerdir. Daha net bir şekilde ifade edersek, olayları şablonlara uydurmaya çalışmamakta, öncelikle neler olup bittiğini anlamaya çalışmakta ve bunu toplumcu alternatiflerin üretilmesinin önkoşulu olarak görmektedir. Bu durum, elbette ki yazarların belli görüşlere sahip olmadığı anlamına gelmemekte, tam tersine, görüşlerini donmuş kalıplardan kurtararak yaratıcı ve açık bir zeminde geliştirme gayretini temsil etmektedir. Toplumsal hayatın gelişme hızını izlemenin zorluklarıyla birlikte, siber ortamda ve medyada yayılan kitle kültürü ve egemen anlayışların denetimindeki dezenformasyonun yarattığı zihin karışıklığı her alanda yaygınlaşmış bulunmaktadır. Ve tam da bu nedenle karmaşık gerçekliği net bir şekilde ortaya koyma çabası daha da önem kazanıyor. Ve gene aynı nedenle kapitalizm ve emperyalizmden destek alan gericiliğe karşı muhalefetin gelişmesinin ön koşullarından birisi de budur. Daha iyi, yani demokratik ve hukuka saygılı, dolayısıyla özgür bir topluma doğru yol almak ancak karmaşık gerçekliğin çözümlenmesi sayesinde mümkün ola-

bilir. Esasen bu sürekli olarak yapılması gereken bir çalışmadır çünkü şu veya bu konuyu çözümledik bitti şeklinde bir yaklaşım olamaz. Her konuya daima daha farklı açılardan bakmak mümkün olduğu gibi, toplumun her alanı birbirleriyle etkileşim halinde, kısa ve uzun vadeli iç ve dış dinamiklerin sürekli iteklediği değişimlere tabidir.

Bu kitapta derlenen makaleler Türkiye'deki temel bazı gelişmeleri bölgemizdeki değişiklikler ışığında anlamaya çalışan yazılardır. Ortadoğu, Kafkasya ve genel olarak Avrasya anakarası üzerindeki politikaların ve bunların sürekli değişen bileşke ve sonuçlarının ülkemizi ne kadar etkilediği herkesin bildiği hususlardır. Yazarlarımız bu karmaşıklığın bazı yönlerini ele almışlardır. Elbette ki bu analizleri nihai çözümlemeler olarak görmek yerine, anlamaya yönelik yaklaşımlar, bazılarını da düşünce malzemeleri olarak görmek gerekir. Kaldı ki gelişmeler çoğu zaman öngörülmesi mümkün olmayan bir hızda ve gene beklentilere ya da beklenenlere her zaman tam uymayan istikametlerde ortaya çıkabilmektedir. Diğer konularda olduğu gibi, politika da, önyargıların hakim olduğu ve büyük zarar verdiği bir sosyal alandır. Şayet zihnimiz doğru odaklanmamışsa, hiçbir gözlük yeterli olmuyor. Ne var ki koşullanmalar hem bakışta, hem de yorumda hataları artırıyor.

Türkiye toplumcu hareketleri çok uzun zamandır gerçekçi ve kapsamlı bir alternatif üretememekte, kendi dışından empoze edilen dar alanlara sıkışıp kalmış bulunmaktadır. Bunun birçok nedeni arasında düşünce zaafları önde gelir. Bilginin edinilmesi ve sistemleştirilmesi konusunda yetersizlik açıktır. Ama bundan çok daha önemlisi olaylara bakış yöntemlerinin yetersizliğidir. Toplumcu yaklaşımlara sahip olduğunu ileri sürenlerin çoğu, bir yandan liberallerin ve etnik grupların, diğer yandan da milliyetçi etkilerin altında, emperyalizmin politikalarının yedeğine girmiştir. Bu durum bağımsız düşünmeyi çok önemli bir sorun haline getirmiş bulunmaktadır. Kısa vadede bilgi eksikliğimizi telafi etmek mümkündür, ama kendi toplum yapımıza ve kültürümüze has bağımsız düşünce sistemlerinin geliştirilmesi ancak daha uzun vadede mümkün olabilecek bir şeydir. Kendi felsefesini yaratmayan, ya da yaratamayan toplumların yabancı etkilerden daha fazla zarar görmesi kaçınılmazdır. Referanslarınız yabancıysa, bakışlarınız da ister istemez bundan etkilenecektir. Türkiye'de yabancı bakışların yaygınlığı, zihinlerdeki kısırlığın ve karışıklığın önemli nedenlerinden birisidir. Bağımsız bir bakışla ve eleştirel bir şekilde düşünmeye başlamak için çok geç kaldık ama zararın neresinden dönülse kardır. Yazık ki, yakın tarihimizde top-

lumcu kesimler hemen her seferinde batıdan düşünce ve model aktarmacılığı yapmıştır. Halbuki hiçbir model başka bir topluma uymayacağı gibi, bir toplum için belli bir zaman aralığında yapılmış olan modeller de bir başka zamanda geçerli olamaz. Toplumların giderek daha hızlı geliştiği çağımızda, aktarmacılığın zararları daha da fazladır. Bu durum son derece yerleşip içselleşmiştir ve kurtulmak yoğun bir çaba gerektirir. Ne var ki, tahlil yaparken batılıların sunduğu bilgi ve görüşlerin herhangi birisini aktarmak bizde hala çok geçerli bir durumdur. Bilgi, elbette her yerden alınabilir, ama bunların nasıl ve niçin oluşturulduğu ve hangi anlamları taşıdığını da değerlendirmek ve alternatiflerin ışığında aktarmak bir borçtur.

Yazarların halisane beklentisi, okurların bölgemizle ilgili bu yazıları incelerken eleştirel yaklaşımlarını ön planda tutmaları ve böylece düşünmek için oluşturacakları temeli sağlamlaştırmalarıdır. Önemli olan olaylara bakışta belli referans noktaları oluşturmaktır. Bu referanslar oturduktan sonra, ardı arkası kesilmeden gelen yeni gelişmeleri değerlendirmek çok daha kolay olacaktır. Öte yandan, referanslar yanlış ise, hiçbir bilgi yığını doğru değerlendirme sağlamayacaktır. Bilgiler değişkendir çoğu zaman ama referanslar istikrarlı olmalıdır. Bunun yolu temel değerleri daima el üzerinde tutmaktır. Kendi felsefi geleneğini yaratmamış olan toplumlar değerlerinin ve siyasi-toplumsal istikrarlarının yıkılması karşısında çaresiz kalarak sürekli kriz yaşarlar. Bunun kırılması gerçekten zordur. Ülkemizdeki gelişmelerde dış faktörlerin genellikle belirleyici olması da krizin sürekliliğinin temel nedenlerinden birisidir. Bu derlemede söz konusu dış etkenlerin ve gelişmelerin bir kısmını inceleyen yazıların seçilmiş olmasının bir nedeni de budur. Buradaki yazıların diğer konularla bağlantılarını içeren başka derlemelerin de çok uzak olmayan bir gelecekte yayınlanacağını umuyoruz.

Mehmet Tanju Akad

Emperyalizmin Suriye'ye Saldırısı ve Türkiye

Mehmet Ali Yılmaz

SURİYE VE BAAS

1516-1918 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği altında kalan Suriye, Birinci Paylaşım Savaşından sonra, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşüyle birlikte Fransız mandası haline getirildi. 1943 yılında Şam'da kurulan Baas Partisi Fransız sömürgeciliğine karşı milliyetçi fikirler ve politikalar savunuyordu. Suriye'nin 1946 yılında bağımsızlığına kavuşmasından sonra; 1953'te Suriye Sosyalist Partisi ile birleşen bu parti, Arap Sosyalist Baas Partisi adını aldı. 1963 senesinde gerçekleştirilen bir darbe ile de Baas rejimi hayata geçirilmeye başlanıyordu. Baas ideolojisi ile Arap milliyetçiliği, İslamcılık, bağlantısızlık politikası, anti-emperyalizm ve "sosyalizm" sentezlenmeye çalışılmaktaydı. Bu sentezde İslami yanın milliyetçiliğe göre çok daha zayıf olduğunu ve laikliğin öne çıktığını söyleyebiliriz.

Bu sentezin nasıl bir içeriğe sahip olduğunu daha net anlayabilmek için Niyazi Berkes'in 1965 yılında, Baas'ın olgunlaşma döneminde, yaptığı bir değerlendirmeyi sunmak yerinde olacaktır:

> Bu partinin ideolojisinde İslamlık, milliyetçilik ve sosyalizmin üçü de gerçekten acayip niteliklerle birbirine bulanmış halde. Her biri hakkında bizim alıştığımız belirli açılardan bakıldığı zaman-Ba'ath (Baas) ne İslamcı, ne milliyetçi, ne de sosyalisttir. Belki daha yerinde bir deyişle, Suriye toplumunun kendine yol bulma çabalarındaki çırpınmalarının bir kakafonisi. (Niyazi Berkes; *İslamlık, Ulusçuluk, Sosyalizm;* s. 42).

Mısır'da Nasır'ın öncülüğünde en parlak dönemini yaşayan bu ideoloji, 20. yüzyılın ortalarında Arap dünyasını derinden etkilemiştir.

Suriye 1958 yılında Mısır ile birleşerek Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin ortaya çıkmasını sağlamışsa da bu birlik çok geçmeden 1961'de dağıldı. Çünkü Osmanlı hâkimiyetinin sonuçlanmasından sonra emperyalizmin cetvelle bölerek yarattığı Arap devletleri, İkinci Paylaşım Savaşı'nın sonuna kadar manda devletler olarak yaşadılar. Mandalıktan kurtulmalarından itibaren de emperyalistlerin kurguladıkları şekilde varlıklarını sürdürmeyi tercih ettiler. Özellikle Nasır'ın birlik çabaları, Ortadoğu'nun büyüyen çıbanı İsrail tehlikesine rağmen başarılı olamadı.

> Başarılı olsaydı, Nasır'ın Arap siyaseti bir Mısır İmparatorluğu yaratabilirdi. Toprağa tarihsel bağlılıktan ve manda sonrası devlet yapısından çıkan bölgesel milliyetçilik, Arap milliyetçiliğinin diğer biçimleriyle, özellikle Suriye ve Irak'ta laik milliyetçilikle açığa çıktı. Bu durum, Baas Partisi'nin felsefesiyle ifade edilmektedir. Baasçı millet kavramı daha etnik, bölgesel ve laik ve çok daha az İslamidir. Baasçı düşüncede İslam, Arap milliyetçiliğinin tamamlayıcı bir parçasıdır; aynı şey, 1950'den sonra Türk milliyetçiliği için de doğrudur. (Prof. Dr. Kemal H. Karpat, *Osmanlı'dan Günümüze Ortadoğu'da Millet, Milliyet, Milliyetçilik,* s. 195-196.)

Suriye'deki Baas'ın laik kesimlerin ve Alevi azınlığın belirleyici yönetimleri altında olduğunu söyleyebiliriz. Saddam'ın Baas'ı ise laik Sünnilerin yönetimi altındaydı.

SURİYE'NİN DEMOGRAFİK YAPISI

Birinci Paylaşım Savaşı'nda Osmanlı'dan koparılan Suriye'nin sınırları da diğer Arap ülkeleri gibi emperyalistler tarafından cetvelle çizildi. Bugün bu ülkenin nüfusu 23 milyon civarındadır. Bu nüfusun % 12-15'ini Aleviler, % 70'ini ise Sünniler oluşturmaktadır. Hıristiyanlar'ın oranı % 15 kadardır. Ülke nüfusunun ezici çoğunluğu Araplardan meydana gelirken Kürtlerin nüfusunun 1,5 milyona yaklaştığı ileri sürülmektedir. Binli yıllardan beri Türkmenlerin de yaşadığı bu ülkede işsizlik en önemli sorunlardandır. Kişi başına düşen gelir yaklaşık 2.400 dolardır.

ABD EMPERYALİZMİNİN YENİ STRATEJİSİNDE ORTA DOĞU VE SURİYE

ABD emperyalizmi 21. yüzyıl koşullarında yeni sömürgeci politikalarını geri bıraktırdıkları ülkelere kabul ettirebilmek için işgal ve zorbalık dâhil her yola başvurmaktadır. ABD, öncelikle IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşlar vasıtasıyla krediler açtırarak, doğrudan borçlandırarak, yardımlar organize ederek bu ülkeleri hegemonyası altına alma imkânlarını yaratmaya çalışır. Kültür ve ideolojiyi kullanarak veya çeşitli paktlar oluşturarak söz konusu ülkeleri kontrolü altına alma yolunda adımlar atar. Bu tür yolların yetersiz kaldığı durumlarda ise Birleşmiş Milletler gibi saldırıların "meşruiyeti"ni sağlayan örgütleri de kullanarak askeri saldırılar dâhil her yola başvurabilir.

"Renkli Devrimlerin" gerçekleştirildiği ülkelerde demokrasi ve insan haklarını sağlamayı vaat ederek kitleleri harekete geçiren emperyalist güçler ve ülke içindeki işbirlikçilerinin bu devletleri nasıl talan ettiklerini, halkı hangi vaatlerle aldattıklarını bütün dünya gördü ve yaşadı. Günümüzde ise Orta Doğu'da, Büyük Orta Doğu Projesi'nin hayata geçirilebilmesi için, dincigerici örgütler başta olmak üzere muhalifleri yönlendirerek ülke içinde çatışmalar yaratılmakta ve daha sonra da demokrasiyi kurmak, özgürlükleri gerçekleştirmek ve insan haklarını sağlamak adına harekete geçmektedirler. Emperyalistlerce kurban seçilen ülkede yer alan etnik ve dinsel yönden farklı kesimleri kışkırtarak; işbirlikçisi mevcut yönetici elitin yolsuzluklarını, hırsızlıklarını açık ederek; yoksulluktan bunalan geniş halk kesimlerinin sokağa dökülmesini kolaylaştırmakta ve böylece iç savaş çıkartarak stratejik hedeflerine ulaşmayı amaçlıyorlar. Bu arada gerçekten demokrasi ve özgürlük isteyen halk kitlelerini de bu kirli amaçlarına alet etmektedirler.

Ortadoğu petrollerini ve doğal gazını ele geçirmek ve bu bölgeyi emperyalist stratejisinin gereği olarak yeniden biçimlendirmek amacıyla, 2003 yılında başlatılan Irak işgali ile birlikte ABD ve ortakları Suriye üzerinde hesaplar yapmaya başlamışlardı. İsrail'in kuruluşundan (1947) itibaren Batılı güçler kendi çıkarlarının ortağı olarak hep bu devletin bölgede güç kazanmasını istemişler ve attıkları her adımda İsrail'in bölgesel çıkarlarını kollamışlardır. Irak işgalinden sonra da aynı amacı güden ABD, Suriye'deki muhalif hareketlerle ilgilenmeye başlamış, İsrail'in tahriki ve desteği ile bu ülkeyi sıkıştırma yolunu seçmişti.

ABD-İsrail ekseni Suriye'nin Filistinlilere ve Hamas'a verdiği desteği geri çekmesini, Lübnan'daki Hizbullah örgütünü yalnız

bırakmasını ve böylece Filistin ve Lübnan'ı İsrail'in insafına terk etmesini istiyordu. Ayrıca İran ile dayanışma içinde olmaması gerektiği, İran'ın bölgede yalnızlaştırılması ve Irak'a Suriye'den malzeme ve savaşçı geçişinin engellenmesi için baskı kurulmaya çalışılıyordu.

Batılı emperyalistlerin "Arap Baharı" olarak adlandırdıkları, Mağrip ülkelerinde başlayan ayaklanmalar zinciri dalga dalga doğuya, körfez ülkelerine yayılmaya başlamadan çok önce CIA görevlisi Graham Fuller ve I. O. Lesser, birlikte yazdıkları *Kuşatılanlar: İslam'ın ve Batının Jeopolitiği* adlı kitapta; Orta Doğu ülkelerinin karşılaşacağı başlıca toplumsal gelişmeleri ve emperyalizmin bölge ile ilgili politikalarının etkili bir biçimde hayata geçirilmesinde hangi ideolojiyi ve kesimleri kullanacaklarını ortaya koymaktadırlar:

> Çağdaş Müslüman âleminin siyasi gerçeklerinden biri, mevcut rejimlere muhalefette en muhtemel ve etkili kaynakların İslami kaynaklar olmasıdır. Genel olarak bunlar, kamuoyu nezdinde daha geniş bir meşruiyet taşır ve taban destekleri ve diğer partilere oranla daha güçlüdür. Siyasal sistemler birbirleriyle rekabet halindeki çok çeşitli unsura açık olmadığı takdirde, otoriter rejimler çöktüğünde onların yerini alma ihtimali en yüksek olan hareket İslamcılardır. Mısır ve Cezayir gibi birçok önemli devlet, siyasal İslam olgusuna yanlış yaklaştığından, önümüzdeki birkaç yıl içinde İslamcıların bu devletlerden birinde ya da ikisinde birden iktidara gelmesi ihtimali oldukça yüksektir. Özbekistan, Suriye, Tunus, Libya ve Fas gibi ülkeler de uzun vadeli bir İslamcı tehlike ile karşı karşıya kalabilir.

Orta Doğu'yu çok iyi bilen ve gelişmelere müdahale edebilecek kadar CIA'nın içinde olan Fuller ve arkadaşının 1990'lı yıllardaki bu öngörüleri önce Türkiye'de gerçekleşti. Büyük Orta Doğu Projesinin eş başkanı olan kişinin başkanlığını yaptığı dinci parti Türkiye'de iktidara getirildi. Türkiye gibi kısmen demokratik ve laik bir geçmişi olan bir ülkede iktidar olan anlayış Kuzey Afrika ve Arap ülkelerinde neden iktidar olamayacaktı?

Baskıdan ve sömürüden usanan halkın kurtuluş için ayağa kalkmaya hazır olduğu Tunus'tan başlatılan bölgeyi yeni liberal düzene göre şekillendirme faaliyeti, Mısır'dan sonra Libya'da emperyalist devletlerin zorlaması; askeri, ekonomik ve siyasal müdahalesi ile iç savaşa yol açarken Suriye'yi de benzer bir yola sokma çabalarının özellikle AKP eliyle yürütüldüğünü görmekteyiz.

Suriye'deki kalkışmanın temel gücünü oluşturan dinci gruplar arasında Müslüman Kardeşler ve Selefi-Vahabiler yer almak-

tadır. Emperyalist ülkelerden ve bölgedeki taşeronlarından aldıkları desteklerle silaha da başvurdukları ortaya çıkan bu gerici grupların toplumun demokrasi ve özgürlük beklentilerine cevap vermeleri mümkün mü? ABD'nin desteği ve yönlendirmesi ile Türkiye'de kurdurulan güdümlü muhalif bloğa AKP yönetiminin yataklık yaptığı ortadadır.

Muhalif olan diğer büyük kesim ise Kürtlerdir. Çok sayıda gruptan meydana gelen Kürtlerin önemli bir kısmının 2004 yılında gerçekleştirdikleri kalkışmada uğradıkları katliamdan dersler çıkardıkları için daha temkinli ve bölgesel ölçekte yapılan politikalara bağlı olarak davrandıkları söylenebilir. Sünni olan Kürtlerin büyük bir bölümünün Suriye'nin Kuzey-Doğusunda yaşadığını ve Türkiye'nin Güney-Doğusu ve Kuzey Irak ile de komşu olduğunu unutmayalım. Suriyeli Kürtler arasında PKK ve Talabani yanlılarının var olduğu da biliniyor. Öte yandan, İstanbul'da Suriyelilerin oluşturduğu işbirlikçi blok içinde de Kürt temsilcilerin yer aldıkları açıklandı.

Büyük bir kitle desteği olmayan komünistlerin bir kısmının iktidara yakın olduğunu ama gelişmeleri etkileyebilecek düzeyde güçlerinin de olmadığını biliyoruz.

SURİYE KONUSUNDA EMPERYALİSTLER ARASINDA ÇELİŞKİ VAR

ABD, AB ve işbirlikçileri, BM aracılığı ile Suriye üzerindeki kıskacı daraltmayı her fırsatta denemeye çalışıyorlar. ABD, Irak'ta ve Libya'da ortaya koyduğu gibi BM'i Suriye'ye karşı da kullanmak istemektedir. Suriye'nin bu örgütle işbirliği yapmadığını ileri sürerek Esad'ı köşeye sıkıştırmayı esas alıyor. Suriye'de insan haklarına uyulmadığı, sivil halka saldırıldığı, "reform" yapılmadığı gibi gerekçeler ortaya atılarak bu ülkenin iç işlerine açıktan müdahale ediliyor ve böylece yeni talepler yaratma stratejisi izleniyor.

ABD'yi Suriye'ye müdahale konusunda yalnız bırakmak istemeyen AB ülkelerinin en başında da Fransa bulunmaktadır. Libya'ya saldırıda çok istekli davranan Fransa'nın eski sömürgesi Suriye'yi ABD-İsrail birliğine tek başına yedirmek yanlısı olmadığı anlaşılmaktadır.

Fransa, AB kararları ile Suriye'ye karşı ekonomik içerikli konularda, hava sahasını kullanma ve seyahat alanlarında kısıtlamalar getirmede başrolü kimseye kaptırmamıştır. Fransa Dışişleri Bakanı Alain Juppe 27 Ağustos 2011'de *Le Parisien* gazetesine yaptığı açıklamada emperyalizmin yeni politikasını ve Fransız emperyalizminin gerici karakterini ortaya koyuyor. Bakan Juppe,

Fransa'nın dış politikasını değiştirdiklerini, "insan haklarını" dış politikalarının merkezine yerleştirdiklerini, bundan sonra "istikrarı" esas almayacaklarını, sivil itaatsizliğe destek vereceklerini açıklayarak emperyalizmin ve Fransa'nın yeni sömürge politikasının esasını ifade ediyordu. Fransız Bakan, bu politikanın Suriye'de de uygulanmakta olduğunu belirtmekten geri durmuyor. Diğer AB ülkelerinin de aynı yolun yolcuları olduklarını anlamak için politikalarına bakmak yeterlidir.

Dün mazlum milletleri "medeniyet" götürme adına işgal ederek soyan, 1929-33 bunalımını dünyayı kana bulayarak aşmaya kalkışan emperyalistlerin günümüzde içine girdikleri ve gittikçe genişleyen krizin faturasını; geri bıraktırdıkları halklara ambargolarla, iç karışıklıklarla, onlar da yetmezse bombalarla, "insan hakları" ve "demokrasi" ihraç ederek ödettirmeye niyetlendikleri anlaşılmaktadır.

Suriye'deki yönetimin, Batılı emperyalistlerin planladığı açığa çıkan iç çalkantılar; ABD, AB ve AKP iktidarının ekonomik, askeri, politik ve psikolojik baskıları ile düşmezse yeni ve daha etkili tedbirler karşısında çok zorlanacağı açıktır. Emperyalist soyguncuların askeri saldırıyı gündeme getirmeyeceklerini belirtmelerine rağmen buna inanmak için saf olmak gerekir. Arap Birliği'nin askeri seçeneğe karşı çıkmasını batılı emperyalistlerin ne kadar ciddiye alacakları tartışma götürür. Rusya ve Çin'in BM Güvenlik Konseyinde askeri müdahale seçeneğini veto etmiş olmaları dahi Suriye'yi rahatlatmamıştır. Çünkü emperyalist güçler ve taşeronları bu ülkeye karşı düşmanlıklarına ara vermeksizin devam etmektedirler. Son zamanlarda gerçekleştirilen PKK saldırılarının arkasında Suriye'nin olduğu propagandasını yaptırmaya başlayan AKP iktidarının bu ülkeye karşı, ABD desteğiyle, bazı provakatif hareketlere girişmesi ihtimal dâhilindedir.

Öte yandan, BM Güvenlik Konseyi'nde Libya'ya saldırı kararı alınırken tarafsız kalan Almanya'nın Suudi Arabistan'a 1,7 milyar Euro'luk Leopard tankı sattığını da hatırlamamız yerinde olur. Suudilerin bu büyük çaplı silahlanmayı kendi halkına ve körfez bölgesindeki Şii ayaklanmacılara karşı yaptığını söyleyebiliriz. ABD'nin 5. filosunun üslendiği Bahreyn'de İran'a yakınlık duyan ve çoğunluk olan Şii Arapların isyanını Batılıların görmezden geldiğini tüm dünya biliyor. Amerikancı petrol Şeyhlerinin yönetimi elinde tuttuğu Bahreyn'deki halk hareketine Suudi ordusunun müdahale etmesine AB ve ABD gibi AKP'nin de sesi çıkmamıştır. Suriye'de demokrat ve insan hakları savunucusu kesilenlerin ABD işbirlikçisi ve azınlığa dayanan yönetime sahip olan Bahreyn'deki saldırıları görmezlikten gelmelerini nasıl izah ettiklerini bütün dünya uzun zamandır merak etmektedir.

TÜRKİYE'NİN SURİYE POLİTİKASI BÜYÜK ORTA DOĞU PROJESİ'NİN İÇİNDE ELE ALINMALIDIR.

Türkiye'nin Suriye ile yıllardır bozuk olan ilişkisi, Hafız Esat'ın Haziran 2000 yılında ölümünden sonra düzelmeye başladı. Cumhurbaşkanı A. N. Sezer'in Esat'ın cenazesine katılması Türkiye Suriye ilişkilerinin iyileşme yolunu açtı. Daha sonraki yıllarda iki ülke arasında ekonomik, siyasi, askeri vb. alanlarda önemli adımlar atıldı.

BOP'un bölgede uygulamaya sokulabilmesi ve başarıyla sürdürülebilmesi için bu projenin sahipleri tarafından iktidara getirilmiş olan AKP'nin Orta Doğuda attığı bütün önemli adımlar, ABD'nin emperyalist politikaları ile uyumludur. AKP, Türkiye'nin çıkarlarından önce ABD'nin çıkarları için politik adımlar atmaktadır. ABD'nin ılımlı dinciliği Müslüman ülkelere benimseterek veya dayatarak hâkimiyetini güçlendirme, eskiyen hegemonyasını yeni politikalarına uygun hale getirme girişimlerini AKP desteklemektedir. Sadece desteklemekle kalmayıp Libya'da olduğu gibi emperyalist saldırının parçası da olmaktadır. ABD'nin Irak işgaline katılabilmek için adeta çırpınmış olan AKP iktidarı, bugün Suriye'de gönüllü olarak emperyalistlerin öncü gücü konumundadır.

AKP neden bu Müslüman ülkelerdeki iktidarlara karşı emperyalistlerle birlikte hareket etmektedir? Her şeyden önce patronunun onu neden iktidara getirdiğini, 28 Şubat sürecinde eski dönemin dincilerinin tasfiye edilerek "neoliberal dinciliğin" temsilcileri olarak iktidara oturtulduklarının bilincindedirler. BOP'un ideolojisi "Amerikan Sünniliği"nin Türkiye siyasi hayatındaki temsilciliğini elde etmiş olmalarının karşılığını ödemek zorunda olduklarını çok iyi biliyorlar. Bu nedenle ülke ve komşularının ortak politik çıkarlarından önce emperyalistlerin politikalarını uyguluyorlar ve ayrıca bu politikaların kendi ideolojileri ile de uyum içinde olduğunu düşünüyorlar. Böylece Ortadoğu'daki Sünni halkları "ılımlı İslamcılık" etrafında bir araya getirerek ABD'nin stratejik bölge hegemonyasının sağlamlaştırılması için yeni sömürgecilik politikalarının uygulanması sağlanmaktadır. Emperyalist Batılıların kontrolü altında olan Müslüman Kardeşler gibi Sünni örgütler ve diğer dini ve etnik gruplar tahriklerle hareketlendirilerek Suriye karıştırılmakta ve böylece ABD'nin bölge ile ilgili yeni politikalarının hayata geçirilmesinin yolu açılmaya çalışılmaktadır. AKP ise bu yeni politikanın taşeronluğunu Obama ile R. T. E.'nin son görüşmesinden sonra aleni bir şekilde yapmaktadır. Böylece ABD'nin bölgedeki operasyonlarını

yürüten AKP iktidarı, ülke içinde de dış desteğin verdiği güvenle totaliter ve faşizan bir yönetim kurma yolunda kararlı adımlarla ilerlemektedir. O kadar ileri gitmektedir ki; bir yandan Türkiye'yi İsrail'e kalkan durumuna sokarak ülkeyi büyük bir tehlikenin içine atmaktan geri kalmıyor; diğer yandan da ülkemiz neo-Anayasa ile BOP'a tam olarak uyumlu hale getiriliyor.

Emperyalistler, Türkiye'yi AKP vasıtasıyla totaliter "ılımlı dinciliğin" merkez üssü haline getiriyorlar. Neo-Anayasa ile birlikte Türkiye'yi tam olarak ele geçirecekler ve böylece AKP taşeronunun öncülüğünde, her gerek duyduklarında İsrail ile yaptıkları kayıkçı dövüşünün Araplar arasında yarattığı etkinin rüzgârını da arkalarına alarak, Suriye'nin "Amerikan Sünniliği" anlayışının politikası olan "ılımlı İslamcılığın" katarına takılması iç savaş çıkartılarak da olsa sağlanmaya çalışılacaktır. Amerikan karşıtı bir siyasi çizgi izleyen İran'ın yanında duran Orta Doğu'nun en önemli Arap ülkelerinden biri olan Suriye'nin ABD-İsrail eksenine sokulması emperyalistler için son yılların en büyük başarısı sayılacaktır. Bu başarının gerçekleşebilmesi için AKP başından beri Suriye konusunda ikiyüzlü bir politika izleye gelmiştir. Bu durum Wikileaks belgelerince de kanıtlanmaktadır. Belgelere göre AKP'nin Suriye yönetimi ile yakın ilişki içine girmesinin nedeni İran'ın yalnız bırakılmak istenmesidir. Bu gerçeği itiraf edenlerin AKP yöneticileri olması ise ilginçtir.

İlginç olan başka bir gerçek de Esad ile "kardeş" olan Başbakan'ın ve Abdullah Gül'ün Suriye'de olayların artmaya başlaması ile birlikte bu ülkeye karşı tavırlarının hızla değişmesidir. Esad ailesini hedef alan R. T. Erdoğan'ın Suriye halkına doğrudan hitap etme yoluna gitmesinin ise akılla, mantıkla ve uluslararası diplomasi ile izah edilebilir bir tarafı yoktur. Öte yandan mülteci akınının teşvik edilmesi ve hatta organize edilmesinin ise tamamen emperyalistlerin bir tezgâhı ve iç savaşı tahrik etmekle eş anlamlı bir davranış olduğu açıktır.

Bu arada Suriye basını ve yöneticileri, Türkiye'yi olaylarda parmağı olmakla, Müslüman Kardeşler'i eğiterek ülkelerine sokmakla ve muhaliflere silah yardımı yapmakla itham ettiler. İlişkiler giderek daha da kötüleşiyor, çünkü AKP iktidarının Suriyeli muhaliflere açıktan destek verdiği gün gibi ortada. Bununla da kalmayan bu iktidar kraldan çok kralcılık yaparak ABD'nin Suriye politikasının öncü müfrezesi gibi davranma anlayışını esas aldığını her hareketinde ortaya koymaktadır. Bayan Clinton'ın gerçekleştirdiği ziyaretinden sonra daha da Amerikancı bir politika izlemeye başlayan iktidarın Dışişleri Bakanı bizzat Şam'a giderek Suriye yönetimini emperyalist politikalara teslimiyete ikna etme-

ye çalışmıştır. Bu yetmeyince tehditlere başlamışlardır. R. T. E.'nin Obama ile Eylül ayında New York'ta yaptığı görüşmeden sonra Suriye yönetimi hakkında daha pervasız konuşmalar yapması ve yeni tedbirler geliştireceklerine dair sözler sarf etmesi tamiri gittikçe zorlaşacak gelişmelere kapı aralayacağı anlaşılmaktadır.

BOP'u hazırlayanların ve eş başkanının hesaba katmadıkları en önemli unsur, yeni sömürgeci politikalar doğrultusunda düzenlemeye başladıkları bölge ülkelerinin bazılarının (Suriye gibi) bu emperyalist stratejiye karşı direnmesi ve bu direnişi Afganistan ve Irak'ta olduğu gibi ABD'nin Sosyalizme karşı yetiştirdiği dinciler değil Arap yurtseverlerinin yürütmesidir. Arapların büyük çoğunluğunu dinci bir ideolojiyle, İngiliz Vahabiliğini Amerikan Sünniliği ile kaynaştırarak, istedikleri yöne sevk edebileceklerini düşündüler. İngilizleri ve Fransızları Ortadoğu'dan atan Arap yurtseverliğini ciddiye almadıkları anlaşılan ABD ve taşeronlarının, bölgenin en önemli ülkelerinden biri olan Suriye'yi ve Şam'ı Arap halkının çok kolay feda etmeyeceğini anlamaları uzun sürebilir.

SONUÇ OLARAK

Önümüzdeki dönemde emperyalist güçlerin, Suriye'ye karşı daha müdahaleci ve saldırgan bir politika izleyecekleri ve giderek ısıtılan bu politikanın uygulanmasında AKP iktidarına çok önemli görevler verecekleri (Obama-R. T. E. görüşmesi ile bu görevin verildiğine dair iddialar da var) ortaya çıkmış bulunuyor.

Bu dış müdahalenin Suriye'ye demokrasi ve özgürlük getirmeyeceği ise çok açıktır. Irak'a saldırdıkları zaman da demokrasiden, insan haklarından söz etmişlerdi. Ama sonuç bir milyonu aşan insanın katli, ülkenin yakılıp yıkılması, açlık, yoksulluk, Irak'ın zenginliklerine el konulması ve bu ülkenin bölünmesi oldu. Suriye'nin de böyle bir sona sürüklenmesinde Türkiye'nin de günahının olması, bu iktidara karşı sesini çıkarmayan herkesin sorumlu olduğu anlamına gelir. Çünkü BOP'un taşeronluğunu yapan AKP iktidarının uyguladığı politikalar bugün Türkiye'nin başına büyük belalar açmaz ise gelecekte halkımız bu mazlumlara karşı ABD ve İsrail ile birlikte kurulan tuzaklardan, yapılanlardan dolayı çok utanacaktır.

1911'de emperyalistlere karşı Libya'yı savunan Türkiye, bu iktidar döneminde emperyalistlerle birlikte bu ülkenin talan edilmesine yardımcı olmakta ve hatta pay kapmak için sıraya girmektedir. Dün Kaddafi'nin önünde saygıda kusur etmeyen AKP iktidarının önde gidenleri, bugün onun işkence edilerek öldürülmesinin sorumluları arasında olduklarını unutmasınlar... Emper-

yalistlerin ve işbirlikçilerinin "adaletleri" insanlığın vicdanını bir kez daha kanattı.

Irak'ı işgal ederek ve iç savaşa sürükleyerek parçaladılar ve teslim aldılar.

Libya'yı iç savaşa sürüklediler, parçalıyorlar, talan ediyorlar.

Suriye'yi parçalayarak teslim alabilmek için çok yönlü olarak saldırıyorlar.

Bu üç ülkede de emperyalizm politikasını hayata geçirirken, diğer işbirlikçilerinin yanı sıra, AKP iktidarını da kullandı, kullanıyor. Bu üç ülkede de BOP'un hayata geçirilmesinde Türkiye'yi yönetenler taşeronluk yaptılar ve bu günlerde daha da istekli olarak yapıyorlar. ABD emperyalizminin ülkemizi komşuları ile sorunlar yumağı içine soktuğu bilindiği halde, bu ülkenin yöneticilerinin bizi İran ve Suriye ile karşı karşıya getirmek için provokatif demeçler vermelerine, politikalar uygulamalarına rağmen iktidar, Amerika'nın dümen suyunda gitmekte her zamankinden daha istekli davranmaktadır. Öte yandan, Arap halkının, Türkiye'nin emperyalizmin öncü gücü gibi davranmasını unutmayacağını da bilmeliyiz. Cezayir kurtuluş mücadelesinde Türkiye'nin Cezayir halkının yanında yer almayıp, işgalci Fransa'ya destek olması hâlâ unutulmadı. Arap halkının emperyalist saldırganları ve işbirlikçilerini unutmayacağını tarih bize öğretiyor. Kaldı ki, Suriye'den sonra sıranın işbirlikçilere gelmeyeceğinin herhangi bir garantisi var mı?

Bitirirken bizi yakından ilgilendiren şu gerçeğin de altını çizmeliyiz: Suriye'de mücadeleyi belirleyecek devrimci bir halk gücü ve hareketinin olduğunu söyleyemeyiz. Emperyalizmin saldırısına karşı halkı devrimci fikirler etrafında örgütleyerek bu saldırganları yenilgiye uğratacak etkili devrimci bir gücün olduğunu da ne yazık ki söyleyemiyoruz. Ama emperyalizmin yeni sömürgeci saldırılarına teslim olmayan önemli bir halk ve iktidar gücünün olduğunu da biliyoruz. Yönetimin demokrat olmayan yapısını bahane ederek Suriye'nin iç işlerine müdahale etmenin, hele de bu ülkeye demokrasi getireceklerini, insan haklarını sağlayacaklarını iddia ederek müdahaleye kalkışanların emperyalizmle ve siyonizmle yapmakta oldukları işbirliğini gizlemek için bu yalanlara başvurduklarını suratlarına karşı açıkça haykırmalıyız.

Emperyalizmin sömürgeci politikalarına ve saldırılarına karşı çıkmayanlara devrimci denilemeyeceğini unutmamalıyız.

Engels'in şu sözü kulağımıza küpe olsun: "Tarih en acımasız Tanrıçalardandır."

23 Ekim 2011

Yeni Odak: Asya-Pasifik

Mehmet Ali Yılmaz

ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton geçtiğimiz Ekim ayında yayınlanan makalesinde, Başkan Obama'nın 5 Ocak 2012'de kamuoyuna açıkladığı "ABD'nin Küresel Liderliğini Korumak (Sürdürmek) İçin 21. Yüzyılın Savunma Öncelikleri" başlıklı strateji belgesinin ana dayanaklarını görebiliriz. Bayan Clinton söz konusu makalesinin girişinde yeni stratejilerindeki temel anlayışı ortaya koyuyor:

> Irak'taki savaşın dozu giderek düşerken ve Amerika, Afganistan'daki askerlerini geri çekmeye başlamışken, ABD tarihi bir dönemeçte bulunuyor. Son on yıldır bu iki alana devasa kaynaklar ayırdık. Ancak önümüzdeki on yıl boyunca, zaman ve enerjimizi nereye yatıracağımız konusunda daha zekice ve sistematik davranmalıyız; çünkü ancak böylelikle liderliğimizi kalıcı kılmak, çıkarlarımızı güvence altına almak ve değerlerimizi ileri bir aşamaya taşımak üzere kendimizi çok daha avantajlı bir durumda buluruz. Amerikan devletinin önümüzdeki on yıl için üstlendiği en önemli görevlerden biri de, dolayısıyla, Asya-Pasifik bölgesinde diplomatik, ekonomik, stratejik ve diğer yatırımlarını önemli ölçüde artırmaya odaklanmak olacaktır. (*Turquie diplomatique,* 15 Kasım - 15 Aralık 2011, Sayı: 34). (abç)

Clinton, bu yazısında dünyanın geleceğini, Asya - Pasifik bölgesinin belirleyeceğini belirtiyor. Başkan Obama da yanına Savunma Bakanı Leon Panetta'yı, Genelkurmay Başkanı Martin Dempsey'i ve kuvvet komutanlarını alarak Pentagon'da ABD'nin yeni

savunma stratejisini açıklıyor. Yeni belgede, Asya-Pasifik bölgesinin öncelik alacağı açıkça belirtiliyor. Açıklama sırasında Obama, "Asya-Pasifik bölgesinde varlığımızı güçlendireceğiz" diyerek amaçlarının altını çiziyordu. Savunma Bakanı Leon Panetta, " ABD'nin ekonomik ve ulusal güvenlik çıkarları açısından bu bölgenin" öneminin artmakta olduğunu vurguluyordu.

Çok ciddi bir borç krizi ve bütçe açığı yaşayan ABD, emperyalist hegemonyasının zayıflamasını önlemek için yeni bir yönelim belirliyor. İç sorunlarının yanı sıra, dünyada meydana gelen hızlı gelişmeler ve değişmeler ABD'yi yeni çareler aramaya itiyor.

Bu yeni stratejinin en önemli hedefinin Çin olduğu açık. Çin'i ABD'nin stratejik rakibi olarak gördüğü bu belge ile bir kez daha ortaya çıkıyor. Zaten geçtiğimiz Kasım ayının ortalarında Avustralya'ya giden Obama, başbakan Julia Gillard ile yaptıkları anlaşma gereğince bu ülkeye 2012'nin başlarında 250 deniz piyadesi göndereceklerini açıklayarak Asya-Pasifik bölgesine yönelik niyetlerini açığa vurmuştu. Obama Avustralya ziyareti sırasında yaptığı konuşmayla amaçlarını belirtiyordu: "Bölgeye ziyaretimle ABD'nin Asya-Pasifik bölgesine bağımlılığını artırdığını ortaya koymuş oluyorum," demişti. (*Hürriyet*, 16.11.2011).

Başbakan Gillard ise zaman içinde Avustralya'daki Deniz Piyadeleri'nin sayısının 2500'e kadar çıkacağını belirtiyordu.

Japonya ve Güney Kore'de de askeri üsleri bulunan ABD'nin bu girişiminin Çin'i "çevreleme" hareketi olduğu besbelli.

ABD'nin bu yeni savunma stratejisi gereği, Hindistan'ı stratejik ortak olarak görmek istediği anlaşılıyor. Endonezya, Filipinler ve Tayland'ın ise ABD'ye "hayır" deme ihtimali yok gibi. Son zamanlarda Japonya'nın Çin ile girdiği ticari ilişkilerin bu ülkenin geleneksel tavrında bir değişikliğe yol açabileceğini düşünenler olabilir. Ancak İkinci Yeniden Paylaşım Savaşı'ndan bu yana Japonya ABD çizgisinin dışına çıkamamıştır. Son tahlilde ABD'ye karşı davranabilecek tarihsel ve sistemik özelliklere sahip değil. Vietnam'ın da Çin ile davranmayacağını geçmiş yıllardaki ilişkilerine dayanarak söyleyebiliriz. Çin'in yanında kalan bölge ülkesi Kuzey Kore'dir. Ve Tayvan olabilir.

Çin, ABD'nin açıkladığı yeni strateji belgesini istikrarı artırmayı amaçlıyorsa memnuniyetle karşılayacağını, fakat yeni bir soğuk savaşçı yaklaşımı benimsemeyeceğini duyuruyordu.

ABD'nin yeni strateji belgesine göre, Pasifik'ten sonra önem verilen ikinci bölgenin Ortadoğu olduğu anlaşılıyor. Dünyanın petrol ve doğal gazının yüzde yetmişe yaklaşan kısmının bu bölgede olduğu hesap edilirse Ortadoğu'nun ekonomik ve stratejik önemi ortaya çıkar. Ayrıca İsrail gibi ABD'nin bir numaralı stratejik ortağının bu bölgede yer alması, Taliban ve El Kaide gibi örgütlerle ilişkiler de bölgeyi kritikleştirmektedir. İran ile giderek gerginleşen ilişkileri ve Irak'taki kanlı gelişmeleri de unutmamak gerekir. Bu son gelişmenin, ABD emperyalizminin Kuzey Afrika ve Ortadoğu'yu hegemonyası altında tutma faaliyetlerinde herhangi bir gerileme veya gevşeme içine girmeyeceğini bilmeliyiz.

Soğuk Savaş döneminde en stratejik bölge olan Avrupa'nın eski önemini kaybetme sürecini bir süredir yaşamakta olduğunu söyleyebiliriz. Bu arada Avrupa'daki ABD askeri sayısı ve silah gücü de sürekli azalmaktadır. Ancak Avrupa'nın kendi içinden çıkacak güç veya güçlerin jeostratejik açıdan önem arz eden girişimleri ile, özellikle Rusya'yı da kapsayacak boyutta ittifaklar söz konusu olursa ancak o zaman bu bölge yeniden önem kazanabilir. Avrupa, ancak Asya'nın büyük güçleri ile var olabilir. Sovyetler Birliği büyük bir güç iken Avrupa dünyanın merkezi gibiydi. Sonuçta Avrupa Asya'nın batıya uzanan bir yarımadasıdır.

ꕥ

Obama'nın yeni strateji belgesi Amerikan ordusunu küçültmeyi hedeflerken, geleceğin savaşlarına göre yeniden düzenlemeyi esas almaktadır. ABD'nin savunma bütçesinin küçültüleceği, on yılda yaklaşık olarak 500 milyar dolarlık bir kısıntıya gidileceği açıklanmaktadır. Bu küçülmeye rağmen ABD'nin savunma bütçesi bu ülkeden sonra gelen on ülkenin toplam savunma bütçesinden daha fazla olacaktır. Ne kadar kısıtlıyoruz deseler de savunma harcamaları yönünden dünyanın ilk on bir ülkesinden birinci olan ABD'nin harcamaları, diğer onunun harcamalarının toplamından daha fazla oluyor. Bu on ülkenin içinde ABD'ye rakip gösterilen Çin'in de olduğunu unutmayalım. Bu tür konularla ilgili değerlendirme yaparken gerçekçi olmak gerekir. Emperyalizmi ne olduğundan daha güçlü göstermek gerekir ne de olduğundan güçsüz göstermek. Abartı da küçümseme de sonuçta insanları yanıltır ve mücadeleye de zarar verir.

Obama, "Ama dünya şunu bilmeli. ABD, daha çevik, daha esnek ve her türlü duruma ve tehdide karşı hazır ordusuyla askeri üstünlüğe sahip olmaya devam edecektir" diyerek, bu yeni

yönelimle birlikte dünyaya gözdağı vermeye devam etmektedir. Gelecekteki savaşların büyük orduların karşılaştıkları klasik savaşlar olmayacağını varsayan ABD, daha küçük ama esnek, hareketli, iyi donatılmış bir ordu yapılanmasına geçmeyi tasarlamaktadır. Obama, "İstihbarat, izleme ve keşif, terörizmle ve kitle imha silahıyla mücadele ve düşmanlarımızın bizi engellemek istediği alanlarda operasyon imkânlarımızın arttırılmasında" yatırıma önem vereceklerini açıklıyor. Bu amaçla, siber savaş ve füze savunma alanlarında yeni yatırımlara yönelecekleri anlaşılıyor. Özel operasyon güçleri kurmayı, insansız casus uçaklarını geliştirmeyi, uzayı daha fazla kullanmayı ve siber-uzay kapasitesini geliştirmeyi amaçladıkları anlaşılıyor. Önümüzdeki yıllarda insansız araçların, robotların savaşlardaki etkinliğinin hızla artacağı ortaya çıkıyor. Böylece egemen güçler nokta saldırılarla muhalifleri daha kolay yok etmeyi başarabilecekler. Emperyalizme karşı mücadele yürütenlere karşı gerçekleştirecekleri bazı yok etme operasyonları da muhtemelen yanlışlıkla robotlar tarafından yapılacak!

ꕥ

Bu yeni strateji hazırlanırken, ABD'nin 20. yüzyıldaki en önemli savunma ve savaş stratejisti Prof. Albert Wohlstetter'in doktrininin esas alınmış olduğunu görüyoruz. Başkan Kennedy'den itibaren, 1997 senesinde ölünceye kadar, ABD başkanlarına savunma politikalarında danışmanlık yapan Wohlstetter, geleceğin savaşlarında nükleer silah yerine hedefini şaşmayan bomba ve füzelerle donatılmış çevik kuvvet birliklerinin kullanılmasını savunuyordu. Böylece ordunun küçültüleceğini de ortaya koyuyordu.

ABD'nin müttefiki olarak Türkiye'nin Balkanlar, Doğu Akdeniz ve Ortadoğu bölgesindeki ülkelere örnek olacağını ileri süren bu stratejistin en önemli öğrencileri arasında Richard Perle ve Paul Wolfowitz de vardı.

ꕥ

Obama'nın açıkladığı bu yeni stratejiye göre, Asya-Pasifik'teki ABD varlığı güçlendirilecek ve daha belirleyici hegemonik bir güç haline getirilecek. Çünkü ABD'nin çıkarları bunu gerektiriyor. Dışişleri Bakanı Clinton, Asya-Pasifik bölgesini hem ekonomik, ticari, Amerikan sermayesi için yatırım alanı, pazarın genişletilmesi ve krizin atlatılması için bir imkân olarak değerlendiriyor hem de askeri strateji açısından ele alıyor:

> Asya'daki açık piyasalar, Amerika'ya, yatırım, ticaret ve ileri teknolojiye erişim açısından eşi benzeri görülmemiş fırsatlar sağlıyor. Ülke içindeki ekonominin düzeltilmesi, Amerikan firmalarının Asya'daki geniş ve büyüyen tüketici temelini kullanma yeteneğine ve ihracata bağlı bulunuyor. Stratejik açıdan bakıldığında, Asya-Pasifik bölgesinde barış ve güvenliğin kalıcı kılınması, küresel ilerleme açısından da- Güney Çin Denizi'nde seyrüsefer özgürlüğünün savunulmasıyla, K. Kore'de nükleer silahların yaygınlaşmasını önleyerek veya bölgenin kilit oyuncularının askeri faaliyetlerinde saydamlık sağlayarak-giderek artan bir önem arz ediyor. (age).

Clinton, bu yeni açılımın sadece askeri amaçlı olmadığını, ekonomik, siyasi ve bir bütün olarak hegemonik niyetler içerdiğini aslında itiraf ediyor.

Bayan Clinton yazısının devamında, "Bölge, bizim liderliğimizi ve ticari faaliyetlerimizi sabırsızlıkla bekliyor-hatta modern tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar sabırsızlıkla," diyerek aceleleri olduğunu da açığa vuruyor.

SONUÇ

ABD bu yeni strateji ile öncelikle içinde bulunduğu ekonomik krizin daha da derinleşmesini önlemeye çalışmaktadır. Savunma harcamalarını kısmak da amaçları arasındadır. Diğer yandan bu yeni açılım ile ekonomik, ticari, askeri ve stratejik önemi gittikçe artan Asya-Pasifik bölgesinin "lider"liğine Çin'in oynamasının önüne geçerek bu konuma kendisini oturtmayı hedeflediğini ortaya koymaktadır.

Bizim açımızdan önemli olan bir hususun altını çizmemiz gerekir: Bu yeni stratejiden sonra ABD yönünden, Ortadoğu'nun öneminin azaldığını ileri sürmek abartılı bir yorum olur. Hele BOP'un başarısız olduğunu ileriye sürmek ise çok saçma olur. Böyle düşünenler öncelikle Türkiye'ye iyice baksınlar. 1990'lardan itibaren Türkiye'nin nerden nereye getirildiğini göremiyorlarsa onlara söylenecek bir söz yok. Emperyalizmin içsel olgu olma durumunun çok daha yoğunlaştığını, dinciliğin ülkenin bütün hücrelerine sızdırıldığını, yargı dahil devletin her alanının gericiler tarafından ele geçirildiğini göremeyenlere gerçeği anlatmaya devam edeceğiz. Ama daha da alenileşen emperyalizmin gizli işgalini yok sayıp teorize etmeye çalışanlara ise yolunuz açık olsun diyoruz. Şurasını da unutmayalım, her emperyalist proje planlandığı gibi tam olarak hayata geçecek diye bir genelleme yapılamaz. Asgari düzeyde de olsa hayata geçmesi ya da başka

muhtemel gelişmelerin önünü kesmesi de emperyalistler açısından önemli olabilir.

Bölgemizde emperyalizmin hegemonyası sürmektedir ve bu tahakkümü bölge halkları kırmadan kendi başlarına çekip gitmeyecekleri de çok nettir. Bu bakımdan önümüzdeki dönemde de anti-emperyalist mücadelenin belirleyici olacağı çok açıktır.

11 Ocak 2012

Emperyalizmin Türkiye'yi Ele Geçirme Süreci

Mehmet Ali Yılmaz

ÖNSÖZ

Türkiye ve Ortadoğu ile ilgili yapılacak bütün tahlillerde, İkinci Yeniden Paylaşım Savaşı'ndan itibaren bu bölgede ABD'nin çok önemli bir etkinlik elde ettiği, en önemli hegemonik güç olduğu tartışılmaz bir gerçekliktir. Ekonomik, politik, askeri ve ideolojik yönlerden bölge ülkelerini etkisi altına aldığı tartışmasız bir vakıadır. Bütünlüklü bir bakışla Türkiye'nin, ABD'nin yanı sıra diğer emperyalist ülkelerle, bölge ülkeleri ve Sovyetler Birliği ile gelişen ilişkilerini, çatışmalarını da ele alacağımız bu yazı dizisinde hiç şüphesiz iç dinamiklerin süreç üzerindeki önemli etkisinden de bahsedeceğiz.

Bu yazı dizisinin belki de en önemli amacı, bilgilerinizi tazelemenin yanı sıra, siyasal, toplumsal ve hatta ideolojik değerlendirmeler yaparken tarih bilincinin ne kadar önemli olduğunun altını çizmektir. Herkes Marx'ı, Lenin'i okuyabilir, onların görüşlerini büyük ölçüde anlaya da bilir. Ama bu görüşlerin ışığında ülke gerçeklerini ele alırken tarih bilincinden yoksun bir şekilde değerlendirme yaparsanız vardığınız teorik sonuçların ayaklarının bu topraklara basmadığını görürsünüz. Teorinin bu ülkenin gerçekliğinden beslenmemesi, halkın ilerici değerlerinde hayat bulmaması halinde ise günümüzde çokça rastladığımız gibi özellikle sağa ve "sol"a savrulmalar kaçınılmaz olur. Türkiye halkını tanıyabilmek ve sorunlarını kavrayabilmek için her şeyden önce onun tarihini bilmek ve derinlemesine anlamak gerekir. Toplumsal yapıyı tahlil edebilmek, insan unsurunu kavrayabilmek ve çözüm üretebilmek de büyük ölçüde buna bağlıdır.

Önemli gördüğüm bazı gelişmelerle ilgili değerlendirmeleri geniş tutarsam veya daha iyi anlaşılması için bazı gelişmeler ve tezlerle ilgili uzun alıntılar yapmak zorunda kalırsam şimdiden affınızı dilerim. Maksadım anlatmak istediklerimin daha iyi ve kolay anlaşılınasını sağlamaktır.

Bu yazı boyunca kullanacağım kavramların anlamları devrimci mücadele sürecimiz içinde kabul gören anlamlarla uyum içinde olacaktır. Elbette ki yeni gelişmeleri, koşullardaki değişiklikleri dikkate almaya çalışacağım ama kavramlarımıza sahip çıkan bir anlayışı da terk etmeyeceğim. Gelişmeleri, tarihsel gerçekleri ve olguları açıklamaya çalışırken bunları en doğru ve anlaşılır şekilde izah edebilecek kavramları kullanmaya gayret edeceğim. Örneğin, birçok kitapta 1914 ile 1918 arasında cereyan eden büyük savaşa Birinci Dünya Savaşı dendiğini hepimiz biliyoruz. Ama bu yazıda sözünü ettiğim savaşın içeriğine daha uygun olduğunu düşündüğüm ve devrimci geçmişimizdeki kullanılışını da esas aldığım için "Birinci Paylaşım Savaşı" şeklinde kullanmayı tercih ettim. İkincisi için de "İkinci Yeniden Paylaşım Savaşı" ifadesini kullandım.

GİRİŞ

Emperyalistler arasında meydana gelen paylaşım savaşlarının taraflarını harekete geçiren ana etkenlerin temelinde kapitalist toplumun eşitsiz gelişme yasası yatar.

Meta üretiminin özü gereği ortaya çıkan eşit olmayan gelişme, kapitalizmin bütün aşamalarında görülür. Ama meta üretiminin gelişmesi en yüksek aşamasına, işgücünün bir meta haline geldiği düzeye kapitalizmde ulaştığı gibi, eşit olmayan gelişme yasası da kapitalizmin en yüksek aşamasında, yani emperyalizm aşamasında devrimin ana etkenlerinden biri haline gelir. (G. Thomson, *Marx'tan Mao Zedung'a Devrimci Diyalektik Üzerine*, S. 83-84.)

Kapitalizmde eşit olmayan gelişme fikrinin ilk nüvesi Marx'da görülür. Ama eşitsiz gelişme yasasını derinliğine kavrayıp teorileştiren Lenin'dir. Bu yasaya göre, gelişmenin eşitsizliği emperyalizmin içinde durmaksızın işlemektedir. Marksizm-Leninizmin kilit kavramlarından olan Eşit Olmayan Gelişme Yasası, sadece ekonomik ve toplumsal alanlarla ilgili değil, politik ve kültürel üstyapısal olanlar dâhil, bütün alanlar için geçerlidir. Belirli süreler için diğer yasaları etkisi altına alma potansiyeline sahiptir. Bu yasa kapitalist-emperyalizmin yapısının açıklanmasında ve onun krizlerinin aldığı biçimlerinin belirlenmesinde önemli bir konu-

ma sahiptir. (Henri Lefebre, *V. İ. Lenin'in Hayatı ve Filozofik, Ekonomik, Politik Düşüncesi II,* S. 358, 359, 361.)

Emperyalist güçlerin pazar, toprak, yer altı ve yer üstü kaynakları, hammadde, vb. üzerinde birbirleriyle durmaksızın mücadele içinde oldukları ve bu bitmek bilmeyen mücadelenin gizli veya açık şekillerde sürdürüldüğü tarihi bir gerçektir. Paylaşım çeşitli alanlarda tamamlanmış gibi görünse de gelişen kapitalist güçler bölüşümün yeniden yapılmasını zorlarlar. Ne şirketler ne de emperyalist devletler paralel ve birbirini takip eden bir düzen içerisinde gelişme veya kriz anlarında gerileme içindedirler. Ani sıçramaların da görüldüğü bu anarşik durum gelişmelere bağlı olarak savaşlar da dâhil çeşitli çatışmalı sonuçların doğmasına neden olur.

> Kapitalizm, üretim araçlarının ve, unutulmasın üretimdeki anarşinin, özel mülkiyeti demektir... Oysa ekonomik evrim içinde kuvvetlerin nispeti değişmektedir. 1871'den sonra Almanya, İngiltere ve Fransa'ya nispetle üç ya da dört kere daha güçlenmiştir. Japonya da, Rusya'ya nispetle on kere daha. Kapitalist bir devletin gerçek gücünü ölçmek için bir tek araç vardır, savaş. Özel mülkiyetin ana ilkeleriyle çelişmez savaş, tam tersine özel mülkiyetin gelişiminin kaçınılmaz ve dolaysız ürünüdür. Kapitalist rejimde, çeşitli ekonomilerin ve türlü devletlerin eşit şekilde gelişmesi imkânsızdır. Kapitalist rejimde, durmadan bozulan dengeyi zaman zaman yeniden kurmanın yolu, sanayide krizler, politikada savaşlardır. (Lenin, *Seçme Eserler*, S. 91, MAY Y.)

Bu eşitsiz gelişimin yarattığı ortamda emperyalist devletler, 20. yüzyılın ilk yarısında iki büyük paylaşım savaşıyla milyonlarca insanı canından ettiler. 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında dünyanın en büyük iki ülkesi arasındaki ekonomik, politik ve askeri rekabet Avrupa'da iki dev grubun oluşmasına neden oldu. Bunlardan birisinin başını çeken İngiltere, yüzyılın başlarında, yeryüzünün büyük bir kısmını elinde tutuyordu. Çok büyük zenginliğinin kaynağını, kendi ülkesindeki işçilerin emeğine el koymasından ziyade, sayısız sömürgelerini sömürmesi oluşturuyordu. Bankalarının muazzam finans gücü sayesinde neredeyse yeryüzünde ayak basmadıkları, el atmadıkları kara parçası kalmamıştı. Ortaya çıkan az sayıdaki güçlü banka hemen hemen bütün dünyayı sermayesi ile bir ahtapot gibi sarmıştı. Bir mali oligarşi haline gelen Fransa'nın konumunun, İngiltere kadar olmasa da sömürgecilikte ve tefecilikte aşağı kalır tarafı yoktu.

Erken yol almaya başlayan İngiliz ve Fransız armadalarının karşısına ise daha genç ve dinç bir başka grubun lideri çıkıyordu. Dünyayı ziyafet sofrasına çeviren İngiliz ve Fransız sermayedarlarından kendilerine boş bir karış yerin bile bırakılmadığını gören yeni ama büyük bir güç haline gelen Almanya, kesin bir hesaplaşma ile dünyanın en büyüğü olmayı hedefliyordu.

> 1871'de yeni bir soyguncu güç çıktı ortaya, yeni bir kapitalist güç boy gösterdi, ve İngiltere'yle kıyaslanmayacak bir hızla gelişti. Bu bir temel olgudur. Bu tartışma götürmez olguyu, yani Almanya'nın daha üstün kalkınma hızını kabul etmeyen ekonomi tarihi kitabı yoktur. Almanya'da kapitalizmin bu hızlı gelişmesi, Avrupa devletler topluluğunda boy gösteren genç ve dinç bir soyguncunun gelişmesiydi. Bu soyguncu orada şöyle diyordu: "Hollanda'yı mahvettiniz, Fransa'yı yenilgiye uğrattınız, dünyanın yarısının üzerine oturdunuz. Şimdi izin verin de biz de hakkımız olanı alalım. (V. İ. Lenin, *Doğu'da Ulusal Kurtuluş Hareketleri*, S. 276, Yöntem Y.)

Bu yeni yetme ama iddialı kapitalist ülkenin (Almanya) "hakkım" dediği şey dünyadan pay koparmak ve "benim de sömürgelerim olsun" anlamını taşıyordu. Bu yarışın ganimetten haraç almak için sonuçta savaşa kadar giden bir süreç olduğu açıktı.

> ...dünyanın nispeten erken bir dönemde, özellikle Avrupa kıtasının Batı yakasının lehine paylaşılmış olması, gecikmiş sanayi devletlerine (ABD, Almanya, Rusya, Japonya) denizaşırı genişleme için çok az alan bırakıyordu. Bunların mucizevî gelişmeleri, varolan toprak paylaşım düzenlemelerine güçlü bir meydan okumayla sonuçlandı. (E. Mandel, *İkinci Dünya Savaşının Anlamı,* S. 10, Yazın Y.)

Sonuçta savaştılar, sömürgeci kapitalizm için, soyguncu, kumarbaz finans sermayesi için, ön saflara da sömürgelerinden topladıkları askerleri koyarak kıyasıya savaştılar. Birinci Paylaşım Savaşı'ndan (1914-1918) yenik çıkan Alman emperyalizminin Avrupa'ya ve hatta dünyaya hâkim olma, herkesten daha çok soygun yaparak dünyayı yutma isteği yine de dizginlenemedi.

> Ancak, Birinci Dünya Savaşı hiçbir biçimde kapitalist dünya içindeki ekonomi ve politika arasındaki artan çelişkiyi 'çözmedi'. Doğru Almanya yenildi, ama dünya önderliği için yarışta kesin olarak saf dışı edilecek şekilde değil. (E. Mandel, *age*, S. 11)

Tekelci Alman sermayesinin en gerici, en şoven, en militarist kesimi doymak bilmiyordu. İngiltere'nin ve Almanya'nın tarihleri, İkinci Paylaşım Savaşı'nın sonuna kadar ilhaklar, işgaller ve sömürgecilik için sürekli, kanlı savaşlar tarihidir.

Doğuda yükselen güç Japonya ise Birinci Paylaşım Savaşı'na geç giren (6 Nisan 1917) ülkelerden biriydi. Savaşta aynı tarafta olmalarına karşın Çin'i elde etme konusunda ABD ile çekişme halindeydiler. 1917 Ekim Devrimi'nden sonra her iki ülke de Bolşeviklerin karşısında yer alan Beyaz orduları destekledi. ABD ile birlikte Japonya Kolçak'a destek amaçlı olarak Sibirya'ya asker gönderdi. Sibirya'dan Baykal gölüne kadar olan Rus topraklarını işgal etmeye kalkışan Japonya'yı önleyen de ABD oldu. Savaştan zenginleşmiş olarak çıkan Japon emperyalizmi, 1919'da Versay Barış Konferansı'nda "Büyük Dörtlü" (Lloyd George, Wilson, Orlando ve Clemenceau) arasında yer almayı başardı. Paris Barış Konferansı'nda alınan kararlarla Almanya'nın aleyhine Pasifik'te yeni haklar elde etmeyi garanti ederek Birinci Paylaşım Savaşı'ndaki kısıtlı rolüne karşın savaştan büyük güç olarak çıkmayı başardı. 1929-33 iktisadi bunalımının da etkisiyle Asya'nın doğusunu ele geçirerek yaşamakta olduğu pazar sorununu aşma ihtirası ile yanıp tutuşuyordu. Böylece Asya-Pasifik'in büyük bir kısmını kontrol etmeyi planlayan Japonya dünyanın en önemli güçlerinden biri olmayı hayal etmekteydi.

Dünyanın 20. yüzyıl başına kadar gördüğü bu en büyük savaş da ülkeler arasındaki paylaşım ve hegemonya sorununu çözememişti. Yenilgiye uğrayan ülkeler için getirilen ağır yaptırımlar içeren anlaşmalar, bu ülkelerin büyük sermayelerinin sınır tanımayan aç gözlülükleri, savaş sonrasında yükselen milliyetçiliğe, faşizm ve Nazizm gibi ideolojilerin etkinliklerinin artmasına olanak sağladı. Bütün bu gerçeklerle birlikte özellikle büyük krizin de etkisiyle emperyalist ülkelerdeki tekelci sermaye çevrelerinden birinin veya bir kaçının diğerleri üzerinde etkinlik kurması ve dünya hegemonyasını elde etmesi İkinci Yeniden Paylaşım Savaşı'nın asıl nedeniydi. Büyük finans kesiminin, büyük bankaların bir dünya egemenliğinin kurulabilmesi için bunların devletinin diğerlerine askeri ve iktisadi üstünlüğünü sağlaması şarttı.

Özellikle İkinci Yeniden Paylaşım Savaşı'yla birlikte sürekli savaşan ve yıpranan iki büyük emperyalist gücün, İngiltere ve Almanya'nın yanı sıra doğunun fırsatçı emperyalisti Japonya'nın da yerini, etkinliğini giderek artıran daha dinç, daha güçlü yeni bir emperyalist devlet almaya başladı. Bu hammadde kaynakları yönünden zengin, parası çok, endüstrisi olağanüstü gelişmiş, si-

lah gücü çok büyük olan ülke ABD idi. Bu yeni emperyalist devlet, bağımlı veya yarı-bağımlı ülkeleri süreç içerisinde hegemonyası altına almak için yeni tip sömürgecilik yöntemleri de geliştirmekteydi.

İkinci Yeniden Paylaşım Savaşı sonucunda Batı Avrupa'nın sömürge imparatorlukları çökerken, bu emperyalist ülkelerin geri bıraktırdığı sömürge ve yarı-sömürge ülkelerin halkları ise yeni bağımsızlık mücadelelerine başlıyorlar veya uzun zamandır sürdürdükleri mücadelelerine, yeni siyasal, ekonomik ve askeri gelişmeleri de göz önüne alarak devam ediyorlardı.

İKİNCİ YENİDEN PAYLAŞIM SAVAŞI ERTESİNDE MEYDANA GELEN GELİŞMELER

ABD'nin İkinci Yeniden Paylaşım Savaşı sonunda elde ettiği evrensel gücü o zamana kadar hiçbir ülke elde edemedi. 1939-1941 yıllarında savaşa girmeyerek, böylece savaşan rakipleri yıpranırken, Amerika savaşa girdiği yılların ekonomik atılımını hazırlıyordu. Ağustos 1939 ile ABD'nin savaşa girdiği tarih olan Aralık 1941 arasında, endüstrideki üretim iki katına çıkarken, ihracat ise, 1939'da 3.177 milyon dolardan, 1941'de 5.147 milyon dolara ulaşıyordu.

ABD, bir yandan Avrupa devletlerinin artık kontrol edemedikleri dış pazarları ele geçiriyor, diğer yandan da üretim mekanizmasını geliştiriyordu. Birinci Paylaşım Savaşı'ndan itibaren başlayan bu süreç, 1945 yılında zirveye ulaşır.

> ABD için savaş, tüm dünya pazarını ve dünya kaynaklarını Amerikan sömürüsüne açacak olan kaldıraç olacaktı. ABD Dışişleri Bakanı Cordell Hull bunu 1942'de çok kesin biçimde ortaya koymuştu: ticarette ve diğer iktisadi işlerde yeni bir uluslararası ilişkiler sistemine giden yolda önderlik, muazzam iktisadi gücümüz nedeniyle büyük ölçüde ABD'ye düşecektir. Bu önderliği ve onun getireceği sorumluluğu, öncelikle saf ulusal özçıkar gerekçeleriyle üstlenmeliyiz. (E. Mandel, *age*, S. 16-17.)

İkinci Yeniden Paylaşım Savaşının sonuna gelindiği zaman, Almanya, Japonya, İtalya başta olmak üzere, Fransa ve hatta İngiltere'nin de bağımsız birer ekonomik ve askeri güç olmaktan çıktıklarını söyleyebiliriz.

Dünyanın en büyük emperyalist gücü olmanın sorumluluğunu Birinci Paylaşım Savaşı sonundan itibaren omuzlamaya doğru giden ABD, 1945 yılında kapitalist-emperyalist cephenin en bü-

yüğü olduğunun bilincindedir. Cemiyet-i Akvam'a sırtını dönen ABD, savaşın galipleri tarafından 1945'de kurulan Birleşmiş Milletler Örgütü'nde birinci dereceden etkili olmaya başlar. Bundan böyle, ABD ekonomik, politik, ideolojik ve askeri-stratejik çıkarları için dünyanın her yanına el atmaya yönelir.

İkinci Yeniden Paylaşım Savaşı'nın galipleri arasında yer alan ama bu savaşın en ağır yükünü taşımış olan Sovyetler Birliği'nin etki alanını genişletmesini istemeyen Amerika, kendi hegemonyası altında bir kamp oluşturma yoluna gidiyordu. Savaştan hemen sonra ortaya atılan Soğuk Savaş teziyle birlikte ekonomik, siyasal ve askeri alanlarda görev üstlenecek yeni örgütler oluşturarak; bir taraftan geri bıraktırılmış ülkeleri yeni sömürgesi haline getirmeyi, diğer taraftan ise Batı Avrupa ve Atlantik'i, Japonya ve Pasifik'i denetimi altına almayı amaçlamaktaydı.

> Öncülük ederek yarattığı yeni kurumlar (IMF ve uluslararası para sistemi-Bretton Woods sistemi; Dünya Bankası, yani IBRD ve GATT), askeri yardımlar ve Marshall Planı çerçevesinde verdiği ekonomik yardımların amacı, kendi parası ve sermayesinin egemenliği kadar, Batı kampının SSCB karşısında güçlenmesiydi. Böylece etkinlik kazanma yolunda genişleyen komünizm sınırlanabilecekti. (Prof. Dr. Gülten Kazgan, *Tanzimat'tan XXI. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi*, S. 93.)

Emperyalist açgözlülüğün, yeniden paylaşımcı zorbalığın yarattığı savaşta perişan olan Avrupa ciddi ekonomik sıkıntılarla karşı karşıya kaldı. Yiyecek sıkıntısı ve ısınma gibi sorunların altından kalkmakla boğuşan Avrupalıları Marshall Planı adı ile yapılan yardımlarla Amerika, kontrolü altına almaya çalışıyordu. Böylece Avrupalıları savaşa sürükleyen özel girişimciliğin, serbest piyasanın yani kapitalizmin sosyalizmden, komünizmden daha çok refah getireceğine inandırmaya uğraşıyordu. Diğer yandan bu Planın bu hegemonik ve propagandif amacını anlayan Sovyetler Birliği, yardım başvurusunda bulunmamaları için Polonya ve Çekoslovakya üzerinde etkili olmaya çalışıyordu. Milyarlarca dolarlık Amerikan yardımının en büyük kısmı İngiltere, Fransa, İtalya ve Batı Almanya'ya verildi. Böylece Marshall Planı Avrupa'nın ciddi bir şekilde bölünmeye doğru gitmesinde çok önemli bir etken oldu. Bu yolla ekonomik olarak büyümeye başlayan Batı Avrupa, kuzey Atlantik ticaret ağının içine giriyor, Amerikan tekellerinin pazarı olarak yeniden ayağa kaldırılıyordu.

> Batı Almanya ile Japonya'nın İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yeniden doğmalarının Soğuk Savaşın ürünü olduğu söylenegelir; bu yadsınamaz. Amerika Birleşik Devletleri'nin, 1947-48'de, Avrupalı ve Japon rakiplerini, bu ülkelerin kapitalist kampı çökertecekleri korkusu ile yeniden kurmaya karar verdiği açıktır. (Ernest Mandel, Avrupa Meydan Okuyor, s. 15.)

Savaş sonrası dönemde, Doğu Avrupa devletlerindeki Komünist Partileri ise Sovyetler Birliği'nin denetiminde 1947'de kurulan ve yeni Komünist Enternasyonal olarak da ifade edilmeye çalışılan Kominform'a katılarak bu ülkenin Komünist Partisi'nin etkisi altına giriyorlardı. Bu birliğe Bulgaristan, Polonya, Çekoslovakya, Romanya, Macaristan, Yugoslavya'nın yanı sıra Fransız ve İtalyan Komünist Partilerinin de katıldıkları biliniyor. Savaştan sonra Çekoslovakya'da oluşturulan karma yönetim ise yıkılır ve yerine Sovyetler Birliği'nin kontrolünde yeni bir yönetim kurulur. Fakat bu arada Yugoslavya halklarının ulusal kurtuluş savaşına önderlik etmiş olan Tito, Stalin'le çatışmayı göze alarak özyönetimci-bağımsızlıkçı tavrını ortaya koymaktan çekinmez. Tito'nun bu tavrı ve Balkanlarda etkin bir güç olmayı hedeflemesi Yugoslavya'nın 1948'de Kominform'dan çıkarılması sonucunu yaratacaktır.

Bu arada ABD'nin özellikle Avrupa'da ve Pasifik'te ekonomik hegemonyasını gerçekleştirmek için kurdurduğu örgütlere girmeyen Sovyetler Birliği, 1949'da Doğu Avrupa devletlerinin de içinde yer aldığı Comecon'u kuruyordu.

15 Şubat 2012

Anti-Komünizm ve NATO'nun Kuruluşuna Giden Yol

Mehmet Ali Yılmaz

Sovyetler Birliği ile Batılı emperyalistler arasında giderek yoğunlaşan çekişme ekonominin yanı sıra askeri alanda da kendini göstermektedir... İki Paylaşım Savaşının da merkezinde yer almış olan Almanlardan hâlâ çekinen İngiltere ile Fransa, 1947 Martında yeni bir Alman saldırısı ihtimaline birlikte karşı koymak için Dunkirk Anlaşmasını imzalarlar. Bu pakt, bir yıl sonra Brüksel Anlaşmasıyla Benelux ülkelerini de kapsayacak şekilde genişletilir. Aslında 1940'lı yılların sonuna doğru Batı Avrupa'da, özellikle Fransa'da hâlâ birinci derecede korkulan ülke Almanya'dır. Bu dönemde Doğu ile Batı arasında bir "Almanya Meselesi"nin olduğu da aşikârdır.

Brüksel Anlaşmasından sonra Sovyetler Birliği, Almanya'yı kontrol etmek için kurulan Dörtlü Denetim Konseyi'nden, bu ülkenin geleceği ile ilgili konularda Batılılarla anlaşamadıklarını gerekçe göstererek ayrılır. Konseyden geriye kalan üç devlet (ABD, İngiltere ve Fransa), Almanya'da yeni bir para birimi belirlerler. Sovyet Rusya bu karara tepki olarak yeni parayı kendi etki bölgesinde geçerli saymamakla kalmaz; Batı Berlin'e giriş çıkışları da abluka altına alır.

> Düşmanlığın boyutlarını iyice açığa çıkaran, 1948-1949 Berlin bunalımı oldu. Washington ve Londra'daki yetkililer, Avrupa devletlerini, dominyonları ve Birleşik Devletleri, Rusya ile bir savaş halinde, bir araya getirerek birlikte karşı koymanın yollarını bile tartışmaktaydılar. (Paul Kennedy, *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri,* s. 443.)

ABD, Avrupalıların askeri, güvenlikle ilgili konuları öne almalarını isterken, "komünizm tehlikesi" çanını gittikçe daha güçlü bir biçimde çalarak bütün Batılıları Sovyetlere karşı tavır almaya zorluyordu. Aslında bu çan daha savaş sona ermeden çalınmaya başlanmıştı. İngiltere ve Fransa'nın Sovyet karşıtı propagandalarının odaklandığı en önemli konu olan Polonya sorunu savaşın başından beri gündemdeydi. Sovyetler Birliği'nin Finlandiya ile savaşması, Baltık ülkelerini ve Romanya'nın bir kısmını ele geçirmesi gibi sorunlar özellikle İngiltere yönetimini rahatsız eden gelişmelerdi. Sovyetler Birliği'nin Polonya'nın bir bölümünü ele geçirmesi ve diğer toprak işgalleri eleştirilebilinir ama Batılı emperyalistlerin karşı duruşlarının altında yatan asıl neden saldırıya uğrayan ülkelerin haklarını savunmak değildi. Onların karşı karşıya kaldıkları olumsuzlukları kullanarak kendilerini güvenceye almak, Hitler'in Sovyetler Birliği'ne saldırmasını sağlayarak bir taşla birkaç kuş vurmak ve anti-komünizmi körükleyerek ülkelerindeki işçi sınıfının sınıfsal mücadelesini etkisizleştirmeyi amaçlıyorlardı. Savaşın başından itibaren takındıkları belirleyici tavrın, Almanya ile Sovyetler Birliği'ni savaştırarak zayıf düşmelerini sağlamak ve sonra en az zayiatla galip güç olarak duruma hâkim olmak ve sonucu tayin etmek olduğu görülür. Savaşın seyrine kısaca göz atarak bu gerçeği anlayabiliriz.

1 Eylül 1939'da Hitler'in Polonya'ya saldırısından sonra İngiltere ve Fransa, Almanya'ya savaş ilan ederler. Bu savaş ilanını yapan ülkelerin daha önce Münih'te Almanların ilhakçı politikalarına boyun eğerek bu ülke ile savaşmaktan kaçındıklarını belli etmiş olduklarını da hatırlayalım. Gerçekte bu savaş ilanının resmi bir tavır alışın ötesine geçmediğini biliyoruz.

> İkisi de (İngiltere ve Fransa'yı kastediyor) resmi bir savaş ilanı aşamasında kaldılar. Kendi kaderine terk edilen Polonya iki hafta içinde ezildi gitti." (Türkkaya Ataöv, *İkinci Dünya Savaşı,* s. 83, Birey Toplum Y.)

Bu iki ülke Almanya'ya savaş ilan etmelerine rağmen aylarca açık bir çatışmaya girmediler. Bunlara göre Almanya ile Sovyetler Birliği arasında nasıl olsa sıcak savaş patlak verecekti.

> Londra ve Paris'in ilk taktiği yangını uzakta tutmaktı. Çatışma Balkanlar'a inebilir, İskandinavya'ya tırmanabilir, Sovyetlere uzanabilirdi. Sovyetler ise, resmi olarak bir tarafsızlık politikası izlemekteydi. 17 Eylül 1939'da diplomatik ilişkileri olduğu tüm ülkelerin temsilcilerine yolladıkları bir notada bu tavırlarını açıkladılar. Bu

ülkenin diplomasisi Almanya'yı saldırmazlık paktı sınırları içinde mümkün olduğu kadar tutmak ve kendine ergeç yönelecek saldırıyı geciktirmekti. (Türkkaya Ataöv, *age*, s. 84.)

Zamana oynayan Sovyetler Birliği bir yandan kendini mümkün olduğunca güvene almaya çalışırken diğer yandan da etki alanını genişletmeyi hedefliyordu. Eylül ayı içinde üç Baltık ülkesiyle karşılıklı yardım anlaşması yapan Sovyetler, Kasım 1939'da Polonya'da Ukraynalılar ve Beyaz Rusların yaşadığı bölgeleri ele geçirdi. Bu arada Finlandiya'da Alman uzmanların gözetiminde bir hat oluşturulmasıyla birlikte bu ülkenin kendine karşı bir üs olarak kullanılabileceğinden çekinen Sovyetler, Finlandiya'ya bir anlaşma öneriyordu. Finlandiya bu öneriyi reddedince bu iki ülke arasında savaş çıktı. Bu savaşı bahane eden İngiltere ve Fransa uyguladıkları baskıyla Sovyetler Birliği'ni Milletler Cemiyeti'nden attırmakla kalmayıp Finlandiya'ya askeri yardım yapmaya da kalkışıyorlardı. Ancak İsveç bu yardım girişimine geçit vermedi ve bu savaş 12 Mart 1940'da barış anlaşmasıyla sonuçlandı.

İngiliz tarihçisi A. J. P. Taylor her ikisinin de Almanya ile hukuken savaş içindeyken bir de Sovyetlerle fiilen savaşına olanaklarını araştırmalarını İkinci Cihan Savaşına 'anti-Bolşevik' bir seyir verme çabası olarak yorumluyor. (T. A., s. 84-85, abç)

İngiltere ve Fransa, Almanya'ya sözde savaş açtıkları dönemde esas olarak Sovyetlerle uğraşırlarken, Hitler Avrupa'yı işgal etmeyi sürdürüyordu. Nisan 1940'da Danimarka ve Norveç'i işgal ettikten sonra Mayıs'ta Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'u ele geçirdi. Hemen sonra da Fransa'ya saldırdı ve 22 Haziranda Fransız ordusu teslim oldu.

10 Mayıs 1940'da Churchill Hükümeti'nin kurulmasından sonra da İngiltere'nin Sovyet politikası değişmedi. Moskova ile Berlin arasındaki ihtilafı artırmak için çalışmaya devam ediyorlardı. Bu arada üç Baltık ülkesinin Sovyetlere katılmasına ve bu ülkenin Romanya üzerinden Tuna nehrine inmesine karşı çıkıyorlardı. İngiltere Baltık ülkelerine ait olan ve İngiliz bankalarında yatan altınları serbest bırakmadığı gibi, limanlarındaki yirmi dört Estonya ve Litvanya gemisine de el koyuyordu. Hızını alamayan İngiltere, "Sovyetlerin Tuna Komisyonuna katılmalarını da protesto etmişti. Tüm bu tavırların sonucu olarak İngiliz-Sovyet ticareti tıkanıp kalmıştı." (T. A., s. 87.)

Bu arada Hitler'in en yakını R. Hess 10 Mayıs 1941'de İskoçya'ya kaçıyor ve İngiltere ile Almanya'nın barış yaparak birlikte

Sovyetlere karşı savaşmalarını öneriyordu. Fakat Churchill'in bu teklifi kabul etmesinin imkânı yoktu. Çünkü bu teklif İngiltere'den çok Almanya'nın işine yarayacaktı ve İngiltere'nin ölümünü geciktirmekten başka bir anlamı da yoktu. Bu arada İngiltere'nin Almanya'ya karşı yürüttüğü hava akınlarını bu ülkenin 22 Haziran 1941'de Sovyetlere saldırısına kadar en alt düzeye indirmesi ise ayrıca dikkat çekicidir.

Bu dönemde ABD, Avrupa'da sürmekte olan savaşta tarafsızlığını koruyordu. Sovyetler Birliği'nin ABD ile ilişkilerini ilerletme yolundaki çabaları karşılık görmüyordu. Temmuz 1940'da aldığı bir kararla askeri ve yarı-askeri malzemelerin dışarıya satışını yasaklıyordu. Bu yasaklamadan Sovyetler Birliği en fazla kendisinin zarar gördüğü değerlendirmesini yapıyor, ABD ve İngiltere'den temin edemediği malzemeleri Almanya'dan almaya çalışıyordu. Bütün amacı beklediği Alman saldırısına karşı savunmasını güçlendirmekti.

Daha sonraki yıllarda eleştiri konusu da olan Sovyetlerin Almanya'dan malzeme satın alması, Hitler yönetimini bu ülkeye politik davranışlarını da onaylatabileceğini düşünmeye sevketti. Bir yandan Almanya diğer yandan da Japonya Sovyetlere baskı kurarak bu ülkeyi yalnızlaştırmaya çalışırlarken üç Mihver ülkesi de (Almanya, İtalya ve Japonya) dünyayı bölüşüyorlardı. Asya'yı büyük oranda Japonya alıyor, Almanya ve İtalya ise Avrupa, Ortadoğu ve Afrika'yı alıyordu. Bu arada Almanya'ya Pasifik bölgesinden bazı sömürgeler de verilecekti. Nisan 1940'da imzalanan bu anlaşmaya göre Sovyetler Birliği'nin kısa bir süre için tarafsızlaştırılması sağlanacaktı. Asya'yı tümüyle Japonya'ya bırakmak istemeyen Almanya çok geçmeden Sovyetlere saldırı planını imzalıyordu. Hitler, 18 Aralık 1940'da Barbarossa adı verilen "21 Numaralı" emri imzalayarak Sovyetlere saldırının hazırlıklarını başlatıyordu.

Hitler'in orduları Sovyetler Birliği'ne resmen savaş ilan etmeden 22 Haziran 1941'de sabaha doğru saldırıya geçti. Yaklaşık dört yıl süren Doğu cephesindeki savaş İkinci Yeniden Paylaşım Savaşı'nın asıl savaşıydı. Bu cephenin "Uzunluğu 3.000-6.000 kilometre arasında değişiyordu. Çeşitli zamanlarda 8.4-12.4 milyon asker çatışmalara katılmıştı. Her iki taraf toplam 15.400 tank, 16.500 uçak ve 153.000 top kullanmıştı." (T. A. s. 92, *age.*)

Batılılardan hiçbir destek alamayan Kızıl Ordu, önce Moskova önlerinde, sonra da Stalingrad'da tarihin o zamana kadar görmediği ölçüde güçlü orduları, Hitler'in en önemli güçlerini ezerek savaşın kaderini tayin etti.

"1942 bittiğinde, Naziler bir milyon asker, 20.400 top,1.500 tank ve 4.00 uçak yitirmişlerdi." (T. A., s. 114, *age.*)

1943 yılının başında Alman kuvvetleri Kızıl Ordu karşısında Kafkasya'da da yenilgiye uğradılar. Burada da büyük kayıplar veren Almanların Doğu planı tümüyle çöktü ve böylece Japonlarla Doğu Asya'da birleşme hayalleri de suya düşmüş oldu. Almanların bu yenilgileri Japonların Sovyetlere saldırı planlarını da boşa çıkarıyordu.

Kuzey Afrika'da Ekim 1942'de 12 tümenden oluşan Amerikan ve İngiliz kuvvetleri Alman ve İtalyan kuvvetlerini yenilgiye uğratıyordu. Afrika cephesindeki Alman-İtalyan kuvvetleri 12 tümenden ibaretken bu kesimin (Mihver'in) Sovyet cephesindeki gücü 266 tümenden meydana geliyordu. Savaşın en büyük muhaberelerinden biri olan Kursk bölgesindeki savaşta (Temmuz 1943) Sovyet ve Alman orduları karşı karşıya geldiler. Bu muharebeye toplam dört milyon asker, 69.000 top, 13.200 tank ve 11.000 uçak katıldı. Bu savaşta Almanlar yarım milyon asker, 1.500 tank, 3.000 top ve 3.700 uçak yitirdiler. Bu savaş Nazi Almanyası için geri dönüşü olmayan sona doğru gidişti.

Amerika ve İngiltere "İkinci Cephe"yi çok geç bir tarihte, 6 Haziran 1944'de açtılar. Normandiya çıkarmasıyla açılan bu cephe şüphesiz İkinci Yeniden Paylaşım Savaşı'nın sonuca gitmesi açısından önemlidir ama savaşın asıl kaderinin Doğu Cephesi'nde çizildiği de bir gerçektir.

> Gerçek şu ki, İkinci Cihan Savaşı Avrupa'da aslında bir Sovyet-Nazi savaşıydı. Silahlı Çatışmanın merkezi Avrupa'ydı ve asıl karada sürüyordu. 1941- 1943 yıllarında İngilizlerin Alman endüstri merkezlerini bombalamaları hiç etkili olmadıktan başka, Sovyetler'i biraz rahatlatacak olan ikinci cephe de çok geç açılmıştı. Bu olayın karanlık yanları hâlâ açıklanmaya muhtaç olduğu gibi, 1945 sonrası 'Soğuk Savaş' döneminin bazı kökleri de bu yıllarda yatmaktadır. (Türkkaya Ataöv, *age*, s. 117. abç)

İnsanlık tarihinin gördüğü en büyük acının ve yıkımın yaşandığı bu savaşın yarattığı yükün dörtte üçünü genç sosyalist Sovyetler Birliği'nin taşıdığı tarihi bir gerçektir. Bu gerçeği, Batılı güçlerin savaştaki rolünü çok abartan ve çarpıtarak anlatan Hollywood filmlerinden değil gerçeği yazan tarih kitaplarından öğrenmeliyiz. Faşist Nazi yönetiminin dünyaya hâkim olmasının önüne geçen sosyalizmin insanlığa yaptığı bu büyük hizmet bile tek başına bu sistemin taktirle anılmasını gerektirir. Sosyalizme düşmanlığı meslek edinmiş olan faşist ve gericilerden bu takdir el-

bette beklenmez ama kendini solcu, sosyalist sayan bir kısım insanın kadir bilmezliği de doğrusu hayret vericidir.

Görüldüğü gibi Soğuk Savaş'ın kökleri bu ikinci büyük savaşa uzanmaktadır. Hatta "Soğuk Savaş'ı Birinci Paylaşım Savaşı'nın bitiminden itibaren başlatmak bile mümkündür" dersek abartmış olmayız. Çünkü kapitalist-emperyalizm gerek ideolojik, gerek siyasi ve de ekonomik nedenlerle sosyalizmi ve sosyalist devrimle kurulmuş olan Sovyetler Birliği'ni hiçbir zaman kabullenmedi. Batı sosyalist Rusya'ya karşı hep düşmanlık güttü, iç karışıklıklara destek verdi. Bu düşmanlık İkinci Yeniden Paylaşım Savaşı süresince de müttefiklik ilişkisine rağmen alttan alta sürdürüldü. Yukarıda da sözünü ettiğimiz Polonya sorunu bu karşı duruşun savaş boyunca kronikleşmesine neden olan önemli bir hadisedir.

Alman işgalinden sonraki dönemde Polonya ile ilgili iki Hükümet kuruldu ya da kurduruldu. Birisi Alman işgalinden kaçanların Londra'da kurdukları, İngiliz kontrolündeki anti-komünist Hükümet, diğeri ise Varşova'daki Hükümet. Sovyetler Birliği'nin müttefiki İngiltere'de oturan Hükümet yetkilileri Polonya'daki askeri güçlerine Almanlarla değil Sovyetlerle savaşmalarını öğütlüyorlardı.

> İkinci Dünya Savaşı'nın son aylarında, Büyük Britanya ve Birleşik Devletlerdeki Sovyet karşıtı ajitasyonun asıl propaganda odağı, Polonya sorunuydu. Kızıl Ordu, Polonya sınırını geçerek ve Polonya'nın pek çok bölgesini, Nazi istilacılardan kurtararak batıya doğru ilerlerken, İngiliz muhafazakârları ve Amerikan tecrit yanlıları, 'Polonyalıların özgürlüğü'nün şimdi de Sovyetler Birliği'nce tehlikeye atıldığı suçlamasını getirdiler. (Michael Sayers-Albert E. Kahn, *Sovyetlere Karşı Büyük Komplo 1917-1947*, s. 356.)

Polonya konusunda Amerikalılar ve İngilizler, daha savaşın içinde iken müttefikleri olan Sovyetlere karşı ağır ithamlarda bulunarak güven ortamını yıkıyorlardı. Sovyetler Birliği'nin suçu Polonya'yı işgal altında tutan Nazi'lere karşı savaşmaktı. 1945 Şubat'ının 4-11 tarihleri arasında gerçekleştirilen Yatla Konferansı'nda Polonya'nın geleceği Roosevelt, Churchill ve Stalin tarafından etraflıca tartışılır ve bir anlaşmaya varılır. Varılan sonucu Roosevelt şöyle özetliyordu:

> Önce üç kişilik bir Başkanlık Konseyi kurulacak... Bu Başkanlık Konseyi Varşova Hükümeti'ndeki adamlardan, Polonya'daki ve dışarıdaki demokrat eğilimli kimselerden bazılarını içine alacak bir

hükümet kurma işine koyulacaktı. Böylece kurulan Geçici Hükümet, bir Kurucu Meclis seçimi yapmayı üstüne alacak, bu da sonra sürekli bir Polonya Hükümeti seçecekti. Ulusal Birlik Geçici Polonya Hükümeti kurulduğunda Üç Büyükler bunu tanıyacaktı. (Tahran Yatla ve Potsdam Konferansları, Gizli Belgeler, s. 132-133.)

Üç Büyüklerin bu anlaşmaya varmalarına rağmen, İngiltere'nin beslediği, Londra'daki Polonya Hükümeti, bu anlaşmaya karşı çıkarak Sovyet karşıtı çeşitli etkinliklerine bir süre daha devam etmekten geri kalmadı. Elbette ki bu Hükümet güçleri, Batılı anti-komünistlerden aldıkları cesaretle, Nazilerle savaşan Kızıl Orduyu Polonya içlerinde arkadan vurmaya bile kalkışabiliyorlardı. Sovyetler Birliği'nin 25 Nisan 1943'de diplomatik ilişkisini kestiği sürgündeki bu Polonya Hükümeti'ni İngiltere ve ABD tanımaktan ancak 1945 Haziran'ında vazgeçtiler.

Polonya sorununun yarattığı güvensizlik Berlin sorunu ile daha da büyüdü. ABD'de ülke içinde yükseltilen "komünizm korkusu" ile ülke dışına yönelik olarak geliştirilen ve giderek sertleştirilen önlemler birbirini tamamlayan unsurlardı. 1948'de ABD, zorunlu askerliği yeniden yürürlüğe sokarak dünyaya mesaj verirken, B-29 bombardıman uçaklarından oluşan bir filoyu da İngiliz hava alanlarına gönderiyordu.

Bu gelişmeler, ABD'nin Dünyanın birçok yerinde hegemonya mücadelesine girişmesine karşı olan Amerikan siyasetçilerini de ikna etmeye başlıyordu. Bu sertlik ve tecrit yanlısı politikacılar, adı sonradan Kuzey Atlantik Anlaşması Teşkilatı olacak olan kuruluşa ABD'nin tam üye olmasına destek veriyorlardı. Bu örgütte ABD'nin yer almasındaki stratejik amaç, Sovyet saldırısı halinde Avrupa'ya Kuzey Amerika'dan yardımda bulunmak olarak gösteriliyordu. Aslında bunun görünen amaç mı, yoksa gerçek amaç mı olduğu çok geçmeden ortaya çıkacaktı.

Gerçekte NATO, ABD için askeri hesaplar, politik amaçlar ve ekonomik yayılmayı garantiye almak anlamına geliyordu. İmparatorluğu dağılan İngiltere'nin Batı üzerindeki etkinliğini devir alan ABD böylece geleneksel politikasını terk ederek Avrupa'da, Ortadoğu'da ve giderek dünyanın başka ülkelerinde askeri, politik ve ekonomik hegemonya kurmaya başlıyordu. ABD ve Kanada, Brüksel Paktını kuranlarla birleşerek, İtalya ve Norveç gibi ülkeleri de kapsayacak şekilde bu örgütlenmeyi büyütmeyi amaçlıyorlardı. Danimarka, İzlanda ve Portekiz'in de katılımıyla 4 Nisan 1949'da NATO kuruldu.

1945 yılında Avrupa'daki Amerikan askerinin sayısı 3 milyon iken; NATO anlaşmasının imzalandığı gün 100.000 idi. O

günlerde Avrupa'da Sovyetler Birliği'ne karşı direnebilecek olan yerleşik tümen sayısı on ikiydi. 1945'den sonraki dört yıl içinde Avrupa'daki askeri gücünü iyice azaltan ABD birden bire eski kıtaya dönüş eylemi içine giriyordu. Bu dönüşün öne sürülen en belli başlı nedeni olarak Rus ordusu gösteriliyordu. Savaştan galipler arasında en büyük kaybı vererek çıkan Sovyet ordusunun gücü, Batılı tahrikçilerin iddialarının aksine, Avrupa'yı kasıp kavuracak durumda değildi.

> Bu dönemdeki Rus kuvvetleri, sayı ve yeterlilik yönünden, Batı'da etrafı telaşa veren kimselerin iddia ettiklerinin yarısı kadar bile olmamalarına rağmen, her iki bloktaki asker toplamları dengesizliği huzur bozucu idi... (P. Kennedy, s. 444.)

Hiçbir zaman meydana gelmeyen, ama 1940'lı yılların sonlarında Batılı strateji planlamacılarının kuvvetle muhtemel gördükleri Sovyet istilasına karşı durmak adına Avrupa'da büyük bir konvansiyonel ordu meydana getirilmeye başlandı. Amerikan uzun menzilli bombardıman uçakları "çok geniş misilleme" anlayışı ile örgütleniyordu. Artık ABD, Kanada ve İngiltere, Sovyetlere karşı öylesine bir Avrupa gücü haline gelmişlerdi ki bu durum on-on beş sene önceki strateji planlamalarından çok farklıydı.

Marshall Planı ile ekonomik yönden gerçekleştirilen, NATO ittifakı ile askeri bakımdan hayata geçirilmekteydi. Marshall Planı ile Avrupa nasıl iki kampa bölündüyse, NATO ile de askeri yönden iki kutba ayrıldı. Sovyetler Birliği'nin öncülük ettiği Varşova Paktı ise 14 Mayıs 1955'de kuruldu. NATO'nun kuruluşundan altı yıl sonra SSCB, Çekoslovakya, Bulgaristan, Doğu Almanya, Macaristan, Polonya, Romanya ve Arnavutluk tarafından kurulan Varşova Paktı'nın sözleşmesine göre, imzacı ülkeler arasında birleşik bir askeri komutanlığın kurulacağı ve diğer üye devletlerin topraklarında Sovyet ordu birliklerinin bulunması kabul ediliyordu. Yine bu sözleşmede Doğu ile Batı ortak bir güvenlik paktı etrafında bir araya gelebilirlerse Varşova Paktı'nın sona ereceği belirtiliyordu. Bu son madde Sovyetler Birliği'ne Batı ile görüşmelerinde geniş bir manevra alanı yaratıyordu. Bu Pakt'a sonraki yıllarda katılan başka ülke olmadı aksine ayrılanlar oldu ve 1991 yılında da resmen dağıldı.

Savaştan yıpranmadan çıkan ABD ilk hamleyi yapan taraf oluyor, Sovyetler de buna karşılık veriyordu. Böylece 1945'den itibaren Sovyetler Birliği bir kısır döngünün içine sokuluyordu. Kendini emperyalistlerin attığı her adıma karşılık verme zorunluluğu altında görüyordu. Bu savunma psikozu içinde sosyalist

bir dünya kurmak ne ölçüde mümkündü? Ekonomide öncelik, halkın refahını yükseltmekten ziyade ülkenin savunmasına ve büyük güç olarak görünmesine yönelikti. Siyasi alanda, devrimci demokrasiyi kurmaya çalışmak yerine iktidarın küçük bir bürokratik kesimin elinde tutulması esas alınıyordu. Bu durumda sosyalizmi, ekonomik, siyasi ve kültürel alanlarda planlı bir şekilde derinleştirmek, geliştirmek ve emekçi kitlelerin sahiplenmesini sağlayacak yönetim stratejisini oluşturarak kurmak mümkün görünmüyordu. Aynı düzlemdekiler için satranç oyunu ile siyaset yapma tarzı arasında bağlantı kurulabilir ama farklı düzlemlerde olanlar arasında bu ilişkinin kurulması veya kurulmaya çalışılması sosyalizm yönünden ortada büyük bir yanlışın olduğu manasına geliyordu.

Kapitalizm ile sosyalizmin ortak düşmana karşı olsa da uzlaşmalarının uzun ömürlü olamayacağı açıktı. Alman kapitalizmi ile diğer kapitalistler arasındaki savaş esas olarak pay alma ve üstünlük kurma savaşıydı. Fakat sosyalist Sovyetler Birliği'ne saldıran Alman emperyalizminin amacı sadece bu ülkeyi ele geçirmek değil, sosyalizmi yeryüzünden silmekti de. Alman faşizmi yenilmişti ama Batı kapitalizmi hâlâ ayaktaydı ve sosyalizmi kendisi için tehlike olarak görmeye devam ediyordu. Yalta süreci her iki taraf için de kalıcı değildi ve öyle olmadığı da kısa sürede ortaya çıktı.

20. yüzyılın en kritik yıllarından birisi 1945'dir. Bu tarihten sonra dünyanın yaşadığı on yılların kaderi sanki bu dönemde çizilmiş gibidir. Söz konusu tarihte ve hemen sonrasında emperyalist devletler dünyayı hegemonyaları altına almaya çalışırlarken; sosyalistler ve ulusal bağımsızlıkçılar da bu stratejiye karşı mücadelelerini sürdürüyorlardı. Sovyet Devrimi, "... önceki yüzyılda Napolyon'un orduları sayesinde Fransız Devrimi'nin Batı Avrupa'nın belli bölgelerine uzanması gibi, Kızıl Ordu'nun öncülüğünde İkinci Dünya Savaşı'nın son evresinde Doğu Avrupa'ya yayılmıştı. Ardından dünyanın nüfus bakımından en yoğun ülkesinde bir asır süren mücadelenin sonucu olan Çin Devrimi geldi. Diğer İkinci Dünya Savaşı sonrası devrimlerse Çin Hindi'nde, Kore'de, Küba'da, Portekiz'in eski Afrika kolonilerinde ve Afrika Boynuzu'nda ve en yakın tarihlerde de Güney Yemen, İran ve Nikaragua'da meydana geldi." (Paul Sweezy, *Devrim Sonrası Toplumlar*, s. 7.)

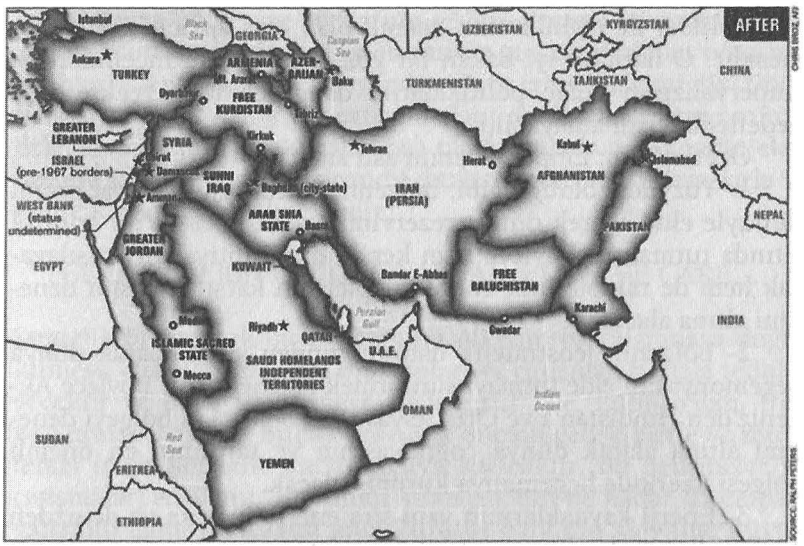
İkinci Yeniden Paylaşım Savaşı'ndan sonra emperyalizmin bütün saldırılarına, açık veya gizli işgallerine rağmen dünya nüfusunun üçte birinden fazlası (İran hariç) bağımsızlığı-demokrasiyi ve sosyalizmi amaçlayan devrimler gerçekleştirdiler.

Savaş sonrasında, 1950'lere doğru emperyalist bloğun karşısında iki önemli güç ortaya çıkıyordu. Bunlar, sosyalist Doğu Bloku ve Ulusal Kurtuluş mücadeleleri veren sömürge veya yarı sömürge ülkelerdi. Bu sonuncuların sayısı, dünya ulusları, politik ve ekonomik gelişmeler üzerindeki etkinlikleri yıllar içinde artacaktı. Bu yöndeki gelişmelerin 1980'lere kadar sürdüğünü göreceğiz.

04 Mart 2012

ABD Emperyalizmi Ortadoğu'dan Vazgeçmez, Ancak Vazgeçirilir

Mehmet Ali Yılmaz

Ne Pasifik planı ne de ekonomik kriz ABD'nin Ortadoğu'dan elini çekmesini sağlamıyor. Çünkü kapitalizm tekelci aşamaya geçtiğinden beri Ortadoğu'nun petrolüne ve jeostratejik konumuna göz dikmiş vaziyette. Yüz yıldan fazla bir zamandır (kapitalizmin rekabetçi dönemine kadar uzanır) bölgemizden vazgeçmeyen, geçemeyen emperyalizm, son dönemlerde, özellikle BOP'u ortaya atmasıyla birlikte Kuzey Afrika ve Ortadoğu'yu çıkarlarına daha uygun bir şekilde yeniden ve köklü olarak düzenliyor. Demokrasi ve özgürlük adına, insan hakları ve inanç özgürlüğü adına bu bölgedeki ülkeleri etnik veya mezhep farklılıklarına dayanarak bölüyor, iç savaş çıkartıyor ve sonuçta Birinci Paylaşım Savaşı'ndan sonra oluşturduğu coğrafi ve siyasi haritayı yeniden çiziyor. Bu arada bazı bölge aktörleri de emperyalizmin bu operasyonlarından faydalanmaya çalışıyor. Suriye'deki işbirlikçiler gibi yıllarca pusuya yatıp emperyalistlerin saldırı zamanını kollayanlar, çoğunlukla saldırıya uğrayanın felaketini fırsata dönüştürmeyi amaçlayan taşeron yönetimler ve bölgede cirit atan paralı askerler...

ABD emperyalizminin günümüzde nasıl bir Ortadoğu planladığını anlamak için BOP haritasına yeniden bakmalıyız. Planın ve politikanın esası, özü o meşhur haritada saklı. O haritanın içinde gizli inceliklerin neler olduğunu gün geçtikçe daha net olarak görebiliyoruz. Bu haritada zamana ve koşullara göre bazı ciddi değişiklikler de olabilir ama önemli olan esas amacın gerçekleşmesidir. O haritaya iyi bakan bir göz, söz konusu incelikleri de emperyalizmin bölge politikalarını da görebilir, gerçekte neyi hedeflediklerini anlayabilir.

Özetleyelim: Emperyalizmin asıl amacı:

1- Yüzyıldır olduğu gibi, bölgenin petrolünü ve doğal gazını tümüyle elde ederek dünya rezervinin yaklaşık % 70'ini kontrol altında tutmaktır. Böylece hem kendi enerji ihtiyacını karşılayacak hem de rakiplerinin enerji taleplerinin karşılanmasını denetimi altına alacaktır.

2- Bölgenin jeostratejik üstünlüğünden yararlanarak dünya hegemonyasını elde tutmayı sürdürmek istemektedir. Böylece Akdeniz'den Hindistan'a ve Orta Asyaya'ya kadar olan bölgeyi denetimi altına alarak dünya coğrafyasının ve tarihinin en önemli bölgesi üzerinde hegemonya kurmuş olacak.

3- Enerji kaynaklarının yanı sıra enerjinin kara ve denizden geçiş yollarını da ele geçirerek büyük bir üstünlük sağlayacağı da gün gibi ortada.

SURİYE'NİN ÖNEMİ

Emperyalist devletlerin bu amaçlarını istedikleri gibi gerçekleştirmelerine yıllardır engel teşkil eden en önemli ülkelerden biri Suriye'dir. Soğuk Savaş dönemi de dâhil Suriye sürekli ABD emperyalizminin karşısında yer almış ve hatta Varşova Paktı'nın yedek üyesi gibi hareket etmiştir. 1960-1980'li yıllarda Sovyetler Birliği ile sıkı ilişkiler içinde bulunmuş, bu ülkeye üs vermiş, silahlarını bu ülkeden satın almış, ABD'nin Ortadoğu'daki en önemli ve stratejik ortağı İsrail ile savaşmış ve savaş haline son vermemiş, İsrail'in işgali altındaki Golan Tepeleri'nden vaz geçmemiş, Filistinlilere sürekli destek olmuş, Lübnan'da Amerikan ve İsrail karşıtlarını desteklemiş, kısacası genellikle (Saddam konusu hariç) ABD'nin bölge politikalarının karşısında yer almış bir ülkedir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra da Rusya ile iyi ilişkiler geliştiren Suriye yönetimi İran ile dostluk kurarken ABD

kuklası Suudilerle ve Körfez ülkeleri ile olumlu ilişkiler içinde olmamıştır.

Doğu Akdeniz'in bu en stratejik ülkesine hâkim olamayan bir dünya gücünün, bu bölgede, İran'a yönelmesi, İsrail'in elini rahatlatması, bölgede yeni oluşumların yolunu açması ve kısacası BOP'u istediğine yakın bir düzeyde hayata geçirmesi pek mümkün görünmüyor. Bu arada emperyalizmin bölge politikalarına karşı olan ülke ve güçler ise Suriye'nin teslim olmasını istemediklerini açıklıkla ortaya koymaktadırlar. Suriye gerçekten de bu bölgenin anahtar ülkesidir. İşte bu yüzden Batı emperyalizmi ile Doğu halklarının çok kritik bir çatışma alanı durumundadır ve mücadele, savaşın yanı sıra uluslararası platformlarda diplomatik, ekonomik, ideolojik ve propagandif düzlemlerde değişik araçlarla ve yöntemlerle sürdürülmektedir.

GELİŞMELERİN GİTTİKÇE ARTAN ETKİSİ VE ÇARE...

Stratejik önemi çok büyük olan bu ülkenin parçalanmaya doğru itilmesi, Ortadoğu'da yeni oluşumları ve çatışmaları hızla tetikleyecektir ve hatta tetiklemeye başlamıştır bile. Lübnan'dan, Irak ve Türkiye'ye kadar birçok ülke çok önemli gelişmelerle ve muhtemel iç çatışmalarla karşı karşıya kalacaktır. Bu gelişmeler ve çatışmalar, AKP'nin "derinlikli stratejisi"nin ne kadar da emperyalizmin işine yaradığını ama Türkiye halkının aleyhine büyük yaralar açacak özelliklere sahip olduğunu daha şimdiden göstermeye başladı. AKP iktidarı izlediği Ortadoğu politikası ile ülkemize ve halkımıza büyük bir kötülük yapmaktadır. Attığı her adım ABD ve İsrail'in işine yaramakta ama bir bütün olarak bölge halklarına zarar vermektedir.

Bölgede izlenen emperyalist politika ne Türklerin, ne Arapların ne de Acemlerin işine yaramaktadır. Bugün için Kürtlerin işine yarayan bir ortam yaratılmış ya da ortaya çıkmış gibi görünse de orta ve uzun vadede yoksul Kürt halkının da çok önemli sorunlarla karşı karşıya kalması kaçınılmazdır. Gelişmeler emperyalizmin kazanması esasına göre planlandığı için bölge halklarının hiçbirinin kalıcı olarak kazançlı çıkması söz konusu olamaz. Kısa vadede birinin kazançlı çıkması ya da öyle görünmesi onun orta ve uzun vadede de kazanacağı anlamına gelmez.

Diğer yandan, bölge halklarına rağmen emperyalist ve hatta başka birçok ülkenin (Türkiye de dâhil) desteği ile kurulan İsrail yarım yüzyıldan bu yana çevresi ile savaş halindedir ve huzur yüzü görmemiştir ve görme ihtimali de yoktur. Çünkü İsrail, emperyalizm tarafından bölge halklarının hakları hiçe sayılarak,

yayılmacı amaçlarla kurdurulmuştur. Kaldı ki İsrail sürekli ABD'nin ve diğer Batılı emperyal güçlerin desteğini aldığı halde yoksul Filistin ve diğer bölge halkları karşısında bir türlü kazanamamaktadır.

Emperyalist güçlerin mazlum Suriye halkına yaşatmakta olduğu zulüm koşullarından yararlanarak hiçbir kesimin kurtuluşu gerçekleştirilemez. ABD emperyalizmi ile işbirliği yapanlar halklar arasına bitmeyecek düşmanlık tohumları saçarken, fırsatçılık yapanlar ise halklar arasında iz bırakan büyük kırılmalar yaratır. Doğru olan davranış emperyalist saldırıyı ezilen halkların hep birlikte püskürtmeleridir.

Kürt sorunu da diğer bölgesel sorunlar da Ortadoğu'da yaşayan bütün halkların ortak gelecekleri çerçevesi içinde, anti-emperyalist bir anlayışla, bu halkların ortak kararları ile çözüme bağlanmalıdır. Bölge halkları eşit koşullarda, ortak karar alma ortamları yaratarak sorunlarına çözüm yolları aramalıdırlar. Emperyalist güçlerin etkisini bertaraf ederek kendi öz güçleri, öz çözüm yol ve yöntemleriyle ve mutlaka demokratik esaslarla çare üretmeleri gerekir. Bunun için de her şeyden önce emperyalizmin etkisinden ve baskısından hep birlikte kurtulmaları zorunludur. Yoksa "çözüm" diye ortaya sürülen görüşler emperyalizmin işine yarayan, onun politikalarına hayat veren dayatmalar halini alabilir. Sırtında bölge halkları için çaktıkları tabutla Genişletilmiş Ortadoğu'da bugünlerde yeniden sahneye çıkan Pentagon'un başı Panette'nin yeni "çözüm" dayatmaları ile karşı karşıya kalmamaları için ortak olan sorunlarına eşit, demokratik koşullarda gerçekçi ve hakkaniyetli çözümler üretmeleri tek çıkar yoldur. Savaşlarla ve dayatmalarla bir yere varılamayacağı açıktır.

Ama bu olması gerekenin bugün gerçekleşmeyeceği de bilinen bir şey. İlkesel olan ile hayatın gerçekleri ne yazık ki çoğu zaman uyum halinde olmamaktadır. Bölgemizde savaş tanrısı borusunu neredeyse tarih boyunca hep çalmış, egemenler insanları hep öldürmüş, şehirleri hep yakmış ve yıkmışlardır. Bugüne kadar bu gidişi değiştirmeyi bölge halkları olarak başaramadık. Egemenlerin saltanatını kalıcı olarak yıkamadık. Bölgemiz yine kan gölüne döndürülüyor. Ülkemiz de AKP işbirlikçileri sayesinde bu kötülüklerin önemli bir parçası haline sokuldu. Ama her şeye rağmen biz devrimciler doğru olanı söylemeye ve yapmaya devam etmeliyiz. Kötülüğe karşı koymayı sürdürmeliyiz ki haramilerin düzenini yarınlarda bozabilelim.

Ortadoğu halklarının tamamını veya bir kısmını kötülükler tanrısı emperyalizmin hegemonyasından kurtarmayacak olan her türlü bölgesel savaşın haksızlıklarla dolu bir savaş olduğunu anlatmaya ve önlemeye çalışmaya devam etmeliyiz. Bu bölgedeki bütün devrimci mücadelelerin esas amacı, emperyalizmin doğrudan veya dolaylı her türlü taarruzuna karşı koyarak bölge halklarının haklarını, onlarla birlikte, savunmak ve sonuçta baş şeytanı yenmek olmalıdır. Devrimciler bu anlayışla hareket etmeli ve buna uygun politikalar geliştirmelidir.

30 Temmuz 2012

Mazlumların Bugünkü Cephesi

Mehmet Ali Yılmaz

Günümüzün dünya ölçüsündeki baş çelişkisi ya da belirleyici çelişkisi, emperyalizm ile ezilen- mazlum halklar arasındaki çelişkidir. Sınıfsal temeldeki çelişkinin çözümü de, ulusal sorunların ve gerçek demokrasi meselesinin çözümlenmesi de, bu baş çelişkinin çözümüne bağlıdır. Onun için emperyalizme karşı mücadele, emperyalizmin yenilgiye uğratılması bütün halkların hayati sorunlarının çözümü için olmazsa olmaz ön ve belirleyici koşuldur. Dünyada emperyalizmin hegemonyası sürdüğü müddetçe bu çelişkinin gündemi belirlemesi kaçınılmazdır. Kırk yıl önce de bugün de esas çelişkinin emperyalizm ile ezilen-sömürülen halklar arasında olmasının nedeni bu somut gerçekliktir. Bugün de dünyanın çok büyük bir kısmını denetimi altında tutan güç hâlâ emperyalizmdir ve farklı sömürü yöntemleriyle başta Afrika olmak üzere Asya'da, Amerika'da birçok ülkeyi sömürmekte, üs bölgesi olarak kullanmakta, iktidarları yıkmakta ve kurmaktadır. Direnme savaşlarına rağmen emperyalizmin dünya hâkimiyeti büyük ölçüde yok edilememiştir ve mücadele sürmektedir.

Emperyalist hegemonya ve sömürü yok edilmeden dünya halklarının rahat yüzü görmesi söz konusu edilemez. Bu sorunun çözümü atlanarak daha üst çözümlerin gerçekleştirilmesi mümkün olmadığı gibi, günümüzde dünyanın her köşesine sirayet etmiş olan bu yağmacılığa ve zorbalığa karşı mücadele verilmeden daha alt sorunların kesin ve doğru yönde çözümü de mümkün değildir. Çünkü emperyalizm küreselleşmeci politikalarla dünya yüzeyindeki bütün toprak parçalarını parsellemiş, enerji kaynaklarını, sularını vb. ele geçirmiş ya da ele geçirmek

amacıyla hâlâ saldırdığı için; bütün bu alanlardan silinme sürecine sokulmadan, devrimci güçlerin galibiyet yoluna kesin bir şekilde girmeleri gerçekleşmeden emperyalizme karşı mücadele, tavizsiz bir şekilde, bütün mücadelelerin önünde yer almak zorundadır.

BUGÜN EZEN-EZİLEN SAVAŞININ MEYDANI SURİYE'DİR

Bugün emperyalizm ile dünyanın ezilen halklarının arasında cereyan eden mücadelenin en sivri noktası Ortadoğu ve özellikle de bu bölgenin anahtar ülkesi Suriye'dir. Günümüzde Suriye'de gerçekte savaşan güçler, emperyalizm ile işbirlikçileri ve onların saldırılarına karşı duran dünyanın mazlum halklarıdır. Bu savaşın iç çelişkisi mazlum halkların gerçek temsilcisinin (işçi sınıfı ideolojisi) mücadelenin önderi konumunda olmamasıdır. Devrimci ideolojik ve politik önderlik mücadeleyi sürdürecek güce ve etkinliğe sahip olamayınca ya da ortalarda görünmeyince, emperyalist saldırıya karşı koyanlar mücadeleyi yürütme hakkını ister istemez elde ederler. Bu çarpıklık gerçektir ve gün geçtikçe, mücadele ayakta kaldıkça, yenilmediği sürece mazlumların hareketinin önderliğini elde etme hakkına sahip olurlar. Emperyalizme karşı mücadele eden bir hareket yenilgiye uğrasa bile bölge düzeyinde iz bırakacaktır. Bu anti-emperyalist önderlik BAAS da olsa gerçek değişmez.

Suriye yönetiminin diktatörlük olduğunu öne sürerek toplumu, "demokratizm" yaygarası ile ikileme sokarak Amerikancı ihanet çizgisine sürüklemek isteyen işbirlikçi çevrelerin bulanık suda balık avlama taktiklerini iyi anlamak gerekir. 1967 savaşından ve özellikle de Nasır'ın iktidarından sonra etkinliğini yitirmiş olan BAAS hareketini hâlâ önemli bir ideolojik ve örgütsel güç gibi öne sürerek politik meta haline getirme gayretleri tamamen hedef saptırma ve saldırganlıklarını gizleme operasyonunun bir parçasıdır. Hasan Abisi'nin ve benzerlerinin bu yöndeki karalamalarını yoğunlaştırmalarının nedeni giderek saplanmakta oldukları bataklıktan çıkış olmadığını görmekte oluşlarındandır.

Yaklaşık yirmi yıldır Ortadoğu'yu ve çevresini teslim almak amacıyla kurgulanan emperyalist politikaların anlamını ve içeriğini kavrayarak tahlil etmek yerine, kolaycı ve Batı emperyalizminin işbirlikçisi veya taklitçisi bir yaklaşımla "zamanın ruhu" ile açıklayanların, her toplumsal gelişmeyi "burjuva demokrasisi"nin ölçütlerine göre derecelendirmeye tabi tutanların emperyalizme karşı yürütülen mücadeleyi anlamalarını beklemek gerekir. Onlarda, emperyalizmin sömürüsü ve işgali, ülke kavramı

ve yurtseverlik, halkların emperyalizme karşı mücadelesi ve kurtuluş savaşları gibi 1960 ve 1970'lerdeki devrimci değerler yok olmuştur. Batı emperyalizminin doğrudan veya dolaylı kontrolü altına girmiş olan bu tür kişi ve kuruluşlar ilericiliği, devrimciliği liberalizme indirgeyerek toplumsal ve siyasal gelişmeleri değerlendirmektedirler. Böylece içselleştirilen liberalizmin koruyuculuğu altında dinciliği, etnikçiliği ve emperyalizmin taşeronluğunu makulleştiren izahatlar yapacak kadar ileri gidebilmektedirler. Bu anlayış üzerinden gidilerek, ABD emperyalizminin çıkarlarına uygun bir biçimde bölgemizde yaratılan yeniden düzenleme, dizayn etme, BOP gibi adım adım işletilen süreçler, onlar için; "demokratikleşme", "din ve vicdan özgürlüğü", "insan hakları" vb. olmaktadır.

EMPERYALİST POLİTİKALARI HALKLARIN DİRENİŞİ BOZGUNA UĞRATIR

Dünyanın anti-emperyalist güçleri, ABD emperyalizmi ve işbirlikçilerinin saldırılarına karşı direnç gösterdikçe hem emperyalist cephede sorunlar derinleşmekte hem de kaybetme ihtimali gittikçe artan AKP gibi işbirlikçi-taşeronların durumları zora girmektedir. Suriye'nin gösterdiği direnç AKP iktidarını ve diğer işbirlikçileri kaygan zemine sokmaktadır. Onları kaçınılmaz sonlarına doğru itmektedir.

Suriye gerçeği Ortadoğu halklarını her zamankinden daha fazla bir biçimde iki kutba bölmüştür. Bunlardan birisi ABD-İsrail kampıdır ve AKP iktidarı bu cephenin en faal gücüdür. Bu karşı-devrim cephesinin en önemli diğer üyeleri ise Suudi Arabistan Krallığı, Katar Emirliği ve Mısır gibi Amerikan Sünniliğinin, "Sakallı Mübarek"lerin yönetime oturtulduğu ülkelerdir. Bu arada bölge ülkelerinden devşirilen paralı askerlerin, Amerikancı İslamın mücahitlerinin (El Kaideciler vb), Türkiye'de kurulan askeri kamplarda eğitilenlerin (Apaydın kampı vb) ve özellikle Suriye sınırını kontrolleri altına almış olan CIA ajanlarının bu savaşta oynadıkları etkili rolleri unutmamak gerekir.

Anti-emperyalist kesimde yer alanlar arasında bugüne kadar adı konmayan önemli güçlerden birisinin, AKP yönetiminin işbirlikçilerine rağmen, Türkiye halkı olduğunu belirtmeliyiz. Halkımızın ezici çoğunluğu ve aydınlarının çok büyük bir kısmı Suriye halkının emperyalizme karşı mücadelesinin yanında yer almaktadır. RTE'yi son zamanlarda en fazla çıldırtan da bu gerçektir. Halkın büyük çoğunluğu (son kamuoyu araştırmalarına göre yaklaşık % 70'i) ve entelijansiyanın ağırlıklı kesimi uzun bir ara-

dan sonra AKP iktidarının çok önem verdiği bir politikasına karşıdır. Kitleler iktidarın Suriye saldırısına karşıdır. Bu gerçek AKP'yi kaygan bir zemine sokmuştur ve emperyalist güç odakları da bu gelişmenin farkında olduklarını son zamanlarda açıkça göstermeye başlamışlardır. RTE, Gül ve Davutoğlu'nun Suriye'ye karşı Batılı devletlerin daha saldırgan ve kısa sürede sonuç alıcı politikalara yönelmeleri taleplerine karşı, emperyalistlerde isteksizlikler ve hatta bazılarında karşı duruşlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Taşeronlarının çizmeyi aşma konusunu zorlamaya başladığını, büyük güçlerin kendi işlerine uygun muhalefet oluşturmalarını, gizli pazarlıklarını zorladığını veya zora sokmaya başladığını, kendini olduğundan fazla önemseme hastalığına yakalandığını düşünmeye başladıkları ortaya çıkıyor. AKP yönetimi bundan sonra, ya deliğe süpürülmemek için hizaya gelecektir-özellikle ABD'ye daha fazla taviz verecektir ya da kaygan zeminde düşüşe geçirilecektir. Bu arada, çaresizlik içinde bocalayan AKP yönetiminin İsrail ile görünüşte kesintiye uğrayan ilişkileri yeniden geliştirmeye başlayarak ve son zamanlarda zorladıkları gibi İran ile düşmanlığı körükleyerek Batı'ya yaranmaya çalışacağını da düşünmeliyiz.

Fakat içinde yaşadığımız bölgede siyaset yapanların, oynanan her taşın birçok taşı oyuna sokacağını bilerek hareket etmeleri gerekir. Özellikle İran'a karşı oynan bir taş birçok taşı oyuna sokar. Örneğin Kürt meselesinde yeni cepheler açar, mezhep sorunlarını büyütür, enerji sorununda yeni gelişmeler yaratır. Daha da önemlisi dünyanın büyük güçlerinin Türkiye'ye karşı yürüttükleri politikalarda önemli değişikliklerin meydana gelmesine yol açar. Bu anlamda son gelişmelerle birlikte değerlendirilince görülmesi gereken bir diğer gerçek, ABD-İsrail cephesinin İran'a karşı yürütmekte olduğu operasyonun Rusya, Çin ve hatta Pakistan ve Hindistan için gittikçe daha önemli olmaya başlamasıdır. Bilhassa Rusya ve Çin'in İran'a karşı girişilecek bir saldırıyı görmezlikten gelmeleri söz konusu olamaz. Böyle bir saldırıya karşı açıkça tavır almamaları ABD karşısında çok kutuplu dünya'dan vaz geçtikleri anlamına gelir. Bu tür bir gelişme, ABD'nin dünyada tek kale maç yapması sonucunu yaratır ki bu durum, dünyanın ve halkların yeniden sömürgeleştirilmesi anlamına gelir.

Görünen o ki; ufukta daha büyük çatışmaların belirtileri uç vermeye başlıyor. Suriye sorununu da İran'la yapılacak kavganın içinde çözmeyi düşünenlerin olduğu bilinmektedir. Bu ihtimal özellikle İsrail tarafından ısıtılmaya çalışılıyor. Son zamanlarda malum cemaat ve iktidar içindeki uzantılarının da bu oyunun içinde yer aldıkları görülüyor. Türkiye açısından bakınca, bu

muhtemel gelişmeyi göremeyen ya da görüp de gelişmenin ağırlığını, yaratacağı devasa sorunları hissedemeyen bir iktidarın çaresine halk bakmak zorundadır. Çünkü sorun kendi geleceğiyle doğrudan ilgilidir ve var olma-yok olma sorunudur. Çünkü bu iktidarın haksızın, saldırganın, emperyalistin yanında yer aldığını ve hatta emrinde olduğunu artık halkımız da anlamaya başlamıştır. İşte bu yüzden halkımız iktidar partisinden ve anti-emperyalist muhalefet yürütmeyen diğer düzen partilerinden uzaklaşmaya başlamıştır. Yeni bir çare aramaktadır.

HALK HOMURDANIYOR

Uluslararası gelişmelerin ve bölgesel sorunların giderek daha da karmaşıklaşması AKP için çanların çalmaya başladığını gösteriyor. Bu gelişmelerden bugünden yarına sonuç çıkma ihtimali düşüktür ama gelişmelerin yönü AKP iktidarının düşüş sürecine girdiğini göstermektedir. Son zamanlarda, AKP iktidarına karşı hem Suriye politikaları hem de Kürt meselesinde gelinen nokta nedeniyle halk kitlelerinde önemli bir rahatsızlığın oluşmaya başladığı seziliyor. Dipten gelen homurtular yükselişe geçerken; halktaki bu gelişmeleri lehine çevirebilecek ve hızlandıracak örgütsel ve politik önderliğe, kapasiteye sahip ilerici-devrimci bir muhalefet gücünün varlığından söz edemeyeceğimiz de açık. Kısa ve orta vadede halkı yönlendirme kabiliyetine sahip ne sosyalist solda, ne demokratik solda ne de merkez sağda bir muhalefet gücünün var olmaması iktidarın gerilemesini hızlandırmayı geciktirmektedir. Bu yönde bir gelişmeyi, AKP içi çatışmaya bırakmak sosyalistler için her şeyden önce büyük bir ayıptır.

Açıkça söylemek gerekirse, bu durum sol muhalefet için bir utançtır. Sosyalistlerin bu kadar ciddi ve ağır bir çaresizlik içinde olmasının nedenlerinin üzerinde ayrıca durulması ve sorunun kaynaklarının açıklıkla sergilenmesi gerekir. Gerçekleri gizleyerek, görmezlikten gelerek ancak hastalığın daha da ağırlaşmasına hizmet edilir. Sol partiler, hareketler ve tek tek kişiler bu sorumluluktan kaçamazlar. Solun başarısızlığının ve yanlışlarının sorumluluğu hepimizin üzerindedir, hiç kimse bu sorumluluktan vareste değildir. Özellikle de yirmi yıldır solun önünü tıkayanların sorumlulukları unutulamaz...

7 Eylül 2012

Büyük Güçler Uzlaşıyor mu?

Mehmet Ali Yılmaz

Son günlerde Doğu Akdeniz ile ilgili ilginç gelişmelerin yaşanmaya başlandığı anlaşılıyor.

Emperyalist güçler ve bölgesel uzantıları, Irak işgali öncesinde nükleer silah konusunda yaptıkları gibi şimdi de kimyasal silahlarla ilgili yeni bir dezenfermasyon dalgası yaratıyorlar. İşbirlikçi çetelerin kitle katliamlarının, dinci-mezhepçi niyetlerinin ve yabancı güçlere Suriye'yi pazarlama faaliyetlerinin üstünü örtmek için hedef saptırıcı propagandalar yapıyorlar.

Bu gelişmeler olurken, ABD ile Rusya'nın Suriye'nin geleceği konusunda anlaşma yoluna girdikleri de yayılmaya başlandı. En son ABD Dışişleri Bakanı H. Clinton, Kuzey İrlanda'nın başkentinde yaptığı açıklamada Suriye konusunu gündeme getirdi.

8 Aralık 2012 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinin haberine göre, ABD ve Rusya'nın Suriye'deki tüm taraflar arasındaki arabuluculuk çabalarını destekleme konusunda anlaştığını kaydeden Clinton, ülkesinin demokratik geleceğini temin etmek için Esad'ın iktidarı bırakması gerektiğini vurguladı.

Ve konuşmasının devamında Clinton, Suriye'deki durumun, yalnızca Suriyeliler için değil, komşuları için de giderek daha tehlikeli bir hal aldığını belirterek, Türkiye'nin Suriye sınırına NATO füzeleri yerleştirmelerini haklı çıkarmaya çalışmaktan da geri kalmadı.

Haberin devamında ise şöyle deniyor: "ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton, Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov ve BM ve Arap Birliği Suriye Özel Temsilcisi El-Ahdar el-İbrahimi Dublin'de, Suriye krizine yeni bir çözüm formülü bulunması konusunu ele" aldıklarını belirtiyor.

Bu haberi son zamanlarda meydana gelen gelişmelerle birlikte ele alınca anlaşılıyor ki iki büyük güç Suriye üzerinden "pazarlık" yapıyorlar.

Putin'in geçtiğimiz günlerde gerçekleştirdiği Türkiye ziyareti sırasında sarf ettiği şu sözlerin de atılacak adımlar konusunda anlamlı olduğunu söyleyebiliriz:

"Suriye'de olup bitenlerle ilgili pozisyonlarımız birbirine benziyor. Ama Suriye'nin geleceğine ilişkin pozisyon hangi metotlarla oluşturulabilir, bu konuda farklılıklarımız söz konusu."

Putin'in bu sözlerini çok yankı yapan şu açıklaması ile birlikte ele aldığımız zaman pazarlığın kapısını açık tuttuğunu söyleyebiliriz. Putin İstanbul'da yaptığı açıklamada, "Suriye'de rejimin avukatı olmadıklarını" belirtiyordu. Burada Putin, Suriye yönetimini gözden çıkarabileceklerinin sinyalini veriyor. Ancak Suriye ile ilgilenmeye devam edeceklerini belirtiyor ve bu ülkeyi gözden çıkarmadıklarının da altını çiziyor. Ve böylece Esad karşıtlığını her fırsatta açığa vuran R. T. Erdoğan'a ve dolayısıyla ABD'ye anlaşabilecekleri koşulun ipuçlarını da veriyor.

Diğer yandan, son günlerde ortaya atılan -uçurulan demek belki daha doğru- bazı haberler Suriye yönetiminin sonunun göründüğü yönünde. Esad'a gitmesi için ülke aranmasından, ailesi ve bazı üst düzey yöneticilerle birlikte kaçmış olduğuna dair çeşitli haberler yayılmakta. Bu spekülatif haberler Suriye yönetimine karşı daha yoğun ve etkili bir saldırının başlatılmak üzere olduğunun göstergesi olabilir. Bu haberleri, aynı zamanda, Suriye güçlerinin moralini bozmaya dönük bir karşı propaganda olarak da görebiliriz.

ABD'nin bir uçak gemisinin ve yardımcı askeri gemilerin Doğu Akdeniz bölgesinde üstlendirildiği bilgisinden sonra; bir İsrail sitesi olan Debkafile, Fransız Savunma Bakanlığı yetkililerine dayandırdığı ilginç bir haberi de servis ediyordu. 8 Aralık 2012 tarihli Akşam gazetesinde yer alan bu habere göre, Türkiye ile birlikte ABD, İngiltere, Fransa, Ürdün ve muhalif güçler çok kısa sürede Esad ordusuna karşı operasyona başlayacaklar. Sitenin iddiasına göre, bir Fransız uçak gemisi de Akdeniz'deki ABD filosuna katıldı ve 2600 İngiliz ve Fransız askeri de aylardır Arnavutluk dağlarında tatbikat yapıyor. Bu operasyonda Kaddafi'ye karşı yürütülen planın esas alınacağı iddia ediliyor.

Süratle yaygınlaştırılan bu vb haberler dezenfermasyon amaçlı olsa bile emperyalist güçler, AKP iktidarı gibi bölgesel işbirlikçilerini de yanlarına alarak kendilerine teslim olmayan ülkelere diz çöktürmeyi ve etkisizleştirmeyi akıllarına koymuş durumdalar. Bilhassa emperyalizmin bölge politikalarına uyum sağlamayan ve

İsrail'in karşısında yer alan ülkeler sonuçta işbirlikçilerin de desteğiyle içeriden çürütülerek çökertilmekte veya parçalanmaktadır. Bu da yetmezse, direniş devam ederse dışarıdan saldırı ile ülke yıkıntı haline getirilmekte ve bütün değerlerine el konularak geleceği ipotek altına alınmaktadır. Libya'da olduğu gibi...

ꕥ

Eğer bu gelişmeler doğruysa, burada şaşırtıcı görünen Rusya'nın tavrındaki değişikliktir. Bu ülkenin de sonuçta emperyal amaçları olan, Doğu Akdeniz ve Ortadoğu'da söz sahibi olmayı sürdürmek isteyen büyük bir devlet olduğunu unutmayalım ve bu nedenle de şaşırmayalım. Kendi hinterlandında (Kafkasya, Karadeniz, Orta Asya, Kuzey Denizi?', Ukrayna, Gürcistan ve Kuzey Pasifik?' gibi) daha rahat hegemonik ilişki kurabilmesi için dışarıya doğru kontrollü bir şekilde taşma eğilimi içine girerek pazarlık gücünü arttırması gerekir ki yakın çevresi üzerindeki kontrolünü sürdürebilsin ve büyük güç olduğunu da karşı tarafa kabul ettirebilsin. Rusya için uzun vadeli çıkarların Esad yönetiminin harcanmasından daha önemli olacağını bu ülkenin yöneticilerinin düşünebileceklerini unutmayalım. Böylece Esad'ın ve çevresinin tasfiyesiyle hem Batılıların hem AKP iktidarının ve Suriyeli işbirlikçilerin hem de bazı Arap ülkelerinin de gönülleri alınmış olacak(!). Bu yöndeki bir gelişmeye Ortadoğu'daki Şii eksen olumlu bakmayacaktır ama büyük çoğunluğu oluşturan ve Rusya ile arası pek de iyi gitmeyen Sünni güçler bu muhtemel gelişmeden memnun kalacaklardır. Bu yönde düşüncelerin de olabileceğini akıldan çıkarmayalım. Öte yandan Esad'ın tasfiyesine yönelik adımın Rusya için evdeki bulgurdan olma ihtimalini de içinde taşıdığını görmek gerekir. Fakat bu riske rağmen, orta vadede şayet hem bulgurdan hem de pirinçten olacaklarını düşünüyorlarsa ne kurtarırsak kârdır anlayışı ile hareket edebileceklerini de unutmayalım.

Esad'ın gönderilmesi yönündeki adımlar; ABD, AB ve Rusya'nın Ortadoğu'yla ilgili emperyal amaçlarının yeni bir uzlaşma noktasını oluşturabilir. Ama bütün bu ihtimallerin başına Rusya'nın Doğu Akdeniz ile ilgisinin tarihsel arka planını yerleştirmek gerekir.

ꕥ

Doğu Akdeniz konusunda ABD ile Rusya arasında kurulan (veya yeniden kurulacak) ilişkiyi büyük resim içinde düşünmek daha

gerçekçi bir yaklaşım olur. Şanghay İşbirliği Örgütü'nün (ŞİÖ) en önemli üyelerinden biri olan Rusya'nın Asya'da gelecekteki rakibinin Çin olduğunu unutmayalım. Tarihten gelen bir geçmişi de olan bu iki ŞİÖ üyesi arasındaki gizli rekabetten ABD emperyalizminin yararlanmayı düşünmemesi eşyanın tabiatına aykırıdır. Günümüzde Çin, ABD'nin birinci plandaki rakibi olma yolunda hızla ilerlemektedir. Önümüzdeki yıllarda bu iki ülke arasında büyük bir ekonomik ve askeri rekabetin cereyan edeceği anlaşılıyor. ABD gibi geleceğe dair projeler yapan, stratejiler kurgulayan bir gücün, bu büyük mücadelede, Rusya gibi önemli bir ülkenin Çin'in yanında yer almasını önlemeye çalışacağı belli bir şey. Hatta ABD emperyalizmi izleyeceği politikalarla Rusya'yı Çin'in karşısına çıkarmaya, en azından tarafsızlaştırmaya çalışacaktır.

Diğer yandan, Rusya'nın Avrupa'nın enerji ihtiyacını karşılaması yönünden ne kadar önemli olduğunu, başta Almanya olmak üzere bu bölgedeki ülkeleri Rus gazının ısıttığını hatırlayalım. Bu zorunlu bağımlılık ilişkisini Batı İttifakı ister istemez dikkate almak durumundadır. Kaldı ki, 19-20 Kasım 2010'da Lizbon'da onaylanan "NATO Üyelerinin Savunma ve Güvenliği İçin İşbirliği-Stratejik Görüşler" deklarasyonuna göre, Rusya NATO için tehdit olarak görülmemekte ve var olan işbirliğini derinleştirmeye davet edilmektedir. Bu yeni "stratejik konsept" ile NATO-Rusya işbirliğine stratejik bir önem yüklenerek; başta füzesavar sistemlerinin ilişkilendirilmesi olmak üzere Afganistan, terörle mücadele, korsanlık, uyuşturucu gibi alanlarda işbirliği olanaklarından söz edilmektedir.

Lizbon zirvesinde alınan kararlardan anlaşılıyor ki NATO "zoraki" de olsa Rusya ile "işbirliği" kurmayı amaçlamaktadır. ABD'nin de bu ülkeyle ekonomik, jeostratejik ve jeopolitik çıkarları gereği "işbirliği" yapabilme mesafesini koruyarak, kontrollü bir ilişki biçimi oluşturmak istediğini söyleyebiliriz. Suriye sorununun "çözümü" sürecine, Rusya'nın da çekilmesi, ABD'nin uzun vadeli genel çıkarları açısından, Ortadoğu ve çevresiyle ilgili ve bilhassa da Asya-Pasifik stratejisi bakımından çelişki ve uzlaşmayı içinde barındıran sonuçlar yaratabilir.

Hiç şüphesiz bu emperyal politikalarda belirleyici olan devletlerin ve uluslararası büyük sermayenin çıkarlarıdır. Ama büyük güçlerine karşın her şeyi, tüm süreci bunların belirleyemeyeceğini de biliyoruz. Emperyalistlerin ve ortaklarının bütün bu baskı, saldırı, sömürü ve talan politika ve girişimlerine karşı direnecek güçler de mutlaka ortaya çıkacaktır. Eninde sonunda, gelişmelerin yönünün, boyutunun tayininde dünyanın işçi sını-

fının ve mazlum halklarının da söyleyecek sözlerinin olduğu görülecektir...

Bütün ihtimaller bir yana, unutmamamız gereken çıplak gerçek, emperyalistler ve işbirlikçileri Suriye'ye paslı bir hançeri sapladılar ve sürekli kanırtarak kan kaybetmesini sağlıyorlar. Bunlar vurdukları veya girdikleri yeri kangren etmeden bırakmazlar.

Hatırlatalım: Emperyalizmin ve işbirlikçilerinin Suriye'de gerçekleştirdikleri bu operasyonlardan en fazla İsrail'in kazançlı çıktığını AKP'lilere sürekli hatırlatmakta fayda var. Her şey bir yana Golan gitti gider...

09 Aralık 2012

NATO Toprağı

Mehmet Ali Yılmaz

Türkiye'nin Başbakanı ülkemizin "NATO toprağı" olduğunu ilan ederek emperyalizm tarafından tayin edildiğini bir kez daha onayladı. Bu açıklama, Başbakan'ın Türkiye'yi şeklen bile olsa bağımsız bir devlet olarak görmediği, NATO'nun bir eyaleti gibi algıladığı anlamına gelir. Demek ki Başbakan bu sözleriyle kafasının arkasındaki gerçek düşüncesini açığa vurdu. Tıpkı "çuval" olayında "Amerika'ya nota verecek misiniz" sorusuna cevap olarak "Ne notası, müzik notası mı?" dediği gibi, önce inkâr edip sonra "BOP'un eşbaşkanlarından birisiyim" dediği gibi, başdanışmanının kendisi için Amerikalılara "deliğe süpürmeyin, kullanın" dediği gibi, Türkiye'nin Genelkurmay Başkanı ile görüşebilmek için Amerikalıları devreye soktuğu gibi... Başbakan'ın düşünce dünyası Amerika ve NATO'ya göre şekillendiği, onların politikalarına bağlı olarak yönlendirildiği için Türkiye'yi NATO toprağı olarak görmektedir. Esasen dinci dünya görüşüne sahip olanların zihin dünyası için bu sonuç normal bir durum sayılmalıdır. Bilhassa Amerikan dincileri için "ülke", "yurtseverlik" ya da "bağımsızlık" gibi kavramların bir anlamı yoktur. Tıpkı neo-liberaller ve emperyalizmin diğer işbirlikçilerinde olduğu gibi.

Emperyalizmin bütün işbirlikçileri-uzantıları için NATO hep kutsanmıştır, bu örgüt kurulduğu günden beri ülkemizi yönetenler, büyük sermayedarlar, üst düzey sivil-asker bürokratlar ve diğer bütün sağcılar tarafından hep savunulmuş, bir tapınma metası gibi bakılmıştır. 1949'da kurulmasıyla birlikte dönemin yöneticileri ve 1950'de iktidara gelen DP bu örgüte katılmak için başvuruda bulunmuşlar, ancak Kore savaşına bir tugay asker gön-

derip Amerika'nın yanında savaşa katıldıktan sonra, 1952'de kabul edilmişlerdir. Türkiye, NATO'ya girdikten sonra ekonomik, politik ve özellikle de askeri olarak ABD hegemonyası altına giderek yoğunlaşan bir biçimde dâhil edilmiştir. Anti-komünizmin yükselişe geçmesi, Gladyo örgütlenmesinin ülkemizde hayata geçirilerek Soğuk Savaş stratejisi kapsamı içinde devrimcilere-sosyalistlere ve demokrat aydınlara karşı gizli-açık operasyonlar ve saldırılar düzenlenmesi, NATO ve ABD emperyalizminin politikası ve stratejisi gereği uygulamaya sokulmuştur. Ortadoğu'da ve dünyanın muhtelif yörelerinde düzenlenen emperyalizmin çıkarlarını kollayan operasyonlara ülkemizin dahil edilmesi de yine bu örgütün ya da BM'nin kararları gereği gerçekleştirilmiştir.

NATO, 4 Nisan 1949'da kurulduğu günden 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılmasına kadar geçen sürede, Soğuk Savaş stratejisi gereği olarak ilişkili olduğu bütün ülkelerde ve özellikle de Türkiye gibi emperyalizmin yeni sömürgesi bir kanat ülkesinde anti-komünizmi bütün baskı araçları ve faşizan yöntemlerle uygulatmıştır. Emperyalizmin gizli işgalinin ve bu işgalin ekonomi, politika ve askeri alanlarda sürmesini sağlayan sömürge tipi faşizmin varlığını devam ettirebilmesi için resmi, askeri örgütlenmelerin yanı sıra para-militer örgütlenmeler de oluşturularak her türlü bağımsızlıkçı, demokrat-ilerici hareket, emek örgütlenmeleri ve eylemleri zorla boğulmaya çalışılmıştır. Bu faşist saldırganlıkları sürdürmeye sivil yönetimlerin gücü yetmeyince gerektiğinde askeri idarelere, darbelere başvurmaktan kaçınmamışlardır. ABD emperyalizmi, Soğuk Savaş döneminde Türkiye ve benzer ülkeleri elinin altında tutabilmek için faşist darbeler dahil her yola başvurmuş ve bu politikaların hayata geçirilmesinde NATO'ya başrol görevi verilmiştir.

SOĞUK SAVAŞ SONRASI...

1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra NATO'nun ikinci evresi başlatıldı. Komünizmin ABD emperyalizmi için tehlike olmaktan çıkmasıyla birlikte kapitalizm; Asya, Afrika ve Latin Amerika halklarına yönelik sürdürdüğü sömürü ve talan politikasını geliştirmeye başladı. NATO da bu neo-liberal politikalara karşı ortaya çıkabilecek direnişleri etkisizleştirmek ve yeni pazar alanları açmaya öncülük etmek için yeni bir konseptle çalışmalarını sürdürmeye yönlendirildi. Bu yönde atılan adımların en önemlilerinden birisi, eski Varşova Paktı üyesi Doğu Avrupa ülkelerinin bu örgüte üye yapılmalarıdır. Böylece dünyaya; kapitalist bloğun en önemli örgütünün, eski "Komünist Blok" ülkele-

rini yutmaya başladığı ve bu emperyal gücün karşısında ne askeri ne ekonomik ve politik ne de ideolojik olarak durulamayacağı kanısı yayılıyordu. Bu yeni ve rakipsiz görünen hegemonya kurma uygulaması, Tarihin sonunun geldiğini ileri süren kapitalist ideolojinin saçma tezi ile de destekleniyordu.

Emperyalist kapitalizmin Doğu Avrupa'yı pazarı haline getirip yutmaya başlamasından sonra, NATO'nun 50'nci kuruluş yıl dönümünde (1999) üye devletlerin liderleri, genişletilmiş Avrupa-Atlantik bölgesinin ortak savunmasını, barış ve istikrarını gerekçe göstererek yeni bir stratejik konsepti onaylıyorlardı. Bu yeni konseptle güvenlik kavramının tanımı genişletiliyor; savunma boyutuna ilave olarak siyasi, ekonomik, sosyal ve çevresel faktörlerin de önemine vurgu yapılıyordu. Sovyetler Birliği'nin dağıtılmasına hizmet etmesi için ABD emperyalizmi tarafından, yeşil kuşak stratejisi gereği desteklenerek büyütülen dinci şiddetin ve etnik çatışmaların giderek daha da büyümesi ve kontrolden çıkmaya başlaması Batılıları rahatsız etmeye başlamıştı. Bu gelişmeyi denetim altına almak, sistemi sarsabilecek siyasi istikrarsızlıkları, ekonomik kırılganlıkları ve nükleer, biyolojik, kimyasal silahlar ve atma vasıtalarının yayılmasını kontrol edebilmek için bu yeni konsepte başvuruluyordu. Hiç şüphesiz bu yeni emperyalist amaçlı politikaların üstüne insan haklarını geliştirmek gibi parıltılı cilalar sürmeyi de ihmal etmiyorlardı.

Bu yeni belgesindeki ifadelere göre; NATO'nun asli görevleri; güvenlik, danışma ve savunma olup, Avrupa-Atlantik bölgesinde güvenlik ve istikrarın güçlendirilebilmesi için kriz yönetimi ve ortaklıklar da önemli unsurları oluşturuyordu. NATO'nun, Soğuk Savaş sonrasında önemli bir rol üstlendiği ve üzerine düşeni yapmayı başardığı vurgulanarak İttifak kuvvetleri için yönergeler, NATO kuvvet ve harekât planlayıcılarına amaçlar ve görevler konusunda uygulama talimatları belirleniyordu. Bu strateji; "ortak savunma"dan "barış"ı desteklemeye ve "diğer krizlere müdahale" harekâtına kadar İttifak görevlerinin tamamı için askeri yeteneklerin sürekli geliştirilmesinin gerekliliğini ortaya koyuyordu. Bunlara ilave olarak İttifak'ın görünür gelecek için uygun oranda konvansiyonel ve nükleer kuvvetleri elde bulundurmayı devam ettireceği de taahhüt ediliyordu. Böylece Soğuk Savaş stratejisinin sona ermesini fırsat bilip emperyalist sisteme karşı direnç göstermeye kalkışacak olan ülke ve güçlere yeni bir gözdağı vermekten de geri kalınmıyordu.

11 Eylül'de ABD'ye karşı yapılan "saldırılar"la birlikte yeni bir dönem başlatıldı. Emperyalist sistemin çıkarlarının korunması için, sarsılan hegemonik gücün yeniden tesis edilmesi gerekiyordu. Bu amaçla sistemin en önemli ve meşru görünümlü askeri organizasyonu olan NATO'nun gerek kendi bölgesinde, gerekse alan dışındaki çıkarlarının korunması durumunun ortaya çıktığı tespiti yapıldı. Bu yeni ihtiyaç nedeniyle ittifak üyelerini, Afganistan'da Birleşmiş Milletler onaylı uluslararası Güvenlik Gücü (ISAF) gibi yeni görevlere hazırlayabilmek amacı ile askeri yapı ve yetenekleri bu görevlere uyumlu hale getirecek ölçülerde geniş çaplı iç yapılanma reformları gerçekleştirilmeye başlandı. Emperyalist siyasanın hegemonik hacmi şiştikçe sorunlar daha da karmaşıklaşıyor ve bu durumun içine yuvarlanan kapitalist dünyanın karşılaştığı problemlerin üstesinden gelebilmek amacıyla NATO, operasyon gücünü ve yeteneğini geliştirme yoluna gidiyordu. Bu arada Irak işgali, ABD ve müttefikleri için operasyon güçlerinin, yeteneklerinin, işkence metotlarının ve yeni silahlarının denenmesine imkân sağladı! Hem de canlı hedefler, kitleler üzerinde!

Kasım 2006'da NATO liderleri "Kapsamlı Siyasi Rehber" belgesini onaylayarak bu yeni radikal değişikliklerin strateji dokümanını kabul ediyorlardı. Esasen bu belge; gelecek 10-15 yıl için İttifak'ın yetenek sorunlarını, planlama disiplinlerini ve istihbarat çerçeve ve önceliklerini belirleyen önemli bir siyaset belirleme metnidir. Geleceğin muhtemel güvenlik ortamının tahlili yapılarak, önceden tahmin edilemeyecek olayların meydana gelme ihtimalleri üzerinde duruluyordu. Bu tahlile dayalı olarak; stratejik konseptin ışığında yapılabilecek harekât tipleri ve ihtiyaç duyulacak yetenek çeşitleri belirtilmekteydi.

Nisan 2009'da ise NATO liderleri "İttifak Güvenlik Deklarasyonu"nu benimseyerek yeni bir stratejik konsepte gerek duyulduğunu belirliyorlardı. Bu deklarasyon NATO sorunlarının derinliğine incelenmesi ve tartışılması sürecini başlatıyordu.

Bu dönemde kapitalizm yapısal anlamda ekonomik bir krizle boğuşuyordu. NATO'nun da bu ciddi krizle birlikte yeniden düşünülmesi, önceliklerin yeniden gözden geçirilmesi ve kriz koşulları dikkate alınarak yapılandırılması gerekiyordu. 2010 Stratejik Konsepti, bu yeni gelişmelerin etkisi altında Lizbon Zirvesi'nde kabul edildi.

NATO'NUN "LİZBON ZİRVE DEKLARASYONU" VE KABUL EDİLEN YENİ STRATEJİK KONSEPTİ:

19-20 Kasım 2010 Lizbon Zirve Toplantısı'ndan sonra yayınlanan deklarasyon; NATO'nun patronunun ve üye devletlerin Soğuk Savaş'tan sonra karşılaşılan güvenlik sorunlarına bakış açılarını ortaya koymaktadır. Bu tarihten itibaren on yılda NATO'nun neler yapması gerektiği (gizli olmayan yanları) bu deklarasyonla ortaya konuluyordu. Bu deklarasyonla, NATO kuruluş amaç ve felsefesinin aynen korunduğu bir kez daha ilan edilerek bu örgütün gerçekte kimin çıkarlarını koruyup kollamak için var olduğu vurgulanıyordu. Üye ülkelerin "bağımsızlık ve güvenliği"nin korunmasının temel ve kalıcı amaç olduğu, bu ülkelerin korunması için gerekli olan "kolektif savunma", "kriz yönetimi ve işbirliği" içinde "güvenlik"ten ibaret üç asli görevin yerine getirilmesine devam edileceğinin belirtilmiş olması; sonuçta, ABD'nin ve Batı Avrupa'nın çıkarlarının belirleyiciliğini güçlendirici vurgulardan ibaretti. Bu anlayışı yansıtan yeni Stratejik Konsept, NATO üyelerinin emperyalizmin dünya ve bölgesel politikalarının hayata geçirilmesi sürecinde etkin bir şekilde görev almalarını sağlayacak yeteneklere sahip olmalarını öngörüyordu.

Bu alınan kararlarla, emperyal politikaların bir uygulama aracı olarak NATO'nun kriz yönetimlerine katkısının arttırılacağı da esas alınmaktaydı. Yıllar içinde edinilen tecrübeler, güvenliğin sağlanması ya da savunma adı altında yürütülen saldırılarda karşılaşılan karmaşık sorunların üstesinden gelebilmek için askeri yöntemlerin yanı sıra başka araçların da kullanılmasını gerekli hale getiriyordu. Avrupa-Atlantik bölgesinin içinde ve dışında (Ortadoğu, Kuzey Afrika ve Körfez bölgesi gibi) NATO diğer aktörlerle birlikte hareket ederek siyasi, sivil ve askeri kriz yönetim araçlarını etkili kullanmak suretiyle emperyal amaçlı politikalar uygulamaya sokulabilmeliydi. Kararlara göre, istikrar ve yeniden yapılandırma sorumluluğu en uygun olarak bu konularda gerekli birikim, yetki ve yeteneğe sahip aktörler tarafından üstlenilmeliydi. Bu amaçla NATO'da gerekli kriz yönetimi planlaması yapabilecek ve diğer aktörlerle birlikte daha etkin olarak çalışabilecek, yeterli bir sivil birim oluşturulması kararlaştırılmıştı. Bu kararların hayata geçirilebilmesi için BM, AB, AGİT gibi uluslararası kuruluşlarla işbirliğine daha fazla önem verilmesi de amaçlanıyordu. NATO ve AB ortak değer ve stratejik çıkarları paylaşmakta ve kriz yönetim operasyonlarında yan yana çalışmaları hedeflenmekteydi. AB, krizlere müdahalede NATO'nun en başta işbirliği yapması gereken kuruluş olduğundan, yeteneklerinin

geliştirilmesi desteklenirken çift başlılık da önlenmeliydi. Bu nedenle NATO-AB stratejik ortaklığı geliştirilmeye çalışılacaktı.

Görüldüğü gibi Lizbon'da alınan kararlarla NATO'ya, emperyalizmin ekonomik, siyasi ve ideolojik hegemonyasını diplomatik ve özellikle de askeri yöntemlerle sağlamlaştırma ve geliştirme görevi, dünyanın yeni koşulları dikkate alınarak yenilenmiş bir şekilde verilmekteydi.

Bu yeni dünya koşullarının önemli aktörlerinden biri haline gelen Rusya ile kurulacak ilişkiler de NATO'nun gündemini işgal ediyordu. Bu yüzden NATO-Rusya ilişkilerinin yeni bir tarife ihtiyacı vardı. Bu bağlamda, Rusya karşılıklı ve şeffaflığa dayalı olarak NATO ile olan işbirliğini derinleştirmeye davet ediliyordu. NATO-Rusya işbirliğine stratejik önem yükleniyor ve başta füzesavar sistemlerinin ilişkilendirilmesi olmak üzere Afganistan ve terörle mücadele, narkotik, korsanlık ve doğal afet yardımı konularında işbirliği olanakları gündeme getiriliyordu. Bu arada Rusya'nın AKKA antlaşmasına uymamasından duyulan endişe de belirtiliyordu.

ABD, NATO'yu öne sürerek geliştirmeye çalıştığı bu yeni Rusya politikasıyla Asya-Pasifik'te yükselen güç Çin'e karşı önemli bir taktik geliştiriyordu. NATO üzerinden giderek Rusya'yı Çin'in yanından çekmeyi ve böylece bir Asya cephesi oluşmasını engellemeyi amaçlıyordu.

Lizbon toplantısıyla ortaya çıkan bir diğer gerçek de; NATO'nun nükleer silahları envanterinde bulundurmaya devam edecek olmasıydı. Avrupa'da konuşlu nükleer silah sayısı azaltılmış ve NATO stratejisinin nükleer güçlere olan bağımlılığı asgari düzeye indirgenmiş olmasına rağmen yeterli düzeyde nükleer ve konvansiyonel kuvvet yapısını korumayı sürdürecekti.

Bu deklarasyonun sonuçları itibariyle bizi ilgilendiren en önemli yanı Balistik füze tehdidinin giderek artması iddiası ve bu iddianın kaynağına karşı alınacak tedbirler kısmıydı. NATO'nun bütün üyelerinin topraklarını da kapsayan bir füzesavar sisteminin oluşturulmasının gerekli olduğu sonucuna varılıyordu. Bundan sonra NATO kuvvet yapısı konvansiyonel ve nükleer kuvvetlerin yanı sıra füzesavar kuvvetlerini de içerecekti.

ABD ve NATO balistik füze tehdidinin kaynağı olarak neresini görüyordu? Hiç şüphesiz ABD'nin tehdit olarak gördüğü ülke İran'dı ve bu devleti NATO üyesi ülkelerden de daha fazla değer verdiği İsrail için tehdit olarak görüyordu. İsrail'in ABD için NATO üyelerinden de önce gelen stratejik müttefiki olduğunu herkes bilmektedir. İsrail'i İran füzelerinden korumak için bu

karar alınıyordu ve Lizbon'da alınan bu karar gereğince de Küre-cik'e radar üssü kuruluyordu.

Lizbon Deklarasyonu'yla siber tehditlerin hızla artmakta olduğu ve bu yolla yapılacak taarruzlara karşı güvenliğin sağlanması konuları NATO doktrinlerine dahil ediliyordu. Siber savunma kapsamında bu tür saldırıların tespiti, değerlendirilmesi, önlenmesi, saldırı sonrası sistemlerin geri kazanımı konularının merkezi siber korunma yeteneği kapsamında ele alınacağı belirtiliyordu.

İstikrarlı ve güvenilir enerji tedariki, alternatif enerji ulaştırma hatlarının, tedarikçilerinin ve kaynaklarının çeşitlendirilmesi, enerji şebekelerinin birbirlerine bağlanmaları gibi konuların kritik önemini koruduğu tespiti yapılıyordu. Enerji güvenliği konusu da NATO politika ve etkinliklerine dâhil edilerek, bu konuda NATO ortakları ile danışma ve işbirliği içinde olunması benimseniyordu.

Enerji güvenliği konusu açısından bakınca Türkiye'nin jeostratejisi tartışma götürmez. Hem Doğu Akdeniz, hem Ortadoğu ve Körfez bölgesi hem de Hazar havzası gibi dünyanın en büyük enerji kaynaklarının bulunduğu bir bölgenin ve buralardan çıkarılacak petrol ve doğalgazın Batı'ya taşınması için güvenli ortamın sağlanmasında Türkiye'nin öneminin yadsınamayacağı ortada. Bu bölgenin Batı emperyalizminin kontrolü altında tutulabilmesi ve ulaşım yollarının güvenliğinin sağlanabilmesi için Türkiye'nin vaz geçilmez olduğu açık. İşte sadece bunlar için bile Türkiye'yi ellerinin altında tutmak isterler, Türkiye'de iktidarları değiştirirler, yıkarlar ve bu emperyal düzene, bu tertiplere karşı çıkanları da hep birlikte ezmeye çalışırlar.

Lizbon'da aldıkları kararlara göre, çevresel sorunlar ve kaynak sınırlamaları, sağlık riskleri, iklim değişiklikleri, su kıtlığı, artan enerji ihtiyaçları NATO'nun ilgi sahasındaki güvenlik ortamını şekillendirecek unsurlardır. Bu durumun NATO planlama faaliyetlerini önemli ölçüde etkileyebilecek potansiyele sahip bulunduğu tespiti yapılmaktadır... Ama bu tespiti yapan emperyalist güçlerin dünyayı kirletmeye, çevreyi tahrip etmeye devam ettikleri ve bu gidişle devam edecekleri de bir gerçek. Her şey bir yana silahlanmaya devam eden, dünyanın her köşesinde savaşlar çıkartan, enerji kaynaklarını ele geçirebilmek için içsavaşları ve ülkelerin bölünmelerini körükleyen bir gücün çevre sorunlarından, sağlıktan, iklim değişikliğinden vs'den yakınması abestir. Daha çok kâr ve sömürü için dünyayı sonuna doğru sürüklemekten bile kaçınmayan emperyalist kapitalizmin en önemli sal-

dırı örgütünün bu sorunların çözümü yönünde çaba harcayacağı beklentisine girmek saflıktan da öte bir durumdur.

Afganistan işgalinin sürdürülmesinde rol oynayan ISAF'ın faaliyetlerinde NATO'nun önemini biliyoruz. Lizbon'da BM, AB, Dünya Bankası, Japonya ve 21 NATO Ortağı ile birlikte İttifak'ın Afganistan'a olan uzun vadeli taahhüdü vurgulanıyor ve 2011 yılı başından itibaren 2014 yılı sonuna kadar güvenlik sorumluluğunun Afgan güçlerine devredilmesi öngörülüyordu.

Afganistan'da bir yanda dinciler diğer yanda ABD ve ortakları halkı kıskaca almış durumdalar. NATO bu kıskacın dayanaklarından, halkı boğan kerpetenin taraflarından biridir ve bölgede egemenliğini sürdürmek isteyen ABD'nin haksız ve dışarıdan müdahalesinin baş aktörü durumundadır. NATO kararları Afganistan'ı ve Afgan halkını kurtarmamıştır. Tersine ABD'nin Orta Asya-Körfez ve Hint Okyanusu'nda hegemonyasını kurmasına hizmet etmektedir. Afganistan'daki Türk askerinin konumu da bu çerçeve içinde değerlendirilmelidir.

Bu deklarasyonda, NATO'nun savunma ve caydırma olanaklarının gözden geçirileceği; NATO'nun mevcut komuta yapısı ve kurumlarında, kaynak yönetiminde, karargâh yapılanmasında reformlar gerçekleştirileceği ve geleceğin ihtiyaçlarına cevap verebilecek duruma getirileceği belirtilmektedir. Bu amaçla mevcut karargâhların sayısında önemli bir azaltma, karargâh personel mevcutlarında % 35'e varan indirimler öngörülüyordu. Yeni yapının üye ülkelerin milli karargâhları ile ilişki içinde olacağı belirtilerek bu ülkelerin ordularının aslında NATO'nun denetimi altında olduğu vurgulanmaktaydı. Yine yeni yapının bölgesel odaklanmasının söz konusu olduğu ve yeni komuta yapısı ve karargâhların coğrafi konuşlanma kararının alınacağı belirtiliyordu.

YENİ YAPILANMA SÜRECİNDE TÜRKİYE'NİN YERİ

Yeni karargâh yapılanması, bölgesel odaklanma ve karargâhların coğrafi konuşlandırılmasıyla ilgili alınan karar gereği, NATO'nun Madrid ve Heidelberg üslerinin kapatılarak İzmir'in bu üslerin yerini alması ve Kürecik radar üssünün de kuruluşundan sonra Türkiye, ABD emperyalizminin ve NATO'nun operasyon üssü haline getiriliyordu. ABD'nin Doğu Akdeniz, Ortadoğu ve Körfez bölgesine yönelik stratejik politikalarının ve enerji operasyonlarının Türkiye üzerinden yürürlüğe sokulması ve daha fazlasının da önümüzdeki dönemde kotarılacağı gün gibi ortada.

NATO'nun yeni operasyonel yapılanması çerçevesi içinde Kasım sonunda İzmir'e taşınan üssün açılışında NATO Avrupa

Müttefik Kuvvetleri Yüksek Komutanı Oramiral James G. Stavridis bir konuşma yaptı. Stavridis bu konuşmasında NATO ile Türkiye ilişkilerini değerlendirerek şunları söyledi: "Türk halkına Türk Silahlı Kuvvetleri'ne teşekkür ediyorum. NATO'nun Afganistan, Balkanlarda, Libya'da birçok gittiği ülkelerde Türkiye'nin çok önemli katkısı oldu. NATO tarihi boyunca nerede görev yaptıysa Türkiye'nin orada çok önemli katkıları olmuştur. NATO her zaman Türkiye'ye güvendi. Türkiye de NATO'ya rahatlıkla güvenebilir. Elli yıldır bu ittifak ile Türkiye çok sıradışı işler yapıyor. Özellikle Afganistan'da ve Libya'da büyük rol oynadı. NATO'nun gittiği her yerde Türkiye'nin güzel izlerini görmek mümkün. NATO yeni yapılanma içinde. Komuta merkezlerini 11'den 6'ya indiriyoruz. Bunlardan birini de İzmir'de görmek mümkün. İzmir'in olmasının da çok sembolik olduğunu düşünüyorum. Çünkü İzmir tarih boyunca her yerde kültürlerin kesişme noktası olmuş. İzmir'e bakarsanız NATO'da ittifakı 28 üye ülkeyi bir araya getiren bir köprüdür. Bu yüzden İzmir'de olması sembolik bir anlam taşıyor. NATO'ya bağlı tüm komuta merkezlerinde personel sayısını 13 bin askerden de 8 bin askere düşürdük. Bunun sebebi de yeni teknolojiler var. Daha hızlı ve etkin bir iletişim var. İzmir çok önemli bir komuta merkezi olacak. İzmir üssünü NATO'nun geleceğinde, önemli bir parçası olarak görüyoruz. Komutanımıza da güveniyoruz. Kendisini alanından çok önemli başarıları var. İyi bir kaptan olarak bu gemiyi yürüteceğinden eminim".

Gemiyi yürütecek kaptan olan ABD Kara Kuvvetlerinden Korgeneral Frederick Ben Hodges da törende şöyle konuşuyordu: "Gördüğüm en iyi askerler ile çalışıyorum. Türkiye ittifaka, etkinliğine ve yeteneklerine önemli katkılar yaptı. İzmir'in 28 ülkenin ortak kararı olduğunu unutmayalım. Bu da güven teyidi anlamını taşıyor. 28 ülkenin kara komutanlığı etkin şekilde ortak operasyonlar yapması, hazırlık ve tekniklerin modernizasyonları üzerine buradaki merkezde çalışacak. Türkiye'de yeni dönemde ekonomik zorluklar var ancak bu görevlerimizin etkinliğini durduramaz. NATO dünyanın birçok yerinde önemli görevler yaptı. Daha güvenilir bir gelecekte yaşamak için çalışmaya devam edeceğiz"...

Törenin ardından görevine başlayan Korgeneral Ben Hodges konuşmasına şöyle devam ediyordu: "Az önce törende Stavridis'in konuşmasını dinlediniz. Konuşmasında özellikle Türkiye'nin NATO için arz ettiği önemi vurguladı. Türkiye'nin gerek coğrafi konumu, NATO'nun ikinci büyük silahlı kuvvetlerine sahip olmasının NATO için ne kadar önemli olduğunun altını

çizdi. NATO'nun her zaman Türkiye'ye güvendiğini, Türkiye'nin de NATO'ya güvendiğini, arada her zaman bir güven ilişkisi bulunduğunu ve muhafaza edildiğini söyledi. Karargâhın geleceğinden çok mutluyum. Askeri personelimizin görevlerinde en iyi şekilde korunmalarını da sağlamak için gerekenleri yapacağız". (*Hürriyet Ege*, 1.12.12, abç.)

Bu iki Amerikalı NATO komutanının konuşmalarından çıkartılacak sonuç; Türkiye, NATO'nun önümüzdeki dönemdeki jeopolitiği ve operasyonel stratejisi için daha yoğun olarak kullanılacaktır. AKP iktidarının son dönemlerde Türkiye'yi, ABD'nin istekleri doğrultusunda, yeni konsepte uygun bir şekilde donatmakta ve yeni görevlere hazırlamakta olduğuna tanık oluyoruz. Bu yeni yapılanmayı gerekli kılan yeni görevlere ve döneme yönelik olarak Türkiye'de yapılan hazırlıkları özetlersek:

1- NATO'nun 2010 Lizbon Deklarasyonu'ndan sonra Malatya-Kürecik'e NATO görünümlü ABD radar üssünü kurdular. Böylece ABD çıkarlarının, üslerinin ve İsrail'in herhangi bir saldırıya karşı güvenliklerinin sağlanması için önemli bir adım atılırken her türlü risk ise ülkemize ve halkımıza yıkılıyordu.

2- NATO'nun Libya operasyonuna Başbakan önce karşı çıkarken sonra bu saldırıya katılarak geleceğini ABD'nin ve Batılıların emrinde olmakta gördüğünü açıkça ortaya koymuştur. Bu saldırı ile Kuzey Afrika'da 1960'lardan itibaren emperyalizme karşı gelişen itirazlar gecikmeli de olsa boğuluyordu. Böylece bu bölgede emperyalist hegemonya yeniden kuruluyor ve Türkiye de bunun bir parçası haline getiriliyordu.

3- ABD ve İsrail'in öncülüğünde yürütülen Batı emperyalizminin Suriye operasyonuna Suudi Arabistan ve Katar'la birlikte aktif olarak katılan AKP iktidarı ülkenin başına yeni çoraplar örülmesine öncülük ediyor. İşbirlikçi Suriyelilerin ve bu ülkedeki saldırılarda, katliamlarda kullanılan paralı askerlerin yönetilmesi, eğitimi ve lojistiği büyük ölçüde Türkiye üzerinden yapıldı, yapılmaya da devam ediliyor. Bu ülkede yaratılan içsavaş nedeniyle farklı mezhepler ve etnik kesimler arasında kanlı bir düşmanlık ortamı oluşturuldu. Bu düşmanlığın sonunda Suriye'yi bölünmeye doğru sürükleyeceğini söylemek abartı olmasa gerek. Suriye'nin sürekli kan kaybetmesine ellerini ovuşturanların ise fırsat kolladıkları ve bölgede daha büyük çatışmalara zemin hazırlamaya çalıştıkları açık. İsrail'in bu ülkeyi bombalamasını da bu bağlamda ele almak gerekir.

4- ABD'nin isteği gereği oluşturulan NATO kararı sonucunda; Kürecik'e radar üssü kurulmasından sonra, İzmir'e NATO' nun Akdeniz bölgesi kara kuvvetleri üssünün taşınmasıyla birlik-

te, Türkiye'nin Güney-doğusuna Patriot füze sistemleri kurmaları ülkemizin emperyalistlerin çıkarları için ne gibi karanlık yollara sokulmakta olduğunu gösteren ciddi işaretlerdir. Suriye'nin Türkiye'ye füze saldırısı yapabileceği propagandasıyla Türkiye'ye Patriot füzeleri yerleştirme kararı alınıyor. Gerçekte ise Amerika'nın İncirlik ve Kürecik'e kurulan radar üssünün korunması amacıyla ülkemize Patriotlar getirilerek bir yandan İsrail'in güvenliği sağlanmakta diğer yandan da bölge ülkelerine gözdağı verilmektedir. Bu oyunu gizlemek için de Suriye'nin kimyasal silahları ve füzeleri bahane edilmektedir. AKP halkımıza gerçekleri söylemiyor, kitleler bir kez daha kandırılmaktadır. Tıpkı Çekiç Güç'ün Türkiye ve Kuzey Irak'a yerleşmesi sırasında dönemin iktidarının yaptığı gibi.

AKP GERÇEKLERİ HALKTAN GİZLİYOR

Kürecik'e kurulan radar konusunda olduğu gibi Patriotların yerleştirilmesi konusunda da AKP halka doğruları söylemedi, söylemiyor. Ama gerçeğin bir kısmı da olsa zaman içinde ortaya çıkıyor.

Bu ülkenin Başbakanına 7 Kasım 2012'de, Endonezya gezisi sırasında gazeteciler, Patriotlaların Türkiye'ye yerleştirileceğine dair *Reuters*'in bir Türk Dışişleri yetkilisine dayanarak verdiği haberle ilgili soru yöneltirler. Başbakan'ın yanıtı şöyle oluyor: "NATO'dan sınıra füze talebimiz olmadı, iddialar asılsız. Bu füzeyi alma konusunda karar verecek merci biziz. Bu dışişleri yetkilisi kim? Böyle bir şeyden haberimiz yok. Sağır duymaz uydurur cinsinden *Reuters* bir haber yapıyor."

Başbakan'ın 'yalanlama'sıyla ne olduğu ilk anda anlaşılamayan Patriot sorunu, A. Davutoğlu'nun aynı gün Belçika Dışişleri Bakanı ile Brüksel'de yaptığı görüşmeden sonra açıklığa kavuşmaya başlar. Patriotların yerleştirilmesi sürecinde yaşananları özetlediğimizde sorunun gerçek fotoğrafının daha net ortaya çıktığını görürüz.

5 Kasım 2012'de NATO Genel Sekreteri Rasmussen, Brüksel'de düzenlediği basın toplantısında Suriye sorunuyla ilgili bir soru üzerine NATO'nun Türkiye'ye destek taahhüdünü yineleyerek, Suriye sınırına Patriot füze rampaları yerleştirilmesi konusunda Türkiye'den bir talep almadıklarını açıklıyordu.

6 Kasım'da İlk olarak Reuters haber ajansı, Türk Dışişleri'nden üst düzey bir yetkiliye dayandırdığı haberinde, Türkiye'nin Suriye sınırında konuşlandırmak için NATO'dan Patriot

füzesi istediğini duyuruyordu. Anadolu Ajansı da bu haberi abonelerine geçti.

7 Kasım'da bu haberin ardından Endonezya'da bulunan Başbakan R. T. Erdoğan gündeme gelen bu iddiaya ilişkin olarak "Böyle bir şeyden haberim yok..." diyerek haberi yalanlıyordu.

Aynı gün, Başbakan'ın haberi yalanmasından birkaç saat sonra ise Brüksel'de bulunan Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'dan açıklama geldi. Davutoğlu, "İhtimal planlamaları çerçevesinde NATO'da her şey konuşulur. Patriot kelimesi sihirli bir kelime mi? Sonuçta bu bir hava savunma sistemi," diyerek NATO'nun Türkiye'ye Patriot füze sistemlerini vermeye hazırlandığını açıklıyordu.

8 Kasım'da Cumhurbaşkanı Abdullah Gül de Başbakan'dan farklı olarak A. Davutoğlu'nu destekleyen bir açıklama yapıyordu. Gül, Çankırı'da yaptığı açıklamada, "Türkiye NATO'nun en eski üyelerinden biridir. Suriye'de çarpışmalar devam ediyor. Bu ülkede kimyasal silahlar olduğu biliniyor. Umarım Suriye Türkiye'ye karşı akılsız bir hareket yapmaz. Ama bu tür sıcak gelişmeler oldukça bazı tedbirlerin alınması zorunludur. Savunma amaçlı olarak bu tip ihtiyat planlamaları mevcuttur," diyerek Patriotların Türkiye'ye konuşlandırılacağını doğrulamış oluyordu.

Aynı gün, 8 Kasım'da konuyla ilgili Washington'dan da ilk resmi açıklama geldi. ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Victoria Nuland, Türkiye'nin Suriye sınırındaki olayların patlak vermesi sonrasında sunduğu talep doğrultusunda 4. maddeyle ilgili NATO içerisinde Türkiye ile istişareler yürütmelerinden bu yana, Türkiye'nin başka ne gibi savunma desteklerine ihtiyaç duyabileceği konusunda NATO bünyesinde ve Türkiye ile çalıştıklarını söyledi.

Başbakanın haberim yok demesine rağmen, NATO'nun Türkiye'ye Patriot rampaları yerleştireceği ortaya çıkmıştı.

15 Kasım'da Genelkurmay Başkanlığı, NATO'dan bir heyetin, askeri bir uçakla Diyarbakır'a indiğine ve patriot füzelerinin konuşlanmasına yönelik incelemelerde bulunduğuna dair haberleri yalanlıyordu. Artık bu yalanlamaların ne anlama geldiğini Amerikancı ve Amerikan İslamcısı olmayan herkes biliyordu.

Bu gelişmelerin asıl iplerini elinde tutan ABD Savunma Bakanı Leon Panetta, "Türkiye Patriot talep etti, verebiliriz," diyordu.

20 Kasım'da ise Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Suriye sınırına yerleştirilmesi planlanan Patriot füzeleri için yürütülen müzakerelerin son aşamaya geldiğini açıkladı. Bakan Davutoğlu,

"En kısa zamanda resmi müzakereler sonuçlandırılacak. Çok uzun sürmez" diyordu.

Başbakan'ın Patriotlar konusunda hiç bilgilendirilmediği yapılan karşılıkla açıklamalarla ortaya çıkarken, benzer bir durum predatorların alımı sırasında da yaşanmıştı.

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, G-20 zirvesinde ABD Başkanı Barack Obama ile görüşürken iki adet Predator gönderilmesi talebinde bulunmuş ama o esnada dört adet Predator'un İncirlik'te olduğu ortaya çıkmıştı. Predatorların Başbakan Erdoğan'ın Obama ile yaptığı görüşmeden yaklaşık 20 gün önce, İncirlik'e ulaştığı açıklanmıştı. İlk iki predatorun 16 Ekim'de, diğer iki predatorun da 23 Ekim'de İncirlikteki ambara çekildiği bilgisi verilmişti.

22 Kasım 2012'de AKP sözcüsü Hüseyin Çelik düzenlediği basın toplantısında "Tetik, Türkiye'de olacak," diyerek tepkileri etkisizleştirmeye çalışıyordu. Fakat çok geçmeden NATO Genel Sekreteri A. Fogh Rasmussen 27 Kasım 2012'de "komuta NATO'da olacak," diyerek Hüseyin Çelik'i açığa düşürecekti.

Savunma Bakanı İsmet Yılmaz'ın 5 Şubat 2013'de TBMM'de yaptığı açıklamaya göre, Türkiye NATO'dan resmen 21 Kasım 2012'de Patriot isteminde bulunmuştur. Ama gerçek durum, 4 Aralık 2012'de yapılan NATO Dışişleri Bakanları toplantısında açığa çıkıyordu. Aslında Patriotların yerleştirilmesi isteği Türkiye'den gitmemiş, NATO'dan gelmişti. 4 Aralık tarihli *Hürriyet*'e göre, NATO'da görevli olan ve isminin yazılmasını istemeyen bir yabancı diplomat bir grup yabancı gazeteciye "Türkiye resmen Patriot talep etmeden önce, Suriye ile tansiyonun yükselmesi üzerine önce NATO'nun Ankara'ya bu teklifi yaptığını söyledi." Diplomat, "Türkiye'nin daha aşırı bir adım atmasını önlemek için 'Talep edin, hemen size Patriot verelim,' dendi. Ankara da bunu kabul edip yatıştı," ifadesini kullanıyordu.

Bu verilere bakınca, Başbakan'ın haberi olmadan Türkiye'ye Patriotların yerleştirilmesine karar verildiği kuvvetli ihtimal oluyor. Ama yaygın kanı ve İsmet Yılmaz'ın açıklamasına göre ülkenin başbakanına rağmen Davutoğlu ile işin bağlandığı anlaşılıyor.

Görüldüğü gibi, Patriotlarla ilgili yaşanılan süreci gözden geçirince ortaya çıkan gerçeklik, bu füzelerin bizzat ABD ne NATO'nun isteği doğrultusunda Türkiye'ye talep ettirilerek ülkeye yerleştirildiğidir. Diğer gerçek de; Patriotlarla İsrail'i korumakla görevli Kürecik Radarını ve İncirlik üssünün güvenliğini sağlamayı amaçladıklarıdır. "Türk halkını korumak için yerleştiriyoruz" gerekçesi doğru değildir. Çünkü Patriotların menzili sı-

nırlardan girecek, ne füzeleri ne de uçakları hemen karşılamaya yetmemektedir. Suriye sınırından yaklaşık 300 km içeride konuşlandırılan Patriotların menzilleri, Milli Savunma Bakanının açıklamasına göre, "...füzelere karşı 20 kilometre, uçaklara karşı 120 kilometredir. Bir diğer tipin ise füzelere karşı 36 kilometre, uçaklara karşı 65 kilometredir." Bu kadar menzilleriyle nereyi koruyacaklar? Sınırdan itibaren yaklaşık 180-280'km'lik kısmı nasıl koruyacaklar?

SONUÇ OLARAK

Son yıllarda, NATO'nun bütün önemli kararlarında Türkiye en önemli operasyon gücü ve üs bölgesi olarak öne çıkmaktadır. Ülkemiz hiçbir dönemde olmadığı kadar ABD emperyalizminin bölgedeki her türlü operasyonunun aleti haline sokulmuştur ve bu eğilim hızlanarak, daha da boyutlanarak devam etmektedir. Bu fikri doğrulayan gelişmelerden biri de geçtiğimiz Eylül'de ABD'de Colorado'da Türk Özel Kuvvetleriyle Amerikan Özel Kuvvetlerinin gerçekleştirdikleri ortak tatbikattır. Genelkurmay temsilcisi bu kuvvetler hakkında TBMM'nin Milli Savunma Komisyonu'nda bilgi verirken yapılacak işlerin ipuçlarını da vermiştir. Temsilci bu kuvvetleri şöyle tarif ediyor: "Hava, deniz ve kara gibi klasik unsurların yapamadıkları görevleri üstlenen, sosyal, toplumsal ve terör gibi konularda özel eğitim almış, yurtiçi ve dışında faaliyet gösteren özel kuvvetlerdir". Askeri temsilcinin özel kuvvetlerin görev tanımını yaparken kullandığı bir başka ifade ise ilginçtir: "bayağı derin konular". (*Hürriyet*, 13 Aralık 2012, abç). ABD ve Türkiye'nin özel kuvvetleri ortak tatbikatları ne için yapıyorlar, hangi operasyona hazırlık yapılıyor, gündemde yoksa Suriye'ye ya da başka bir Ortadoğu ülkesine ortak operasyon mu var? Kürecik'e kurulan radar, İzmir'e taşınan NATO üsleri, Patriot füze sistemlerinin kurulması, özel kuvvetlerin ortak tatbikatları, savaştırılan para-militer güçler ve bu gidişe direnme ihtimali olan kesimlerin türlü tertiplerle tasfiyesi... Son bir-kaç yıl içinde atılan bu adımlar ne için, yolculuk nereye?

AKP, ABD ve NATO politikalarının bölgedeki uygulayıcılarından biri olduğu sürece iktidarda kalabileceğini iyi bilmektedir. Ülke içinde yürüttüğü gerici, faşist operasyonları da ABD ile birlikte aynı yaklaşım ve uyum içinde gerçekleştirmektedir. Zaman zaman bazı gelişmeler karşısında farklı yaklaşımlar içinde oldukları gibi görünümler ortaya çıksa da en sonunda ABD'nin ve politikalarının belirleyici olacağı açıktır. 1946'dan bu yana, ABD'nin tahakkümü altına sokulmaya başladığımız yıldan beri,

politikalarda ve uygulamalarda dönemsel çelişkiler, farklılıklar meydana gelmiş olsa da sürecin genel doğrultusu hegemon gücün istediği yönde olmuştur. Kaldı ki, günümüzde büyük sermayenin yoğun biçimde iç içe geçmişliği, emperyalist sermayenin çok yönlü belirleyici etkinliği, askeri alanda ABD ve NATO'ya bağımlılığın gün geçtikçe daha fazla artması, özellikle Genişletilmiş Ortadoğu politikaları kapsamındaki bağımlılık ilişkileri son tahlilde AKP iktidarını emperyalizmin taşeronluğundan öteye götürmez. AKP iktidarını bunun ötesinde gerçek dışı değerlendirmelerle nitelendirmenin, her şey bir yana, kapitalizmin en yüksek aşaması olan emperyalizmin özelliklerini anlamamak ve bu gerici iktidara kan vermek anlamına geleceğini unutmayalım.

11 Şubat 2013

Ortadoğu ve Türkiye Devrimcileşiyor mu?

Mehmet Ali Yılmaz

Dünya ve Ortadoğu'da meydana gelen yeni gelişmeler, yeni yönelişler ABD politikalarını, BOP projesini zora mı sokuyor? Bu gelişmelerle birlikte ülkemizde ortaya çıkan 31 Mayıs halk hareketi, Emperyalizmin taşeronluğu olan *Erdoğanonculuk*'u sonuna doğru mu sürüklüyor?

Günümüz dünyasının 15-20 yıl önceki dünya olmadığı açık. Artık ABD o yıllarda olduğu kadar rahat değil. Ne Amerikan parası, ne ticareti, ne de askeri gücü geçtiğimiz yıllardaki kadar dünyada etkili ve egemen durumda. Bu sürede dünyada yeni güç odakları belirdi ve süreç içinde de etkilerini artırdı. Rusya artık 1990'lardaki gibi perişan durumda değil, dünyanın belli başlı güç merkezlerinden biri olarak sivrildi. Bilhassa enerji kaynaklarını etkili bir şekilde kullanması ve askeri gücünü yeniden ortaya koymaya başlaması bu ülkeyi dünyada söz sahibi bir konuma getirdi. Çin ise bölgesel güç merkezi olmaktan dünyanın en büyüklerinden olma yolunda ilerlediğini açıkça göstermektedir. Hindistan gibi bir dev ise sessiz sedasız yürüyüşünü sürdürüyor. Bu arada Brezilya'yı ve Amerikan politikalarının karşısında duran diğer Latin Amerika ülkelerinin dayanışmalarının yarattığı etkiyi de unutmayalım. Dünyanın bu gelişen güçleri, Amerika'nın küresel ve bölgesel politikalarına, Batı sermayesinin yağmacılığına, hegemonyasına karşı çıkmaya başladılar. ABD ile bu gelişen güçlerin aralarındaki çelişkiler giderek derinleşirken; Amerika artık on yıl öncesinde olduğu gibi dünyayı yönetemiyor ve geçtiğimiz yıllarda olduğu gibi *neoconcu* küresel politikaları da dayatamıyor. Bu sonucun ortaya çıkmasına ABD'nin yaşadığı ekonomik krizin etkisini de eklemeliyiz.

ABD, Asya'da sadece büyük güçlerin ağırlıklannı hissettirmelerinden etkilenmedi; özellikle Güney-Batı Asya'da uygulamak istediği politikalarını istediği gibi hayata da geçiremedi. Afganistan ve Irak işgallerinden ağır yara aldı, İran'ı dize getiremedi. Suriye ise beklenenden çok daha fazla dirençli çıktı ve Amerikan Sünniciliğinin geçersizleşmesinde rol oynamaya devam ediyor. ABD, Irak ve Suriye'yi parçaladı ama istediğini de tam olarak elde edemedi. Mısır'da ortaya çıkan son halk hareketi ile birlikte Kuzey Afrika ve Ortadoğu'ya biçilen Müslüman Kardeşler elbisesi boydan boya yırtıldı. Bu gelişmeler gösterdi ki BOP İran'da, Irak'ta, Suriye'de ve Mısır'da (istenildiği şekilde) hayata geçirilemedi. Amerikan İslamcılığı bu ülkelerde iktidar olamadı ya da iktidarı kısa sürdü. Irak, Suriye ve Mısır'da halk içinde derin düşmanlıklar yarattılar, bu ülkelerin fay hatlarını çok keskinleştirdiler, farklı kesimler arasında hâlâ çatışmalar sürüyor, ama geniş kitleler ABD politikalarını ve işbirlikçilerini reddetti.

Suriye halkının İsrail tahripçiliğine, Batı emperyalizmine ve bölgedeki uzantılarına karşı direnişi, Mısır halkının işbirlikçi dincilerin iktidarının yıkılmasını sağlaması yeni koşullara göre şekillenen Arap milliyetçiliğini, yeni tür bir "*Baasçılık*"ı ateşlemeye başladı. Emperyalizme karşı verilmekte olan mücadelenin karakteri gereği ırkçı olmayan, farklı etnik, dinsel ve kültürel yapıları rahatlıkla kucaklayan bu yeni tür "Baascılık" eskisine göre daha demokratik ve özgürlüğü amaçlayan bir yapıda olmak durumundadır. Çünkü çok farklı sınıfsal, etnik, dinsel-kültürel özellikleri olan geniş, isyancı ve savaşan kitlelerin siyasi, ekonomik, kültürel vb taleplerini karşılamak zorundadır. Bu yeni gelişmenin, sol-sosyalist fikirlerin ve işçi sınıfı örgütlenmesinin de hayat hakkı bulacağı, kadın haklarının genişleyeceği, daha laik bir ortamı sağlamak durumunda kalacağını söylemek abartı olmaz.

Anti-emperyalist temelde yükselişe geçen Arap halk hareketlerinin bütün Ortadoğu'da etkili olacağı, dinciliği gerileteceği, laiklik ve demokrasi yönünde gelişmeler sağlayacağı açık. Bölgedeki bu olumlu gelişmeler Türkiye'yi de demokrasinin, özgürlüğün gelişmesi, dinciliğin hegemonyasının yıkılması yönünde etkileyecektir. 31 Mayıs halk hareketinin üzerine Ortadoğu'daki bu ilerici gelişmeyi de ekleyince ülkemizde daha devrimci gelişmelerin ortaya çıkması kaçınılmazdır. Bir yıl içinde ortaya çıkma ihtimali yüksek görünen ciddi bir ekonomik krizin de etkisiyle Türkiye halkı bu gerici yönetimi daha fazla sarsacak yeni bir demokrasi mücadelesinin, özgürleşme hareketinin içine girecektir. Uzun sürse de toplumu alttan alta sarsarak gün yüzüne çıkan bu gelişmeler, *Kemalizmi de güncelleyerek devrimci yönünü ge-*

liştirmeyi sürdürecek, daha da önemlisi bu tarihsel akımı seçkinlerin ve tutucuların elinden alarak demokratik halk hareketiyle kaynaşmasını sağlamaya devam edecektir. Böylece, *devrimci-sosyalistlerle Kemalist kitleler birlikte emperyalizme, gericiliğe ve faşizme karşı durmayı yeniden öğrenme sürecini yaşayacaklardır. Geniş halk kitlelerinin eylem içinde dayattığı, doğal olarak, kendiliğinden oluşan bu ittifak Türkiye'nin geleceğini tayin edecek kadar önemlidir ve Ortadoğu'daki anti-emperyalist gelişmelerle uyum içindedir.* 1960'lı yıllarda en etkili dönemini yaşayan bu ilerici-demokrat ittifakın günümüzde kitleler tarafından, 31 Mayıs halk hareketinin ana gövdesi olarak yeniden hayata geçirilmesi emperyalizmi, işbirlikçilerini, gericiliği ve faşizmi huzursuz eden ve hatta korkutan çok önemli bir gelişmedir. Çok korkuyorlar, çünkü emperyalizmi ve uzantılarını bu coğrafyada yenme kapasitesine sahip en gerçekçi ittifak bu temel üzerinde yükselecektir. 20. yüzyılın ilk yarısında ve ortalarında ülkemiz ve bölgemiz bunun örneklerini pratikte ortaya koydu. 31 Mayıs'a halk hareketi karakterini veren; AKP'nin bütün planlarını, gerici dayatmalarını altüst eden, gençlik ile kadınların öncülüğünü yaptıkları, bu devrimci dayanışmadır.

Emperyalizmin ve uzantılarının bu doğal ittifakı tahrip etmek ve yıpratmak için birçok çevreyi harekete geçirdiğini ve daha da fazlasıyla saldıracaklarını unutmayalım. Bu kendiliğinden, aşağıdan-yukarıya doğru, pratik içinde oluşan bu doğal ittifakı bozmak için içeriden ve dışarıdan yürütülecek saldırıları boşa çıkarmak bütün iyi niyetli ve doğru amaçlı devrimcilerin görevidir. Bu saldırılarda "sol" jargonu sıklıkla kullanarak kafa karıştıran sahte solculara, aklını kiralamış liberallere, devrimciliği etnik milliyetçiliğin aracı haline getirmeye çalışanlara ayrıca dikkat etmek gerekir... 31 Mayıs mücadelesini bu tür kesimlerin çarpıtmasına, saptırmasına izin verilmemeli ve bu yeniden yükselişe geçen, dünyadaki gelişmelerle uyumlu, bu anlamda da *devrimci olan doğal ve geleneksel eylem birlikteliğinin* önü açılmalı ve desteklenmelidir.

Demokratik Devrim yolunda ilerleyen bu yeni halk hareketinin ideolojik öncülüğünü devrimci-demokrasi düşüncesi yapacaktır. Bu devrimci-dayanışmacı ittifakın özünü DEV-GENÇ geleneği çizgisinin oluşturacağı kaçınılmaz görünmektedir. Kitlelerin eylemlerde attığı sloganlar, söylenen marşlar, mücadelenin kitleselliği ve bileşenlerinin sınıfsal özellikleri direnişin karakterini vermektedir ve *bu güzergâh DEV-GENÇ'in gelenekselleşmiş yoluyla uyumludur. "Tam Bağımsız ve Gerçekten Demokratik Türkiye" şiarıyla özetleyebileceğimiz bu çizgi, geniş halk kitlele-*

rini birleştirme ve devrimci tarihi-toplumsal değerleri kucaklama kapasitesine sahiptir. Bu geleneksel anlayışın günümüz devrimciliğinin hâkim çizgisi olması için herkesin üzerine düşeni yerine getirmeye çalışması, ortak mücadele çizgisini ve kitleselliği güçlendirecektir. Dışlayıcı olmayan, kucaklayıcı olan (ya da olması gereken) bu çizgi; yirminci yüzyılda zaman zaman öne çıkan *ilerici, anti-emperyalist, anti-faşist, demokratikleştirici, kalkınmacı, laikliği, özgürlük ve eşitliği hedefleyen, devrimci-halkçı, toplumsal kardeşliği* yeniden kuracak ilkeleri oluşturmayı amaçlamalıdır. Türkiye'nin damarlarında dolaşan bu devrimci ilkeleri yeryüzüne çıkarıp yürürlüğe sokmaya başlayan halk kitleleri herkese yeni umutlar aşıladı. Bu devrimci yoldan yürümeye devam edilirse baskılara ve saldırılara rağmen gerçek demokrasiye ve özgürlüğe ulaşılması kolaylaşacaktır.

Mücadelenin bugün gelinen noktasında devrimcilerin görevi, ülkemizin ve halkımızın emperyalizmin hegemonyasından, faşizmin ve gericiliğin baskı ve zulmünden kurtarılması için devrimci-demokrasinin ve sosyalizmin kurulması uğrunda çalışmaktır. Bu amacın gerçekleşmesi yolunda atılacak bütün ilerici-devrimci adımları desteklemek, köstek olacak her türlü girişimi de boşa çıkarmak boyunumuzun borcudur.

19 Temmuz 2013

BOP'un Türkiye'deki Dayanakları

Levent Yakış

80'li yıllarda başlayan ve uluslararası politikada iki simge ismin Reagan ve Thatcher'in adlarıyla özdeşleşen emperyalist neo-liberal atak henüz on yılın sonuna varmadan burjuva iktisadın farklı ekollerini gözden düşürerek, önce emperyalist-kapitalist sistemin bütününde inisiyatifi ele aldı ve ardından da kendi kulvarında rekabete zorladığı reel sosyalist rejimleri çökerterek küresel düzeyde zaferini ilan etti. ABD'nin rakipsiz hegenomik güç haline geldiği bu yeni dönemde bütün dünyayı ABD çıkarları ekseninde yeniden biçimlendirmeyi amaçlayan bir dizi stratejik hamleyle karşı karşıya kaldık, kalıyoruz.

İşte Büyük Ortadoğu Projesi bu stratejik hamlelerin en önemlisidir. Afrika'dan Avrasya'ya uzanan enerji kuşağını ve Karadeniz havzasını kapsayacak bir genişlikte tasarlanmıştır. Bunda amaç, enerji kuşağının denetim altına alınarak ABD'nin enerji ihtiyacının bugün ve gelecekte sorunsuz bir biçimde karşılanması ve aynı zamanda bu denetim aracılığıyla da ABD'nin olası rakiplerinin gelişiminin sınırlandırılmasıdır.

Nitekim ABD Irak'ı işgaliyle enerji kuşağının iki önemli sıklet merkezinden Basra Körfez'inin yanıbaşına konuşlanmıştır. Diğer sıklet merkezi Hazar Havzası ise sıcak denizlere çıkış hattı

üzerindeki Afganistan işgal edilerek denetim altına alınmak istenmiştir. ABD'nin bundan sonraki hedefi bu iki merkez arasında bir bağlantı hattı kurmaya çalışmak olacaktır.

BOP başlangıçta, ABD'nin tarihte eşi emsali görülmemiş bir kıyaslamalı üstünlüğe sahip olduğunu düşünen ve bu fırsatı değerlendirmek üzere derhal harekete geçmesi gerektiğine inanan neo-con ekolün talepleri doğrultusunda bütün dünyaya adeta dayatılarak uygulamaya sokuldu. Ancak projenin beklendiği hızla ilerleyememesi, arada geçen zaman zarfında Asya'da yükselişe geçen kimi emperyal aktörlerin (Çin, Rusya) projeyi kısıtlayıcı etkide bulunmaları ve nihayet ABD'nin içine düştüğü ekonomik krizle birlikte projenin maliyetini tek başına taşıyamaz hale gelmesi, bütün bunlar, ABD'yi tutum değişikliğine zorladı.

Tam bu noktada ABD'nin eski müttefiklik ilişkilerine kısmen dönerek yeni bir koalisyon oluşturmaya çalıştığını, projenin hem maliyetini hem de sunduğu fırsatları paylaşma yoluna gittiğini görüyoruz. Obama'yı iktidara taşıyan işte bu tutum değişikliğidir. Nasıl ki Bush kimseyi kaale almayan tek yanlı dayatmacılığı simgeliyorsa, Obama da çıkarlar sunarak başkalarını işin içine katan 'uzlaşmacı' kişiliği simgelemektedir.

Türkiye bu uzlaşmanın taraflarından biridir, kuşkusuz; ama emperyalist merkezi devletlerden farklı olarak aynı zamanda hedefidir de. Süreci ilerlettiği ölçüde kendisiyle uzlaşılacak, tıkadığı ya da kendisine ihtiyaç kalmadığı anda da emperyalizmin nihai tasarımı doğrultusunda parçalanacaktır.

BOP'UN İKİLİ KARAKTERİ

ABD'nin BOP çerçevesinde attığı adımlar izlenirken bu adımların iki farklı amaca hizmet ettiği gözden kaçırılmamalıdır. ABD emperyalist bir devlet olarak bir yandan kendi çıkarlarını gözetirken, diğer yandan menşei ne olursa olsun bir bütün halinde sermaye sınıfının genel çıkarlarını da ilerletmektedir. Devletlerarası ilişkiler düzleminde ABD'nin çıkarlarının önceliğini, sınıfsal düzlemde ise diğer sınıf ve katmanlara kıyasla sermaye sınıfının çıkarlarının önceliğini esas alan bu yaklaşım kuşkusuz Soğuk Savaş konjonktöründe de geçerliydi. Bugünü farklı kılan bütün bu çıkarların neo-liberal bir zihniyetle yeniden tanımlanmış olmasıdır.

Neo-liberal paradigma sermaye sınıfının azami kâr güdüsüne ket vurabilecek, sermayenin ve malların serbest dolaşımına, akışkanlığına, her yere ve her şeye erişebilirliğine sınırlama getirecek bütün engellerin ortadan kaldırılmasını öngörmektedir. Aynı şe-

kilde, emeğin sınırsız sömürüsüne, dünyanın doğal kaynaklarının sınırsız talanına doğrudan karşı çıkan ya da en azından sınır koyan bütün ideolojiler, toplumsal-sınıfsal örgütlenmeler, kurumsal yapılar, rejimler bu nedenle hedef tahtasına oturtulmuştur.

Demek ki BOP bölge devletlerinin dolayısıyla politik haritanın yeniden tanzimi meselesi değildir yalnızca. Kuşkusuz emperyalist-kapitalist sistem karşısında merkez-kaç tutum takınan devletler öncelikli olmak üzere bütün devletler parçalanacaktır. Özellikle geniş topraklara sahip, stratejik derinliği bulunan, zengin doğal kaynaklara ve sefer edebileceği hatırı sayılır nüfusa sahip, dolayısıyla gerektiğinde otarşik (kendine yeterlilik) kapasiteyle direnç gösterebilecek devletler... Ama bu parçalanma süreci ile eş zamanlı biçimde ya da ondan bağımsız, bütün ülkelerde ezilen sınıfların mücadele araçları sendikalar, partiler, meslek örgütleri; kâr güdüsüyle hareket etmeyen kamu kuruluşları; kamunun hak ve hukukunu koruyan örgütsel, kurumsal yapılar, hatta kamu kavramının kendisi neo-liberal iktisadın monolitik yaklaşımları doğrultusunda gözden ve güçten düşürülecektir.

Kısacası sermaye sınıfı ile karşıtlık halindeki sınıf ve katmanların ideolojilerinden, örgütlenmeden yoksun bırakıldığı bir sınıflararası ilişkiler sistemi ve buna paralel olarak; finans devlerinin, ileri teknoloji içeren sınai üretimin, üstün savaş aygıtlarının ideoloji, kültür ve bilginin üretim ve dağıtımının tahkim edilmiş bir ya da birkaç (ABD, AB...) emperyalist merkezde yoğunlaştığı dünyanın geri kalanının ise bütün bunlardan ve merkezi politik yapıdan (devletten) yoksun bırakıldığı, adeta kent devletçiklerinden oluşan yeni bir uluslararası ilişkiler sistemi... İşte ABD öncülüğünde yürüyen emperyalist faaliyetin ütopyası kısaca budur.

BOP, bu küresel ütopik tasarının Türkiye'nin de içinde bulunduğu coğrafyaya uyarlanmış spesifik bir uygulamasıdır.

BOP'A EKLEMLENENLER

Türkiye'de Soğuk Savaş boyunca emperyalizme bağımlılık içinde şekillenmiş egemen güçler kombinasyonu iki kutuplu dünya sisteminin dağılması sonucu oluşan yeni dünya koşullarına ABD emperyalizminin talepleri doğrultusunda eklemlenmekte gecikmedi. Bu cenahtan gelen sınırlı tepkiler birbirini tamamlayan ardışık iki tasfiye hareketi ile kolayca elimine edildiler.

İlki, 28 Şubat, sürece direnç gösteren ya da yeteri hızda uyum sağlayamayan islami unsurlara, ikincisi Ergenekon tasfiyesi ise laik kesimdeki muadillerine karşı gerçekleştirildi.

İlk bakışta islami kesimle laik kesimin karşılıklı hamleleri olarak gözüken bu tasfiyeler aslında her iki kesimin elitleri arasında sağlanmış bir mutabakata dayanıyordu. Her iki operasyon, benzeri yöntemlerle uygulamaya sokuldu. Toplumsal çoğunluğun nefretini çeken kimi unsurlar (ilkinde Hizbullah vb., ikincisinde gladyo artıklan) öne atılarak işe başlandı ve ardından bunlarla doğrudan ilgisi olsun ya da olmasın hedef alınan bütün unsurlara yayılarak tasfiyeler tamamlandı.

İki kesimin elitleri arasında gerçekleşen uzlaşma bütün bu süreç boyunca başarıyla perdelendi ve islamcı-laik çelişkisi süreci manipüle etmekte ustaca kullanıldı. Öyle ki 28 Şubat'ta bütün laikler islamcılara karşı, Ergenekon'da ise bütün islamcılar laiklere karşı tasfiyeleri sonuna kadar desteklediler.

Bu tasfiyelerin neticesinde Türkiye'deki hâkim yapı neredeyse blok halinde BOP'un yanında mevzilenmiştir. Politik hayat bu mevzilenmeye paralel biçimde yeniden düzenlendi. BOP karşısında hayırhah tutum takınan veya doğrudan BOP'a bağlı hareket eden politik özneler, kişiler ya da örgütler, öne çıkarılarak inisiyatif sahibi kılındılar.

AKP'nin Türkiye'de toplumsal çoğunluğu kuşatan sağ cenahın rakipsiz hegonomik gücü haline gelmesi bu gelişmelerin sonucuydu. Sol cenahta ise PKK'ya endeksli Kürt siyasasının ve artık yeni sistemin organik aydını rolüne soyunan devşirilmiş solcuların birlikte yükselişini izledik.

Yalnız, AKP'nin emperyalist siyasasıyla ilişkisi emperyalizmle bütünleşmiş ve çıkarları özdeşleşmiş hâkim sermaye gruplarının ve bunları temsil eden toplumsal, politik unsurların tam bir tabiyet, taşeronluk olarak tanımlayabileceğimiz tutum ve davranışlarından bir ölçüde farklıdır. AKP, kendi çıkarlarının peşinden koşan ama bunu yaparken emperyalist çıkarlann her daim önceliğini kabullenen, buna rıza gösteren bir politik partidir. Aslında bu yarım asır boyunca emperyalist yeşil kuşak projelerinin rahle-i tedrisinden geçmiş islami temelli akımların genel karakteridir. Söz konusu geleneğin şu andaki koalasiyon partisi AKP de bu mirasa uygun davranmakta, çıkarların çeliştiği noktada emperyalizm lehine geri adım atmaktadır.

PKK eksenli Kürt siyasasının konumunu ise hem emperyalizmin doğrudan taşeronu unsurlardan hem de AKP'den farklı yere koymak lazım. PKK'nın kuruluş döneminin bir özelliği olan anti-emperyalist karakteri zaman içinde zayıflamış ve artık tümüyle ortadan kalkmıştır, ancak emperyalizme karşı bir duruşunun olmaması yandaşı olduğu anlamına da gelmez. PKK her şeyden önce kendi çıkarlarını esas alan politik bir öznedir. Bulun-

duğu coğrafyada emperyalizmin tutum ve davranışları çıkarlarını zedeliyorsa buna direnç gösterir, çıkarlarına uygun ise destek verir. Üstelik emperyalist müdahalelerin diğer toplumsal-politik yapılar üzerinde, başka halklar üzerinde, ülkeler nezdinde yol açtığı yıkıcı sonuçlara gözlerini yumarak.

Demek ki, AKP'nin emperyalist siyasa ile çeliştiği anda geri adım atarak kendi konumuna yeniden ayar vereceği gerçeğini unutmadan her iki aktörün, AKP ve PKK'nın, esasında kendi çıkarlarını emperyalist çıkarlarla örtüştürerek, emperyalizmin taleplerini kendi beklenti ve talepleri ile dengeleyerek mesafe almaya çalıştıklarını söyleyebiliriz. BOP'un nihai sonuçları her ikisinin de işine gelmez ama şimdilik projenin halihazırdaki gidişinden faydalanırken zamanı geldiğinde sonuçlarından kaçınabileceklerini sanmaktalar.

Burada, zamanı geldiğinde ABD karşısında merkez-kaç bir tutum geliştirebileceklerine dair AKP'de gizli bir umudun, PKK'da ise belli bir özgüvenin bulunduğunu ekleyelim.

AKP'NİN MURADI

BOP kapsamında Türkiye'ye biçilen öncü rol henüz AKP ortada yok iken ABD tarafından dillendiriliyordu. ABD'nin T.C. Devleti'nin kuruluş ideolojisi Kemalizme, ulus-devlet yapısına ve yönetim ilkesi laikliğe karşı alttan alta ve giderek güçlü tonlarda dile getirdiği eleştiriler Türkiye'ye biçtiği bu misyonla doğrudan bağlantılıydı.

AKP, benzeri eleştirileri cumhuriyet tarihi boyunca seslendirmiş İslami temelli akımların mirasçısı kadrolar tarafından Türkiye'yi işte bu öncü misyona uygun hale getirecek yeniden yapılanma faaliyetini yürütmek üzere kuruldu ve ABD'nin açık desteğini arkasına alarak iktidara uzandı. Demek ki, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin tasfiye edilmesi hem ABD'nin hem de AKP'nin ortak hedefiydi; nitekim içten ve dıştan beslenen bu örtüşme sayesinde süreç umulandan önce tamamlanmıştır. Ancak, sıra Türkiye Cumhuriyeti Devletini ikame edecek yeni devletin niteliğini belirlemeye geldiğinde işler biraz çatallaşmakta ve görüş ayrılıkları ortaya çıkmaktadır.

ABD'nin niyeti, dayandığı toplumsal zemin itibariyle etnik, mezhepsel ayrışmalarla parçalı hale gelmiş, güçlü bir merkezi-politik örgütlenmeden yoksun yeni bir yapılanmadır. İktisadi açıdan emperyalizme bağımlığını da göz önünde tutarsak emperyalizm karşısında merkez-kaç tutum takınma kapasitesini tümüyle yitirmiş bu yapılanma ancak küresel politikalara hizmet ettiği

sürece gevşek örgülü federatif, özerk eklentilerle Anadolu dışına taşırılacak ve bölge üzerinde ideolojik, moral üstünlüğe sahip kılınacaktır.

AKP ise bütün bu gelişmelerin içinden sahici bir Osmanlı Devleti çıkarmayı umuyor. Parçalı hale gelmiş toplumsal dokuyu Sünni islam üzerinden homojenleştirmiş, bu ortak paydaya dayanarak Anadolu dışına taşmış, emperyalist bir devletin güç ve imkânlarına sahip yeni bir Osmanlı Devleti...

Geleceğe yönelik aktardığımız farklı beklentileri bir yana bırakırsak AKP'nin Büyük Ortadoğu Projesi ile esaslı herhangi bir çelişkisi bulunmuyor. Hatta AKP'nin temsiline soyunduğu ılımlı İslam bölge çapında emperyalizm lehine politik sonuçlar doğurmanın ötesinde neo-liberal iktisadın da önünü açmaktadır. Burada islamın her iki düzlemde emperyalist-kapitalist sistemin farklılaşan ihtiyaçlarını karşılayacak tarzda yeniden formatlandığını söyleyebiliriz.

Son olarak, AKP'nin, zaman zaman tersi yönde verdiği görüntüye rağmen Müslüman halkları Sünni-Şii farklılığı üzerinden karşı karşıya getirmeye çalışan ABD politikalarını desteklediğini ekleyelim. AKP ideolojik, kültürel kökleri itibariyle bu yönde tutum almaya zaten yatkınlık göstermekte, üstelik bu kutuplaşmadan fayda sağlamaktadır. ABD'nin Şiilik karşısında Suudi Arabistan-Türkiye aksını etkinleştirme çabaları AKP'nin daha da öne çıkmasına vesile oluyor.

PKK'NIN MURADI

PKK'nın BOP'tan muradının ne olduğunu anlamak için ABD tarafından piyasaya sürülmüş (hem de NATO seminerinde!) şu ünlü haritaya bir göz atmak yeterlidir, sanırım. Daha henüz kuruluş aşamasında ayrılıkçı karakteri son derece baskın ve bu temel üzerinde güçlenerek bugünlere ulaşmış PKK'nın, bölgenin önemli enerji kaynaklarını ve hiç kuşkusuz en önemli su havzalarını bünyesine katmış, geniş topraklara yayılmış, denizlere çıkışı bulunan bir Kürt devletinin resmedildiği böylesi bir haritaya bigâne kalacağını beklemek ancak saflıkla mümkündür.

Haritanın artık dikkati çeken Kürt dinamizmini emperyalist hesapların yedeğine koşmak için ortaya atılmış yem olduğu söylenecektir, öyledir de; ama yem ya da değil, bu harita bir kez deklare edildiği andan itibaren artık zihinlerde asılıdır. O gün bugündür Kürt siyasasının arzu ve taleplerini bir mıknatıs gibi kendine doğru çekmektedir.

İşin bu kısmını bir tarafa bırakırsak PKK'ya endeksli Kürt siyasasının emperyalizmin bölgeye ilişkin ideolojik (ılımlı islam) ve iktisadi (neo-liberalizm) yaklaşımlarıyla mutabık olduğu söylenemez; genetik kodları bunları benimsemeye uygun değildir. Bu nedenle PKK, ABD'nin attığı adımlar ve buna paralel seyreden AKP politikalarının statükoyu dağıtıyor olmasından fayda sağlarken bununla bir paket halinde sunulan ılımlı islamı ve neoliberal dayatmaları içselleştirmekte zorlanmaktadır.

Zorluklar bu kadarla da kalmıyor. İlkin, bağımsız Kürdistan davası geçmişten farklı biçimde uzak bir ütopya olmaktan çıkıp, somut, aktüel, erişilebilir hale geldiği ölçüde kalan kısa mesafeyi bir an önce katetme yönündeki doğal refleks PKK'nın AKP ile ilişkisini gerginleştiriyor. Unutmayalım ki BOP'un jokeri AKP'dir. PKK'nın hızlandırılmış hamleleri AKP'yi raydan çıkarıp BOP'u riske edecek sonuçlara yol açarsa, bu PKK'yı kendisine yönelik ortak bir ABD-AKP operasyonu ile karşı karşıya bırakabilir.

Fakat en önemlisi, PKK'nın doğduğu 70'li yıllardan bugüne Türkiye'nin demografik tablosunda yaşanan değişimdir. Kürtlerin artan oranda batı illerine göç ediyor olması bir yandan PKK'nın etkinliğini artırıyor gibi gözükürken, diğer yandan Kürtlerin Türklerle sosyal ve ekonomik entegrasyonunu derinleştirerek ayrılıkçı duyguları törpülemektedir. Bağımsız Kürdistan meselesi Kürtlerin belki de çoğunluğunun arzusu hilafına zorlanarak gerçekleştirilebilecek bir mesele halini almıştır.

Bu iç içe geçmişlik hali Türkiye'den kopma yönünde girişilecek bir hamleyi de son derece riskli hale getirmiştir. Kürt devleti ve sınırları meselesi Kürlerle Türklerin karşılıklı bir cephe savaşı ile sonuçlandıracakları bir mesele olmaktan çıkmış; cephesi, sınırı bulunmayan, Türkiye'nin dört bir yanında patlak verecek, kaotik biçimde gelişecek, karşılıklı tehcire yol açacak kanlı bir iç savaşın neticesine bağlı hale gelmiştir.

İşte, bağımsız Kürt devleti söz konusu olduğunda PKK'nın karşısına çıkan bu fırsatlarla riskler, ütopyanın cazibesi ve büyüklüğü ile uğruna göz önüne alınması gereken bedellerin dehşeti, bu ikilem, PKK'nın kafasının karışmasına ve iki uç arasında gidip gelmesine yol açmakta. Şunu rahatlıkla söyleyebiliriz ki, PKK'nın "ayrılmak istemiyoruz" sözü "bağımsız Kürdistan'ı istiyoruz" sözü kadar sahicidir; ancak güvenilemez ve her an karşıtına dönüşebilir.

Bu nedenle "T.C. Devletinin bayrağı hepimizin bayrağıdır" cümlesi, Birleşik Kürdistan (dikkat! Türkiye Kürdistanı değil) bayrağını belirleyecek hazırlık çalışmaları sürerken rahatlıkla sarf edilebilmektedir. Tıpkı, "demokratik özerklik etrafında bü-

tünleşmiş Türkiye" söyleminin dört parçayı bir araya getirecek ortak Kürdistan Kongresi hazırlıklarıyla at başı gitmesi gibi.

PKK, nihayetinde ulusçu karakteri ağır basan bir harekettir. Ulusçu hareketlerin pragmatizmini fazlasıyla taşıdığını yürüdüğü uzun yolda defalarca kanıtlamıştır. Stratejik hedefi Birleşik Kürdistan'ı kurumsal hafızasında her daim saklı tutacak ama Türkiye'nin bütünlüğü içinde bir çözüm olasılığını da tümüyle dışlamadan taktiksel, konjonktürel gel-gitlerle, duraksamalarla, bazen belli bir amacı olmayan kafa karışıklığına bağlı çelişkili adımlarla kendi bildiği yolda ilerlemeye devam edecektir.

Sonuç olarak, PKK merkezli Kürt siyasası ve AKP merkezli İslami siyasa ABD patentli Büyük Ortadoğu Projesine farklı niyetlerle, farklı düzeylerde de olsa, eklemlenmişlerdir. Referandum, genel seçimler bölgeye dönük emperyalist müdahaleler vb. konularda, önemli tarihsel eşiklerde yan yana gelmelerini sağlayan veya birbirleri karşısında anlamlı bir eleştirel tutum takınmalarını engelleyen temel gerekçe budur.

Aralarında, nihai amaçlarının farklılığı nedeniyle fırsatı ele geçirenin diğerinin çıkarları hilafına kendi hedefini öne çekecek adımlar atmasından kaynaklanan çatışmalar sık sık yaşansa da taraflar, BOP'un halihazırdaki işleyişinden faydalandıkları sürece birbirlerine karşı ve ABD'ye karşı özlü bir tutum içine girmeyecekler, BOP'u zorlayacak riske edecek adımlar atmaktan kaçınacaklar ve şimdiye dek olduğu gibi tam da bu sınırda durmayı başaracaklardır. Bu, ABD'nin diğer aktörlere yönelik tutumu için de geçerlidir.

Nitekim, referandum ve genel seçim öncesi büyük kitlesel kalkışmaları, yer yer çatışmaları içeren yüksek gerilimli atmosfer dağılır dağılmaz PKK'nın iki önemli isminden gelen açıklamalar sunduğumuz bu çerçeve göz önünde tutularak okunmalıdır.

Murat Karayılan'ın Fırat Haber Ajansına verdiği mülakattan aktarıyorum: "Biz boykot kararı almakla aslında AKP'ye dolaylı destek verdik." Bu kez, seçimlerden hemen sonra Abdullah Öcalan'ın aynı ajansta yer alan açıklaması: "Seçimlerde Kürtler BDP ve AKP'ye oy verdiler. AKP bu nedenle % 50 oy aldı. İyi de oldu."

Yalnız, unutmamak gerekir ki bu ilan edilmiş desteğe rağmen egemen Kürt siyasası ile AKP'nin ilişkisi özü itibariyle doğrudan bir ilişki değil, ABD dolayımından geçerek kurulan bir ilişkidir. Yüz yüze diyaloğa girmeleri dahi bu gerçeği değiştirmez; çünkü,

tarafların arzu ve talepleri ancak ABD dolayımından geçerek meşruiyet ve gerçeklik kazanmaktadır.

Oslo'da kurulan masa bunu bütün çıplaklığı ile gözler önüne seriyor. Masanın başına kurulan, emperyalizmdir. Tarafların arzu ve taleplerini BOP'un terazisinde tartmakta ve kendilerine biçtiği rolün sınırları içinde tutmaya çalışmaktadır. Eleştiri ve takdirin mihenk taşı BOP'tur. Türkiye ne yazık ki bu role giderek daha teşne bir iktidara meftun olmuştur; Türkiye solu da kabına sığmaz görüntüsüne rağmen kendisine reva görülen rolü yırtıp atacağına dair sahici hiçbir işaret vermeyen PKK'ya endeksli Kürt siyasasına.

21 Ekim 2011

12 Eylül'ün Ekonomi Politiği ve Jeopolitiği

Levent Yakış

Türkiye Cumhuriyeti, kısa tarihi boyunca yaşından beklenmedik ölçüde tasfiye ve baskılama hareketlerine tanıklık etmiştir. Bunların sıklığı ve sürekliliği karşısında, bütün bu tasfiyeleri aynı çuvala sokup devletin kuruluş özelliğine bağlayan anlayışların yaygın kabul görmesine şaşmamak gerekir. Öyle ki, bu anlayışlara göre Serbest Fırka'nın kapatılmasıyla 12 Eylül sonrası parti kapatmalarında aynı dinamik rol oynamıştır: daha baştan tepeden inmeci (Jakoben) bir tarzda kurulmuş despotik bir devletin olağan refleksi...

Oysa meseleye önyargısız ve dikkatlice yaklaştığımızda görürüz ki Cumhuriyetin kuruluş sürecinde gerçekleşen tasfiye ve baskılama hareketleri, II. Dünya Savaşı sonrasında gerçekleşenlerden niteliksel olarak farklıdır. Kuruluş sürecinin tasfiyeleri emperyalizme karşı bağımsızlık savaşının içinden doğmuş yeni bir devletin yaşatılması, sürekliliğinin sağlanması ve nihayet kapitalist modernleşme yoluyla kalkınmasını esas almıştır. Bu amaçla:

-Misak-ı Millinin işaret ettiği sınırları yadsıyanlar,

-Türklük üzerinden sağlanan homojenleşmeye, ulus tanımına yönelik itirazlar,

-Dinsel alanı daraltan sekülerleşme hamlelerine direnç gösterenler,

-Mevcut nizamı sosyalist açıdan eleştirenler,

-Kapitalist modernleşmenin ve merkezi politik birliğin önünde engel olarak görülen feodal toplumsal, iktisadi yapılar ya baskılanmış ya da tasfiye girişimiyle karşı karşıya kalmıştır.

Kuşkusuz, tasfiyelerin kapsamı, zamanlaması ve gerçekleşme düzeyi içinde bulunulan dönemin koşullarınca belirlenmiş; başarılı ya da başarısız olmuştur. Burada vurgulanması gereken bütün bu tasfiyelerde emperyalist devletlerden gelen etki ve yönlendirmelerin herhangi bir rol oynamadığıdır. Bir yönlendirmeden bahsedilecekse eğer, bu daha ziyade tasfiyeye maruz kalanlar (en azından bir bölümü) için geçerlidir; kurucu kadrolar bu türden yönlendirmelere pek açık değillerdir, bağımsızlık duyguları hem politik hem iktisadi düzlemde yerli yerindedir.

Bu aslında içinde yaşanılan uluslararası ilişkiler sisteminin o dönemdeki parçalı yapısına, sömürge statüsü dışındaki devletlerin yaygın otarşik (kendine yeterlilik) eğilimlerine, bağımsızlıkçı tutumlarına da uygundur. Ama, asıl neden, kurucu kadroların, Osmanlının çöküş sürecinde ekonomik, politik bağımlılığın oynadığı son drece tahrip edici role ilişkin gözlem ve deneyimleridir. Bu dönemde biçimlenmiş bağımsızlıkçı duygular Kurtuluş Savaşının imbiğinden süzülerek kuruluş sürecine taşınmıştır.

Kuruluş süreci boyunca, II. Dünya Savaşına dek bu duygular korunmuştur. Ancak savaş yaklaşırken ve savaş esnasında bu tutumda bir aşınma gözlenir; politik düzlemde, savaşan emperyal aktörlerin birine ya da diğerine yakınlaşmayı esas alan bazı kümelenmeler ortaya çıkar. Bu dönemdeki tasfiyelerin bir bölümü bu kümelenenler arasında ya da bu kümelenmelere karşı gerçekleşmiştir. Yönetici kadrolar arasında artık uluslararası karşıtlıkları baz alan gruplaşmaların ortaya çıkışı Osmanlıdan bu yana yeni bir durumdur ve zamanla belirleyici konuma gelecektir.

II. DÜNYA SAVAŞI SONRASI

Savaş sonrasında uluslararası ilişkiler sistemi Doğu Bloğu (sosyalist) ile Batı Bloğu (kapitalist) arasından keskin bir yarılmaya uğrar. Türkiye bu yarılmada Batının yanında Sovyetlere karşı bir uç, karakol ülkesi olarak yerini alır. Türkiye'de gerçekleşen baskılama ve tasfiye hareketlerinde bu aşamadan sonra artık emperyalist-kapitalist sistemin ihtiyaçları da bir faktör olarak devreye girecektir. Bu yeni faktörün etkisi başlangıçta oldukça bulanıktır, zamanla daha belirginleşerek tasfiyelerin ana dinamiği haline gelir.

Kapitalistleşme süreci bağımlılık ilişkisi içinde ilerledikçe, emperyalizm, hem bu ilişkiden doğan yeni sınıf ve katmanlar aracılığıyla hem de ortak kurumsal yapılar ve doğrudan yatırımlar aracılığıyla Türkiye'de artık içsel bir olgu haline gelmiştir; Oligarşik yapının başat bileşenidir. Bu durumda artık, tasfiyeler-

de içsel dinamikler mi ağır basar, yoksa dışsal dinamikler mi sorusu çoğu kez anlamını yitirir. Kuşkusuz bazen gruplararası çıkar çatışmalarının, hatta bazen kişisel çekişmelerin olayların gidişatı, tasfiyelerin yönelimi ve kapsamı üzerinde az çok bir etkisi olacaktır ama, dediğimiz gibi, bunlar artık sürecin belirleyeni değildir. Emperyalizmin içsel bir olgu olması, Türkiye'de emperyalizmin ilgisiz kalacağı hiçbir büyük çatışmanın, tasfiyenin olamayacağı anlamına gelir. Hatta hâkim sınıflar kompozisyonunda meydana gelecek büyük alt üst oluşlar, yer değiştirmeler bile ya emperyalizmin gözetiminde ve yönlendirmesiyle gerçekleşir ya da, tersi durumda onun direnciyle karşılaşır.

Nitekim, bağımlılık ilişkisinin ürünü yeni sınıf ve katmanlar dahi gün gelir emperyalist siyasasıyla çeliştiklerinde tasfiyeye uğrarlar. Özellikle emperyalist kapitalist sistemin krize girdiği ve krizi aşmak üzere alışılageldik tutum ve davranışlardan farklı politikalara ihtiyaç duyduğu yeni açılım dönemlerinde bu yeni politikalara uyum sağlayamayan kişi ve gruplar, katmanlar geçmiş dönemlerinde emperyalizm adına ne denli işlevsel bir rol oynasalar da tasfiyeden kurtulamamışlardır. Kısacası her önemli konjoktür yeni güç dengelerini gereksinmiş ve genellikle tasfiyelerle ama bazen de uzlaşmalarla bu sağlanmıştır.

Örneğin 12 Mart darbesi Cumhuriyetin kuruluş döneminden devraldığı kimi davranış özelliklerini sürdürerek sosyalist hareketi, ulus-devlet yapısına dönük etnik itirazları baskı altına almış ama bununla yetinmemiş geçmişten farklı olarak, kapitalist iktisadi yapıya sadık kalan ancak bağımsızlıkçı bir çizgiyi savunan kesimleri de tasfiye etmiştir. Hatta, politik yaşama Amerika'yla ilişkisini referans göstererek adım atan Süleyman Demirel'in Türkiye'nin kapitalist dünyaya eklemlenme tarzının bir ürünü olan ithal ikameci ekonomik yapıyı emperyalizme bağımlılık ilişkisi baki kalmak üzere güçlendirme çabaları batılı merkezden onay görmeyince SSCB'ye başvurarak çeşitli ağır sanayi yatırımlarına girişmesi bile merkez-kaç bir tutum olarak algılanmış, (geçici de olsa) tasfiyesine neden olmuştur.

Ama hiç kuşkusuz 12 Eylül 1980 darbesi bu açılardan çok daha nettir. 12 Eylül askeri müdahalesi Türkiye'de gerçekleşmiş darbeler arasında emperyalist-kapitalist sistemin çıkarlarına en fazla denk düşenidir. Darbe, Türkiye'yi bir yandan emperyalist-kapitalist sistemin 80'li yıllarda dünya çapında geçekleştirdiği neo-liberal atağa uyumlu hale getirirken, diğer yandan emperyalizmin Türkiye'nin içinde bulunduğu bölgeye dönük spesifik taleplerini de sonuna dek karşılamıştır. Bu nedenle, 12 Eylül, eko-

nomi-politiği ve jeo-politiğiyle yukarıda özetlemeye çalıştığımız tezlerimizi en saf biçimde yansıtan bir prizma özelliği taşır.

12 EYLÜL'ÜN EKONOMİ POLİTİĞİ

II. Dünya Savaşı sonrasında SSCB'nin başını çektiği Sosyalist Blok (Doğu Bloğu) ile ABD'nin başını çektiği Kapitalist Blok (Batı Bloğu) arasında inişli çıkışlı seyir izleyen rekabet koşulları 60'lı yıllardan itibaren Batı Bloğu aleyhine dönmeye başlamıştı. Özellikle 70'li yılların erken dönemlerinde art arda patlak veren tarihsel olaylar dizisi; ABD'nin Vietnam yenilgisi, doları altına endeksleyen para sisteminin (Bretton Woods) çöküşü, bütün bunlar kapitalist Bloğun ağır bir hegemonik krize sürüklediğini gösteriyordu.

Kapitalist Bloğun gerilemekte, kaybetmekte olduğu savı,70'li yılların ortasında yalnızca sosyalistler nezdinde değil burjuva entellektüelleri nezdinde de yaygın kabul görüyordu. Öyle ki, "ABD'nin artık sanıldığı kadar güçlü bir devlet olmadığını Amerikalılara anlatmak, onları bu gerçeğe alıştırmak, rehabilite etmek" üzere iktidara talip olduğunu söyleyen bir başkan adayı, Carter, bu psikolojik iklim içinde ABD'ye başkan seçilebilmiştir.

İşte 80'li yıllardan itibaren bu tablo tersine çevrilecektir. Daha henüz Carter dönemi sona ermeden ideolojik hazırlığı yapılan, programı ve kadroları oluşturulan emperyalist strateji İngiltere'de Theatcher ve ABD'de Reagan'ın iktidara taşınmasının ardından agresif biçimde uygulamaya sokulacaktır.

Bu yeni stratejinin iktisadi ayağını neo-liberal tezler oluşturur. Hayek ve Friedman'ın (Chicago okulu) tezlerini esas alan neo-liberal uygulamalar aslında 70'li yıllarda Latin Amerika'da darbe rejimi şartlarında sınanmıştır. Bu deneyimlerin birikimini de arkasına alarak 80'li yıllardan itibaren önce kapitalist Bloğun genelinde, ardından Sosyalist Bloğun çöküşüyle birlikte az çok istisnayla tüm dünyada hâkim kılınacaktır.

Öngörülen, sermayenin ve malların dolaşımına, akışkanlığına, her yere ve her şeye erişebilmesine imkân sağlayan, emeğin ve doğal kaynakların sınırsız sömürüsü önündeki bütün engellerin ortadan kaldırıldığı yeni bir dünya düzenidir. Kuşkusuz, emperyalist merkezleri olası krizlerin etkilerinden koruyacağı ve krizlerin yükünü mümkün olduğunca çevre ülkelere yıkacağı varsayılan yapısal düzenlemeleri de içermek üzere...

Bu neo-liberal program ülkeden ülkeye değişen şekilde kimi ülkelerde seçilmiş yasal hükümetler aracılığıyla, kimi ülkelerde askeri darbeler yoluyla uygulamaya sokulmuştur. 90'lı yıllardan

itibaren bu çeşitliliğe "renkli devrimler"in de eklendiğini görüyoruz. İşte bunlardan Türkiye'nin payına düşen 12 Eylül askeri darbesidir. Programın Türkiye'deki karşılığı 24 Ocak 1980 kararları henüz darbe gelmeden deklare edilmiştir, ama ancak darbe rejimi koşullarında uygulanabilecektir.

12 EYLÜL'ÜN JEO POLİTİĞİ

Yukarıda, Kapitalist Bloğun 70'li yılların başında hegemonik bir krize sürüklendiğinden söz etmiştik. Aynı dönemin sonlarına doğru Türkiye'nin de bulunduğu coğrafyayı sarsan iki önemli olay işin tuzu biberi olmuş ve krizi derinleştirmiştir. Bunlar, sırasıyla, SSCB'nin Afganistan'ı işgali ve İran'da gerçekleşip kısa sürede anti-amerikan bir rotaya yönelen İslam devrimidir.

Bu iki gelişmeyle birlikte, Sovyetler Birliği'nden sıcak denizlere (Akdeniz ve Hint Okyanusu) uzanan hat üzerinde emperyalizmin denetiminde Pakistan ve Türkiye'den başka devlet kalmamıştır. Düşünün, sözünü ettiğimiz coğrafya enerji havzalarının ve çıkış yollarının merkezidir ve Afganistan, İran, Irak, Suriye'nin emperyalizmin kontrolü dışına çıktığı bu koşullarda Türkiye'nin elde tutulması, aksi yöndeki risklerin tümüyle bertaraf edilebilmesi yaşamsal önem kazanmıştır.

Emperyalizmin bu jeopolitik sıkışmışlığa verdiği yanıt, bölge çapında Yeşil Kuşak Projesi'ne hız vermek ve Türkiye'yi de bu projenin aktif bir unsuru haline getirmek olmuştur. Projenin özü, emperyalizmin Müslüman halklar coğrafyasındaki sömürü ve talanına tepki olarak ortaya çıkan ve yer yer iktidara uzanan Baasvari milliyetçi-laik akımların ve aynı zamanda güç toplayan sosyalist-devrimci akımların bastırılıp, geriletilmesinde İslam dinine işlevsel bir rol yüklenmesidir.

İslam böylece, emperyalist kapitalist çıkarlara koşut biçimde tanımlanmış özgün bir ideolojik forma bürünmüştür. Bu ideolojik format ekseninde örgütlenmiş müslüman halkların bir bütün olarak SSCB'yi kuşatarak sosyalist genişlemeye set çekeceği öngörülmüştür. Ancak İran İslam Devriminden sonra yeni bir parametrenin eklendiğini görüyoruz: sosyalist genişlemeye set çekecek ama aynı zamanda İran'daki gibi anti-amerikan rotaya yönelmeyecek bir İslam!

İşte 12 Eylül darbesinin Türkiye'de gerçekleştirdiği tam da bu olacaktır.

Yeşil Kuşak Projesi'nin Türkiye'de bir evveliyatı vardır, kuşkusuz! Ancak, 12 Eylül rejimi buna inanılmaz bir ivme katmıştır. O güne dek, hatta çok partili yaşamın başlangıcından bu yana

merkez sağ politikacılar, İslamı, politik getirisi olan bir manipülasyon aracı olarak sürekli kullanımda tutmuşlardır. Hatta Menderes, Bayar, Demirel dahil sağcı liderler dünya görüşleri ve yaşam tarzları itibariyle sekülerliğe daha yakın düşseler de, İslama atfettikleri kullanım değeri nedeniyle laiklik ilkesinin esneyip gevşemesine, deformasyonuna katkıda bulundular. Yine de 12 Eylül sonrasında olup biteni bu klasik sağ tutumun biraz daha abartılmış bir uygulaması olarak görmemek gerekir. 12 Eylül, merkez sağın o güne dek biriktirdiğini kendi politikalarına payanda kılmıştır ama, asıl gerçekleştirdiği, toplumu İslamizasyon doğrultusunda niteliksel bir dönüşüme uğratmasıdır.

İşte 12 Eylül darbesi, bütün bu dramatik gelişmelerin üst üste yığıldığı son derece kritik bir tarihsel kavşakta gerçekleşmiştir. Hem emperyalizmin küresel düzeydeki (neo-liberal) ihtiyaçlarına hem de bölgesel düzeydeki (jeopolitik) ihtiyaçlarına aynı anda yanıt vermiştir. Öyle ki, bu taleplerin aciliyeti darbenin zamanlamasını koşullarken, her talebin son derece kapsamlı değişiklikleri dayatıyor olması da darbe rejiminin önceki darbelerle kıyaslanamayacak bir şiddetle uygulanmasına neden olmuştur.

Darbe başlangıçta, Türkiye solu tarafından devrimci, sosyalist yükselişin önünü kesmek için kotarılmış bir hâkim sınıflar hamlesi olarak görülmüştür. Nitekim, tarihinin en örgütlü düzeyine ulaşmış devrimci muhalefeti 60'lı, 70'li yılların (sıkıyönetim dahil) baskı mekanizmalarıyla etkisizleştirmek artık imkânsızdı. Yine de bu, 12 Eylül rejiminin şiddetini ve uzun süre boyunca gündemde tutulmasını ancak bir yere kadar açıklar; baskı ve tasfiyeler bu amacı çok aşan bir düzeye ulaşmış, sosyalist, devrimci muhalefetin dışına taşan çok geniş bir politik, toplumsal skalaya yayılmıştır. Bunun nedeni, dediğimiz gibi 12 Eylül'ü koşullayan, sol muhalefetin ezilmesinin de içlerinden biri olduğu emperyalist taleplerin üst üste yığılmasıdır.

TASFİYELER

Doğal olarak darbe rejimi öncelikle Türkiye Solunun ezilip, bertaraf edilmesine yoğunlaşmıştır. Bu başlı başına bir amaç olduğu kadar, girişilecek yeniden yapılandırma faaliyetinin sorunsuzca yürümesi için de gereklidir.

İlginç olan, hemen ardından, 70'li yıllarda Türkiye'de sağcı saldırganlığın paramiliter temelini oluşturmuş, MHP ve ülkü Ocaklarında örgütlü faşist hareketin de tasfiyeye uğramasıdır. Bunun nedeni faşist hareketin yalnızca sol, sosyalistler nezdinde değil, toplumun ezici çoğunluğunun algısında en azından olum-

suz bir görüntüye sahip olmasıdır. Zaten sol, sosyalist muhalefeti bastırmada etkisiz kalan ve bizatihi kendisi toplumsal tepkinin hedefi haline gelen faşist hareketin tasfiyesi 12 Eylül cuntasına inanılmaz bir meşruiyet ve toplumsal destek sağlamıştır. Darbenin başlangıçta kolaylıkla tutunmasını sağlamak için elzem olan bu destek, böylece elde edilmiştir.

Burada bir parantez açıp belirtirsek; bugün geriye doğru baktığımızda bu tasfiyelerin cuntanın meşrulaştırılmasının ötesinde daha uzun vadeli amaçlarının olabileceği görülmektedir. Sağ cenahta gerçekleşen bu tasfiyelerle İslami temelli akımların önü alabildiğine açılmıştır.

Türkiye'de İslami hareketlerin zaman içinde gösterdiği değişim, Yeşil Kuşak Projesi'nin seyri ve 12 Eylül rejiminin bu projeye etkisi konusunda yeterince ipucu sunar. İslami hareketler Cumhuriyetin kuruluş yıllarında kapitalist modernleşmenin baskıladığı, erozyona uğrattığı sınıf ve katmanlara dayanıyorlardı. İslam, gerileme halindeki bu kesimlerin kapitalist modernleşmeye tepkisinin ideolojik formu haline gelmişti. Küçük ticaret erbabı, esnaf, zanaatkâr ve yine, iktisadi ve politik düzlemde güç kaybeden feodal unsurlardan, aşiret yapılarından meydana gelen bu toplumsal halka, Yeşil Kuşak Projesi'nin şekillendiği 70'li yıllarda yavaş yavaş dönüşüme uğrar ve farklı toplumsal katmanlara doğru yayılmaya başlar.

12 Eylül darbesi sonrasında ise İslami akımlar deyimin tam anlamıyla sınıf atlamışlardır. İslami akımların kaybeden ya da en azından gerileme halindeki sınıf ve katmalardan ilerleme halindeki güç toplayan kesimlere evrilmesinde emperyalizmin katkı ve desteği, yönlendirmesi bugün başlı başına irdelenmesi gereken bir konu olarak önümüzde durmaktadır. 12 Eylül 1980 bu niteliksel sıçramanın gerçekleştiği tarihsel eşik çizgisidir.

Parantezi kapatıp devam edelim. Darbe rejimi oturur oturmaz bütün politik hayatın, burjuva partiler de dahil olmak üzere darmadağın edildiğini görüyoruz. Türkiye'de o güne dek burjuva politik düzleme hâkim olan ideoloji ve pratiği popülizm olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır. Popülizm aslında, Türkiye'deki iktisadi düzlemin, "ithal-ikameci" kalkınma modelinin politik düzlemdeki karşılığıdır. Nitekim Latin Amerika'da da benzer kalkınma modelleri Peronizm adı verilen popülist politikalarla bir bütün oluşturuyordu.

Darbelerle birlikte iktisadi düzlem yeniden yapılandırılırken, hem Latin Amerika'da hem Türkiye'de politik hayat bu zemine uygun biçimde yeniden düzenlendi. Türkiye'de Demireller, Ece-

vitler tasfiye edilirken ithal ikameci iktisadi rejimin bürokratları da bürokrasiden tasfiye edildiler.

Sol, sosyalist muhalefetin ezildiği, temsili demokrasinin askıya alındığı bu dikensiz gül bahçesinde neo-liberalizm vahşice uygulanacak ve uzunca bir aradan sonra çok partili politik hayat yeniden başladığında yeni rejimin bekası Turgut Özal'ın ANAP'ına emanet edilecektir; tabii, bürokrasisi de ABD'den getirttiği prenslerine...

YENİ TASFİYELER

Sonuç olarak, Türkiye Cumhuriyeti'nin kapitalist sisteme eklemlenme tarzındaki köklü değişikliğin gerçekleştiği II. Dünya Savaşı sonrasında yaşadığımız ve 12 Eylül döneminde zirveye ulaşan bütün bu tasfiye ve baskılama hareketleri neticesinde Türkiye'de devlet örgütlenmesi, siyaset alanı ve toplumsal alan emperyalist çıkarlar doğrultusunda önemli ölçüde konsolide edilmiştir. Tasfiyelerin gerçekleşiyor olması aynı zamanda sürece yönelik kimi dirençlerin varlığına da işarettir ama Türkiye, süreci tersine çevirecek dinamiklere bugüne dek yeterince sahip olamamıştır.

Bütün bunlara rağmen uzunca bir aradan sonra 28 Şubat, Ergenekon vb. tasfiyelere ihtiyaç duyulması statükoyu kırmaya dönük güçlü içsel dinamiklerin aniden ortaya çıkmasından değil; tersine, emperyalist kapitalist sistemin, özellikle başat emperyalist devlet ABD'nin farklılaşan dünya koşulları nedeniyle statükoyu değişime zorlamasından kaynaklanmıştır. Değişimin arka planında iki kutuplu dünya sisteminin 90'lı yılların başında aniden ortadan kalkması yatmaktadır. Değişen dünya koşulları karşısında ABD kendi egemenliğini sürekli kılacak BOP benzeri yeni politikalara yönelmiş ve bu durum da Türkiye'de ABD stratejilerine uygun düşen yeni bir konsolidasyon sürecini tetiklemiştir.

12 Eylül 2012

Türkiye Solu, Kürt Solu ve Yolun Sonu

Levent Yakış

Sosyalist Kürtlerin Türkiye sosyalist solunun ana akımlarından koparak Kürt Solu adı verilen ayrı örgütlenmelere yönelmelerinin tarihi 70'li yıllara dek geri gider. Bu kopuşun nedenleri ve devrimci mücadeleye etkileri sol saflarda çok tartışılmıştır. Ancak, ayrılıktan esas olarak Türkiye solunun sorumlu olduğu; Türk sosyalistlerin Kemalizmin etkisinde kalarak Kürtlerden gelen taleplere duyarsız kalmasının ayrılığı zorunlu kıldığı tezi bugün neredeyse genel geçer kabul görmektedir.

Oysa, bu tez, özellikle kopuşun gerçekleştiği 70'li yıllar baz alındığında gerçekliğe uygun düşmemektedir. Kuşkusuz, daha önceki dönemlerde, hatta 60'lı yıllara dek Türkiye solunun Kürt meselesinde bariz bir suskunluk içinde bulunduğunu hepimiz biliyoruz ama 60'lı yıllardan itibaren bu ketum tutum hızla terk edilmiştir.

TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDE SUSKUNLUĞUN NEDENLERİ

Cumhuriyetin kuruluş döneminde gerçekleşen Kürt isyanları karşısında sosyalist solun sessiz kalması hatta devletten yana bir tutum takınmasında, solun Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş şartlarına ve kurucu ilkelerine dönük duygu ve düşüncelerinin önemli bir rolü vardır. Sosyalistler çürümekte olan gerici, feodal imparatorluğun enkazı içinden doğmuş ve emperyalizme karşı verilen bağımsızlık mücadelesiyle kendini var etmiş bu devleti Kürtlere hatta bizatihi sosyalistlere karşı takındığı baskıcı tutuma rağmen tarihsel açıdan ilerici bir adım olarak görmüş ve olumlamışlardır.

Kuruluş süreci, bağımsızlıkçı öze sahip bir burjuva demokratik devrimiydi. Yukarıdan aşağıya doğru Jakoben bir tarzda örgütlenen ve hızla uygulamaya sokulan bu modernleşme hamlesi daha başından itibaren çok geniş bir skalaya yayılmış bir dizi sınıfsal, toplumsal, kültürel tepkiyle karşı karşıya kaldı.

Örneğin, yeni kurulan Cumhuriyetin bir yönetim ilkesi olarak laikliği benimsemesi, hem politik hem toplumsal düzlemde dinin etkisini daraltacak bir pratiğe yönelmesi sınıfsal, toplumsal statüsü ne olursa olsun İslami duyarlılığı ağır basan her kesimin tepkisini çekiyordu.

Ama her şeyden önemlisi, Cumhuriyet, kapitalist modernleşmenin geriye doğru ittiği, kapitalizm geliştikçe güç kaybeden toplumsal, sınıfsal katmanların artan ölçüde tepkileriyle karşı karşıya kaldı.

Kürt isyanları bütün bu tepkilerin iç içe geçtiği, çok farklı talepleri aynı anda bünyesinde barındıran güçlü patlamalar halinde ortaya çıktı. Kürtlerin etnik temelli taleplerinin yanı sıra, kapitalist modernleşmenin güçten düşürdüğü sınıf ve katmanların, feodal bey ve ağaların, şeyhlerin, taşra esnafının hoşnutsuzluğunu da yansıtıyordu.

İşte, erken dönem Kürt isyanlarının bu özelliği, isyanlara önderlik edenlerin deklarasyonlarında bile Kürtlere yönelik taleplerle feodal gerici taleplerin, İslami tepkilerin iç içe geçmesi hatta vurgunun bu ikincilerde olması, dönemin sosyalistleri ve aydınları arasında isyanlara karşı olumsuz bir tutumu yaygın hale getirdi. Son olarak, başta İngiltere dönemin emperyalist aktörlerinin Türkiye'ye ya da bölgenin geneline dönük hesaplarla giriştikleri kışkırtmaların Kürt isyanlarındaki katalizör etkisi, solun olumsuz tutumunu daha da pekiştirdi. Aynı olumsuz tutumun III. Enternasyonalin yaklaşımına da hâkim olması benzer gerekçelerden kaynaklı olsa gerek.

Bütün bunlar aslında, Kürtlerin uluslaşma sürecinin henüz tamamlanmamış olmasıyla doğrudan ilgilidir. Kürt taleplerinin salt ulusçu bir formda dile gelmemesi, hatta bu yanın, bir dizi heterojen unsuru içeren farklı taleplerin gölgesinde kalması, örneğin Şeyh Sait isyanında bile barizdir. Herkes bu isyanın bir Kürt isyanı olduğunu bilmektedir, ancak Şeyh Sait mahkemede yaptığı savunmasında Kürtlerin bağımsızlık davasını değil İslam davasını güttüklerini söyleyebilmektedir. Bu yalnızca yargılayan iktidar karşısında bir meşruiyet arayışı değildir; aynı zamanda kendi takipçileri nezdinde de bir meşruiyet arayışıdır. Adeta, isyan ancak İslami terimlerle dile geldiğinde meşruiyet kazanmaktadır.

İçinde bulunulan tarihsel süreç göz önüne alındığında bu da son derece doğaldır. Ulusçuluk o tarihte Türkler için bile henüz gelişme aşamasındadır. "Bile" diyorum, çünkü Türkler Osmanlı Devletinin merkezi topraklarında (Trakya ve Anadolu) hem baskın unsurdur hem de Kürtlere göre sosyo-ekonomik açıdan daha ileri bir konumdadır. Buna rağmen Türk ulusçuluğu tarih sahnesine oldukça geç çıkmıştır. Avrupa'da başlayıp Balkanlar'a yayılan ulusçuluk akımları Osmanlı sınırlarına ulaştığında önce imparatorluğun Hıristiyan halklarını etki altına alarak bu halklar nezdinde belli ölçülerde zaten varolan merkezkaç eğilimleri daha da güçlendirerek imparatorluğun çözülme sürecini hızlandırdılar. Çözülmenin engellenemeyeceği ve bir imparatorluk ideolojisi olarak Osmanlıcılığın çok dinli, çok uluslu yapıyı bir arada tutmada işlevselliğini yitirdiği açık hale geldiğinde imparatorluk bürokrasisinin elde kalanı korumak üzere sığındığı ilk liman Panislamizm oldu.

Osmanlıcılığın sonunu getiren Hıristiyan halkların ayaklanmasıysa, Panislamizmin sonunu getiren de Anadolu dışındaki Müslüman halkların başkaldırısıdır. Geriye kalan son imparatorluk ideolojisi, Pantürkizm, Osmanlı sivil-asker bürokrasisinin daha dar bir halkasının ve birkaç kalburüstü ismi ayrı tutarsak daha alt katmanlarının itibar ettiği bir tarz-ı siyaset olarak uygulamaya sokulmuş ve başlar başlamaz da Enver Paşa'nın Sarıkamış faciası ve kısa süren Kafkasya macerasıyla hızlı bir yenilgiye uğramıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş süreci işte bu üç tarz-ı siyasetin uygulamada karşılaştığı engelleri, yarattığı sorunları yakından gözlemlemiş, bu konuda bilgi ve birikim sahibi kadroların inisiyatifinde gelişmiştir. Kurucu kadrolar birkaç asra yayılan geri çekilme ve yenilgiler dizisinin son aşamasında öne çıkmışlar ve kendilerini sarmalayan endişe, korku ve hayal kırıklıklarını kuruluş sürecine olduğu gibi yansıtmışlardır.

Örneğin, kurucu kadroların mutabakatını yansıtan misakı milli, üç tarzı siyasetin işaret ettiği ve her biri farklı coğrafyalara doğru esneyip uzasalar da sonuçta birer imparatorluğa tekabül eden sınırlardan çok daha geriye, elde edilebilir ve elle tutulabilir sınırlara geri çekilişin bir ifadesidir aynı zamanda. Bu kabullenilmiştir ama metazori kabulleniş elde kalanı korumaya dönük çok güçlü duygulara da kaynaklık etmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ulus-devlet olarak kurgulanmasında bu duygular başat rol oynamışlardır. Çöküş süreci, özellikle Balkan Savaşları, imkânları ne denli kısıtlı olursa olsun ulus tarifi üzerinden homojenleşmiş toplulukların bir imparatorluk kar-

şısında bile son derece dirençli olabileceklerini göstermiş ve bu da kurucu kadroların, uluslararası ilişkilerin çatışmalı bir seyir izlediği o günün konjonktüründe hasım devletlerin içinden sızıp yıkıcı, dağıtıcı etkiler üretebileceği etnik, dinsel ayrım çizgilerini silikleştirecek toplumu bu yönde homojenleştirecek tarifleri kolayca benimsemelerine neden olmuştur.

Tarif Türklük üzerinden yapılmıştır. Bu üç tarzı siyasetin ilk ikisine, yani Osmanlıcılığa ve Panislamizm'e bir tepkidir ve gerçekten bunlarla çelişir; sonuncusuyla, Pantürkizm'le ise tam örtüşmez ama kapıyı bu yönde açık bırakır.

Türk ulusçuluğunun Anadolu'da ön alması Kürt ulusçuluğunu daha da geriye itecektir. Başarısız kalan bir dizi isyanın ardından Kürt ulusçuluğunun uzunca sayılabilecek bir dönem boyunca sessizliğe büründüğünü görüyoruz. II. Dünya Savaşı sonrasına dek uzanan bu sessizliği bozan, Türkiye sınırları dışında gerçekleşmiş iki önemli gelişmedir. İlki, İran'da kısa bir süre yaşamış da olsa bir Kürt devletinin (Mahabat Cumhuriyeti) kurulması, diğeri ise Irak'ta Barzani merkezli Kürt başkaldırısının mesafe katetmesidir. Bunlar Türkiye'deki Kürt ulusçuluğunun en azından fikri düzeyde yeniden canlanmasını sağladılar. Gelişen Kürt ulusçuluğu kendisini önce Türkiye soluna ve ardından uzunca bir gecikmeyle Türkiye sağına kabul ettirecektir.

Kürt taleplerini içselleştirmede Türkiye solunun ön almasında 60'lı yılların düşünce iklimi başat bir rol oynadı.

60'LI YILLAR

Bu dönemin hemen başlarında sol faaliyetin hem entelektüel anlamda hem de örgütlenme boyutunda olağanüstü canlandığını görüyoruz. Bunda dünya çapında yükselen sol dalganın etkisi olduğu kadar, 27 Mayıs müdahalesini takip eden nispi demokratik iklimin etkisi de belirgindir. Böylece, o güne dek son derece sınırlı bir azınlığın bilgisine açık olan Marksist literatürden çeviriler veya özgün eserler yoluyla; dergi, kitap vb. mantar gibi biten yayınlar aracılığıyla çok daha geniş bir kitlenin erişimine sunulmuştur. Türkiye'nin ve Dünya'nın meselelerine sosyalist yaklaşım, bu dönemde, çok geniş bir alanda, parti, dernek binalarından, okul kantinlerine uzanan çok farklı mekânlarda gerçekleşen katılımı yüksek toplantıların, panel, forum ve tartışmaların ana konusu haline gelmiştir.

Dolayısıyla, ulusların kendi kadrini tayin hakkına Marksist bakışın da yaygınlaştığı bu dönem boyunca eski ketum tutum hızla terk edilmiştir. Bu konuda öncülüğü TİP yapmış ve gençlik

liderlerinin inisiyatifinde kurulan THKP-C, THKO ve TİKKO açılan bu yoldan yürümeye devam etmiştir.

Ancak, en az bu genel entelektüel iklim kadar önemli bir diğer faktör de Kürtlerden gelen hak ve özgürlük taleplerinin artık gerici, feodal unsurlar tarafından değil ilk kez devrimci saflarda yer alan Kürtler tarafından dile getiriliyor olmasıdır. Devrimci mücadelenin kendi saflarından, içeriden gelen bu eleştiriler ve talepler, Kürt meselesinde ön yargıların yıkılmasını son derece kolaylaştırmıştır.

12 Mart'a gelirken hemen bütün devrimci örgütler Kürt taleplerini hızla içselleştiriyordu. Darbe bu süreci daha da pekiştirdi. Darbenin faşist uygulamaları, Türkiye solunun, Cumhuriyetin kuruluş paradigması Kemalizm'e yönelik azalan ilgisini ve sempatisini iyice köreltti. Hatta solun önemli bir bölümü açısından yaşanan tam bir kopuştu. 70'li yıllarda Kürtlerin bütün talepleri, ayrı devlet kurma hakkı dahil meşru bulunuyordu.

KÜRT SOSYALİSTLER TÜRK SOLUNDAN NEDEN KOPTU?

Demek ki, ayrılığa gerekçe olarak, Türk Solunun ketum tutumu belli bir tarihsel dönem için açıklayıcı olabilirdi; ancak kopuşun o dönemlerde değil de Türkiye Solunun Kürt taleplerini en fazla sahiplendiği dönemde gerçekleşmiş olması bu olasılığı kendiliğinden geçersiz kılmaktadır.

Aynı şekilde, 70'li yılların sol içi tartışma başlıkları da ayrılığa bir gerekçe oluşturamazdı. Sosyalist Devrim mi Demokratik Devrim mi; silahlı mücadele mi, barışçıl mücadele mi vb. ikilemler ya da uluslararası sosyalist hareketi parçalayan SSCB-Çin kutuplaşmasında birinden veya diğerinden yana olmak gibi farklı yaklaşımlar Türkiye solunu böldüğü kadar Kürt solunu da kendi içinde bölüyordu. İşin esası, Türkiye Solunun ana akımlarından kopan Kürtler kurdukları kendi örgütlerinde geldikleri ekolün ana ideolojik tutumunu aynen sürdürüyorlardı; elbette artık bir Kürt örgütü olarak.

Sadede gelirsek, ayrılığın tek nedeni bağımsız bir Kürt devleti kurma arzusudur. Bu arzuyu taşıyan Kürtler ayrı örgütlenmeye mecburdular. Kendini bağımsız Kürt devletiyle sınırlayan ya da öncelikle bunu esas alan bir kavrayış, Türkiye'nin bütününü gözeten devrimci bir kavrayışla organik bir bütün oluşturamazdı. Çünkü, bunların her biri yöneldikleri hedefin (Türkiye Devrimi veya Bağımsız Kürdistan ya da Bağımsız Birleşik Kürdistan) kapsadığı coğrafyanın genel durumunu, sosyo-ekonomik koşullarını, toplumsal sınıfsal ilişkilerini baz alan bir devrim tasavvuruna,

bunun koşulladığı ittifaklar sistemine, örgütlenme modeline, mücadele metotlarına gereksinim duyacaklardı.

Türkiye solu ortak örgütlenmeyi, Kürt solu ayrı örgütlenmeyi savunurken öne sürdükleri gerekçeler ne olursa olsun (nitekim, gerekçe üretiminde kimse diğerinden geri kalmamıştır) taraflar apaçık ya da sezgisel biçimde şu gerçeği kavramışlardır ki ayrı örgütlenmeyle işe başlamak ayrı bir devlete götürecekti ortak örgütlenme ise ortak bir devleti daha mümkün kılacaktı.

Herkes önce bu konuda tercihini yaptı, sonra bu ilk tercihini rasyonalize edecek gerekçe üretimine girişti. Türkiye Solu, ne gerekçe üretirse üretsin, Kürtlerin ayrı bir devlet kurma hakkını hiçbir şerh koymadan bir postulat gibi kabul etti; ama ortaklaşa mücadele ile kurulacak sosyalist devlette Kürtlerin tercihini ayrılıktan yana yapmayacaklarını umut etti. Kürt solu ise daha başından, bağımsız bir devlet hedefine kilitlenmiş Kürtleri bünyesinde barındırıyordu. Elbette, Türkiye'deki devrimci mücadeleye saygı duyuyorlar ve olumluyorlardı. Söz konusu mücadelenin nihayetinde mevcut statükoyu dağıtarak Kürt bağımsızlığı için alan açacağını ya da en azından devrimcilerin çekim alanına giren kitlelerin Kürt bağımsızlığını kabullenmede daha az sorun yaşayacağını varsayıyorlardı.

Bu hatlar arasındaki ilişki elbette bir karşıtlık ilişkisi olmak zorunda değildi, nitekim olmamıştır da... Ama dışsal bir ilişkiydi; konjonktürün gerekli kıldığı yan yana gelişleri, taktiksel ortaklıkları, ittifakları içeren ama stratejik olarak apayrı hedeflere yönelmiş dışsal bir ilişki...

SOSYALİST KÜRTLER NEDEN AYRILIKÇIYDI?

Aslında gerçekleşen, sosyalist Kürtlerin zamanla ayrılıkçı çizgiye kayması değil, ayrılıkçı Kürtlerin sosyalizme doğru kaymasıdır. Bunda içinde bulunulan tarihsel dönemin uluslararası şartları başat bir rol oynamıştır. Bilindiği gibi, sözünü ettiğimiz 60'lı, 70'li yıllarda Dünyanın iki kutup ekseninde parçalanmışlığı hâlâ devam ediyordu. ABD'nin başını çektiği Batı Bloğunda (Kapitalist Blok) ya da SSCB'nin başını çektiği Doğu Bloğunda (Sosyalist Blok) patlak veren ayrılıkçı kalkışmalar neredeyse kendiliğinden başkaldırdığı devletin bağlı bulunduğu Bloğun egemen söylemini karşısına alıyor ve çoğu kez de karşı Bloğun desteğini arkasına alıyordu.

O dönemde, kapitalist bloğun bağımlı ülkelerinde emperyalist çıkarlara uygun biçimde şekillenmiş statükoyu karşısına alan bütün muhalif hareketler; toplumsal, sınıfsal hatta ulusçu hare-

ketler zamanla sosyalizmin etki alanına doğru çekiliyorlardı. Sosyalizm çağın ana muhalif söylemiydi. ABD'yle veya Kapitalist Bloğun genel çıkarlarıyla çelişen, sistemi riske edecek bütün tepki hareketlerini cezbediyor, kavramsal olarak besliyor ve kendi söylemine doğru eğiyordu.

Türkiye'de yaşanan da büyük ölçüde buydu. Türkiye iki blok arasındaki rekabetin en keskin olduğu sınır hattında Batı Bloğunun bir cephe ülkesi olarak yerini almıştı. Dolayısıyla, Türkiye gibi bir ülkede ayrılıkçı bir kalkışma kendiliğinden, emperyalizm lehine oluşmuş mevcut statükoyu dağıtmayı göze almak zorunaydı. Bunun tek istisnası doğrudan emperyalizmin inisiyatifinde gerçekleşecek kontrollü bir parçalanma ya da federasyonlaşmadır ki Soğuk Savaş dönemi için emperyalizmin Türkiye nezdinde bu türden bir yaklaşımının olmadığını ya da en azından bunu güncelleştirmeyi zamansız bulduğunu söyleyebiliriz.

Sonuçta, nasıl ki Kıbrıs olayları ve bu vesileyle ABD başkanı Johnson'un İnönü'ye gönderdiği onur kırıcı mektup, Afyon ekim yasağı dayatması vb. gelişmeler Türkiye'deki milliyetçi diyebileceğimiz tepkileri anti- Amerikancılık üzerinden sosyalizme taşımış ve Türkiye solunu o güne dek görülmemiş biçimde kitselleştirmişse, Türkiye'de mevcut statükoyu dağıtıcı özelliğe sahip Kürt milliyetçiliği de Kürt sosyalizmini kitleselleştirmişti.

Geçmişten devralınan ayrılıkçı sağcı yapılanmalar ve 50'li yıllardan itibaren güç toplayan Barzanici yapılanmalar 70'li yıllarda hızla tasfiye olurken, Kürt ayrılıkçılığı Türkiye'de sol bir zeminde tutunmuş ve kendini ifade edebileceği en uygun ideolojik-politik dili sosyalizmde bulmuştur. Elbette bundan bütün sosyalist Kürtlerin ayrılıkçı olduğu sonucu çıkmaz. Hatta o dönemde, Kürt sosyalistlerin ağırlıklı bölümü Türkiye solunun ana akımları içinde mücadeleye devam ettiler; yine de ayrılıkçılık zamanla Kürt sosyalizmini besleyen en önemli damar haline geldi. Bu da, Kürt Soluna ait örgütlerin daha kuruluş aşamasındaki ayrılıkçı karakterin daha da katılaşmasına yol açtı.

Ayrılıkçı bir itkiyle de olsa azımsanmayacak bir kitlenin sosyalizme doğru evrilmesi, faşistlerle olan çatışmaların bir iç savaş doğrultusunda derinleştiği 70'li yıllarda faşizme karşı mücadeleye güç kattı. Bu da ayrılıkçı düşüncelere karşı Türkiye Solundan gelebilecek muhtemel tepkileri önemli ölçüde törpüledi. Nedeni ne olursa olsun sol safları güçlendirme arzusu bütün diğer duygulara galebe çalıyordu. Yine de Kürt Solunun ezilen bir ulusun eşitlik talebinin meşruiyetine yaslanarak buradan ayrı bir devlet kurmanın meşruiyetine ve daha ötesi Birleşik Kürdistan'ın meşruiyetine kolayca uzanması yadırganıyordu.

Birleşik Kürdistan talebi en nihayetinde Kürtlerin birlikte yaşamak için esas olarak Kürtleri tercih etmesi demekti. Hadi, Türkiye'de yaşayan Kürtlerin birbirlerine olan ilgisi ve duygudaşlıklarını bir yere kadar anlayabiliyorduk; ezilen ulus olmaları, ortak bir dilin konuşulduğu, ortak bir kültürün paylaşıldığı belli bir coğrafyada Kürtten Kürde ilişkinin, hem toplumsal hem de iktisadi ilişkinin, Kürtlerle Türkler arasındaki ilişkiye ağır basması bu yöndeki yakınlıkları ve duyguları olağan kılıyordu. Ama Birleşik Kürdistan demek, Türkiyeli bir Kürdün Iraklı, Suriyeli, İranlı Kürtlere yalnızca Kürt oldukları için bir Türke olduğundan daha fazla yakınlık duyması demekti; işte bunu Türkiye Solu anlayamazdı.

Anlayamazdı, çünkü Türkiye Solu tarihsel koşullardan Kürt Solunun etkilediğinin tersi yönde etkileniyordu. Türkiye solunun Türkiye dışında yaşayan Türkçe konuşan halklara olan ilgisi nötr olmanın ötesinde olumsuzdu. Türkçe konuşan halklar esas olarak sosyalist devletlerin çatısı altında yaşıyorlardı. Buradaki etnik, ulus temelli tepkiler doğal olarak mevcut sosyalist rejimlere karşı patlak veriyor ve Kapitalist Blok tarafından örtülü, açık destek görüyordu. Türkiye'de dış Türkler davasının sahiplenicisi sağcılardı, onlar bu meseleyi öne çıkardıkça sol dışı Türkler meselesinde daha da olumsuz duygulara bürünüyordu. Aynı dili konuştuğu başka coğrafyalarda yaşayan halklara yönelik bu türden olumsuz duygulara sahip solun, Kürtten Kürde yönelen sınırlar aşan ilgiyi olumlaması elbette beklenemezdi.

Burada bir parantez açıp eklersek; aradan geçen bunca yıldan sonra, dünya alt üst olup bütün bu nedenler ortadan kalkmışken baki kalanın yine aynı duygular olduğunu hayretle görüyorum. Birleşik Kürdistan'ın emperyalist statükoyu dağıtacağı gerekçesi de savunulamaz artık ama duygular yine aynı duygular, bu talebin sol bir talep olduğu inancı Kürtlerde hâlâ yaygın biçimde sürüyor.

Türkçe konuşan halklarla Kürtlerin kurduğuna benzer bir duygudaşlık kurmak artık Sosyalist Bloktaki statükoyu emperyalizm lehine bozmak anlamına gelmiyor; ama Türk toplumları bu ülkenin Kürtlerine tercih etmek aklımızın ucundan bile geçmiyor. Yine de şövenist Türkiye solu yaftası boynumuzdan inmiyor; geçmişte de böyleydi şimdi de böyle; dünya değişiyor ama duygular garip biçimde baki kalıyor.

70'li yıllardan bugüne uzanan süreç iki önemli tarihsel olayın basıncı altında şekillendi; ilki, 12 Eylül 1980 faşist darbesi, Türkiye solunu fiziksel düzeyde çöküşe uğrattı. İkincisi 90'lı yılların başında sosyalist rejimlerin yıkılışı ise solu bu kez ideolojik açıdan kaosa sürükledi.

Bu iki olayın bileşik etkisi altında Türkiye solu önce kendine olan güvenini yitirdi. Fiziksel yenilgi, ideolojik kaos ve örgütsel-kurumsal hafızanın silinmesi, geçmişten devralınan ideolojik-politik reflekslerin yitirilmesi neticesinde sol, 90'lı yıllardan itibaren emperyalist siyasanın etkisine iyice açık hale geldi. Bu süreç hâlâ aşılamamışken Türkiye solu önemli ölçüde kendi kanaat önderleri eliyle emperyalist siyasanın özgürlük ve demokrasi tanımına meftun edilip, PKK merkezli Kürt ulusal mücadelesinin yardımcı kuvveti haline dönüştürüldü.

Kürt solu ise aynı tarihsel dönemi farklı biçimde yaşadı. Öncelikle 80'li yılların sonuna geldiğimizde Kürt solunun ana gövde hareketi artık PKK'ydi. Diğer Kürt örgütleri aradan geçen zaman zarfında büyük ölçüde tasfiyeye uğramışlardı. Bu tasfiyenin bir ayağı PKK'nin 12 Eylül darbesine dek diğer Kürt örgütlerine uyguladığı baskı ve şiddetle ilgilidir. Kürt soluna ait birçok örgütlü yapı bu baskının basıncı altında direnememiş ve dağılıp gitmişlerdir. Diğer ayağı ise, darbenin ardından birkaç yıl geçtikten sonra PKK'nın devlete karşı sağlam bir direniş hattı oluşturmasıdır. Bu direnişin prestiji, diğer Kürt örgütlenmelerinin toparlanmasına artık olanak vermemiştir.

PKK daha 12 Eylül darbesi gelmeden ve geldikten hemen sonra kadrolarının önemli bir bölümünü yurt dışına çıkarmış olması nedeniyle darbe rejiminin en fırtınalı dönemini nispeten az hasarla atlatmıştı. Daha sonra (1984) ses getiren eylemlerle geri döndüğünde arada geçen süreyi iyi değerlendirdiğinin ve yüksek düzeyli uzun soluklu bir mücadeleye hazırlandığının güçlü işaretini veriyordu.

PKK 90'lı yılları bu yükselen mücadele çizgisiyle karşıladı. Sosyalist rejimlerin çöktüğü, dolayısıyla sosyalist sıfatının gözden düştüğü dönemde üzerindeki sosyalist kabuğu çıkarıp Kürt ulusçusu özünü koruyarak yoluna devam etti. İki kutuplu sistemin çözülmesinden kaynaklanan yeni jeopolitikten ise sonuna kadar yararlandı.

Soğuk savaş dönemine özgü bloklararası rekabetin sona ermesi, ABD ve SSCB'nin kendi hegemonyaları altındaki devletlerin varolan sınırlarını korumaya dönük hassasiyetlerini önce gev-

şetti, sonra tümüyle ortadan kaldırdı. Geçmişte değiştirilmesi yönünde atılacak bir adımın belki de dünya savaşına yol açacağı kimi sınırlar birçok örnekte geçişken hale geldiler, meşruiyetlerini kaybettiler.

Emperyalist devletlerin desteğini de arkasına alan etnik, ulusçu, dinsel başkaldırıların dört bir yanı sardığı, varolan sınırları parçaladığı, yeni devletlerin sahneye çıktığı bu yeni konjonktür PKK'ye mümbit bir ortam sunuyordu. Bu ortamdan, özellikle ABD'nin Irak'a saldırısı sonucu farklılaşan bölgesel koşullardan güç alan PKK hareketi inatçı ve gözükara mücadelesinin sonuçlarını devşirmekte gecikmedi.

Bugün geldiğimiz noktada PKK'ye endeksli Kürt hareketi yalnızca Kürtlerin çoğunluk olduğu bölgelerde değil, Türkiye'nin genelinde diğer bütün sol örgütlere kıyasla bariz bir üstünlüğe sahiptir. Kitleleri seferber edebilme kapasitesiyle, militan gücü, mücadeleciliğiyle hemen her açıdan geçerli bu üstünlük sayesinde solun kümelendiği oda, dernek, demokratik kitle örgütleri vb. kurumsal, örgütsel yapılarda, solun ortak platformlarında belirleyici bir ağırlık oluşturmakta ve bütün bu yapıların eylemini ve söylemini kendi stratejisine, hatta taktiksel ihtiyaçlarına göre eğip bükmektedir.

Bu asimetrik ilişki sonucu Türkiye solunun Kürtlerin çoğunluğu oluşturduğu iller bir yana batı illerindeki Kürtleri örgütleme yeteneği dahi fiili olarak sınırlanmıştır. Bu da ortak politik örgütlenme iddiasının düşünsel düzeyde dahi sürdürülmesini son derece zorlaştırmaktadır.

YOLUN SONU

İlk bakışta Kürt solu lehine gibi gözüken bu tablo aslında Kürt meselesinin sol bir perspektiften çözümüne dönük ortak bir öneriyi olanaksız hale getirdi. Çünkü, kabul edilebilir sol bir çözüm önerisi ancak Türkiye solunun saflarında birlikte mücadele eden Kürtlerin ve Türklerin karşılıklı olarak birbirlerini etkileyip dengeledikleri eleştirel, özeleştirel bir tartışmanın nihayetinde şekillenebilirdi. Aşırılıkları törpüleyen ve herkesi makule doğru çeken bu tartışma aracılığıyla önce sosyalistlerin Kürdüyle Türküyle içine sindirip benimseyeceği ve ardından tüm topluma empoze edeceği ortak bir çözüm önerisi ortaya çıkabilirdi.

Bu başarılamamıştır. Bugünkü mevcut durumda solun ezici ağırlığı açısından sol bir çözüm, PKK'nin inisiyatifine ve insafına bırakılmış bir çözüm anlamına gelmektedir ki böylesi bir çözüm aslında ne sol olabilir ne de toplumsal çoğunluğa benimsetilebilir.

Çünkü, Türkiye'deki Kürtler ve Türkler, ezici çoğunluğuyla, birlikte yaşamak istiyorlar; PKK ise, tersi yöndeki bütün demogojilere karşın, daha başından itibaren Birleşik Kürdistan'ı istiyor. Bu hedefle yola çıkmış, örgütlülüğünü ve merkezi hiyerarşisini bu hedefe göre dört bir parçada da yapılandırmış, Birleşik Kürdistan idealini kurumsal hafızasında daima canlı tutmuş bir örgütten bahsediyoruz.

Ne yazık ki, Türkiye solunun birlikte yaşamak isteyen Kürtleri dahi bu örgütün etki alanı dışına çıkarmaya ne takati ne de niyeti var. Solun içinde bulunduğu psikolojik iklim, her şeyden önce özgüven yoksunluğu PKK'ye yönelik eleştirel bir tutumun uç verip güç kazanmasını engelliyor. Var olan sınırlı eleştiriler de sol saflarda PKK lehine oluşmuş asimetrik güç dengesi içinde kaybolup gidiyor. Meydan PKK'ye, hık deyicilerine ve karnından konuşanlara kalmış durumda.

Ayrı örgütlenme PKK'ye güç vermiş ama son tahlilde solun ortaklaşa kotaracağı kabul edilebilir bir çözüm önerisini de olanaksız hale getirmiştir. Bu nedenle Kürt meselesinde inisiyatif artık Türkiye sağına geçmiştir.

TÜRKİYE SAĞININ ÇÖZÜM ÖNERİSİ

AKP ile PKK arasındaki görüşme trafiğine bakıp sürecin bu iki aktör tarafından şekillendirildiği sonucuna varılmamalıdır. Elbette, PKK'nin onay vermediği bir çözüm, çözüm olmaktan çıkar; sözünü ettiğimiz, çözüme ilişkin mutabakatın önce Türkiye sağının kendi içinde gerçekleştiğidir. Daha doğrusu, Türkiye sağının Kürt ve Türk elitleri ABD'nin önerileri doğrultusunda birlikte vaziyet aldılar, sonra da bunu (A. Öcalan'ı aracı kılarak) PKK'ye empoze ettiler.

Burada bir parantez açıp eklersek: A. Öcalan'ın ABD tarafından Türkiye'ye teslim edilmesinin arkasındaki sır da böylece açığa çıkıyor. Her şey bugünler içinmiş... A. Öcalan, teslim edilerek, SSCB (Rusya)-Suriye hattının inisiyatifinden çıkarılıp NATO hattının inisiyatifinde bugün oynayacağı role hazırlanmış!

Devam edelim. Türk ve Kürt elitlerin çıkarlarını sağ politik kulvarda temsil eden başlıca parti günümüzde AKP'dir. İslami temelli akımlardan süzülüp gelerek Türkiye sağının ana gövde partisi haline gelen AKP, öncelikle egemen sınıfların (Kürt ya da Türk) çıkarlarını bünyesinde toplayan bir koalisyon olma özelliğini taşıyor.

Sağcı Türklerin ve Kürtlerin ağırlıkla AKP'de, kısmen de Türkiye sağına ait diğer parti, örgüt vb. politik yapılarda birlikte faa-

liyette bulunmaları, ortak bir dünya görüşüne, amaç birliğine sahip olmaları tarafların birbirlerini ikna ederek ortak bir öneriye ulaşmalarını kolaylaştırdı. Bütün bu sağcı yapılanmaların, ABD emperyalizmiyle olan ve geçmişi yarım asrı aşan köklü ilişkisi ise, ikna sürecinin ABD önerileri doğrultusunda gelişmesini mümkün kıldı.

Peki, nedir bu sağcı çözüm?

İktisadi düzlemde, Türkiye'nin ve bütün bölgenin neo-liberal talana sınırsızca açılmasıdır.

Politik düzlemde, Türkiye'nin ve bütün bölgenin merkezi-politik birliğinin dağıtılmasıdır.

İdeolojik düzlemde, Amerikancı İslam'ın (ılımlı İslam!) hâkim kılınmasıdır.

Bu çerçevede, Türkiye Cumhuriyeti Devleti merkezi politik birliğine (üniter devlet) son verilip gevşek örgülü bir idari yapıya (konfederasyon, özerk bölgeler vb.) dönüştürülürken, Türk ulusu kavramı da terk edilecek, ortaya çıkan boşluk İslamla (elbette ki Sünni İslam!) doldurulacaktır.

Yeni ortak payda Sünni İslam'ın, Türkiye'nin ve bütün bir bölgenin Türklerle Kürtlerini bir araya getireceği ve ortaya çıkan bu birliğin diğer Sünni halklar için de bir çekim merkezi olacağı varsayılmaktadır. Böylece, Türkiye'nin (her ne kadar adı artık Türkiye olmayacaksa da) gevşek örgülü eklentilerle dışa doğru genişlemesi, Kürt ve Türk elitlerine bölge zenginliklerini, özellikle su ve enerji kaynaklarını emperyalizmin yedeğinde ortaklaşa sömürme imkânı verecektir.

Türkiye sağının öneri ve beklentileri kısaca, bunlar. Perde arkasından gelişmeleri yönlendiren ABD açısından ise bu süreç ilk elde, kendini daha fazla hırpalamadan, emperyalist taleplere direnç gösteren Şii aksını Kürt ve Türk dinamizmini kullanarak baskı altında tutmaya, geriletmeye hizmet edecektir. Elbette, uzun vadede bu kez Türk ve Kürt dinamizmini birbirine karşı kullanarak bölge coğrafyasını daha da parçalı hale getirmeye... Öyle ki, emperyalist çıkarlar açısından tehdit oluşturabilecek, doğal kaynakların ve insan emeğinin emperyalist sömürüsüne ket vurabilecek, sınırlama getirebilecek herhangi bir devlet, özellikle kendine yeterlilik kapasitesi taşıyan bir devlet ayakta kalmasın.

ABD'nin çözüm sürecine dönük öneri ve beklentilerinin arka planında kısaca bunlar yer alıyor; davranışlarının ekonomi politiği neo-liberalizme, jeopolitiği ise Büyük Ortadoğu Projesi'ne uzanıyor. ABD'nin bu yöndeki girişimleri Türkiye'de olmasa bile bölgede giderek artan bir dirençle karşı karşıya. Bölge di-

namiklerinin yanı sıra yükselen küresel aktörler Çin ve Rusya'nın artan direnci söz konusu.

Türkiye sağı (ne yazık ki, azımsanmayacak ölçüde Türkiye solu da) bu direncin değil, ABD merkezli emperyalist uygulamaların sağlam takipçisi olmayı ısrarla sürdürüyor. Türkiye sağının AKP dahil bütün akımlarının neo-liberal dayatmalan benimsediğini hemen söyleyelim. BOP'un nihai politik hedeflerine sonuna kadar bağlanıp bağlanmadıklan ise en azından kimi fraksiyonları açısından bir soru işareti gibi duruyor. Ama, özellikle AKP'yi oluşturan egemen koalisyonun emperyalizme yaslanıp ilerleyebileceği kadar ilerleyeceğini, çeliştiği noktada ise emperyalizm lehine geri adım atıp sadık müttefik konumunu ısrarla sürdüreceğini söylemek kehanet sayılmamalı.

PKK NEDEN SÜRECE DAHİL OLDU?

AKP'nin ABD ile paylaştığı bu sağcı perspektifin çözüm adı altında PKK tarafından benimsenmesi ilk elde garip gelebilir. Oysa, ortada garipsenecek bir durum yok. PKK merkezli Kürt siyasası her zaman kendi dar ulusçu hedeflerine en kolay yoldan ulaşmayı esas alır. Bu hedefleri solcularla, sosyalistlerle Türkiye'yi demokratikleştirerek elde edecekse ne âlâ; ama, emperyalist müdahale ve uygulamalar aynı sonucu daha kısa yoldan verecekse buna da eyvallah diyecektir.

Nitekim, çoktan eyvallah demiştir. PKK, gerek ABD'yle ve gerekse bir proje partisi olarak kurulup iktidara taşınmasından bugüne AKP'yle teması hiç kesmedi, hatta belli ölçülerde dayanışma içinde oldu.

AKP ve PKK'nin apayrı kulvarlarda siyaset yapması ve nihai amaçlarının farklı farklı olması uyuşmazlıklara yol açtı kuşkusuz; zaman zaman çatışmalı seyir izleyen kavgalarına da tanık olduk. Yüzeyde tanık olduğumuz bütün bu gerilim ve çekişmeye rağmen bu iki aktör, AKP ve PKK, bütün kritik tarihsel eşiklerde doğrudan ya da dolaylı yoldan birbirlerini besleyip güçlendiren bir tutum takınmaktan geri durmadılar.

Türkiye'nin son on yılını ABD ile birlikte bu örtülü (derin!) ittifak biçimlendirdi dersek, abartmış olmayız.

Bugün çözüm süreciyle gerçekleşen bu örtülü dayanışmanın alenileştirilmesidir. Artık, aralarındaki çelişkiler iyice geri plana çekilmiştir.

Çözüm süreci, aralarındaki çelişkiler uğruna birbirlerine karşı harcadıkları güç ve enerjiyi tümüyle serbest bırakarak, AKP ve PKK'ye, ortak hedefler doğrultusunda daha fazla yoğunlaşma-

ları için veya bu mümkün değilse, her birinin kendi öncelikleri doğrultusunda serbestçe yürümesi için fırsatlar sunuyor.

PKK için en önemli fırsat, çözüm süreci bağlamında olup bitenlerin bir yandan sınırları geçişken hale getirirken diğer yandan PKK üzerindeki baskıyı hafifletmesi ve PKK'ye gücünü, enerjisini nihai hedefine (Birleşik Kürdistan!) en kolay yoldan ilerleyebileceği coğrafyalara aktarması için imkân sunmasıdır. Bu coğrafya, Aysel Tuğluk'un ifadesiyle "şimdi Suriye, daha sonra ise İran"dır. Sıralamanın emperyalist müdahalelerin aşamalarıyla paralellik arzettiğini burada not edelim.

Suriye ve İran'a (elbette, Lübnan'a, Ürdün'e Irak'a) yönelik emperyalist uygulamaların son derece kritik bir aşamasına geldiğimiz şu günlerde PKK içindeki tartışmaların aniden son bulmasına bu nedenle şaşmamak gerek. Çözüm sürecinin PKK pragmatizmi için bile hazmetmesi son derece zor kimi sağcı önermelerine yönelik itirazların artık pek dillendirilmemesi, birlikte görüntü vermekten hem PKK merkezli Kürt siyasasının hem de AKP'nin kaygı duymaması, bütün bölgenin kaderini belirleyecek hesaplaşma anının yaklaştığını, PKK'nin de bu hesaplaşmada ABD önerileri doğrultusunda AKP'yle birlikte apaçık vaziyet aldığını gösteriyor.

PKK'nin kendi içinden gelen sınırlı itirazların da çözüm sürecinin (bölge kaynaklarının ortaklaşa sömürüsünü amaçlayan) saf kapitalist mantığına yönelik olmaktan ziyade sürecin mezhebi eksenine (Sünni İslama) yönelik olduğu gözden kaçmıyor. Çözüm süreci, nihayetinde Sünni İslam'ın başlıca kaynaştırıcı rolünü oynayacağı gerici bir kurgudur. Laikliği bir yönetim ilkesi olarak peşinen dışlayan bu kurgunun mezhepsel karşıtı ("ötekisi") Türkiye'de Alevilik, bölgede ise Şiiliktir. PKK'nin iç yapısında buna itiraz edecek bir damar mevcuttu ve nitekim bu itirazın şu veya bu ölçüde dillendirildiği bilinmekte.

İşte, Paris cinayeti ve üniversitelerde bir ara yaygınlaşma emareleri gösteren Hizbullah saldırıları bu türden itirazları daha baştan baskılamaya dönük girişimler olarak ele alınmalı. İşin sopa kısmını, ABD merkezli tehditlerin yanı sıra bunlar oluşturuyor. Şimdilik sonuç alınmış gibi gözükse de, çözüm süreci bağlamında olup bitenler yeterince açıklığa kavuştuğunda ya da sürecin daha ileri açılımlarıyla karşı karıya kalındığında PKK içinde ve gerekse Kürt siyasasının genelinde önemli kırılmaların yaşanacağını, itirazların gelişeceğini söyleyebiliriz. Bu da, Kürt solunun Türkiye soluyla mevcut ilişkisini ve Türkiye solunun kendi içindeki mevzilenmeleri köklü biçimde değiştirecektir.

20 Mayıs 2013

"Büyük Oyun"un Odağı: Afganistan

M. Tanju Akad

Ünlü İngiliz jeopolitik uzmanı Halford Mackinder 20. yüzyılın başlarında ortaya attığı "heartland" teorisi ile Orta ve Batı Asya'ya hâkim olan gücün Avrasya'ya ve dolayısıyla dünyaya hâkim olacağı şeklinde bir teori geliştirmişti. Burada kastettiği öncelikle Afganistan'a ve Hazar Denizi'ne komşu olan ülkelerdi. Karadeniz ve Basra Körfezi'ne komşu olan ülkeler ise bu bölge için atlama taşı olarak önemlidir. Söz konusu teori birçok noktadan eleştirilmekle birlikte, Afganistan'ın son iki yüzyıl boyunca hem İngiltere gibi bir deniz imparatorluğu, hem de onun Asya'da ilerlemesinin önünü kesmek isteyen Rusya gibi bir Avrasya gücü için büyük önem taşıdığı ortadadır. Daha sonra ABD, Rusya ve Çin'e karşı bölgede gücünü artırmak isterken, Rusya bu kez onlara karşı girişimde bulunmuş, ancak bu bölgede 1979-89 arasındaki askeri macerası büyük bir başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Bunun SSCB'nin çöküşündeki etkenlerden birisi olduğundan kuşku duyulamaz. Öte yandan Afganistan halkının da istilacılara karşı büyük bir direniş azmi ve geleneği olduğu da unutulmamalıdır. Afganlılar Ruslardan önce İngilizleri de defalarca perişan ederek çekilmeye zorlamışlardı.

İngilizler 19. yüzyılda ve 20. yüzyılın başlarında imparatorluklarının incisi olan Hindistan'ı korumak için Afganistan'ı elde tutmak gerektiğine inanıyorlardı. Bu amaçla 1838-42, 1878-80 ve 1919 yıllarında Afganlılarla üç kez savaştılar. Neredeyse iki yüzyıldır süregelen bu oyunun ilk perdesi İngilizlerin Orta Asya'da ilerleyen Rusya karşısında endişeye düşmesiyle açılmıştı. 1838 yılında Lord Auckland'ın Simla Manifestosu olarak adlan-

dırılan bildirisi, imparatorluğun selameti için Afganistan'da İngiltere yanlısı bir yönetimin şart olduğunu ileri sürüyordu. Bu nedenle bazıları Birinci Afgan Savaşı'nı "Auckland'ın budalalığı" olarak adlandırmışlardır.

Öte yandan Ruslar da bu tarihlerde bir yandan Kafkasya'da ilerlerken, diğer yandan da Orta Asya'da yeni işgallere girişerek Afganistan sınırına yaklaşmışlardı. Ayrıca, Rus danışmanların desteklediği bir İran ordusu Herat'ı kuşatmıştı. Bunun uzaması sonucunda, özellikle de Doğu Hindistan Kumpanyası'nın bu gelişmelerden telaşlanması üzerine, İngilizler İranlıları çekilmeye zorlayan sert bir tutum aldılar. Bu arada İngilizler memnun olmadıkları Dost Muhammed Han'ı düşürüp yerine eski yönetici Şuca Han'ı (Şuca ül-Mülk) geçirmek istiyorlardı. 1838'de Afganistan'a girerek burada mevzilenmeye karar verdiler ama nasıl bir direnişle karşılaşacakları hakkında hiçbir fikirleri yoktu. Doğu Hindistan Şirketi'nin yönetimindeki İngiliz sömürge ordusunun her subayı en az 10 hizmetçi bulunduruyor, 16.500 kişilik toplam karma İngiliz - Hint ordusunu 38.000 kişilik bir hizmetçiler ve kamp takipçileri topluluğu izliyordu. Balan geçidini aşan istilacılar Kandehar'ı aldıktan sonra Kabil'e girdiler. Önce kuzeye kaçıp sonra dönen Dost Muhammed Han'ı Hindistan'a gönderdiler. Bir kısım kuvvetleri de Hindistan'daki kışlalarına gittiler. Geri kalanlar büyük bir gevşeklik içerisinde garnizon hayatı yaşamaya başladılar. Afganlar bu durumu görünce taciz saldırılarına başladılar ve İngilizlerin yaşlı komutanı Elphinstone'un pasif tutumundan cesaret aldılar. Kasım 1840'da büyük çatışmalar başladı. Kuşatılan İngilizler 6 Ocak 1842 tarihinde çekilmekten başka çare bulamadılar. Karakışta ve sürekli saldırı altında takip edilen 700 İngiliz, 3800 Hintli asker ile 12.000 kamp hizmetçisi Gandarmak gecidinde neredeyse tümüyle imha edildiler. Sadece bir kişi, Dr. William Brydon topallayan bir at üzerinde Celalabat'taki İngiliz garnizonuna ulaşabildi. Bu kişinin hayatta kalan tek asker olduğu söylenirse de, sağda solda hayatta kalan birkaç kişi daha olmuştu. İngilizleri imha eden Afganlıların komutanı Dost Muhammed Han'ın oğlu Ekber Han idi.

İngilizler bu yenilgi karşısında toparlanıp takviye aldıktan sonra 1842 yazında iki koldan ilerleyip Kabil'i aldılar ve sağ bırakılmış birkaç rehine ile esiri kurtardılar ama burada tutunamayacaklarını anlayıp geri çekildiler. Afganlılar da esir tuttukları İngiliz yanlısı Şuca Han'ı öldürdüler. Bu savaş istilacıların Afganistan'da barınamayacaklarını gösterdi ama İngilizler bu ülkenin işlerine karışmaya devam ettiler. Dost Muhammed Han yeniden tahta çıkacak, ancak İngiliz tavsiyelerini kabul etmek zorunda

kalacaktı ki Rusya'ya karşı destek arayışı bunda önemli rol oynamıştır. Afganistan'daki bu yenilgileri ise Hintlilere İngilizlerin yenilmez olmadıklarını gösterecek ve 1857 yılında başlayan büyük Hint isyanının (Sepoy ayaklanması) arka planındaki nedenlerden birisini teşkil edecekti.

19. yüzyılın ikinci yarısında "büyük oyun" yeni boyutlar kazanarak devam etti. Ruslar 1868'de Buhara, 1873 yılında da Hive'yi almışlardı. 1878 Savaşı'nda batıya dönmüşler ama galip gelmelerine rağmen Berlin Kongre'sinde Osmanlılardan istedikleri toprakların hepsini alamadıkları için gözlerini tekrar Orta Asya'ya çevirmişlerdi. 1878 yılında Kabil'de bir Rus misyonu bulunuyordu. Daha doğrusu Rus heyeti Afganlıların istememesine rağmen emrivaki yaparak gelmiş ve Kabil'de yerleşmişti. İngilizler de onlara karşı burada bir misyon bulundurmak için ısrar ettikleri zaman, Dost Muhammed'in yerine yeni geçmiş olan Afgan Emiri Şir Ali'nin bunu reddetmesi İngilizler için bir savaş nedeni sayıldı. Bu dönemde Hindistan Genel Valisi olan Lord Lytton'un politikası emanet ülkesini ileriden savunmaktı. Ayrıca eski yenilginin intikamını almak gibi bir amaçları da vardı. 1878 sonbaharında İngilizler Lord Roberts komutasındaki 37.500 askerle Afganistan'a girdiler ve Payvar Boğazında yerel kuvvetleri kolayca püskürttükten sonra Kabil'e kadar ilerlediler. Emir Ali, Mazarı Şerif'e kaçmak zorunda kaldı ve hapisten çıkartılarak tahta geçirilen Yakup Han İngilizlerle barış imzaladı. Ne var ki Kabil'de bulunan İngilizler 2-3 Eylül 1879 tarihinde tekrar katledildiler. Bunun üzerine Hayber'deki İngiliz kuvvetleri Kabil'e kadar ilerlediler ama burada kıstırıldılar. Cihat ilan eden Afganlılar çok sayıda asker toplayarak Eyüp Han komutasında saldırıya geçtiler. Meyvand'da bir Hint-İngiliz gücü imha edildi ama Eyüp Han birliklerine de çok kayıp verdirerek ilerideki, hareket olanaklarını kısıtladılar. İngilizler bunu takiben tekrar ilerleyip 1 Eylül 1880 tarihinde Kandehar'ı aldılar. Bu, savaşın son büyük eylemi oldu. İki taraf arasında bir barış antlaşması yapılmadı ama İngilizler 1881 yılında Afganistan'ı terk ettiler. Bu sırada başa geçmiş olan Emir Abdurrahman'ın İngilizler ile anlaşma taraftarı olması çatışmaların sona ermesini kolaylaştırdı. Bu ikinci savaşta da İngilizler kuvvetlerini topladıkları zaman ülkenin herhangi bir yerini işgal edebiliyor ama hiçbir yere gerçek anlamda hâkim olamayıp, sonunda çekilmek zorunda kalıyorlardı. Aynı şey ileride diğer istilacıların da başlarına gelecekti. Ancak Afganlar da Durand hattı diye anılan ve bazı tavizler verdikleri yeni sınırları kabul etmek zorunda kaldılar.

19. yüzyılda Türkler de bir şekilde Afgan işlerine karışmak istediler ama girişimleri başarısız oldu. İkinci Afgan Savaşı'nın hemen öncesinde, 1877 yılında Kabil'e bir Osmanlı Heyeti geldi. Heyet o sırada devam eden Osmanlı-Rus Savaşı dolayısıyla Afgan Emiri Şir Ali'ye Padişahın bazı taleplerini iletmek istiyordu. Fevkalade sefir (olağanüstü elçi) Kazasker Şirvanizade Ahmet Hulusi Efendi ile sır kâtibi Mektubi-zade Ahmet Bahai Molla'dan oluşan heyet uzun süre bekletildi. Emir heyetin taleplerini tahmin ettiği için onları mümkün olduğu kadar oyaladı. Gerçekten de bunlar kolay işler değildi. Rusların yeni işgal ettikleri Hive ve Buhara gibi İslam ülkelerini kurtarmak üzere harekete geçerek Osmanlılara yardım edilmesini ve İngilizler ile diplomatik ilişkileri geliştirmeleri isteniyordu. Şer Ali Han İran ile sınır antlaşmazlıklarında karşı tarafı tuttukları için İngilizlere kızgındı. Kaldı ki eski savaşın izleri henüz tazeydi. Nihayet görüşme gerçekleştiği zaman Emir İngilizlere güvenmediğini, ayrıca Hive ve Buhara halkının dönek olduklarını ve öyle kolay kolay kurtarılamayacaklarını söyledi. Zaten Rus ordusu ile boy ölçüşebilecek bir güce de sahip değillerdi. Ancak İran ile savaşa girdikleri taktirde derhal Osmanlıların yanında çatışmalara katılacaklarını söyleyerek elçileri savdı. Osmanlıların bu çok zayıf olasılığı değerlendirmek için Afganistan'a heyet göndermeleri söz konusu savaşta ne kadar çaresiz kaldıklarını ve ayrıca Afganistan'daki durumu değerlendiremediklerini gösterir. Aynı hatayı daha sonra, Birinci Dünya Savaşı'nda İttihatçılar da yapacaklar ve İngilizler ile Rusları Afganistan'dan yapacakları saldırılarla yıpratma hayalleri içerisinde ümitsiz girişimlerde bulunacaklardı. "Büyük Oyun"a katılmak için ellerinde yeterli kozlar, hatta açılış yapacak kağıt bile yoktu.

Afganistan'ın 19. yüzyılda yitirdiği toprakları geri almak için harekete geçmesi Birinci Dünya Savaşı sonrasında yeni çatışmalara yol açacaktı. Üçüncü Afgan Savaşı olarak da anılan savaşta olaylar 1919 yılında, o sıradaki Emir Habibullah Han'ın av sırasında bir suikaste kurban giderek yerine oğullarından Emanullah Han'ın geçmesi üzerine başlamıştır. Reformcu bir kişi olan Emanullah Han ordu ve kabile liderlerinin çoğunun desteğini aldıktan sonra İngilizlerin Afganistan üzerindeki etkilerini kırmak ve 19. yüzyılın sonlarında İngiltere'ye (yani İngiliz hâkimiyetindeki Hindistan'a) terkedilen bazı toprakları geri almak üzere harekete geçti. Emanullah Han İngiltere'nin etkisini Sovyetler Birliği ile dengelemek istiyordu. Bu nedenle Sovyetler Birliği ile bir antlaşma yaptı. Bu durum 1917 ihtilalinden beri sürekli olarak Sovyetler Birliği'ni sıkıştırma peşinde koşmuş olan İngilizlerin ho-

şuna gitmedi. Ayrıca bazı Hint milliyetçileri de Afganistan'da sığınak bulunca İngilizler sınırdaki Peştun kabileleri arasında karışıklık çıkardılar ve Hindistan üzerinden mal giriş çıkışını sınırlayarak gözdağı verdiler. Ancak eski felaketleri hatırlayıp Afganistan'a doğrudan müdahalede bulunmadılar. Mayıs 1919'da küçük bir Afgan gücü Hint-İngiliz arazisine girdi. Çatışmalar daha çok sınır bölgelerinde kaldı ve kesin sonuçlu muharebelere girilmedi ama İngilizler 50.000 kişilik bir güç toplayarak kapsamlı bir karşılık verince Emanullah Han mütareke istedi. 8 Ağustos tarihli Rawalpindi Antlaşması daha çok bir ateşkes belgesi niteliğinde olmasına rağmen, Afganistan'ın dış ilişkilerindeki bağımsızlığını kabul etmekteydi. Nitekim Afganistan 1920'lerde büyük ülkelerin çoğu ile diplomatik ilişkiler kurdu. Atatürk bu dönemde Afganistan'a özel ilgi göstermiş ve Mekke ile Medine'yi 1919'un Ocak ayına kadar İngilizlere ve Araplara teslim etmemiş olan Fahreddin Paşa'yı büyükelçi olarak Kabil'e göndermişti. 1921'de Malta'dan hapisten döndükten sonra Büyük Taarruz'a katılan Fahreddin Paşa'nın daha 1922 yılı bitmeden gönderilmesi Atatürk'ün Afganistan'a verdiği önemi gösterir. Daha sonra da bu ülkedeki reform çabalarını yakından izlemiş ve bunların yarıda kalmasından çok derin üzüntü duymuştur.

AFGANİSTAN'DA İÇ SAVAŞ, SOVYET VE AMERİKAN İŞGALLERİ

1973 yılında bir askeri darbe ile iktidara gelen Muhammet Davut Han 1978 yılında yine bir darbe ile düşürülerek öldürüldü. Yönetime geçen Afgan Komünist Partisi, Nur Muhammed'i başkan yaptı. Ne var ki gerek Afganistan'ın istikrara kavuşturulamaması, gerekse de bu parti içindeki fraksiyonlaşma yönetimi zayıflattı ve muhalefet silahlı isyan hareketi başlattı. 1979 yılında Hafizullah Amin başkanlığa geçti ve SSCB ile askeri ve ekonomik ilişkileri artırdı. Nihayet aynı yılın 25 Aralık tarihinde Ruslar ortak bir manevra bahanesiyle Kabil Havaalanına geniş çapta bir indirme yaptılar ve ardından, sınırdan giren birliklerle birlikte ülkeye yayıldılar. Ne var ki direniş de aynı hızla yayıldı ve ABD'nin özellikle 1984'ten itibaren Pakistan üzerinden yaptığı yardımlar ile gerilla mücadelesi Ruslara büyük kayıplar verdirdi. Resmi açıklamalara göre 15 bin Sovyet askeri hayatını yitirdi, ama gerçek kayıpların 50 binin üzerinde olduğu ileri sürülmüştür. Bu sırada başkan olan Babrak Karmal, Rusların kuklası olarak görüldüğü için itibarını yitirmiş, ve Sovyet destekli hükümet ülkenin ancak % 10-15'ine hâkim olabildiği bir acze düşmüştür. 1886'da Mu-

hammet Necibullah'ın başkan olması da durumda bir değişiklik yaratmamıştır. 1988 yılında Birleşmiş Milletler'in öncülüğünde yapılan bir antlaşma ile Sovyet birliklerinin çekilmesi, tarafsız bir Afgan devletinin oluşturulması ve sayıları milyonları bulan mültecilerin ülkeye iadesi öngörülmüştü. Nitekim Ruslar 1989 Şubatında çekilmelerini tamamlamışlar ancak hükümet güçleri ile mücahitler arasındaki savaş devam etmiştir. Kabil'deki rejim Sovyetlerin dışarıdan desteği ile bir süre daha ayakta durabilmiş, ancak Necibullah 1992 yılında istifa etmek durumunda kalmıştır. On dört yıldır süregelen savaşın faturası yıkıma uğramış bir ülke, iki milyona yakın ölü ve altı milyon mülteci olmuştur. Bu rejim çökerken ılımlılar ile radikal güçler arasında çatışmalar sürmüş, gerilla lideri Burhaneddin Rabbani 28 Haziran 1992'de başkan olurken, çoğunluğu Peştun göçmenlerden oluşan Taliban güçleri etkilerini artırmışlardır. 1992 yılında Kabil'e giren Ahmet Dostum ve Ahmet Şah Mesut güçleri kuzeye, Özbek ve Tacik sınırlarına çekilmek zorunda kalmışlardır.

ABD'nin Sovyetlere karşı "yeşil kuşak" girişimi çerçevesinde desteklediği İslamcı gerillaların ve örgütlerin bazılarının bir süre sonra kendi güçlerini bağımsız bir şekilde kullanmaya başlamaları ve özellikle de Lübnan ve Filistin'e yerleşen kesimin İsrail'e karşı sürekli saldırılara geçmeleri 1990'ların başlarından itibaren yeni bir durum yaratmıştır. Bu arada 1995'de Taliban'ın ipleri eline geçirmesini takiben İran'dan sonra Afganistan'da da ABD'nin etkisi dışında radikal bir İslami rejim kurulması, bu ülkeyi harekete geçirmiştir. Ayrıca, Sovyetlerin çökmesinden sonra da "büyük oyun"u sürdüren ABD Orta Asya'ya yerleşmeyi hedef olarak önüne koymuştur. 11 Eylül 2001 tarihinde New York'daki ikiz kulelere yöneltilen ve aslı bilinmeyen terör olayları Taliban ile işbirliği halindeki Usame bin Ladin'e bağlanarak Afganistan'a saldırının gerekçesi olarak sunulmuştur. İlk başta "Infinite Justice" (sonsuz adalet) adı verilen bu operasyon sonra "Enduring Freedom" (sürekli özgürlük) gibi daha kolay kabul ettirilebileceği düşünülen bir kod adıyla anılmıştır. Bu harekatta önce özel birliklerle sızma yapılmış, sonra da Tomahawk füzeleri, B-1, B-2 ve B-52 uçaklarıyla bombardıman yapılmış ve nihayet ordu birlikleri belli bölgelere girmiştir. Taliban bu silahların kullanılmasını gerekli kılacak hedefler sunmadığı için, bunların ABD kamuoyunu tatmin, propaganda ve psikolojik savaş unsuru olarak kullanıldığı düşünülmelidir. ABD'nin 2002 yılında yönetime getirdiği Karzai rejiminin de, dışarıdan zorlanan tüm öncekiler gibi Kabil'in dışında fazla bir etkiye sahip olmadığı gözlemlenmektedir. 2006 yılı itibariyle ABD ve İngiltere başta olmak üzere yabancı

işgal kuvvetleri ile Türkiye'nin de yer aldığı BM güçlerinin ülkedeki varlığı sürmekte olup Afgan direnişinin sona erdirilmesi için yapılan çatışmaların sonuca yaklaştığına dair herhangi bir işaret bulunmamakta, tam tersine, işgal güçleri çoğu bölgede tahkimli kışlalarından dışarıya ancak silahlı helikopter ve zırhlı araçların desteğinde çıkabilmektedir.

08 Ocak 2012

Avrasyacılık ve Reel Politika...

M. Tanju Akad

Avrasyacılık yaklaşık iki yüzyıllık geçmişi olan bir "idea" olarak karşımızda durmaktadır. Farklı zamanlarda farklı kesimler tarafından farklı amaçlar için öne çıkarılmaya çalışılmış bir görüştür. Esas olarak Rus düşünürleri tarafından ortaya atılmış olmakla birlikte, geçmişte, özellikle bu alanın, yani kabaca eski SSCB (veya Romanovlar) Rusyası sınırlarına denk düşen coğrafyadaki bazı Türk düşünürlerinin arayışları arasında da farklı bağlamlarda ele alınmıştır. Soğuk Savaş sonrasında ise ABD'nin üstünlük kurmasına karşı çare arayışları arasında yeniden tanımlanmaya çalışılmış ve Rusya ile Türkiye'de farklı yaklaşımlarla tekrar ortaya çıkmıştır. Günümüzün Avrasya tartışmaları, bu coğrafyanın ABD'ye karşı direnme umudu taşıyacak yeni bir yapılanmanın nüvesi (ya da çatısı) olup olamayacağı etrafında dönmektedir. Bu, bazı Rus düşünürleri tarafından aynı zamanda kendi ülkelerinin geleceği için nihai umut olarak görülmektedir. Konuya nasıl bakıldığını anlamak için, Amerika'nın strateji oluşturan önemli adamlardan Zbigniev Brzezinski'nin "Avrasya ABD için en tehlikeli bölgedir. Rusya Federasyonu'nu olabildiğince bölmek ve yalnızlığa itmek zorunludur" sözlerini aktarmak yeter. Bunları, yakın zamanlarda yayınlanmış iki kitabın düşündürdüğü konular çerçevesinde ele almaya çalışacağız ve bu ilk yazıda ağırlıkla İsmayılov, sonraki bölümde daha çok Dugin üzerinde durmayı düşünüyoruz.

Bu kitaplardan ilki, Azerbaycanlı bir siyaset Bilimci olan Meşdi İsmayılov tarafından yazılan *Avrasyacılık, Mukayeseli bir Okuma-Türkiye ve Rusya Örneği* adını taşımaktadır ve Kasım

2011'de yayınlanmıştır. İsmailov'un kitabı Avrasyacılık düşüncesinin gelişimi üzerine tarihi kaynaklarıyla birlikte kapsamlı bilgi sağlamakta olup, konuyla ilgilenenlerin okuma listesinde ön sırada yer almalıdır. İkinci kitap ise Aleksandr Dugin'in *Rus Jeopolitiği ve Avrasyacı Yaklaşım* adını taşıyan çalışmasıdır. Rusça baskısı 1999 yılında çıkmış olan kitabın ilk Türkçe baskısı 2003 yılında yapılmıştı. Daha sonra altı kez tekrar basılmış olması ülkemizde konuya küçümsenmeyecek bir ilgi olduğuna işaret etmektedir. İlginç bir spekülasyon, bilgi ve hayal karşımı olan Dugin'in kitabı, özellikle yenilgi dönemlerinde insan düşüncesinin hangi yollara sapabileceği konusunda fikir veriyor. (Enver Paşa'nın Kırgızistan dağlarında at sürmeye niçin gittiğini daha iyi anlıyorsunuz sanki.) Diğer yandan Dugin'in 1998-2004 arasında Duma başkanlığının strateji ve jeopolitik sahasında danışmanlığını yaptığı bilgisi ise akıl tutulmasının bu ülkede de ne kadar yaygınlaştığını gösteriyor. Ne var ki, yazarın karmaşık görüşleri bize birçok konuya farklı bakış olanağı sağlaması açısından da (en azından düşünce malzemesi olarak) faydalı oluyor. Birçok örnek vereceğim elbette ama burada sadece "Sovyet İmparatorluğunu hem ideolojik hem de fiili olarak komünistler çökertti" cümlesi bile üzerinde saatlerce konuşulabilecek bir önermedir. Keza SSCB'nin çöküşünü Yahudi meselesine bağladığı bir başka bölümle karşılaştırılırsa, Da Vinci şifresi tarihi komplolar edebiyatında bir çocuk masalı gibi kalıyor. (Ama komplolar olmuyor da değil, öte yandan!). Pekâlâ, o zaman bize hikâye mi anlatıyorsunuz derseniz, "ama adam Duma'nın strateji danışmanıymış" diye yanıt veririm. Tabii, Rus yönetiminin sonuçta ona ne kadar itibar ettiğinden çok (ki, belli ki edenler var), söylediği şeylerin dünya politikalarında ne kadar karşılığı olduğuna bakacağız. Söylenenler ile gelişmeler veya girişimler her zaman uyuşmuyor. Öte yandan çakıştığı noktalar da yok değil (her politika gerçekler karşısında farklılaşsa da etkileri izlenebilir) ama düşünce sistematiği daha önemlidir (çünkü devlet politikaları haline gelen düşünceler gerçeklikte karşılığını bulamasa bile kalıcı izler bırakır).

Avrasya kavramının bir idea olduğunu söyledik ama İsmayılov'un kitabının önsözünde bulunan "bir jeopolitik spekülasyondur" tanımını daha açıklayıcı kabul etmek gerekir. Öte yandan yazarın kendisi bu kavramı ilk kez ortaya atan Rus düşünürlerine değinirken, en özlü tanımın "etnik temele sahip bir ulus inşa etme sürecinin yerine coğrafi temelde bir ulus ikame ettirmenin entelektüel çabaları" şeklindeki ifade olduğunu söylüyor. Bu, batının ulus-devlet kavramı yerine Çarlık Rusyası'nın emperyal devlet geleneğini esas alan bir yaklaşımdan kaynaklanıyor. Ulus-

devlet kavramının yıkıcı etkileriyle karşılaşan Osmanlı devlet adamlarının da çeşitli arayışlara girdikleri hatırlanacaktır. Kuşkusuz ki ulus-devlet anlayışı sadece Osmanlıları etkilememiş, komşu iki çokuluslu imparatorluk olan Avusturya Habsburgları ile Rus Romanovlar da derinden sarsılmıştı. Kimlik tartışmalarının yayılması kaçınılmazdı. Ruslar ve daha büyük ölçüde Osmanlılar ise aynı zamanda "batılılaşma" sorunu karşısında da bir yaklaşım geliştirmek zorunda idiler. Osmanlılar İslam ülkesi olarak bu konuda daha daha ağır bir travma yaşadılar ama Ruslar da her zaman "Batı'nın Doğu'su" olarak görülmüşlerdi. İsmayılov, Çadayev'in 1830'lu yıllarda kaleme aldığı "Rusya ne Doğu ne Batı ülkesidir; tarihi sürekliliği olmayan ve 'moral kişilik'ten yoksun bir ülkedir" sözlerini aktararak, bu bakışın Rusya'daki bir etkisini vurgulamaktadır. Keza Rusların bir kısmı söz konusu ikiliğin yaratıcısı olarak gördükleri Ortodokslukla ilgili olarak ülkelerinin Hıristiyanlığı Bizans'tan almış olmasını bir şanssızlık olarak görmüşlerdir. Öte yandan her iki devlet de ortak bir kaderi paylaşmış, batılılaşma amacıyla reform yukarıdan aşağı gerçekleştirilmiş, Osmanlılar doğal olarak bundan daha çok rahatsızlık duymuşlardır. Süreçlerle birlikte tepkilerin de oldukça farklı olduğunu söylemeye gerek yok ama batı karşısında uyum ve direniş sorunlarının her iki ülkede de derin etkiler yarattığı konusunda kuşku duyulamaz. Rusya'da Avrupa merkezli bakış ile Asyacı bakış arasındaki fark kısmen de modernistler ile gelenekçiler arasındaki ayırımla çakışmak suretiyle önemli bir tartışma alanı yaratmıştı ki, Avrasya tezlerinin ilk temeli buradadır. İsmayılov'un ifadesini aktarırsak, Batı karşıtı gelenekçiler için "Büyük Petro kötülükleri başlatan kişi olmaktaydı." Şayet onun Osmanlılardaki muadilini arayacak olursak bu rolü aynı yolda canından olan III. Selim ile büyük reformcumuz II. Mahmut'a vermemiz gerekecek. Ne var ki onların girişimleri birçok nedenle Rusya'daki kadar güçlü bir devlet yaratamadı.

Batı karşıtlığı bir yana, Ruslar çokuluslu bir imparatorlukta milliyetler meselesi konusunda da hem Romanovlar hem de SSCB döneminde ve sonrasında çözümler üretmek zorunda kalmışlardır. Meseleye temel bakış açıları ise bu coğrafyada yaşayan halkları Rusya'nın bir parçası haline getirmenin yolları ve tarihi zeminini bulmaktı. (Bunun bir başka ifadesi asimilasyondur. Türklerin ve diğer Müslüman halkların asimilasyona direnmeleri ise sayısız baskı ve faciaya neden olmuştur. Altınordu devletinin yıkılmasından sonra da, 16. yüzyıldan 1917'ye kadar Türklerle sürekli savaş yaşamaları bu sorunu ayrıca ağırlaştırmaktaydı.) Bu çerçevede bazı Rus düşünürleri Türkler konusunu sadece asimi-

lasyon uygulayan devlet ve kiliseye bırakıp, gerisini görmezden gelmişler, Rusya'nın Türk/Tatar hâkimiyetindeki iki yüzyıllık dönemi ile bunu izleyen uzun Türk topraklarının fethi dönemini tarihlerinden silmeye çalışmışlardır. Buna karşın Asyacılar arasında Rusya'nın temelindeki Tatar hâkimiyeti dönemini belirleyici olarak görenler de olmuştur. Onlara göre Rusya, Cengiz Han ve Timur'un birleştirici devlet anlayışının devamıdır. Bu unsur Asya'nın birleştiricisi, kendi içerisinde yerleşiklik ile bozkır göçebeliğinin unsurlarını birbirine bağlayan çok derin bir (devlet) geleneğinin taşıyıcısıdır. Ancak Rus düşüncesinde milliyetçilik çok temel bir akımdır ve gerek sağda, gerek solda, Türklük daima kontrol altında tutulması gereken bir sorun olarak ele alındığı için, Türk geçmişinden söz etmek bölücülük olarak görülmüştür.

Bu koşullara rağmen İsmail Gaspıralı ve Yusuf Akçura gibi Türk düşünürler Avrasyacılık görüşü içerisinde Türk-Müslüman halklar için bir yer bulmaya çalışmışlardır. Gaspıralı, Türklerin politik olarak Ruslarla birlikte olmalarını kaçınılmaz görmekle birlikte, bu büyük devletin sınırları içerisinde kültürel kimliklerini koruyup geri kalmış durumlarından kurtulmalarının yollarını yaratmak istemiştir. Bu bakımdan Rusları, Türkler için batılılardan daha olumlu ilişkiler kurabilecek bir ulus olarak tanımlamıştı. Ancak, Ruslar bundan etkilenmemişler, esasen Avrasyacılık üzerinden Türkçü bir görüş geliştirilmesini hoş karşılamadıklarını da pratikte acımasızca göstermişlerdir. Yusuf Akçura ise Gaspıralı'nın Türk kimliğinin koruyucusu olarak gördüğü İslamiyetten daha fazla Türk kimliği üzerinde durmuş, imparatorluk sonrasında doğması muhtemel koşullar için siyaset geliştirme arayışına girmiştir. Ne var ki, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra imparatorluklar yıkılırken ne Bolşevikler, ne de Ankara yönetimi Avrasyacı görüşlerin gelişmesine prim vermişlerdir. Devrimden sonra emperyalizme karşı devrimin doğuda yayılması için ezilen uluslar olarak tanımladığı Türk ve Müslüman alemlerinin örgütlenmelerini savunan Sultan Galiev, üyesi olduğu SBKP tarafından diğer Müslüman komünistlerle birlikte tasfiye edilmiştir. Müslümanlık ve Türklük Ruslar için ya asimilasyonu gereken, ya da ancak "tahammül edilebilecek" birer kimlik olmuştur.

Burada İsmayılov'un "batıcılar ise doğulu olan her şey gibi müslümanları bir utanç kaynağı olarak görmüşlerdir" tespiti bize yabancı gelmemektedir. Aynı duygu Türkiye'deki batıcıların da bir kısmında açık, bir kısmında örtülü şekilde var olmuştur ve İslam kültürünü tasfiye edilmesi gereken bir kültür olarak görmeleri günümüzde yükselmiş olan bir tepki yaratmıştır. Toplum-

lar çok dolambaçlı yollardan geçerler. Türkiye'de en batıcı siyaseti izleyen yönetimler, aynı zamanda İslam kültürüne en bağlı görülenlerden oluşabiliyor. Batı ile İslam arasındaki ilişkilerin Haçlı Seferlerinden beri aldığı karmaşık biçimler henüz yeterince incelenmiş olmaktan çok uzaktır (bu konu Avrasyacılık ile hepten ilgisiz değildir).

Rusya'ya dönersek, İsmayılov'da, "bu ülkede Pantürkçü düşünceye karşı, Avrasyacı düşünce içerisinde Cengiz Han mirasını onların elinden almak ve Türklerin kendi özel milliyetçiliği yerine kendilerini pan-Avrasyacı başka bir milliyetçiliğin bir bölümü olarak görmelerini sağlamak amaçlanmaktadır" şeklinde bir tespit yer almaktadır. Burada farklı bir "emperyal" veya "coğrafi temelli" bir milliyetçilikten söz edilmesi elbette ki dikkat çekicidir ve yazar bunları tanımlamaya girişmektedir. Ne var ki buradaki çeşitli tanımlama çabalarından anlaşıldığı şekilde, "Avrasyacı entelijensiyanın ileri sürdüğü Avrasya milliyetçiliği genelde etnik milliyetçiliğe, özelde de Türkçülüğe karşı bir tepkidir. Türkçülüğün 'etnik' temeldeki bütünleştiriciliğine Avrasyacılar 'kıta' temelli korumacılığı çıkarmışlardır." (s. 98) Ne var ki bunun nasıl olacağı büyük ölçüde temennilere bırakılmış bir şey olarak durmaktadır. Avrasyacılık her ne kadar Panslavizm, Panturanizm veya Panislasmizm'den daha önemli "olmalı" deniyorsa da bu sadece "çözülemeyecek büyük bir düğüme" veya "tarihi gerekliliğe" bağlanmaktadır. Bu birliğin temeli kuşkusuz ki Rusya-Avrasya devletçiliği olacaktı. Amaç Rusya'nın kültürel ve tarihi birliğini garantiye almaktı. Rusların bir bölümü, toplumlarının Türk gerçeğiyle birlikte yaşamak zorunda olduğunu kuşkusuz ki görmüşlerdi, sorunları bu gerçeği kendi hedefleriyle uyumlu hale getirmekti.

Romanovlar ve Osmanlıların tasfiyesinden sonra SSCB ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmalarını takiben varlığını sadece Avrupa'daki Rus sürgünleri arasında sürdürme fırsatı bulabilen Avrasyacılık düşüncesinin canlanmasının koşulları üzerinde durmak gerekir. Batının etki alanı Türkiye'de 1920'lerden 40'lara kadar kısmen sınırlanmış, Rusya'da ise Soğuk Savaş'ın belli aşamalarına kadar tam bir karşıtlık halini almıştı. Ancak iki toplum birbirlerine karşı da kapalı hale gelmişler ve bu dönemde SSCB'de Türkler gene ağır baskı ve kıyımlara uğramışlardı. İsmayılov Türkiye'de ise Türkçülüğün Almanya'nın da etkisiyle bu dönemde ırkçı bir çizgiye yöneldiğini, bunların kalıntılarının daha sonra Soğuk Savaş'ın anti-komünist akımına dönüştürüldüğünü anlatıyor. Gerçekten bu henüz Türkiye'de iyi bilinmeyen bir konudur. Almanların Nazizm döneminde Türkiye'deki faaliyetlerin-

den, 1960'larda ABD taşeronu Alman istihbaratının yönetiminde açılan komando kamplarına kadar olan konularda yeterli yayın olmaması şaşırtıcıdır (belki de şaşırtıcı değildir demek gerekirdi). Her halükarda, Türkiye'nin bu dönemde Asya Türk dünyasına sırtını dönmüş olduğu ve SSCB'nin çöküşüne karşı hazırlıksız yakalandığı tespiti de tam olarak doğruları ifade etmektedir. Yeni bağımsızlığını kazanan Türki ülkelere karşı (bazen oportunistçe girişimler de yapılmıştır) tutarsızlık içerisinde bocalanmasında siyasetçilerinin basiretsizliği kadar, ülkenin dış politikada edilgenliği de rol oynamıştır. Nihayet Türkiye'nin yönü güneye döndürülmüş olup, milliyetçi-laisist kesimin halen batı denetiminde süren tasfiyesinde bu faktör küçümsenmeyecek rol oynamıştır.

Şurası muhakkak ki, 20. yüzyılın savaş bilançolarını en büyük kayıplarla kapatan iki ülke Türkiye ve Rusya olmuştur. Gerçi Hohenzollern ve Habsburglar da tarih sahnesinden silinmiştir ama Almanya hiç değilse AB'nin patron vekili olarak yeni dünyada kendisine bir yer yaratmayı başarmıştır. Osmanlılar 1918'de, Rusya ise birçok badire atlattıktan sonra Soğuk Savaş'ın sonunda dağılmıştır. İsmayilov Rus siyaset bilimci Panarin'in "4. Dünya Savaşı başlamıştır, 3'sü Soğuk Savaş idi" tespitini aktarıyor. Bizim görüşümüze göre Birinci Dünya Savaşı'ndan Soğuk Savaş'ın sonuna kadar olan mücadeleler (1914-1989) tek bir büyük mücadele idi. Ama sonuçta bu bir adlandırma sorunudur. İster 3. ister 4. deyin (kimileri Soğuk Savaş yeni biçimlerde devam ediyor diyor) işin özü mücadelenin sürüyor olmasıdır. Bu mücadele ilginçtir, gene hem Rusya, hem de Türkiye için bir hayat memat meselesi haline gelmiştir. Bir bakıma 1918'e geri dönülmüştür. Bu koşullarda, Panarin Slav-Türk sentezini batıya direnecek Avrasya bütünlüğünün yolu olarak görmektedir. Bu yaklaşımını esas itibariyle (Rus-Ortodoks ağırlıklı) bir kültürel temele oturtmak istemektedir. Görüşlerini bu yazının devamında ayrıntılı olarak ele alacağımız Dugin ise Avrasya'yı geleneksel Rus devletçiliğinin eski imparatorluk (veya SSCB) sınırları içerisinde -tabii Rus gözetiminde- tekrar bütünleşme sağlayacağı bir -jeopolitik- oluşum olarak düşünmektedir. Rusya'nın tek kutuplu bir dünyada felakete doğru gittiğini, çok kutuplu bir dünyayı kuracak ve dünyanın kaderini belirleyecek olan gelişmenin ancak Avrasya sayesinde mümkün olacağını ifade etmektedir. Hatta buna kaderci bir bakışla yaklaşmaktadır.

Dugin ve diğerlerinin bu meseleye nasıl baktığının ayrıntılarına girmeden önce İngiliz jeopolitik uzmanı Halford Mackinder'in Avrasya konusunda öne sürdüğü etkili tezi hatırlamakta

yarar var. Ona göre orta ve batı Asya (temelde Hazar çevresi) dünyanın jeopolitik merkezini (heartland) teşkil ediyor ve küresel hâkimiyet için kritik bir öneme sahip bulunuyor. Bu teori, Amerikalı Mahan'ın denizlere ve okyanuslara hâkim olanın dünyaya hâkim olacağı teorisine rağmen (daha doğrusu onunla birlikte) çok itibar gören bir yaklaşım olmuştur. Deniz güçlerinin bu bölgeye ne kadar önem verdikleri Karadeniz'den Afganistan ve Pakistan'a kadar olan geniş bölgelerdeki yoğun faaliyetlerinden açıkça görülmektedir. Batılılar heartland teorisini rimland (kenar ülkeler) teorisi ile tamamlamışlardır. Buna göre heartland, onu çevreleyen ve denize ulaşımı olan kenar ülkeler ile denetim altına alınacaktı (Türkiye, Irak, Pakistan vs.).

Yukarıdaki yaklaşımlar ışığında heartland'ın genel olarak Rusya/Avrasya ile çakıştığı ve batının kuşatmasını kırmak için gayret göstermesi gerekliliği kolayca anlaşılmaktadır. Dugin Rusya için Avrasya birliğini hayati öneme sahip bir tasavvur olarak görmekte ve en büyük potansiyel düşman olarak da Çin ve batı güdümündeki Türkiye'yi görmektedir. Bu nedenle Türkiye'ye karşı olan her oluşumun (başta Ermeniler ve Kürtlerden söz etmektedir) desteklenmesini savunmaktadır. Bu sayede, aynı zamanda Pantürkçülük düşmanı da etkisizleştirilecek, Azerbaycan Rusya, Ermenistan ve İran arasında paylaştırılarak Türklerin Kafkasya'da etkinlik kurmaları önlenecektir. Almanya, İran ve Japonya başta olmak üzere tüm diğer ülkeleri ise Rusya'nın potansiyel müttefiki olarak görmektedir. Dugin'in jeopolitik gereklilikleri ve amaçları ile faşizmden komplo teoriciliğine kadar uzanan diğer görüşlerini yazının bir sonraki bölümünde ele alacağız.

DUGİN'İN JEOPOLİTİK GEREKLİLİKLERİ VE AMAÇLARI İLE FAŞİZMDEN KOMPLO TEORİCİLİĞİNE UZANAN DİĞER GÖRÜŞLERİ...

Alexander Dugin, "Rus Jeopolitiği ve Avrasyacı Yaklaşım" kitabında Rusya'nın güçlü bir devlet olarak ayakta kalmasını sağlayacak jeopolitik formülasyonlar ararken Rusya'nın başlıca Jeopolitik gereksinimlerinden birisinin imparatorluğun toparlanması olduğunu söylüyor. Bunun olmaması halinde doğusundaki Çin, veya Güneyindeki İslam bloku, ya da batısındaki merkezi Avrupa bloku tarafından zorlanacağını ilave ediyor. Esasen, Atlantik bloğunun kenar ülkeler (rimland) üzerindeki hâkimiyeti sayesinde Rusya -veya tasavvur edilen Rusya liderliğindeki Avrasya- üzerindeki baskısının ülkesini tam bir yıkıntıya sürükleyeceğini düşünüyor. Rusya Federasyonunun tam anlamıyla bir Rus devle-

ti olmadığını (nitekim değil), geçici bir çözüm olduğunu ve ileride bir Rus devleti kurulabileceğini söylüyor. Ancak ileride bir Rus devleti olacaksa, bu halklar bileşiminin her zaman bir şekilde var olacağı zaten belli. Dugin bu nedenle Rusya'nın geçmişte hiçbir zaman bir ulus-devlet olmadığını ve emperyal bir milli devlet geleneğini sürdürdüğünü söyleyerek gelecek için de bu yolu gösteriyor. Pekâlâ, yeni tasavvur edilen Rus Avrasya imparatorluğu diğer halkları nasıl birleştirecek? Bunu ilk aşamada ortak düşmana karşı olma temelinde, sonra da gene Rus merkezli bir uzlaşma olarak sunuyor. Rusya merkezli ana imparatorluk etrafında batıda Almanya merkezli, doğuda Japonya merkezli ve Güneyde İran merkezli ikincil imparatorluklar olacakmış! Oh ne âlâ! Ne âlâ! Başka ne arzu ederdiniz! Aslında önerdiği yol küçük halkların ya devletleriyle birlikte dağıtılarak ya da başka yollarla uyuma zorlanmasıdır. Büyük halklarla da büyük ağabey önderliğinde ittifak yapılması öngörülüyor. (Avrasyacıların bazılarının Cengiz Han'a kadar dayandırdıkları birleştirici devlet gelenekçiliğinin bir nedeni de budur). Bu ikiyüz sene önce düşünülebilirdi. Hatta yetmiş yıl önce de düşünülüyordu. Bugün tekrarlanabileceğini sanmak ancak boş hayalcilik olarak nitelenebilir. Ama insanlar hayallerin ve hayalcilerin peşine de takılabilir, özellikle de kriz dönemlerinde. Hitler de -bütün başka nitelikleri bir yana- muazzam bir hayalci değil miydi? Biz şimdi Dugin'e dönelim ve önce onun planlarına bakalım.

Dugin'in mutasavver Avrasya blokunun lideri -olacak- olan Rusya'ya esas müttefik olarak batıda Almanya, güneyde İran, doğuda ise Japonya'yı seçiyor ama bu tek taraflı bir seçim. Almanya'nın Atlantik blokundan niçin kopmak isteyeceği konusunda herhangi bir doyurucu açıklama getirmiyor. Sadece jeopolitik gereksinimden söz ediyor. Hatta, Stalin zamanında Almanya-Rusya-Japonya ittifakı yapılsaydı (ki bu en büyük hayali) dünya tarihinin farklı olacağını söylüyor. Ama 20. yüzyılda Slavlar ile Tötonların iki kez topyekün savaşa girdiklerini, birbirlerinin ülkelerini tarihte görülen en büyük barbarlıkla yerle bir ettiklerini nedense hatırlatmıyor. Almanlar Birinci Dünya Savaşı'nda 3'ten fazla, ikincisinde ise 20 milyona yakın Rus öldürdü (yaralılar hariç). Sonra kendileri de yıkıldılar. Ruslar da 4 milyon Almanı öldürdüler, 4 milyon Alman kadına tecavüz edildi. Bunların karşılıklı travmaları öylesine derin ki, iki ulus da üremiyor ve azalıyor. Evet uluslar düşmanlıklarını ebediyen sürdüremezler ama Almanya, üstelik de avantajları oldukça belirsiz bir jeopolitik gereklilik nedeniyle Atlantik ittifakını terkediyor, Avrupa Birliği ve NATO parçalanıyor ve bu ülkelerin bir kısmı (örneğin İngiltere,

İspanya) Atlantik ittifakına bağlı kalırken diğerleri de "Almanya liderliğindeki merkezi Avrupa bloku" şeklinde Rusya'nın tarafına geçiyor. Hadi canım! Böylesi büyük bir politik deprem için ne gibi koşullar gerekeceği konusunda da fikir beyan etmiyor ama Almanya'ya bir hayli rüşvet veriyor. İsveç, Baltık ülkeleri, Ukrayna'nın en batısı, Hırvatistan ile Bosna Almanya'ya bırakılıyor. Rusya ise Finlandiya, Ukrayna'nın büyük bölümleri ve Sırbistan başta olmak üzere Balkanların geri kalanı üzerinde etkinlik kuruyor. Ama bu blokun lideri olan Berlin, Alman milliyetçiliğini de dizginliyor! İyi de dünya, Romanovlar ve SSCB dönemlerinde iki kez ve devasa direnişlerle reddettiği bu Rus hegemonyasını niçin üçüncü kez kabul etsin. Esasen bu ülkelerde bu tür bir korkunun tam anlamıyla yok olmadığı kendilerini telaşla Amerika'nın kucağına atıp, ancak NATO'ya ve AB'ye girdikten sonra rahat bir nefes almalarından belli olmuştur. Yani, Varşova Paktı'na girmemiş olan Sırbistan hariç hepsi Rusya ile eski-yeni bağlarını kopartıp batıya kilitlenmişlerdir. Gerçi bunda batıdan gelecek fonlarla refahlarını artırma isteği de rol oynamıştı ama, esas endişenin Rus hegemonyasına karşı garanti olduğu bilinmelidir. Hem, söz konusu tasavvurda Almanlara bırakılacak olan yerlerin hepsi ve halihazırda daha fazlası (Finlandiya ve Balkanlar) zaten Almanların ekonomik ve NATO'nun da politik nüfuz alanıdır. Kendi nüfuz alanlarını niçin tekrar paylaşıma soksunlar ki! İşte bu koşullarda Rusya en sadık müttefikine dönüyor, Avrasya'nın Avrupa'daki ileri karakolu Sırbistan oluyor ve bu ülkeyle coğrafi bağlantıyı sağlamak için Moldovya ve Romanya'yı entegre ediyor.

Rusya, tarihi boyunca Alman hayranlığı ile Alman düşmanlığı arasında gidip gelmiştir. Romanovlar Alman kadınlarla evlenmiş, bunlar arasında II. Katerina gibi büyük imparatoriçeler ve son imparatoriçe Aleksandra gibi nefret edilenler olmuştur. Defalarca savaşmışlar, Boşevikler de onlardan çok şey beklemiş, Lenin Almanların mühürlü treniyle Petrograd'a dönmüş vs. vs. Soğuk Savaş bittikten sonra bile Alman dostluğu peşinden koşan az değildi. Bu garip bir ilişkidir. Öte yandan Rusların mistik bir yanı da vardır. Gapon, Rasputin ve Zugaşvili'nin üçü de papaz mektebinden çıkmışlardı. Rasputin çarlığın yıkılmasında önemli rol oynadı. Zugaşvili de çok şeyi viran etti ve 22 Haziran 1941 sabahına kadar Hitler'e inanmayı sürdüren tek adam olması dünya tarih yazıcılığının tartışmasız kabul ettiği nadir hususlardandır. Dugin işte Hitler'in sözünden dönmesine çok yanmaktadır.

Şimdi Asya'nın öbür ucuna geçelim ve Japonya'ya bakalım. Dugin'in onlara atfettiği anti-Amerikancılık da temelsiz bir varsayımdan ibarettir. Onlara Avrasya ittifakına katılmaları için İkinci

Dünya Savaşı'nda işgal ettikleri Kuril Adaları'nı geri vermeyi öneriyor. Japonya'nın da bu hediye paketini kabul edip ABD'ye sırtını dönmesini bekliyor. Peki, deniz uygarlıkları olarak adlandırdığı blokla entegre olmuş haldeki Japonya'nın takım değiştirmesi için bunun yeterli olacağına kim, niçin inanır ki? Rusya'nın petrolü çok olsaydı belki bunu garanti edebilirdi ama rezervleri sadece 20 yıl yetecek gibi görünüyor. Yani halihazırda petrole dayalı refahını dahi ileride bulamayacak görünüyor. Kimse geleceği olmayan, nüfusu hızla çöküşe doğru giden, üretkenliği düşük, berbat bir rejimle yönetilen ve dışarıya doğru muazzam sermaye kaçışı olan bir ülkeye güvenmez. Kendileri bile güvenmiyorlar ki paralarını kaçırıp duruyorlar. (Hadi hiç olmayacak bir şey ya!, Japonlar ve Almanlar kafa kafaya verseler, "varalım gidelim, Rusya ile bir olup Amerika'nın çanına ot tıkayalım" deseler bile olmaz). İsmayılov etnik Rus nüfusun RF içerisindeki düşüşüne değiniyor ve ayrıca bu coğrafyadaki nüfusun bir zamanlar dünya üçüncüsü iken şimdilerde dokuzuncu sıraya düştüğünü, 2040'a gelindiğinde on üçüncü sıraya inmiş olacağını söylüyor. (İlgilenenler Birleşmiş Milletler'in ülkeler için nüfus projeksiyonlarına da bakabilirler). Her ne kadar nüfus her zaman tek başına belirleyici olmayabilirse de, tarih nüfusu düşen her ülkenin mutlaka güç kaybına uğrayacağını, hatta çöküşe geçeceğini göstermektedir. Nüfusun bileşiminde yaşlıların oranı hızla artıyorsa bu daha da geçerlidir. Genel olarak Avrupa'nın durumu da bundan farklı değildir ve geleceğin Pasifik'e ait olacağı en çok bu nedenle konuşulmaktadır. Avrupa hızla yaşlanmakta olup 1940'lardan beri ABD'nin patronajı altındadır ve bunun yerine Rus patronajını tercih etmesi için ne gibi koşulların gerekebileceği ve bunların olabilirliğini tahmin etmek dahi kolay değildir. Çok kutuplu bir sistem olacaksa, bunun kutuplarından birisi zaten Avrupa olamayacaktır. İşin ilginci Dugin Avrupa'nın ABD kolonisi haline düştüğünü de kabul ediyor, Avrupa ne Rusçu, ne Amerikancı olmak istiyor diyor. Bu nedenle Almanya'ya küçük bir imparatorluk öneriyor. Allah akıl fikir ihsan etsin derim.

Gelelim İran ve İslam meselesine. Dugin kitabının "İslam'ın Kutupları" başlığını taşıyan bölümünde İslam dünyasının jeopolitik açıdan faal kutuplarını kendisine göre şöyle sıralıyor: 1) Atlantikçi batının müttefiki olan Vahhabilik (Suudi Arabistan), 2) Şii İran (Atlantikçiliğe düşman ve Avrasyacı), 3) Baascı rejimler (Irak, Suriye, Yemen, Libya, -kitap 1999'da yazıldığı için böyle ifadeler var. Şimdi ABD bu rejimlerin çoğunu silip geçti, kalanları da sıkıştırıyor), ve 4) Aydınlanmış İslam (Türkiye, Mısır, Pakistan, Cezayir, Tunus, Fas). Bu "aydınlanmış İslam" her ne ise,

tanımlanmadığı için yazar adına spekülasyon yapacak değilim. Kitabın daha önceki Moskova-Tahran ekseni bölümünde ise beşli bir tasnif yapmış (anlaşılan kafası karışık). Bunlar 1) İran, 2) Laik Türkiye (acaba bugün ne diyor), 3) Pan Arabizm (Irak, Libya, Sudan, 4) Suudi Vahhabi köktenciliği, 5) İslam sosyalizminin versiyonları (Pan Arabistlerin sol versiyonları). Bu tasnif konusunda yorumda bulunmak herhalde zaman israfı olur. Bunlar içerisinde İran'ı seçme nedenleri ise anti-Amerikancı tutumu, Vahabbiler ve Pantürkizme karşı mücadele içinde olması ve Rusya'ya sıcak denizlere çıkma imkânı vererek "Rusya'ya sınırsız ufuklar açaçağı" şeklindedir. Ayrıca "jeopolitik olarak Almanya'nın Orta Avrupa olması gibi, İran da aslında Orta Asya'nın kendisidir." İşte bu tespitte biraz gerçeklik payı vardır ama İran bırakın Dugin'in istediği taşeron *Pax Persica*'yı kuracak güçte olmak, olsa olsa kendi sınırlarını nasıl koruyacağının hesabını yapacak kadar sıkıştırılmaktadır. Kaldı ki, İran devlet geleneği bu tür bir maceranın kendi ülkelerinin parçalanma riskini sonsuz derecede artıracağının herhalde bilincindedir. İran Şiiliği güçlüdür ama toplum etnik olarak homojen değildir. Ama mutlaka, ABD'ye karşı Rus desteğinden dolayı son derece müteşekkirdir, o başka bir şey.

Burada Ermenilerle ilgili söylediklerinin altını çizmek gerekir. Ermenilerin Kürtlerle ırk ve dil olarak akraba olduğunu söyleyerek, bu faktörü Türkiye dahilinde jeopolitik sarsıntıları tahrik etmek için kullanmak gerekir diyor. Rusya Federasyonu içerisindeki Türkler de her yönden denetim alınma alınmalıymış. Bir başka yerde "Türkiye'ye karşı Kürtleri ve İran'a yakın halkları (kim bunlar?) laik Atatürkçü kontrolünden çıkarmak niyetiyle ön plana sürmek gerekir. Buna karşı Türkiye'ye güney yolunda ilerleme teminatı verilmelidir. Dugin merak etmesin. Türkiye'de bu kontrol -şayet- var idiyse de, zaten uzun zaman önce çıkarıldı ama ne teminatı verildi, nasıl verildi işte bunu pek bilemiyoruz. Azerbaycan'ın Ermenistan, Rusya ve İran arasında parçalanması ise zaten işgal altındaki Karabağ'daki Ermenileri destekleyen Rus askeri gücü tarafından gerçekleştirilmiş durumda. Ama İran'ın bu plana nasıl baktığını tam bilmiyoruz. Otuz milyon'luk Azeri nüfus İran'ın zayıf tarafı da olabilir, bunu çok iyi bilirler. Onlar (adı lazım değil bir başka ülkenin yöneticileri gibi) her şeyin üzerine atlamazlar. Dugin'in Türkiye için söylediklerine dönersek çoğu anlamsız şeylerdir. Türkiye Avrupa devleti olduğunu görmüş(müş), Eğer NATO'dan vazgeçip Avrasya jeopolitiğinin destekçisi olarak davranırsa Rusya Federasyonu da bölgesel jeopolitik yükümlülükleri açısından tarafsız, yani Türkiye'nin garantörü olacak(mış) mış da mış.

Şurası muhakkak ki, ülkesinin parçalanması ve tehlike altında olması bir insanın yaşayacağı en büyük travmadır. Ülkesinin istikbaline güvenemeyen insanların çoğu sağlıksız bir ruh haline girerler ve her türlü saçmalığa kapılabilirler. Nazizim böyle bir ortamda yayılma fırsatı bulmuştu. Benzer görüşlerin şimdi de Rusya'da ortaya çıkması hiç şaşırtıcı değildir. (2011'de yapılan ve Ocak 2012'de yayınlanan bir araştırma Rusların yüzde 43'ünün aşırı milliyetçi bir tutum içerisine girdiklerini gösteriyor. Milliyetçiliğin yükselişe geçmesi Putin'e geçtiğimiz günlerde "ayrılıkçılık yeni bir çöküş getirir" uyarısını yaptırdı). Nitekim Dugin, Nazizme karşı sempatisini gizlememektedir. İsmayılov onun Üçüncü Roma (ki Ruslar bunu Fatih'in İstanbul'u almasından sonra kendilerine yakıştırmışlardı), Üçüncü Reich ve Üçüncü Enternasyonal arasında gizemli birlik gördüğünü ve bunu "diyalektik üçlü" (!) olarak adlandırdığını (acaba baba-oğul-kutsal ruh gibi mi görüyor?) ve ırkçı bir kurama sahip olduğunu anlatmaktadır. Esasen mistik kavramlar kullanması da Nazizm ile örtüşmektedir. Ayrıntılarını merak edenler en azından İsmayılov'a bakabilirler. Ancak bunların ötesindeki başka genel söylemleri de Nazilere yakındır. Örneğin "ya kurtuluş ya ölüm" gibi bakışlar faşist bir toptancılığa işaret ediyor. Avrasya halkları karşısında da bir tek "Rusya über alles" demediği kalıyor. Ama fikrinin bu olduğu çok bariz. Keza Yahudi meselesine bakışı, onları hasidik-sabetaycı (doğucu-solcu-Avrasyacı) ve talmudcu-rasyonalist (burjuvacı-Atlantikçi) olarak ayırarak ikinci grubun zaman içerisinde "Nasyonel Bolşevik" (terime bakın) ittifakı bozacak şekilde öne çıkması gibi yaklaşımları da dikkat çekicidir. Ama Dugin'e sadece acınacak bir hayalperest olarak bakmamalı. Yükselen milliyetçi dalganın tehlikelerinin bir işaretidir.

Dugin'in kitabında dikkati çeken bir başka nokta da, kendi ifadesiyle, batının üstünlüğü için çalışan Roma Kulübü'nün 1967' de kurulmasını takiben, bu grubun Rusya içerisinde bazı çevrelerle temas oluşturduğu, gene bazı tekdünyacı-Atlantikçi kurumların bu ilişkileri zamanla geliştirerek perestorayka hazırlıklarını hızlandırdığı şeklindedir. O dönemde KGB'nin dünya çapında son derece etkili bir istihbarat örgütü olduğu çok iyi bilinir. Bu yabancı girişimlerin en ince ayrıntısını dahi gözden kaçırmış olmaları imkânsızdır. Dugin de bunu bildiği için olayı Sovyet yönetimi içerisindeki ilişkilere ve komplolara bağlıyor. (SSCB'nin Roma Kulübü'ne gönderdiği Gvişani adındaki profesörün kız kardeşinin Gorbaçov'un yakın mesai arkadaşı Primakov'un eşi olması gibi filan). Evet, batı dünyasının sayısız toplantı, vakıf, konferans, araştırma kuruluşu vs. ile her ülkede ilişki geliştirdiği çok

iyi bilinir ama SSCB'nin yıkılışında bunlar birinci derecede bir rol oynamışlarsa buna inanmak kolay değildir. Bütün doğu blokuna karşı yönetilen propaganda ve örtülü çalışmalar ancak oradaki sistemin zaafları üzerinden etkili olabilirdi. Olsa olsa bu söylenebilir. SSCB böyle bir komploya kurban gittiyse "yazıklar olsun" dan başka ne denilebilir. Nedense aşırı milliyetçiler daima bir Yahudi-uluslararası sermaye komplosu bulurlar. Bu arada unutmayalım, Almanya'da Yahudilerin nispeten güvenle yaşadığı dönemlerde Rusya'da pogromlar devam etmişti. Hatta anti semitizmin SSCB döneminde devam ettiğini gösteren sayısız olay vardır.

Günümüzde her ülkede emperyalizmle mücadele için etrafına bakan gruplar var. Bunların bazıları dünya çapında bir antikapitalist dalganın ve işbirliğinin yükselmesini bekliyorlar ki görünür gelecekte bunu gösteren herhangi bir işaret bulunmamaktadır. Buna bel bağlamak, ben mücadele etmeyeceğim demenin bir başka biçimidir. Üçüncü Dünyacılık ise 1950'lerde çıkıp 70'lerde söndü ve zaten ne kapsamlı bir düşünsel temeli var, ne de bir politik iradeye tekabül ediyor. Bunun ötesinde marjinal çevreci veya "fonlanan" gruplar var. Avrasya meselesi ise Ruslara ait bir tutarsız hayalden ibaret. Ama gene de bize Rus politikalarıyla ilgili bir hayli fikir veriyor. Kısacası, boş umutlara bel bağlamak bir işe yaramaz. Biz kendi işimize bakalım. Dünya çapındaki gelişmeleri yakından izleyelim ama gerçekçi olalım. Kimse kendisini aldatarak bir yere varamaz. Mücadele zeminleri gökten zembille inmez. Büyük siyasi depremleri izleyen hareketlilikler bile ancak iğneyle kuyu kazar gibi hazırlanan zeminlerde kök salabilir.

23 Ocak 2012

Amerika Hızla Güç Yitirirse...

M. Tanju Akad

Foreign Policy dergisinin Ocak/Şubat 2012 sayısında ABD'nin hızla güç yitirmesi halinde bunun dünyadaki etkileri konusunda "After America" (Amerika'dan Sonra) başlıklı bir makale yayınlandı. Şayet yazarı Zbigniew Brzezinski (okunması daha zor) olmasaydı o kadar dikkat çekmeyebilirdi. Brzezinski son yarım yüzyılda ABD dış politikasının, Kissinger ile birlikte en önemli iki isminden birisidir. Bunlar ABD'nin dünya çapındaki politikalarının inşasında ancak 1945 sonrasında George Kennan ve George C. Marshall ile kıyaslanabilirler. Kenan ve Marshall Soğuk Savaşın ilk yıllarına damgalarını vurmuş, Kissinger ve Brzezinski de bu politikaları ileri götürerek sonucunda pay sahibi olmuşlardır.

Pekâlâ, bayram değil seyran değil, Brzezinski Amerika çökerse neler olacağını -durup dururken- niçin yazdı. Seksen dört yaşında birdenbire niçin böyle bir endişeye kapıldı (ya da kapıldı mı)? Yazının içeriğini özetlemeden önce Brzezinski hakkında kısa bilgi verelim. Polonya asıllı bir politik bilimci ve dış politika uzmanı olan yazar, 1950'lerde Stratejik Etütler ve Uluslararası İlişkiler Merkezi adlı bir düşünce kuruluşunda adını duyurmaya başladıktan sonra 1960 yılında Kennedy'nin dış politika danışmanı oldu. Daha sonra aralarında Reagan ve Bush'un da yer aldığı tüm başkanlarla birlikte çalıştı ve tabii Kissinger ile de birçok dönemde yakın işbirliği içinde oldu. Dış politikada en etkili olduğu dönemin 1977-1981 arasında Başkan Carter'ın Ulusal Güvenlik Danışmanlığı olduğu söylenebilir. Bu İran Şahı'nın devrilip Humeyni rejiminin ortaya çıktığı ve aynı zamanda Rusların Afganistan'ı işgali gibi dünyayı değiştiren olaylara sahne olan bir

dönemdir. Söz konusu dönemde Brzezinski'nin Suudi Arabistan, Pakistan ve Çin ile işbirliğini geliştirip Afganistan'daki Müslüman mücahitleri destekleme politikasının en önemli mimarı olduğu söylenmiştir. Hatta, esas amacının Rusya'yı Afganistan'da batağa sokarak Soğuk Savaş'ta daha çok bunalmasını sağlamak olduğuna da inanılır. Bunu destekleyecek olgular yok değildir. Brzezinski aynı dönemde Polonya'da Katolik "Dayanışma" hareketine destek verilmesini savunuyor, bu oluşumun rejimin alternatifi haline gelmesi için gayret gösteriyordu. Yani, çatışmayı küresel planda görüp planlayabiliyordu. Carter ise Rusya'nın Afganistan'a girmemesi için çalıştığını söyleyerek bunu inkâr etmiştir ama tabii işin aslını bilmek kolay değildir. Konu ABD politikaları olduğu zaman söylenen hiçbir şeyden emin olamazsınız. Bu ülke için demokrasinin cephaneliğinden korku imparatorluğuna kadar uzanan birçok tanım yapılmıştır ama tek bir tanım getirecek olsaydık en doğrusu "yalanlar imparatorluğu" olurdu. Her türlü açık ve örtülü askeri veya siyasi operasyona hazırlık olarak hedef şaşırtmak ve kafa karıştırmak burada oldukça ince bir sanat haline gelmiş, bu alanda iki yüz küsur yıllık tecrübesi olan İngiltere'ye bile parmak ısırttırmakta, elli yıllık perspektifler üretebilmektedir.

Carter dönemi Avrasya bakışlı yaklaşımların daha bir öne çıkmasına neden oldu, çünkü İran ve Afganistan olayları ABD tarafından aynı zamanda Orta Doğu'daki petrol çıkarlarına yönelik bir tehdit olarak algılandı. Carter, İran Körfezi'ni ABD'nin hayati çıkar alanı ilan ederek, bu bölgede yapılacak girişimlere güç kullanılarak engel olunacağını beyan etti. Körfez'e yönelik askeri planlama bu dönemde başladı. Hint Okyanusu'ndaki Diego Garcia adası bölgeye yönelik bir üs olarak hazırlanırken, adanın birkaç bin kişilik ahalisi de kendilerine sorulmadan tahliye edilmeye başlandı. İnsanlık için küçük, adalılar için büyük bu insanlık dramı pek kimseyi etkilemedi ama Avrasya politikaları milyarlarca insanı etkilemeye devam ediyor. Brzezinski, Avrasya'da Amerika'nın üstünlük kurmasının hayati önemde olduğunu ve buna karşı çıkacak herhangi bir koalisyonun önlenmesi için hızla müdahale edilmesi gerektiğini söylemiştir. Orta Asya'da tarihi emelleri olan Rusya, Çin, İran, Türkiye ve Hindistan'ı bu açıdan izlenmesi gereken ülkeler olarak saymıştır. (En kolay hallettiği, belki de tek hallettiği ülkenin Türkiye olduğu söylenebilir). Brzezinski "A Geostrategy for Europe" adlı çalışmasında dünya nüfusunun yüzde 75'i, gayrısafi hasılasının yüzde 60'ı ve enerji kaynaklarının dörtte üçünü barındıran Avrasya'nın tek bir süper kıta olduğunu, bu nedenle Avrupa ve Asya için ayrı politikalar oluştur-

mak yerine tek bir bütünlüklü politika geliştirilmesi gerektiğini ileri sürmüştür.

Brzezinski Şubat 2012'de yayınlanan "Balancing the East, Upgrading the West" isimli diğer bir yeni makalesinde uzun vadede dünyada istikrar sağlamak için Rusya ve Türkiye'yi kapsayacak şekilde güçlü bir batı bloku yaratarak bunu Güney Kore ve Japonya'ya kadar uzatmak gerekliliğinden söz etmektedir. Çin'in ise Japonya ve Hindistan ile sorunlarının uzlaştırılmasına destek olunmasını istiyor. (Halbuki bu konuda farklı algılamalar var). Ne var ki, ABD'nin dünya liderliğini sürdürmek için kendi sorunlarını çözmesi ve buna hazırlanması gerektiğini de ifade ediyor. Brzezinski'ye göre bu yolda ABD'nin önündeki en büyük sorunlar liderlik kalitesini yükseltmek, eğitimi düzeltmek ve güç kullanımı ile diplomasi arasındaki dengeleri kurabilmektir. Buradan açıkça anlaşılıyor ki Brzezinski'nin en büyük endişesi bizzat ABD'nin kendisidir. Birçok yerde ABD'nin liderliğine alternatif olmadığını söylemiştir ama bu ülkenin liderliğe layık olduğu konusunda kuşkularını dile getirmekten de çekinmiyor. Öte yandan giderek çok kültürlü bir ülke haline gelen ABD'nin politika geliştirmekte daha fazla zorlanacağını da ifade etmiştir. (Gerçekten de Pearl Harbor olmasaydı Roosevelt'in, Lusitanya batırılmasa ve eski topraklarını Meksika'ya vaad eden Zimmerman telgrafı ortaya çıkmasa Wilson'un Amerika'yı savaşa sokması olanaksız gibiydi.)

Yazarın bazı temel yaklaşımlarına böylece değindikten sonra *Foreign Policy* dergisindeki yazıyı özetle aktaralım:

Amerika'nın inişte, Çin'in ise yükselişte olduğuna inanan bir Çinli yetkilinin ABD'li meslektaşına "Fakat lütfen Amerika'nın çok hızlı çökmesine izin vermeyin" şeklindeki çağrısının aktarıldığı yazıda, Çin'in (kaçınılmazlığı kuşkulu olan) dünya liderliğinin altından kalkamayacağı ifade ediliyor. ABD'nin çöküşü halinde muhtemel sonucun büyük belirsizlik ve gerilimler, hatta kaos olabileceği söyleniyor. Bu kaos ortamında otoriter yönetimler, milliyetçilik ve din öne çıkabilir. Hindistan, Japonya, Rusya ve bazı Avrupa ülkeleri ABD'nin güç kaybının etkilerini şimdiden değerlendirmeye başlamış bulunuyorlar. Çin'in Asya'da hâkimiyet kurmasından çekinen Japonya, Avrupa ile daha yakın ilişkiler kurmak isteyebilir. Keza Japon ve Hint liderlerin bu durumda kendi aralarında siyasi ve askeri işbirliği düşünmeleri olasıdır. Rusya eski SSCB alanında etkisini toparlamayı düşünürken henüz bütünleşmemiş olan Avrupa ülkeleri farklı yönlere bakabilirler. Almanya ve İtalya ticari çıkarları nedeniyle Rusya'ya yaklaşırken Fransa politik bağları artırılmış bir Avrupa Birliği iste-

yebilir. İngiltere ise zayıflayan ABD ile bağlarını korumak suretiyle Avrupa Birliği içinde dengelerle oynamayı seçebilir. Diğerleri de kendi bölgesel etki alanlarını yaratmaya yönelecekler, Türkiye eski Osmanlı İmparatorluğu bölgesinde, Brezilya ise Güney yarıkürede etkili olmak isteyecektir. Ne var ki hiçbir ülke ABD'nin rolünü üstlenebilmeyi akıllarına bile getirebilecek mali, ekonomik, teknolojik ve ekonomik kaynaklara sahip olamayacaktır.

Amerika'nın muhtemel mirasçısı olarak adı geçen ve binlerce yıllık uzun bir tarihe sahip olan Çin ise başarısını mevcut sistemin hızlı bir çöküşünde değil fakat tedricen gelişecek yeni bir güç dağılımında görüyor. Temel bir konu ise Çin'in Amerika'nın dünyada bugün oynadığı rolü üstlenmeye hazır olmadığıdır. Çin hâlâ modernleşmeye çalışan, temel göstergelerde hâlâ sadece ABD'nin değil Avrupa ve Japonya'nın gerisinde olan bir ülkedir. Bu nedenle Çin yöneticileri küresel liderlik konusunda geri planda duruyorlar. Bununla birlikte daha iddialı bir Çin milliyetçiliği ortaya çıkıp Çin'in uluslararası çıkarlarına zarar verebilir, ülke aleyhine koalisyonlar oluşabilir. Büyük komşuları olan Rusya, Japonya ve Hindistan, Çin'in ABD'nin yerine küresel liderliği ele almasını kabule razı olmayacaktır. Bunu önlemek için gücü azalan bir ABD'den yardım istemeleri de söz konusu olabilir. 21. yüzyılda böylesi bir gerilimli durum 20. yüzyıl Avrupası'nın kanlı tarihine benzeyen durumlar ortaya çıkacaktır. Aynı zamanda, büyük güçlere coğrafi olarak komşu olan daha zayıf bazı devletlerin geleceği, Amerika'nın güç kaybı ile tehdit altına gelebilecektir. Bu durumdaki devletler arasında yer alan Gürcistan, Tayvan, Güney Kore, Belarusya, Ukrayna, Afganistan, Pakistan, İsrail ve Büyük Orta Doğu ülkeleri tehlike altına girecek olup, kaderleri ABD'nin güç kaybı sonrasında ortaya çıkacak uluslararası ortamın niteliğine (düzenli ve kontrollü ya da çıkarcı ve yayılmacı) bağlı olacaktır. Zayıflayan bir ABD'nin Meksika ile stratejik ortaklığı da tehlikeye girecektir. Amerika'nın ekonomik gücü ve politik istikrarı ekonomik bağımlılık, göç ve uyuşturucu ticareti gibi hassas konuları bugüne kadar belli sınırlar içinde tutmuştur. Ne var ki zayıflayan bir ABD, daha milliyetçi ve güvenlik konularında daha paranoyak, ayrıca başkaları için kaynak harcama konusunda daha isteksiz olacaktır. Zayıflayan ABD ile istikrarsız bir Meksika arasında tarihi dayanakları olan toprak isteklerinin canlanması ve sınır olaylarının artması muhtemeldir.

Amerika'nın zayıflamasının bir başka sonucu da küresel alanların, örneğin deniz yollarının, uzayın, siber uzayın ve korunması küresel ekonomi ile jeopolitik istikrarın devamı için el-

zem olan çevre değerlerinin ortak yönetiminin zaafa uğramasıdır. Bu alanların hepsinde ABD'nin üstün gücünden kaynaklanan etkili düzenleyici varlığının potansiyel eksikliği, normalde var olacak çatışmaların artmasına neden olacaktır. Amerika'nın zayıflamasının yaratacağı küresel istikrarsızlık ve güvensizlik endişesi ABD küresel üstünlüğü için bir neden değildir. 21. yüzyılda dünyanın stratejik karmaşıklığı böylesi bir üstünlüğü esasen olanaksız kılmaktadır. Fakat günümüzde ABD'nin çöküşünü hayal edenler muhtemelen bundan pişman olacaktır. ABD'den sonra dünya giderek daha karmaşık ve kaotik olacağı için ABD'nin dış politikası için yeni ve stratejik bir vizyonu geç olmadan geliştirmesi son derece önemlidir - aksi halde kayılacak küresel bir karışıklığa kendisini hazırlamalıdır.

Son sözler tarih kanalında adeta bir şuuraltı korkusu oluşturur gibi ısrarla tekrarlanan "insanlardan sonra dünya" dizisini hatıra getiriyor. Öte yandan basiretli politikacının ve devlet adamının öngörülü olması da şart. Brzezinski acaba öngörülü devlet adamı olarak uyarılarını mı yapıyor? Yoksa göz korkutma peşinde mi? Belki ikisi birden. Ancak geçtiğimiz kış aylarının olaylarına daha yakından bakmak aydınlatıcı olacaktır.

Ocak ayı başlarında Barack Obama ile Savunma Bakanı Leon Panetta savunma politikaları için yeni bir stratejinin ana hatlarını ortaya koyarken Asya-Pasifik bölgesi ile Orta Doğu'yu öncelikli bölgeler olarak tanımlamışlardı. Bunun Çin ve İran anlamına geldiği kimsenin gözünden kaçmadı. Çinli Amiral Yang Yi buna karşı ülkesinin resmi görüşünü yansıttığı bir yazıda ABD üstünlüğünün erimekte olmasının bu ülkede büyük endişe yarattığı tespitinde bulunuyor, ABD'nin çıkarlarını tehdit altında gördüğü ve üstünlüğüne meydan okunduğu kanısında olduğunu ifade ediyordu. Amiral, mali kriz ve ekonomik durgunluğun Irak ve Afganistan savaşları ile birleşerek ABD'nin gücünü tükettiğini, bütçe kısıtlamalarının kaçınılmaz olduğunu ve bu koşullar altında ABD'nin Çin ile bölge ülkeleri arasındaki gerginlikleri kullanmak üzere bunları artırmaya çalıştığını ilave ediyordu. Çinliler bunu yeni bir "containment" (çevreleme) politikası olarak algılıyorlar. Bilindiği gibi "containment" Soğuk Savaş sırasında SSCB'nin bir dizi ittifaklar, antlaşmalar ve üslerle çevrelenerek baskı altına alınması ve yayılmasının önlenmesi için 1947 yılında George Kennan tarafından isimlendirilmiş olan politikadır. Şimdi de Çin'e karşı yeni bir çevreleme algısı var ki bu ülkenin Dışişleri Bakan Yardımcısı Le Yuçeng aynı haftalarda "kimse bizi çevreleyemez" şeklinde bir açıklama yapma ihtiyacı duymuş; daha doğrusu Çin hükümeti bu görüşünü onun ağzından dile ge-

tirmişti. Brzezinski'nin yazısının, kendisinden birkaç hafta önce yayınlanan bu mesajlarla birlikte ele alınması gerektiği yeterince açıktır.

Tüm bu yeni gerilim karşısında Çinliler yumuşak güç yaklaşımını sürdürmeye kararlı olduklarını açıkladılar. Gücü yumuşaklıkla fethetmek şeklindeki (Sun Tzu tarzı) eski bir politika anlayışına göre sabırlı, dengeli ve kararlı olacaklar; güç ve nezaketi birleştirerek kendi taraflarında olan zaman unsurunu kullanacaklardı. Gerçekten de iç politikada aşırı sertlik kullanmaktan hiç çekinmeyen Çinlilerin, dış politikada daima sabırlı ve düşük profilli bir yaklaşım sergiledikleri görülmektedir. Aksi yönde bir politikanın ABD'nin işine yarayacağı ve bunu Çin aleyhine koalisyonlar yaratmak için kullanacakları açıktır. Dışta bu sabırlı politikayı sürdürürken içte modernleşme sürecini devam ettiren Çin'in hamlelerini ABD'nin istediği şekilde yapmayacağının görülmesi, belki de bazı çevrelerin asabını bozmuştur. Sonuçta konu Avrasya'da üstünlük mücadelesi ve yeni çevreleme politikalarıyla ilgilidir. Güç yitiren ABD, Çin'in sonsuz sabrı karşısında yeni bir politik durumla karşılaşmış gibidir. Bakalım buna karşı daha neler üretecek... Sonuçta ABD de sabırlıdır. Soğuk Savaş'ta bunu ispat etmiş, çevreleme politikasını giderek tam saha prese dönüştürerek hasmını dağıtmıştır. Brzezinski, *Foreign Affairs*'in 1994 Mart/Nisan sayısında "The Premature Partnership" adlı yazısında ABD'nin çevreleme politikasını 45 yıl sürdürdüğünü belirtmiş ve SSCB'nin çöküşünden sonra Rusya ile işbirliği olanaklarını tartışırken "Rusya ya bir imparatorluk, ya da bir demokrasi olabilir, ama ikisini birden olamaz" demişti. Şimdi Çin'i çevrelemeye girişirken, Çin'in iç politikaları, hatta Tibet ve Doğu Türkistan konularında bir şey söylememesi dikkat çekici değil midir? Ama belki de henüz bu kartları oynamayı düşünmüyor, şimdilik komşularıyla sorunları üzerinde yoğunlaşıyor olabilir. Çin'de Han ulusu ezici bir çoğunluğa sahiptir ve bu açıdan Rusya'dan çok daha zor bir hasımdır.

20 Mart 2012

ABD'ye Tepkiler Yükseliyor...

Haluk Başçıl

"...Bizim her eylemimiz emperyalizme karşı bir savaş çağrısı ve insanlığın düşmanı ABD'ye karşı halkların birliği için savaş marşıdır..."

Ernesto Che Guevara

İçinde yer aldığımız Büyük Orta-Doğu kuşağında Tunus'tan Pakistan'a kadarki bölgede halkların ABD'ye yönelik tepkileri gittikçe artıyor. Batı kapitalist sistemin Müslüman halkların inançlarına yönelik her türlü aşağılama, küçük düşürme vb girişimlere yönelik gösterilerinde anti-ABD tepkiler açığa çıkıyor.

Washington merkezli araştırma şirketi Pew, birçok ülkede halkların ABD'ne yönelik düşüncelerini ve duygularını belirlemeye yönelik anketler yapıyor. Her yıl yapılan bu anketlerin sonuncusu 2012 yılının Nisan'ında gerçekleştirildi.[1]

Pew'in yaptığı bu anketlere göre 2000-2012 arasında -son 10 yılı aşkın sürede- ülkelerin büyük bir çoğunluğunda halkların ABD politikalarına yönelik tepkilerinde artış görülüyor. En çarpıcı artış ise ülkemizin de içinde yer aldığı Orta-Doğu'da ortaya çıkıyor (Bakınız tablo U.S. Favorability).

---

1 Global Opinion of Obama Slips, International Policies Faulted, http://www.pewglobal.org/2012/06/13/global-opinion-of-obama-slips-international-policies-faulted/

ABD'ye Olumlu Bakanların Oranı (%)

	1999/ 2000 %	2002 %	2003 %	2004 %	2005 %	2006 %	2007 %	2008 %	2009 %	2010 %	2011 %	2012 %
ABD	--	--	--	--	83	76	80	84	88	85	79	80
İngiltere	83	75	70	58	55	56	51	53	69	65	61	60
Fransa	62	62	42	37	43	39	39	42	75	73	75	69
Almanya	78	60	45	38	42	37	30	31	64	63	62	52
İspanya	50	--	38	--	41	23	34	33	58	61	64	58
İtalya	76	70	60	--	--	--	53	--	--	--	--	74
Yunanistan	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	35
Polonya	86	79	--	--	62	--	61	68	67	74	70	69
Çek Cum.	77	71	--	--	--	--	45	--	--	--	--	54
Rusya	37	61	37	46	52	43	41	46	44	57	56	52
Türkiye	52	30	15	30	23	12	9	12	14	17	10	15
Mısır	--	--	--	--	--	30	21	22	27	17	20	19
Ürdün	--	25	1	5	21	15	20	19	25	21	13	12
Lübnan	--	36	27	--	42	--	47	51	55	52	49	48
Tunus	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	45
Pakistan	23	10	13	21	23	27	15	19	16	17	12	12
Çin	--	--	--	--	42	47	34	41	47	58	44	43
Hindistan	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	41	41
Japonya	77	72	--	--	--	63	61	50	59	66	85	72
Brezilya	--	--	--	--	--	--	--	--	--	62	62	61
Meksika	68	64	--	--	--	--	56	47	69	56	52	56

1999/2000 survey trends provided by the U.S. Department of State.

PEW RESEARCH CENTER Q8a.

ABD politikaları hakkında olumsuz düşünenlerin oranı George W. Bush'un başkanlığı döneminde (Ocak 2001-Ocak 2009 yılları arasında) hızla artmıştır. ABD emperyalizminin bu dönemde enerji kaynaklarını tam olarak kontrol altına almaya yönelik saldırgan askeri politikaları ile birlikte yürütülen 'Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması' siyaseti doğrultusunda Müslüman halkın aşağılanması, düşman ilan edilmesi tüm bölgede anti-ABD tepkileri hızla yükseltmiştir.

Son on yıl içinde Müslüman halkların ABD'ye duydukları tepki, Mısır'da % 70'den % 81'e, Ürdün'de (% 75'ten % 88'e), Pakistan'da % 77'den % 88'e ve Türkiye'de % 48'den % 85'e çıkmıştır. ABD'ye karşı tepki Obama'nın başkan seçilmesi ile birlikte bu ülkelerde hafif bir azalma göstermiş olsa da 2012 yılına gelindiğinde halkların ABD'ye yönelik tepkileri yeniden artmaya başlamıştır. Tepkilerde Türkiye'de % 3 oranında azalma olsa da diğer 3 ülkede Mısır, Ürdün ve Pakistan'da daha da artmıştır. Önümüzdeki yıl Anket tekrarlanırsa, bölgemizde Suriye'ye yönelik emperyalist politikalar ve Müslüman toplumların inanç ve değerlerini aşağılayan girişimler - son film, karikatürler ve devam edecek olanlar- nedenleriyle anti-ABD tepkilerin daha da artması şaşırtıcı olamayacaktır.

ABD politikalarının bölgede ve ülke içinde yaşanan politik gelişmelerdeki belirleyiciliğinin eski dönemlere göre çok arttığı bir konjonktürde 18-29 ve 30-49 yaş grubunda ABD'ne yönelik tepkilerin yaşlı kuşağa göre (hemen hemen yarısı kadar) daha az olduğu görülmektedir. Bakınız tablo Double-Digit Age in U.S. Favorability). Tepkilerin 50 yaş ve üstündeki toplum kesimlerinde çok yüksek olmasının nedeni, bu yaşlardakilerin Orta-Doğu'da ADB emperyalizminin izlediği politikaları yaşayarak görmeleri ve yaşamlarının bir döneminde anti-emperyalist politikaları açığa çıkaran, bu politikalara karşı direnişleri örgütleyen sol siyasetlerden etkilenmeleridir. Ülkemizde 50 yaş ve üstündeki toplum kesimlerinde ABD'ye yönelik tepkiler % 92 oranındadır. Oranın bu derece yüksek olmasında 60'lı ve 70'li yıllarda sol siyasetlerin anti-emperyalist mücadelelerinin etkileri yadsınamaz.

ABD DIŞ POLİTİKASI

ABD'nin dünya üzerinde hâkimiyet kurma, Rusya ve Çin'i kuşatma, enerji kaynaklarını kontrol altına almaya yönelik saldırgan dış politikaların yarattığı mağduriyetlerin en fazla yaşandığı, halkın onurunun kırılıp aşağılandığı Müslüman ülkelerdeki tepkilerin Bush döneminde zirveye ulaştığı görülüyor. Obama'nın başkanlığının ilk döneminde bu tepkiler yumuşatılsa da günümüzde tepkilerin yeniden yükselişe geçtiği görülüyor.

ABD'ye Olumlu Bakanların Yaş Aralıklarına Göre Oranı (%)

	18-29 %	30-49 %	50+ %	En yaşlı-en genç farkı (%)
Rusya	60	57	42	-18
Polonya	75	73	62	-13
Çin	51	40	38	-13
Japonya	81	71	69	-12
Almanya	61	51	49	-12
Lübnan	54	47	42	-12
İspanya	66	58	55	-11
Brezilya	66	62	55	-11
Çek Cum.	62	53	51	-11
Türkiye	19	17	8	-11
Meksika	60	58	50	-10

PEW RESEARCH CENTER QBa.

Anket sonuçlarının ortaya koyduğu tabloya göre; Mısır, Ürdün ve Türkiye'de her 10 kişiden 7-8'i ABD'nin dış politikalarına tepki duymaktadır. Pakistan'da ise her 10 kişiden 9'u ABD dış politikasına karşıdır.

Bu durum ABD dış politikasının yürütücüsü olarak görünen Hillary Clinton'un (yani ABD'nin) güvenirliliğine ilişkin olarak elde edilen verilerde de ortaya çıkıyor.

DEĞERLENDİRME

Ülkemizde AKP iktidarı öncesinde halkın % 30'u ABD hakkında olumlu bir düşünceye sahipken bu oran ABD'nin bölge politikaları ve Türkiye-ABD ilişkileri nedeniyle gittikçe azalarak 2012'de % 15'e düşmüştür. 2000-2012 arasındaki 12 yıllık bir sürede Orta-Doğu'da Türkiye dahil olmak üzere farklı ülkelerde yaşayan halklarının% 80-88'i ABD'ye karşı olumsuz düşüncelere sahiptir. Bu ABD yöneticilerinin de söylediği gibi oldukça yüksek bir orandır. Yapılan ankette Körfez ülkelerine yer verilmemesi -ya da bunlara ilişkin verilerin yayınlanmaması- nedeniyle bu ülke halklarının tepkilerini bilmiyoruz.

Obama'nın Bush'unkinden Daha İyi Olan Reytingi

	Bush: 2008 %	Obama: 2012 %	Fark
ABD	37	61	+24
Almanya	14	87	+73
Fransa	13	86	+73
İngiltere	16	80	+64
İspanya	8	61	+53
Polonya	41	50	+9
Rusya	22	36	+14
Türkiye	2	24	+22
Mısır	11	29	+18
Ürdün	7	22	+15
Lübnan	33	39	+6
Pakistan	7	7	0
Japonya	25	74	+49
Çin	30	38	+8
Meksika	16	42	+26

PEW RESEARCH CENTER Q40a.

20 yıl boyunca CIA'nın Türkiye, Lübnan, Suudi Arabistan, yemen, Afganistan ve Çin bürosunda, daha sonra da CIA'nın Ulusal İstihbarat Konseyi'nde stratejik öngörü bölümü başkan yardımcısı olarak çalışan Graham Fuller 'Yeni emperyalizm Müslüman dünyasındaki varlığını iki nedenle güçlü bir şekilde sürdürmektedir:

- *Enerji kaynakları ve nakliye yolları nedeniyle Müslüman dünyanın büyük bir kısmı ciddi ölçüde jeostratejik öneme sahiptir. Dünya üzerinde zayıf ve itaatkâr yönetimlerin görev başında olduğu son bölge yine burasıdır.*
- *...ABD tarafından yapılan büyük ekonomik yardımlar, ABD'nin kontrolündeki Dünya Bankası'ndan kredi kullanımının sağlanması, askeri satışlar, diplomatik destek, askeri üslerin kurulması, düzenli siyasi müdahale, bölgesel politikaların manipüle edilmesi, askeri tehditler bu devletlerde kişisel özgürlükler ve insan hakları ihlalleri...'nin güçlü bir Amerikan karşıtlığı doğmasına yol açtığını açıkça söylemektedir.*[2]

Son dönemde Batı kapitalizminin Orta-Doğu ülkeleri üzerinde oluşturdukları siyasi ekonomik hâkimiyetin yanı sıra buralarda yaşayan Müslüman halklara karşı takınılan kibir, umursamazlık, kültürlerine saygı ve anlayış göstermeme, hakaretler, onur kırıcı tutumlar, inançların, değerlerin aşağılanması vb. bölge halklarında öfke ve nefrete yol açıyor. İşbirlikçi yönetimleri ve sınıfları gözden düşürüyor. Toplumları radikalleştiriyor, şiddetin doğumuna zemin oluşturuyor. Emperyalist sömürü ve aşağılama her zaman olduğu gibi, sömürülen ve aşağılanan halklarda anti-emperyalist tepkileri doğuruyor. Orta-Doğu halklarının bir asrı geçen süredir Batı emperyalizmine karşı verdiği mücadelenin seyri, düşünme ve direnme biçimlerini görmezden gelerek varlığını günümüzde de sürdüren bu mücadeleyi doğru bir şekilde değerlendirmek olanaklı değildir.

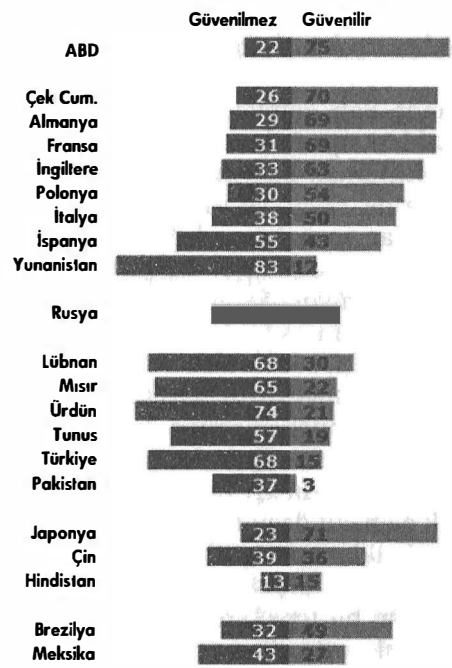
Orta-Doğu halklarında gittikçe güçlenen anti-emperyalist tepkilerin, solun dünya ölçeğinde etkinlik ve güç yitirme dönemine denk gelmesi, bu tepkilere karşı yeterince duyarlı davranmaması bu konjonktürde dinci örgütlenmelere kitleleri etkileme ve yönlendirmede alan açmıştır. Bu örgütler kendi kanallarını yaratma doğrultusunda zamanın ruhuna uygun ideolojilere ve siyasi yapılanmalara yönelmişlerdir. Öte yandan bu dinsel ideo-

[2] Graham E. Fuller, *Islamsız Dünya*, 2010, s. 272.

lojik yapılanmaların bazılarının koşullara göre manipülasyona açık oldukları ve zaman zaman emperyalist kuruluşlarca yönlendirildikleri de unutulmamalıdır.

Günümüzde ABD emperyalizminin politikalarına karşı çıkan İslami örgütlere ilişkin olarak söylenen cihat, direniş, savaş ve terörizm kavramları, dini anlamlarının çok ötesinde yabancı hâkimiyetine karşı halkların içinde var doğal tepkinin ortaya çıkardığı direniş biçimleri olarak değerlendirilebilir. Ancak günümüzde Müslüman ülke halklarında görülen son derece güçlü anti Amerikan tepkilerin merkezine dinin konmaya çalışılması bir yanılsama, saptırma girişiminden başka bir şey değildir. Siyasi İslamcıların yaptıkları şey: kendilerine sunulan ortamın değerlendirilmesi, kendi ihtiyaçları ve hesapları doğrultusunda kitlelerin harekete geçirilmesidir.

Hillary Clinton'a Duyulan Güven

PEW RESEARCH CENTER Q40h.

Kısaca, Orta-Doğu halklarında gittikçe artan Anti-ABD tepkiler dinsel nedenlere dayanıyor gibi görülse, ya da izah edilse

de mevcut gerilimlerin merkezinde dinin olmadığı açıktır. Toplumlarda ekonomik, siyasal vd nedenlerle ortaya çıkan huzursuzluklar, tepkiler dinciler tarafından dinsel içerikli motiflerle süslenerek kitleler örgütlenmekte ve harekete geçirilmektedir. Yeni-sömürgeci-hegemonyacı politikalar Amerikan karşıtı bir tablonun doğmasına yol açmakta ve bu somut durumdan da dinciler yararlanmasını iyi bilmektedirler.

Ülkemiz başta olmak üzere bölgede Amerika'ya karşı duyulan tepkilerin Anti-Emperyalist bir tavra dönüştürülmesinin uygun ortamı olmasına karşın Sol bu dönüşümü gerçekleştirecek konumdan ne yazık ki uzaktır. Siyasi ortam Anti-emperyalist politikaların geliştirilmesi açısından son derece uygun olmasına karşın Sol'un anti-emperyalist bir politik hat izlenmesindeki tutukluluk hali günümüzün en önemli sorunlarından birisidir. Bölgeyi giderek daha fazla tahakküm ve sömürü altına alan emperyalizme karşı mücadeleyi esas almayan ve bu tavrını gerektiği ölçüde kitlelere anlatamayan "sol"un politik zeminde bir varlık gösterebilmesi ve İslami örgütlerin 'Amerika karşıtı politikaları' karşısında seyirci durumdan çıkabilmesi olanağı yoktur. Libya ve Suriye'ye yönelik emperyalist müdahalelerde açığa çıktığı gibi, Kaddafi ve Esat'ın yanında gözükmemek ya da destek sunuyor duruma düşmemek adına kılı kırk yararak emperyalist saldırganlığa kayıtsız kalan ya da adet yerini bulsun türünden karşı çıkan sol kesimlerin anti emperyalistliği tartışma götürür. Anti-emperyalist mücadelenin gereklerini yerine getirebilmek için emperyalizme ilişkin kafalarda berrak bir bilinç, yüreklerde de emperyalizme karşı kin ve nefret duygusu gerekir. Che'de... Mahir'de... Deniz'de olduğu gibi...

"Büyük Orta Doğu" bölgesi, günümüzde çatışmanın merkezidir. Bu çatışma ABD emperyalizmi ile ezilen halklar arasındadır. Washington'un kendi çıkarına ve Orta-Doğu halklarının aleyhine oluşturduğu projelerin engellenmesi, ancak bölge halklarının büyük çoğunluğunun içinde taşıdığı Anti-Amerikan tepkileri emperyalist tahakküm ve sömürüye karşı bilinçli siyasal mücadeleye dönüştürmesiyle mümkündür.

Mehmet Ali Yılmaz, Anafikir'de yayınlanan yazısında, 'Günümüzün dünya ölçüsündeki baş çelişkisi ya da belirleyici çelişkisi, emperyalizm ile ezilen- mazlum halklar arasındaki çelişkidir. Emperyalizme karşı mücadele, emperyalizmin yenilgiye uğratılması bütün halkların hayati sorunlarının çözümü için olmazsa olmaz ön ve belirleyici koşuldur' değerlendirmesi son derece yerinde bir tespittir.

29 Eylül 2012

ABD Emperyalizmi ve Siyasi İslam

Haluk Başçıl

SSCB'nin dağılması, emperyalist sisteme 'Washington Konsensüsü' doğrultusunda tüm ülkelere tek tip ekonomik-sosyal politikalar dayatılmasına olanak sağladı. Dünya Bankası Baş ekonomisti, Nobel ödüllü iktisatçı Joseph Stiglitz'in: *'Serbest piyasa ideolojisi, yeni sömürü biçimleri için adeta bir bahane haline gelmişti'* dediği yoğun bir sömürü düzeni oluşturuldu. Yeni sömürü düzeni, kırsal alanlardan şehirlere göçü, işsizliği, yoksulluğu ve açlığı daha da arttırdı. Kısaca halkın yaşam koşulları daha da kötüleşmiş durumda.

Bu tablo ABD emperyalizminin Orta-Doğu'da enerji kaynakları ve yolları üzerinde yaşayan ülkelere (Müslüman halklara) yönelik askeri müdahaleleri (ülkelerin yakılıp yıkılması ve halkların katledilmesi) ile daha da ağırlaşıyor.

Orta-Doğu ülkelerinde, gelir dağılımının daha da bozulduğu, zenginler ile yoksullar arasındaki karşıtlıkların keskinleştiği ve anti Amerikan tepkilerin de yükselmeye başladığı görülüyor. Bu dönemde Orta-Doğu'da toplumsal çatışmaların seyrini değiştirecek yeni bir saldırı biçimi olan *'Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması'* projesinin yol açtığı sonuçları yaşıyoruz.

Medeniyetler Çatışması'na uygun bir şekilde, Müslüman halklar Batı'dan gelen tehdit, saldırı, hakaret ve aşağılamalara maruz bırakılıyorlar. Bu saldırı Müslüman halkların büyük bir çoğunluğunda Müslüman kimliğini savunma refleksini kışkırtıyor ve besliyor. Siyasi İslam'a da uygun bir zemin yaratıyor. Müslüman kimliğinin diğer kimliklerin (milliyetçi, sol, liberal vb) önüne geç-

tiği ve Müslüman halklar arasında geniş uluslararası bir dayanışmanın geliştiği bir süreç yaşanıyor. Bu dayanışmanın Müslüman halkı aşağılayan, hakaret eden her türlü film, karikatür, yazı ve tavırla büyüdüğü, geliştiği, Siyasi İslam'a da kitle tabanı sağladığı görülüyor.

Medeniyetler Çatışması zemininin emperyalizmin bölgeye yönelik hesaplarını zora sokmayacak, hatta katkı sağlayacak şekilde kontrol altında tutulması için ABD yeni politikalar geliştiriyor.

ILIMLI İSLAMİ ÖRGÜTLERLE ELİYLE TEPKİLERİN KONTROLÜ

Müslüman halkın Batıya (Amerika-AB-İsrail Bloğuna) karşı duydukları tepkilerin kontrol altında tutulmasında ılımlı İslam'ın ayrıcalıklı bir yere sahip olduğu gittikçe açığa çıkıyor. ABD kendi politikalarına tabi her türlü İslami örgütü ılımlı İslam kategorisine alıyor, destekliyor ve iktidara taşıyor. Ülkemizde yaratılan ekonomik kriz ve siyasi istikrarsızlık üzerinden siyasi İslam'ın (tarikatlar-AKP) iktidara taşındığı bir süreci yaşadık. Tunus ve Mısır'da ise kitle hareketlerine, halk ayaklanmalarına verilen destekle (Arap Baharı!) ile Müslüman Kardeşlere iktidarın yolu açıldığını gördük. Libya'da NATO'nun askeri müdahalesiyle siyasi İslam'a devredilen iktidar, benzer bir şekilde Suriye'de kışkırtılan iç savaşla yapılmaya çalışılıyor.

İktidara taşınan siyasi İslam'ın da ABD'nin beklentilerine uygun politikalar izlediği, beklentilerini boşa çıkarmadığı söylenebilir. Nitekim ABD'de çevrilen ve Müslümanları aşağılayan son film sonrasında, ülkemizde 'tarikatlar koalisyonunun sözcüsü de olan' Başbakan Erdoğan ve Müslüman Kardeşler örgütünün önderleri: Mısır'da Cumhurbaşkanı Mursi, Tunus'ta Gannuşi, ABD yanlısı Körfez ülkelerinin kral, emir ve şeyhleri halklarına ve tüm Müslümanlara itidal çağırısı yaptılar. Tepkilerin büyümesini engellediler. Batı'ya/ABD'ye yönelik tepkilerin kontrol altında tutulması işlevini yerine getirdiler.

RADİKAL İSLAMİ ÖRGÜTLERİN ETKİNLİKLERİNİN SINIRLANDIRILMASI VE TEPKİLERİN KONTROLÜ

Bush döneminde ABD'nin Orta-Doğu politikalarının en önemli sonuçlarından birisi Müslüman halkın tepkisinin radikalleşme sürecine girmesidir. Birçok ülkede ortaya çıkan Radikal İslami örgütler Müslümanlar arasında sempati ile karşılanmış, yandaş bulmuş ve kitleleri harekete geçirme olanağına kavuşmuştur. Bu ör-

gütlere yönelik olarak geliştirilen *'Teröre Karşı Küresel Savaş'* projesinin ise yeterince etkili olmadığı, hatta tam aksine tepkilerin daha da artmasına yol açtığı söylenmektedir. " *Bush yönetiminin Teröre Karşı Küresel Savaş projesiyle öfkelenmiş, radikalleşmiş, rahatsız, gergin ve aşırı heyecanlı günümüz Müslüman dünyası muhtemelen tarihinde hiç olmadığı kadar yoğun bir 'dayanışma' bilinci sergilemektedir. Böylesi bir duygusal dayanışma elbette tek bir devlet tarafından kendi amaçları doğrultusunda kullanılamaz, ama bunun kargaşaya, periyodik terör eylemlerine ve ABD'nin uluslararası düzeydeki amaçlarının önünde güçlü engellerin doğmasına yol açabileceğini de hatırlatmak gerekir"* [1]

2008 yılında, merkezi California'da bulunan ve CIA ile birlikte çalışan think-tank kuruluşu RAND Corporation'ın yaptığı *'Terörist Gruplar Nasıl Yok Olur?'* çalışmasının sonuçlarına göre: *"Ortadan kaldırılması en uzun süren gruplar dini terör gruplarıdır. ... Amaçlarına en az ulaşanlar da yine dini gruplardır... Terör gruplarının kaderini belirleyen en önemli etkenlerden biri de elbette büyüklüğüdür. ... üye sayısı 1.000'in altındaki gruplar zafere çok nadiren ulaşmaktadır.".* Bu tür dini gruplara yönelik olarak ABD'nin geliştirdiği doktrini Fuller net olarak ortaya koymaktadır: *"Aslında radikalleri fikri ve fiziksel olarak silahsızlandırma, İslam'a başvurmakla elde etmeye çalıştıkları meşruiyeti gayrimeşru kılabilme konusunda en donanımlı olanlar muhtemelen ılımlı İslamcılardır".* [2]

Türkiye, Mısır ve Tunus'ta Müslümanları aşağılayan son film ve karikatüre yönelik gösterilere katılım sınırlı kalmıştır. Libya ve Pakistan ise şimdilik istenen noktadan uzak görülmektedir. Ama yine de bu kontrol planında da iyi işlediği söylenebilir.

EMPERYALİZMİN İŞBİRLİKÇİSİ: SİYASİ İSLAM

Yirmi yıl boyunca CIA'nın Türkiye, Lübnan, Suudi Arabistan, Yemen, Afganistan ve Çin bürosunda, daha sonra da CIA'nın Ulusal İstihbarat Konseyi'nde stratejik öngörü bölümü başkan yardımcısı olarak çalışan Graham Fuller, emperyalist sistemin siyasi İslam ile (bizim bildiğimiz) ilişkisini net olarak ifade ediyor: *"Batı dünyası anti-emperyalist İslamcı hareketleri kendi amaçları doğrultusunda kullanmaktan asla sakınmamıştır. Washington, soğuk savaş döneminde, SSCB'nin Müslüman halklarını 'Sovyet gücünün yumuşak karnı' Moskova'ya karşı kullanılabilecek po-*

[1] Graham E. Fuller, *İslamsız Dünya*, 4. Basım 2012, Profil Yayıncılık, s. 159.
[2] Graham E. Fuller, *İslamsız Dünya*, 4. Basım 2012, Profil Yayıncılık, s. 316.

tansiyel bir güç olarak değerlendiriyordu. ABD yanlısı diktatörlerle sıklıkla gizli anlaşmalar yapan Washington, pek çok ülkedeki İslamcıları yerel komünist partilerle mücadele etmeye teşvik ediyordu."[3]

Siyasi İslam'a yönelik sol kesimlerde ve aydınlarda ortaya çıkan kafa karışıklıkları, yanılsamalar nedeniyle tarih bilincinin ve tarihsel hafızanın tazelenmesi açısından bazı kısa hatırlatmalar yararlı olacaktır.

- 1920'li yıllarda İngiliz Emperyalizminin Mısır krallığı ile işbirliği içinde Mısır'da demokrasi ve laiklik yolunu tıkamaya yönelik olarak Müslüman Kardeşleri yarattıklan biliniyor. ABD'nin 1950'lerin sonunda Nasır yönetimine muhalefet eden Müslüman Kardeşler örgüne para verdiği ve Nasır'ın ölümünden sonra CIA'nın Enver Sedat ile birlikte Suudi Arabistan'a sığınan Müslüman Kardeşlere mensup kişilerin topluca Mısır'a dönmelerini sağlandıkları bilinen bir gerçek.
- ABD'nin Müslüman Kardeşler ile birlikte Yemen'de Nasır yanlısı yönetimi devirdikleri de biliniyor.
- Afganistan'ın SSCB tarafından işgalinde de *"Dünya tarihi açısından en önemli olan ne? Taliban mı ya da Sovyet imparatorluğunun çöküşü mü? Bir avuç taşkın (ateşli) Müslümanlar mı, Soğuk Savaş'ın sona ermesi mi"*[4] yaklaşımıyla CİA tarafından eğitilen, ABD Başkanı R. Reagan'ın *"...ahlaki açıdan Amerika'nın Kurucu Babaları'na eşdeğer"* diye selamladığı Talibancıların hikâyesi ortada.
- Graham Fuller'in, *"...İslamcıların milliyetçilere oranla daha rahat yönetilebilir oldukları... 1960'lı yıllarda Hamas lideri Ahmet Yasin'i hapisten çıkarmış ve Yaser Arafat önderliğindeki Arap milliyetçisi FKÖ'ye karşı kullanacağı bir araç olarak İslamcı Hamas'a para aktarmış..."*[5] itirafı, İsrail'in Filistin halkının laik ve demokratik direniş örgütü FKÖ'nün kitle tabanını zayıflatmak ve uluslararası desteğini kırmak için İslami Hamas'a yaptığı yatırım da biliniyor.
- BM arananlar listesinde yer alan El-Kaide'nin Libya kolu olan Libya İslamcı Savaş Grubu (LIFG) BM GK'nın terö-

[3] Graham E. Fuller, *İslamsız Dünya*, 4. Basım 2012, Profil Yayıncılık, s. 276.

[4] Zbigniew Brzezinski, *Büyük Satranç Tahtası, Amerika'nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri*, 2005, İnkilap Kitabevi.

[5] Graham E. Fuller, *İslamsız Dünya*, 4. Basım 2012, Profil Yayıncılık, s. 283.

rist grup listesinden çıkarılarak ABD-NATO destekli iç savaşa katılımlarının sağlanması ve sonrasında da iktidarın siyasi İslam'a teslimi de biliniyor.

- Son olarak Suriye'de Suudi Arabistan, Katar ve Türkiye'nin ABD planlarına uygun olarak Afganistan, Pakistan, Libya, Tunus, Yemen, Mısır, Türkiye, Irak vb Müslüman ülkelerden gelen El-Kaide'ci katillere maddi, lojistik ve askeri destek verdikleri de biliniyor.

Siyasi İslam'ın bir diğer parçasını oluşturan Hizbullah ve Hamas gibi Lübnan ve Filistinli örgütler, yurtsever bir politik hatta sömürgeci Siyonistlerle karşı karşıya gelip savaştığında Washington onları hemen düşman örgütler kategorisine koymuştur.

Afganistan'ın ABD tarafından işgaline karşı, yakın zamana kadar ABD'nin stratejisinin yararlı bir enstrümanı durumunda olan Taliban'ın direnişi örgütlemesi, ABD/NATO birliklerini zora sokmasıyla birlikte direnişçi mücahitlikten bir anda terör örgütü statüsüne sokulmuştur.

DEĞERLENDİRME

Ünlü ABD'li stratejist Brzezinski, 1997 yılında yazdığı *Büyük Satranç Tahtası, Amerika'nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri* kitabında: "... Türkiye halen kimliğini tanımlama sürecindedir. Üç ayrı yöne çekilmektedir. Modernistler bir Avrupa devleti olduğunu görmek istemektedirler... İslamcılar Orta-Doğu'ya ve Müslüman bir topluma yönelmektedirler... Milliyetçiler Türkî halklara yani doğuya bakmaktadırlar... Bunların her biri stratejik olarak farklı eksene sahiptir," demekte ve aralarındaki uyuşmazlıklara, iktidar mücadelelerine dikkat çekmektedir. Bu güçlerin birbirine karşı yürüttükleri iktidar mücadelesinde, ABD Modernistlere (Kemalistlere, "Sol"a) ve Milliyetçilere (MHP - ülkücü çevrelere) karşı İslamcılara destek sağlayarak onların iktidara gelmesine büyük katkı sağlamıştır. Ülkenin ılımlı İslami bir devlet yapısına dönüştürülmesine ve toplumun İslamlaştırılmasına büyük destek vermiştir.

Orta-Doğu ve Arap dünyasını yakından izleyen, siyaset bilimci Samir Amin, 2008 yılında yazdığı makalede, günümüzde bölge ülkelerinde geleneksel siyasi yapıların 3 farklı ideolojik eksende birbiri ile çatışma halinde olduğunu belirtiyor. Bunları da milliyetçi geçmişi savunan çevreler (geçmişin mirasına sahip çıkan yozlaşmış ve rüşvetçi ulusal-popülist bürokratik kesimler), siyasal İslamı savunan çevreler ve liberal ekonomi yönetimi ile

uyumlu, demokratik talepler etrafında öne çıkmaya çalışan çevreler olarak tanımlıyor. Bu "üç eğilimin" de, emperyalist sistemin ve onunla bütünleşmiş egemen sınıfların çıkarlarını savunduğunu, emekçi halkın, ülkenin çıkarlarının karşısında olduklarını söylüyor. İktidara 'muhalefet eden' bu siyasi yapılar arasındaki çatışmalara Sol'un müdahil olmaması gerektiğini belirtiyor. Otoriter rejimden kurtulmak için siyasi İslam ile ittifak yapmaktan, ya da siyasi İslam'a -yani daha kötü bir gidişata- karşı iktidarı tercih etmekten, ittifaka girmekten kaçınması gerektiğinin altını çiziyor.[6]

ABD desteğiyle iktidara gelen siyasi İslam bir önceki iktidarlara göre içerde emperyalizmin neo-liberal sömürü metotlarını toplumsal huzursuzluklara pek fazla yol açmaksızın uygulayabiliyorlar. Dışarıda da emperyalist politikalara destek oluyorlar. Fuller, "... demokratik süreçler altında Müslüman ülkelerinin büyük çoğunluğundaki ilk seçimlerinde İslamcı partilerin meşru biçimde seçilebilecekleri... İslamcıların halka verdikleri sözleri yerine getiremedikleri veya halkın beklentilerini karşılayamadıkları takdirde bir yıl gibi bir süre içerisinde gözden düşeceklerdir. Yani boş anti-emperyalist söylemleri bırakıp acil ekonomik ve sosyal sorunları ele almak zorunda olacaklardır"[7] yaklaşımı siyasi İslam'ın düşeceği konumu ortaya koyuyor. Bunu en iyi örneklerinden birisi AKP'dir. Emperyalist sistemin taleplerine uygun iç (ekonomik/sosyal politikaları) ve dış politikaları (Örnek: Libya ve Suriye) toplumsal tepkiyi asgaride tutmaya çalışarak uygulamaktadır.

Radikal İslami örgütler ise yaptıkları terör eylemleri ile ABD'ye rahatsızlık veriyor gibi görünseler de, sonuçları itibariyle eylemleri emperyalizmin iç ve dış politikalarına meşruiyet kazandırıyor. Bunun en tipik örneği CIA'nın Sovyetlere karşı planını hayata geçirenlerden biri olan Bin Ladin'in kurduğu El Kaide terör örgütüdür. El-Kaide örgütünün 11 Eylül'de ABD'de yaptığı (ya da yaptırıldı) bir dizi terör saldırısı sonrasında ABD emperyalizmi Avrasya stratejisini hayata geçirme doğrultusunda önce Afganistan, sonra da Irak'ı işgal etmiştir.

El Kaide'nin İspanya'da 2004'te 191 kişinin ölümüne 1800'ünün yaralanmasına ve İngiltere'de, 2005'te 52 kişinin ölümüne 700'ünün de yaralanmasına neden olan bombalı eylemleri Batı'da da farklı gelişmelere yol açar: *"Avrupalılarda İslam'a*

---

6 Samir Amin, Mettre en déroute l'islam politique et l'impérialisme, deux objectifs stratégiques indissociables, http://www.gabrielperi.fr/Mettre-en-deroute-l-islam

7 Graham E. Fuller, *İslamsız Dünya*, 4. Basım 2012, Profil Yayıncılık, s. 323.

karşı daha derin korkuların canlanması (BN, aynızamanda Hıristiyan kimliğin de kışkırtılması) *için Avrupalı-Müslümanların içinde bulundukları birkaç ufak şiddet eylemi yeterlidir- bu da karşılık olarak göçmenlerin Müslüman kimliklerini güçlendirmektedir."*[8] Görüldüğü kadarıyla 'Medeniyetler Çatışması' için dini kimliklerin birbirini beslemesinin ortamı da sağlanıyor. Hükümetlere, 'terör, güvenlik, düzen' vb lafazanlıklarıyla baskıcı yasalar çıkarmalarına meşru zemin de oluşturuluyor.

Sonuçta ister ılımlı isterse 'radikal' İslam kategorisinde olsun siyasi İslam'ın sisteme alternatif bir potansiyel içermediği, ülke içinde yıllardır hâkimiyetini sürdüren veya yeni ortaya çıkan ayrıcalıklı sınıfların çıkarlarını savunduğunu, dolayısıyla da kapitalist-emperyalist politikalara muhalif olmadıkları ayan beyan ortadadır. Kısacası ABD emperyalizmi ılımlı ve 'radikal' İslam ile ilişkisinde 'kazan kazan' durumundadır.

Elbet, mevcut bu durum hep böyle sürmeyecek!...

Kapitalizmin içine girdiği ekonomik kriz ve bunun ülkelere yansımaları her türlü etnik ve dini kimlikçiliğin gerilemesine ortam hazırlamaktadır. Dünyada yeni dinamiklerin etkin olmaya başlaması ve sınıfsal içerikli kitle hareketlerinin boy göstermeye başlaması önümüzdeki döneme umutla bakmamızı sağlamaktadır. Yeter ki devrimciler-sosyalistler üzerlerine düşen sorumluluğu lakıyla yerine getirsinler!

11 Ekim 2012

[8] Graham E. Fuller, *İslamsız Dünya*, 4. Basım 2012, Profil Yayıncılık, s. 210.

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi ve Emperyalizm

Haluk Başçıl

I. Ulusal Kurtuluş Örneği Olarak ANC

Bundan yüz yıl evvel, 8 Ocak 1912'de, Güney Afrika'daki beyaz azınlığın ırkçı ve sömürgeci iktidarına karşı Afrika halklarının özgürlük, bağımsızlık ve demokrasi için ANC (Afrika Ulusal Kongresi) bir mücadele örgütü olarak kurulur.

8 Ocak 2012 tarihinde Afrika Ulusal Kongresi'nin (ANC) 100. kuruluş yılı kutlandı.

Irkçı faşist rejime karşı ANC'nin yürüttüğü özgürlük, eşitlik ve demokrasi mücadelesinde başta hayatların kaybeden tüm Güney Afrikalı devrimcileri ve Afrika halklarının mücadelesini saygı ile anıyorum. Güney Afrika halklarının kurtuluş mücadelesi, eşitlik ve özgürlük ve demokrasi özlemi duyan ve bu doğrultuda mücadele veren başka halklar için de önemli bir örnek oluşturuyor. 1994'ten beri 18 yıldır iktidarda olan ve önemli eleştirilerle karşılaşan ANC'nin başarı ve başarısızlıkları aynı zamanda bu özlemi duyan tüm halklar için önemli dersler içeriyor.

ANC'nin Mücadelesi ve Tarihsel Arka Plan

Güney Afrika halkının özgürlük mücadelesinin uzun bir geçmişi vardır. Bu mücadele, Afrikalıların ellerinde mızraklarla Boers (Hollanda asıllı Afrikalılar) ve İngiliz sömürgecilere karşı savaştıkları günlere kadar gider.

Kuruluşundan iktidara geldiği seksen yıllık sürede ANC, özgürlük mücadelesi etrafına milyonlarca kişiyi topladı. Güney Af-

rika halkları kendi topraklarını yüksek fiyatta kiralamaya ya da bu topraklar üzerinde düşük ücretle çalışmaya, bu topraklarda dopas (zorunlu pasaport) taşımaya, kendilerine dayatılan Bantu eğitimine[1], 'gettolarda' yaşamaya karşı aralıksız mücadele ettiler.

Güney Afrika halklarının uzun ve zorlu özgürlük, eşitlik ve adalet mücadelesinde ANC'nin rolü büyüktür. Güney Afrika halklarının bu gün içinde bulundukları konum ANC'nin kendi ideolojik ve politik yaklaşımının yanı sıra dünya konjonktürü ile de yakından ilgilidir. Bu iki temel etkeni ıskalamadan mücadele tarihine kısa göz atış, bugünü anlamamıza katkı sağlayacaktır.

1. Afrika Krallıklarının Yenilgi Dönemi 1860-1900

Hollanda'dan beyaz yerleşimciler 1652 yılında Güney Afrika'da gelir. Topraklar ve hayvanlar için yerli halk ile savaşa girişirler. Afrika krallıkları sürekli olarak topraklarını ve hayvanlarını kaybetse de yaklaşık 200 yıl bağımsızlıklarını sürdürürler.

Ancak 1860'larda İngiltere büyük ve güçlü ordusuyla Güney Afrika'yı egemenliği altına almak için yerli halka karşı acımasız bir savaş yürüttür. Güney Afrika halklarının İngiliz sömürgecilerine karşı yaklaşık 100 yıl karşı koysalar da 1878 yılında yenilirler.

Daha sonra İngiltere ile önceki sömürgeci ve ırkçı Boerler (Hollanda kökenli beyazlar) arasındaki kanlı savaşlar, 1902 senesinde İngilizlerin kesin galibiyeti ile sonlanır. İki İngiltere denetimi altındaki sömürge topraklarına Boerleri'de katarak dört devletten müteşekkil bir federasyon haline getirir. Daha sonra Güney Afrika'yı iç işlerinde bağımsız bir sömürge konumuna sokar.

2. ANC Kuruluşu - 8 Ocak 1912

1911 yılında, Pixley Ka Isaka Seme "Bugün içinde yaşadığımız tüm olumsuzlukların nedeni aramızda yaşadığımız kıskançlıklar, bölünmelerdir," diyerek Afrikalıları, geçmişte yaşanan olumsuzlukları, aralarındaki farklılıkları bir yana bırakarak ulusal bir birlik kurmaya çağırır.

[1] Siyah ve melez Afrika toplumunun, Güney Afrika'nın kontrolünü sağlamaya yönelik 1953 yılında çıkarılan eğitim yasasının temel amacı, siyah ve melez Afrikalıların toplumda açgözlü pozisyonlara talip onlara yol açacak bir eğitim almasını önlemek, vasıfsız iş gücü oluşturarak beyazların refahını sağlamayı gözeten bir eğitimdi.

8 Ocak 1912 günü, şefler, çeşitli örgütlerin ve kilisenin temsilcileri Bloemfontein'da bir araya gelerek tüm Afrikalıların birlikte hak ve özgürlüklerini savunmak üzere Afrika Ulusal Kongresi'ni kurarlar.

Yeraltında altın, elmas ve değerli maden yataklarında, yer üstündeki çiftliklerde çalışacak insanlara ihtiyaç duyan beyazlar ucuz iş gücü temin etmek için Afrika halklarını topraklarından koparak çalışmak zorunda bırakacak şekilde toprak ve vergi yasaları çıkarırlar. Yerli halkın çıkarılan Arazi Kanunu ile kendilerine ayrılan verimsiz toprakların dışındaki yerlerde toprak satın almaları, kiralamaları veya kullanmalarını engellendiği bir dönemde ANC kurulur.

3. Ücretli İş (Karın Tokluğuna Çalışma)

Topraklarından koparılan insanlar beyazlara ait madenlerde ve çiftliklerde çalışmak zorunda kalır. Yerli halkın çiftliklerde veya madenlerde çalışma kurallarını düzenleyen, çalıştıkları yerleri terk etmelerini veya yer değiştirmelerini engelleyen, her türlü hareketlerini sıkı kurallara bağlayan yasalar çıkarılır.

1919 yılında, ANC Transvaal bölgesinde yaşayan insanların bir yerden bir başka yere geçişini izne bağlayan düzenlemeye (dopas: üzerlerinde pasaport taşınma zorunluluğuna) karşı mücadeleye girişir. 1920 yılında madencilerin grevine destek verir. ANC bu dönemde izlediği politikaların ürkek ve yetersiz olduğunu dolayısıyla etkin olamadığını söyler.

Bu dönemde sosyalist örgütler de siyah işçiler arasında örgütleme çalışması yürütürler ve 1921 yılında bir araya gelerek Afrika Komünist Partisi'ni kurarlar. Komünist Partisi Güney Afrika'da ırkçı olmayan ilk siyasi örgüt olarak ortaya çıkar.

1927 yılında ANC Başkanlığına JT Gumede seçilir ve iktidarın ırkçı politikalarına karşı daha aktif bir mücadelede yürütmeye çalışır. Bu doğrultuda komünistlerin desteğini almak ve onlarla işbirliğini geliştirmek için yoğun çaba harcar. Bu politika kendisine pahalıya mal olur ve 1930 yılında yapılan seçimde ANC yönetimine bile seçilemez. ANC muhafazakâr liderlik altında yeniden etkin bir politika yürütemez hale gelir.

4. ANC Yeni Dönem Kazanımları - 1940

1940'larda İkinci Paylaşım Savaşı döneminde çok daha fazla insanı yeni fabrikalarda çalışması için şehirlere taşınır. İnsanların üzerindeki yoğun baskı ve yıldırma politikalarının daha da ağır-

laşması ve Afrika'da gelişen milliyetçi akımlar ANC içinde de güç kazanmaya başlar. Bu gelişmeler ANC'yi daha aktif bir politikaya yöneltir.

1944 yılında, ANC Gençlik Birliği kurulur. Gençlik Birliği'nin genç liderleri - Nelson Mandela, Walter Sisulu ve Oliver Tambo vd - Afrikalıların sadece kendi öz güçleriyle özgürlüklerine kavuşacakları doğrultusundaki Afrika milliyetçiliği fikrini savunurlar.

Gençlerin oluşturduğu Gençlik Birliği örgütü radikal söylemleri ile halk arasında güçlü destek bulur. Bu dönemde Gençlik Birliği grevler, boykotlar ve meydan okuma çağrıları temelinde eylemler yürütür. Bu eylemler daha sonra ANC tarafından geliştirilerek 1950'lerin sivil itaatsizlik kampanyalarının temelini oluşturur.

İkinci Paylaşım Savaşı sonrasında insanlar sendikalarda, gecekondularda örgütlenmeye başlar. Artan ırkçılı saldırılar siyah, melez ve Hint kökenli afrikalıların örgütlerini birbirine yaklaştırır. Farklı örgütler arasındaki bir işbirliği, 1947 yılında, ANC ve Hintli Afrikalılar Meclisi ortak bir kampanya yürütmek için eylem birliği ile sonuçlanır.

5. Kitle Hareketinin Doğuşu - 1950

Irkçı iktidarın Afrika halklarını etnik yapılar temelinde onları gruplandırarak bölen, aşağılayan uygulamalara: Grup Alanları Yasası ve Bantu Eğitim Yasası, Kayıt Yasası, zorla taşınma yasası gibi düzenlemelerle karşı yürütülen sivil itaatsizlik kampanyası kitle hareketlerinin de başlangıcını oluşturur.

ANC önderliğinde kırsal alanlarda kadınların pasaport taşıma zorunluluğuna, zorunlu göçe ve Bantu Yetkililer Yasası'na vb. ırkçı uygulamalara karşı halk direnişe geçirir.

Sivil itaatsizlik kampanyasının başarısı yeni mücadele kampanyalarını teşvik eder. Hükümet sivil itaatsizlik kampanyalarını durdurmak ve oluşturulan örgütlenmeleri dağıtmaya yönelik için yeni yasalar çıkarır. Tüm baskıcı uygulamalara rağmen bu kampanyalar önemli kazanımlara yol açar.

Siyah ve beyazlar bu dönemde adalet ve demokrasi mücadelesi için birlikte hareket ederler. SACPO renklilerin ve COD (Demokratlar Kongresi) gibi beyazların oluşturduğu yeni örgütlenmeler ortaya çıkar. Daha sonraki süreçte bu örgütler, Sendikalar Meclisi (SACTU) ve ANC bir araya gelerek Birlik Konseyi'ni oluşturulur. Birlik Konseyi "Nasıl Bir Güney Afrika İstiyoruz" düşüncesi doğrultusunda tüm Güney Afrika insanlarını kapsaya-

cak Halk Meclisi'ni kurmak için bir konferans düzenler. Birlik Konseyi, ANC'nin anti ırkçı politikaları seslendirmede önemli bir işlev görür. Güney Afrika'nın bu topraklar üzerinde yaşayan herkesin olması gerektiği Özgürlük Sözleşmesi'nde yer aldı.

Özgürlük Sözleşmesi

1955 yılında yapılan Halk Kongresi (CDP) yönelik olarak 1953 yılından itibaren hazırlıklarına girişilen Özgürlük Sözleşmesi, Güney Afrika Demokratik Devrimi'nin inşa sürecinin bir parçası olarak görülür. ANC'nin reklerinde Nehru sitili şapkalara kadar iyi düşünülmüş bu çalışmaya binlerce devrimci katılır. Bu mücadeleye katılan devrimciler insanların kalplerine, gözlerine ve akıllarına hitap ederler.

Dört örgütün aktif olarak katıldığı bu çalışmada devrimciler ülkenin dört bir yanında özgürlük mücadelesini daha da yükseltmek ve demokratik devrim için halkın taleplerini toplarlar. Küçük kâğıtlar üzerinde yazıya dökülmüş olan talepler başta: 'Toprakların, topraksız insanlara verilmesi', 'siyah halkın ikamet ve serbestçe dolaşım hakkını', 'iş ve can güvenliği' 'ırk ve milliyet ayrımı olmaksızın serbest ve zorunlu eğitimi', 'asgari ücret ve çalışma saatlerinin kısaltılması' daha pek çok şeyi içerir.2 Konferansa katılan delegelerden toprakların işleyenlere göre paylaştırılması, barınma, iş, güvenlik, özgür ve eşit eğitim mücadelesinde öne çıkmaları için çağrı yapılır. Daha sonra bu talepler Haziran 1955 Kliptown 26 Halk Kongresi'nde kabul edilen Özgürlük Şartı'nın da temelini oluşturur.

26 Haziran 1955'te Kliptow'da toplanan Güney Afrika Halk Kongresi'ne Afrika Ulusal Birliği (AUB), Güney Afrika Birliği, Güney Afrika Siyah Halk Örgütü, (Siyahların bağımsızlık mücadelesini destekleyen beyazların kurduğu) Demokratlar Birliği'nden 2888 (siyah, melez, kızıl derili ve az sayıda beyaz) delege katılır.[3] Afrika Ulusal Kongresi liderlerinin halktan gelen talepleri birleştirerek bir belge haline getirdiği talepler manzumesi delegelere yüksek sesle İngilizce, Sesota'ca ve Xhosa'ca olarak okunur. Delegeler her bir manzumeler bölümünü 'Afrika' ve 'Mayibuye' diye haykırışlarıyla onaylar.[4] Özgürlük Sözleşmesinin ırkçı iktidara karşı meydan okuyan talebi şuydu: 'Zenginlikler Halkın Olacak!' ve 'Yöneten Halk Olacaktır!'

---

[2] Ismail Vadi, The Congress of the People and Freedom Charter Campaing, Walter Sisulu'nun önsözü, www. Sahistory.org.

[3] NM, A Long Walk to Freedom: The Autobiography of NM.

[4] İsmail Vadi, The Congress of the People and Freedom Charter Campaing.

Özgürlük Sözleşmesi,

- Halk yönetimi kurulacaktır
- Bütün halklar eşit olacaktır
- Ülke zenginliği halkın olacaktır
- Toprak işleyenin olacaktır
- Kanun karşısında herkes eşit olacaktır!
- Herkes insan haklarından eşit olarak yararlanacaktır
- İş olacak, güvenlik olacaktır!

başlıklarını içeriyordu.

Özgürlük Sözleşmesi iki temel üzerinde yükselir. Birisi emperyalist sömürüye ve egemen sınıflara karşı tüm halk kesimlerinin birlikteliğinin sağlanması, diğeri de demokrasi mücadelesinin bir parçası olarak demokratik değerler temelinde bir ulusun yaratılmasıdır.

Özgürlük Sözleşmesi basit bir talepler manzumesi değildi. Ulusal bilinç oluşturulması doğrultusunda gerçek bir devrimci içeriğin yanı sıra güçlü bir demokrasi anlayışını ortaya koyuyordu. Özgürlük Sözleşmesi'nin geniş bir toplumsal katılımın sağlandığı bir çalışma olması ve içeriyle de Güney Afrika halkının mücadelesinde tarihi r önemi vardır.[5]

Eleştiriler

Ulusal kurtuluş mücadelesinde yer alan ancak Kongreye katılan 4 örgütün dışındaki siyasi yapılar 'Özgürlük Sözleşmesi'ne mesafeli durur. Ayrıca ANC içinde herkes ANC'nin ırkçılık karşıtı politikalarını benimsemez. ANC içindeki küçük bir azınlığı oluşturan afrikanistler Özgürlük Şartı'nda yer alan bazı maddelere karşı çıkar. ANC'nin beyazlar ve Hintliler ile artan işbirliği itiraz ederek, onları yabancı olarak görürler. Ayrıca komünizmi de güvenilmez bir ideoloji olarak kabul ederler.

Kongreye katılmayan Pan-Afrikanist'ler ANC'yi beyaz sömürgecilere çok fazla taviz vermekle eleştirir ve Güney Afrika'nın 'herkese, beyazlara ve siyahlara' ait olduğu yaklaşımına şiddetle karşı çıkar. 'Afrika Afrikalılarındır' yaklaşımını savunur. Marksist hareketlerden bazıları da toprak mülkiyetinin topraksız Afrikalılara paylaştırılmasına karşı çıkar, bunun yerine toprak mülkiyetinin kaldırılmasını savunur. Bir kısım örgütlerde Özgürlük Bildirisi'ndeki merkezi yaklaşımını doğru bulmadıklarını belirtirler.

[5] African National Congress, brief history of the African National Congress http://www.anc.org.za/show.php?id=206.

Tüm bu farklı yaklaşımlara rağmen ulusal kurtuluş mücadelesinde yer alan siyasi yapılanmalar ırkçı, sömürgeci sistemin sadece bir siyasi sistem olmayıp aynı zamanda ekonomik bir sitem de olduğu konusunda hem fikirdir.

Özgürlük Sözleşmesi tüm baskı dönemleri boyunca illegaliteye çekilen devrimciler arasında elden ele dolaştı. Devrimciler ve Afrika halkının hiç eksilmeyen umudunun ve direnişinin esin kaynağı olur.

Hükümet Özgürlük Sözleşmesi'nin komünist bir belge olarak ilan eder. Komünizm 1950 yılında hükümet tarafından yasaklanmış olduğundan Kongre'ye katılan örgütlerin önde gelen 156 lideri tutuklanır. 'Devlete isyan' suçundan yargılanırlar. Mandela mahkemede yaptığı savunmada:

> Savcılık, ANC'nin ve Komünist Partisi'nin aynı amaç ve eylem içinde olmakla suçluyor. Ben bu konuda politik yaklaşımımı ifade etmek istiyorum.
>
> Bu kovuşturmada benim ANC içine Marksizm tanıtmaya çalıştığını ispatlamak için sunduğu bazı metin parçaları duydulan endişelerin ifadesidir. ANC ile ilgili olarak yapılan bu iddialar tamamen yanlıştır. Bunlar da yeni bir argüman değildir. Zaten burada vatana ihanet davası çürütüldü. Ama bahardan beri, burada bir yandan de ANC'nin Komünist Partisi, diğer yandan da Umkonto Partisi ile arasındaki ilişkiler üzerinden suçlamalarda bulunuluyor. ANC'nin doktrini ve her zaman bir Afrika milliyetçilik olmuştur. (....) Gelmiş geçmiş en önemli siyasi belge, ANC'nin kabul ettiği Özgürlüğü Şartı hiçbir zaman sosyalist bir devlet manifestosu olmamıştır. Özgürlük Sözleşmesi toprakların kamulaştırmasını değil yeniden dağıtımına çağrı yapar. (..), Özgürlük Şartı'na göre kamulaştırma özel şirketler dayalı bir ekonomide uygun olacaktır. Özgürlük Şartı bütün sınıflara, burjuva sınıfı dahil olmak üzere tüm sınıflara yeni bir perspektif sunar. ANC tarihinde hiçbir zaman ülkenin ekonomik yapısında devrimci bir değişiklik savunmamıştır. Bildiğim kadarıyla hiçbir zaman kapitalist toplum asla kınamadı' görüşlerini dile getirir.

Bu tutuklama operasyonlarıyla birlikte, Afrika Ulusal Birliği ve Demokratlar Birliği örgütleri kapatılır. Tutuklanan liderlerin serbest bırakılmaları, zindandan çıkarılması için yapılan yasal eylemler acımasızca bastırılır. Yargılananlar dört yılı aşan sorgulamadan sonra suçsuz görülerek serbest bırakılır.

6. Silahlı Mücadele Başlıyor - 1960

1960 yılında pasaport taşımadan yer değiştirme kampanyaları ANC ve PAC tarafından birlikte yürütülür. PAC kampanyasına 21 Mart'ta başlar. İnsanları pasaportlarını evlerinde bırakarak tutuklanmak için polis karakollarının önünde toplamaya çağırır. İnsanlar birçok yerde kitleler halinde eyleme katılır. Sharpeville'de polis silahsız barışçı kalabalığın üzerine ateş açar. Polisin saldırısında 69 kişiyi ölür, 186 kişi de yaralanır. Sharpeville'deki barışçıl göstericilerin katliamı son barışçıl protesto olur. Sharpeville katliamdan on gün sonra, 30 Mart 1960 günü, hükümet, ANC ve PAC'ı yasaklar. Olağanüstü hal ilan eder ve binlerce ANC ve PAC eylemcisi tutuklanır.

Barışçıl göstericilerin öldürülmeleri, eylemlerin şiddetle bastırılması ve ANC'nin yasaklanması ırkçı rejimin yalnızca barışçıl gösterilerle değiştirilemeyeceği düşüncesini doğurur. ANC Morogoro konferansında topyekûn mücadele çağrısında bulunur. Düşmanı yenmek için silahlı mücadele ve kitle eylemlerinin birlikte kullanan politik hat benimsenir. Silahlı mücadeleye başlamak ve kitle eylemlerini yürütmek için ANC ülkedeki illegal örgütlenmeye ağırlık verir. Yasa dışı ilan edilen ANC illegaliteye geçerek buna uygun örgütlenmelere yönelir. 1961 yılında Güney Afrika hükümetine karşı silahlı mücadeleyi başlatır. Umkhonto Biz Sizwe "iktidara karşıda halkımızı korumak, geleceğimizi ve özgürlüğümüzü elde etmek amacıyla her türlü mücadele aracını kullanmaya uygun örgütlenmeler oluşturmaya gittiklerini" söyleyerek içine girdikleri yeni dönemi işaret eder. ANC'nin yasaklanmasıyla birlikte bazı ANC liderleri Oliver Tambo ve Joe Slovo tutuklanmamak için ülke dışına çıkmak durumunda kalırken diğerler ANC üyeleri de askeri eğitimlere başlar.

Tüm bunların yanı sıra, tüm dünyada ırkçı rejime karşı muhalefetin yükseltilmesi ve ANC ile de dayanışmaya dönük kampanyalar oluşturulur. Oluşturulan politika silahlı mücadele, kitle eylemleri, güçlü bir illegal örgütlenme ve uluslararası desteği içerecek şekilde dört ayak üzerinde yükseltilir.

7. İşçiler ve Öğrenciler Savaşabilirsiniz - 1970

1960'lardaki yoğun baskı ortamında özgürlük hareketinin yasaklanması halkın direniş mücadelesini zayıflatır. Irkçı sistem kendisini daha da güçlü kılarak Afrika halkları üzerindeki kontrol mekanizmalarını daha yaygınlaştırıp yetkinleştirir. Ancak tüm bu uygulamalar, yarattılan 'sükûnet ortamı', insanların mücadele

azınini ortadan kaldıramaz. 1970'lerde Mozambik ve Angola'nın bağımsızlıklarını kazanmaları Güney Afrika halklarının ulusal bilinci arttırır ve ırkçı rejimin iktidarını da sarsar. İşçilerin ve öğrencilerin ırkçı rejime karşı mücadeleyi yeniden yükseltmelerinde olumlu rol oynar.

1970 ekonomik krizi ile birlikte gelen aşırı fiyat artışları düşük ücretle çalışan işçi ve öğrencilerin yaşamlarını daha da çekilmez hale getirir. Kendiliğinden işçi grevleri ortaya çıkar. İşçiler daha yüksek ücret talebiyle grevlere giderler. 1973 yılında Durban'da başlayan grev daha sonra ülkenin diğer bölgelerine yayılır.

Öğrencilerin Bantu Eğitimi'ne karşı tepkileri ve öfkeleri Haziran 1976 patlar. On binlerce lise öğrencisi sokaklara dökülür. Polis, yürüyüşe geçen öğrencilerin üzerine ateş açarak en az üç öğrenciyi öldürür. Bu olay eylemlerin ülkenin her tarafına yayılmasına ve ayaklanmalara yol açar. Çıkan olaylar sonunda binden fazla kişi polis tarafından öldürülür.

8. Halk İktidarı İçin Savaş - 1980

Ulusal kurtuluş mücadelesi 1980'lerde kasabalarda ortaya çıkan genç militanlardan oluşan yeni kuşak tarafından tekrar canlandırılır. Bu yeni kuşak devrimci gençlik bir önceki kuşağa göre daha sabırsız daha atak ve daha radikal özellikler gösterir. Militanlıkları ve korkusuzluklarıyla anne ve babaları kadar egemenleri de şaşırtır. Ellerindeki Özgürlük Sözleşmesi ile ırkçı rejime karşı mücadele eden bu gençler, hızla sokakları doldurur 'Ne kurşunlar ne de göz yaşartıcı gazlar bizi durdurabilir' diye haykırır. Yapılan her katliam öfkelerini daha da arttırır, devrimci arkadaşlarını sloganlar eşliğinde toprağa verir ve sonra yeniden sokaklara dönerler.

Irkçı rejime karşı Güney Afrika halklarının mücadelesinin tekrar yükselmesi dünya kamuoyunu da hareketlendirir. Güney Afrikalı şirketlerin ürünleri boykot edilir ve Güney Afrika devletinin diğer ülkelerle ilişkileri sınırlanır ya da kesintiye uğrar.

Güney Afrika'da tüm şehirlerindeki şubeleriyle birlikte dönemin en büyük kitle örgütlerinden birisi olan Güney Afrika Öğrenci Kongresi (COSAS) üyeleri, Güney Afrika İşçi Sendikaları Kongresi'ne (COSATU) bağlı işçiler, işyerlerinde ve yaşadıkları yerleşim alanlarında mücadeleyi yükseltirler. Öğrenci, gençlik, kadın örgütleri ve işçi sendikaları gibi toplumsal örgütlenmelerin tüm ülke sathındaki hareketlilikleri ANC'nin kitle hareketlerini de yeniden canlandırır. İnsanlar bulundukları yerleşim alanla-

rında, iş yerinde ve okullarda kontrolü ele almaya başlar. Tüm yaşam alanları siyasi mücadele alanları haline gelir ve siyasi iktidar talebi öne çıkar.

Irkçı iktidar halkın mücadelesini bastırma stratejinde değişiklere gitmek zorunda kalır. Rejim ilk kez sistemde reformlan gündeme getirir. Reformla birlikte baskı aygıtları bir bütün olarak devreye sokulur. Reformlar ile Afrika halklarının güvenini kazanılmaya çalışılır.

1985 yılında, ANC gecekondu bölgelerinde yer alan ve orada yaşayan toplumu yönetmekte aciz kalan yerel siyah toplum yönetim merkezlerinin yıkılması için insanlara çağrı yapar. Buralardaki yerel belediye meclisi ve polisler istifaya çağırır. Belediye binaları ve işbirlikçilerin evleri saldırıya uğrar. Halk çökertilen idari sistemin yerine kendi ihtiyaçlarına uygun olarak sokak komiteleri ve halk mahkemeleri gibi kendi demokratik yapılarını oluşturulur. 1985 ve 1986 yılında kitlesel ayaklanma atmosferi içinde ülke çapında birçok şehirde ve kırsal alanda halk kontrolü ele almaya başlar. Kitle mücadeleleri ile silahlı mücadele birbirlerini karşılıklı olarak güçlendirir. 1984 yılı sonunda toplu yaşam alanlarını terk etmek zorunda kalan işbirlikçilerle birlikte polisin kontrolü yeniden ele geçirme çabalarına gençler taş ve molotof kokteyleri ile karşı koyar.

Halkın direnişi arttıkça iktidar daha da saldırgan hale gelir. 1985 yılının Temmuz'unda iktidar ülkenin birçok bölgesinde sıkıyönetim ilan eder. 6 Ay süren sıkıyönetimin başarısızlığı karşısında 1990 yılına kadar sürecek olan acil durum ilan edilir. Devlet Güvenlik Kurulu, ordu ve devletin diğer baskı yapıları en önemli kararların alınmasında hükümeti kontrolleri altına alırlar.

1987 yılında 300 bin maden işçisi grevinin yanı sıra ülke tarihinde ilk defa çok sayıda grevler ortaya çıkar. Halkın yükselen ve giderek siyasallaşan mücadelesi engellenemez bir noktaya doğru ilerler.

9. Neo-liberal Dönem ve ANC'nin Yasallaşması

Geniş halk kitleleri katliamlara ve kitlesel tutuklamalara, yasaklamalara rağmen, bir meydan okuma havası içinde ANC ve SACP bayrakları, afişleriyle şehir sokaklarını doldururlar. Halk ANC'nin yasallığını ilan eder. Şubat 1990'da, ırkçı rejim ANC ve diğer siyasi yapıların yasallığını kabul etmek zorunda kalır. Barışçıl bir şekilde müzakere yoluyla Güney Afrika'nın sorunlarını çözmeye hazır olduğunu ilk kez kamuoyu önünde dile getirir.

II. Nelson Mandela'nın Serbest Bırakılması

Irkçı iktidar, ANC (Afrika Ulusal Kongresi) ile gayri resmi görüşmelere 1987 yılında başlar. Bu görüşmelerde N. Mandele'nın serbest bırakılması gündeme gelir. N. Mandela özgürlüğüne ilişkin olarak getirilen hiçbir koşulu kabul etmez. Güney Afrika halkının özgürlüğü sağlanmadan kendisinin özgürlüğünün hiçbir anlamı olmadığını açıklar. Gizli görüşmeler sürerken 71 yaşındaki Nelson Mandela, Ocak 1990 hapishaneden dışarıya kısa bir mektup yazar. ANC'nin yıllardır söyledikleri kısa ve net bir şekilde hatırlatır: 'Madenlerin, bankaların ve tekel endüstrilerinin ulusallaştırılması ANC'nin politikasıdır ve bu anlamdaki görüşlerimizde bir değişiklik ya da düzenlemeye gidilmesi düşünülemez. Siyahların ekonomik bakımdan yetkilendirilmesi bizim tam olarak desteklediğimiz ve teşvik ettiğimiz bir hedeftir, ancak bizim durumumuzda ekonominin belli sektörlerinin devletin kontrolü altında bulunması kaçınılmazdır'.[6]

Böylelikle Mandela ANC'nin Özgürlük Sözleşmesi'ne atıfta bulunur. Afrika halklarının baskı altında tutularak sağlanan haksız kazançlar, zenginlikler üzerinde hak iddia etmeden ve bunların yoksullaştırılmış Afrika halkına adil olarak geri verilmeden özgürlüğe ulaşılamayacağını hatırlatır. Nelson Mandele bu yazdığı kısa mektuptan 2 hafta sonra 11 Şubat 1990 serbest bırakılır. Güney Afrika kasabaları, şehirlerin gecekondularında yaşayan tüm yoksul ve aşağılanan Afrika halkları Mandela'nın hapisten çıkışını, özgürlüğüne kavuşmasını büyük bir coşkuyla kutlar.

Nelson Mandela ANC'ye, İkinci Paylaşım Savaşı sonrasında sosyalist düşüncenin insanları ve toplumları etkilediği bir dönemde katılır. Tutuklandığı 1962 yılına kadarki dönemde dünyanın, Afrika kıtasının dört bir yanında emperyalizme karşı ulusal kurtuluş savaşları bütün hızıyla sürüyordu. 1947 yılında Hindistan ve Madagaskar, 1949'da Çin, 1954'de Laos, Kamboçya, Vietnam, 1956'da Fas ve Tunus, Sudan, 1957'de Gana ve Kamerun, 1958' de Gine, 1959'da Küba, 1960'da Nijerya, 1962 Cezayir'in ulusal kurutuluş savaşlarıyla bağımsızlıklarını elde ederler. Cezaevi yıllarında ise 1963'de Kenya, 1965'de Gambiya, 1975'de Mozambik ve Angola, 1977'de Djibuti, 1980'de Zimbabe'nin emperyalizme karşı mücadeleleri başarıya ulaşır ve bağımsızlıklarına kavuşurlar.

---

[6] ANC Leader Affirms Support for State Control of Endustriy, Times (Londra) 6 Ocak 1990.

1980'lerin ikinci yarısına gelindiğinde ise artık ulusal kurtuluş mücadesi dönemi kapanmaya, sosyalist rejimler de çökmeye başlamıştır. Önce Polonya, Macaristan, Çekoslovakya daha sonra 1989 Berlin Duvarı, ardından da 1991'de SSCB yıkılır.

Nelson Mandele bu dünya konjonktüründe tahliye edilir. Emperyalist sistemin neo-liberal politikalarının tüm ülkeleri esir aldığı bir ortamda, ülkesinin iç savaşla birlikte ekonomik çöküşte olduğu ve Güney Afrika halklannın eşitlik, özgürlük ve demokrasi mücadelesinin bastırılamadığı bir dönemde serbest bırakılır.

ANC'nin karizmatik lideri olarak Nelson Mandela birçok ülkeyi ziyaret eder. Görüştüğü sosyalist hükümetlerin bile Washington Konsensüsü'nü benimsediklerini görür. Vietnam, Çin'deki komünistler, Ruslar bile neo-liberal politikaları uygulamakta, devletin mal varlıklarını hızla elden çıkarmakta, yabancı yatırımcılara satmaktadır. Tüm 'sosyalist devlet'lerin emperyalizme teslim oldukları, ulusal kurtuluş savaşlarını başanya ulaştırmış, bağımsızlıklarını elde etmiş Afrika ülkelerinin yeniden emperyalist sisteme bağlandığını görür. Böylesi bir konjonktürde Güney Afrika'nın özgürlük savaşçılarının eşitlik ve demokrasi talepleri nasıl karşılanabilirdi?

1. Barışçıl Çözüm: Müzakere Dönemi

2 Şubat 1990 günü Güney Afrika Parlamento'sunda Başkan Frederik de Klerk, Nelson Mandela'nın "koşulsuz" olarak serbest bırakılacağını, Afrika Ulusal Kongresi (ANC) dahil ve Pan Africanist Kongresi (PAC) ve Güney Afrika Komünist Partisi (SACP) üzerindeki yasakların kaldırılacağını açıklar. Böylelikle gayri resmi görüşmeler resmi görüşmelere dönüşür.

Müzakere öncesinde ırkçı rejim tam anlamıyla çıkmaz içindeydi:

- Ekonomik açıdan: Güney Afrika bir dizi nedenle yaşadığı ekonomik kriz ve karşı karşıya kaldığı güçlü uluslararası baskı ve şirket boykotları ülkenin ekonomik gelişimini engeller hale gelmişti.
- Politik açıdan: beyaz ırkçı iktidarın bir dizi nedene bağlı olarak ideolojik ve özellikle de moral üstünlüğünü kaybederek askeri ve polis gücüne sıkıca sarılmasına rağmen siyah Güney Afrikalıların özellikle şehirli gençlerin, sürekli hale getirdikleri isyan hareketlerini bastıramaz hale gelmişti.

- Sosyal açıdan: işsizlik oranı aktif nüfus içinde % 40'a ulaşmış, ülkede suç oranları hızla artmış, ülke içinde ve uluslararası arenada ırkçı rejime yönelik tepkiler kontrol edilemez bir noktaya ulaşmıştı.

Dolayısıyla ırkçı rejimin ANC ile görüşmeleri siyasi bir tercih olmanın ötesinde artık siyasi-ekonomik ve sosyal bir zorunluluk haline gelmişti.

ANC'nin ırkçı beyaz iktidarla müzakerelere ılımlı yaklaşması ve uzlaşı arayışı içine girmesi anti ırkçı cephede bölünmelere yol açar.

- ANC'nin geleneksel rakiplerinden olan PAC (Afrika milliyetçisi siyasi yapılanma) Mart 1990'da "koşulların görüşmeler için olgun olmadığı", uzlaşı yerine "mücadelenin daha da arttırılması" için çağrı yaparak, müzakerelere karşı çıkar.
- Bunun yanı sıra N. Mandela'nın serbest bırakılması sonrası ANC yönetiminde yapılan değişiklikler nedeniyle, Ciskei ve Venda topluluklarının ANC'ye mesafeli durur. Görüşme sürecinde Apartheid tarafından oluşturulan siyahlara ait yarı-özerk bölgelere ilişkin tartışmalarda farklı yaklaşım içine girerler.

ANC ırkçılık karşıtı cepheyi üniter yapıda ve ırkçı olmayan temelde, 'bir kişi bir oy' ve genel oy üstünlüğü ile yönetim ilkesini etrafında toplar. ANC müttefikleri olan apartheid karşıtı grupların, Birleşik Demokratik Cephe (UDF) ve Güney Afrika Sendikalar Kongresi'nin (COSATU) kendi yaklaşımlarına desteğini alır.

Irkçı rejim zorlu müzakere sürecinin kontrol dışında seyretmemesi, masa başı görüşmelerde ANC'nin ve Afrika halklarının karşı çıkışlarını azaltmak için daha önceleri sıklıkla başvurduğu birçok taktiği: çatışma ortamı yaratılması, şiddet, siyasi gerginliğin toplumsal bir baskı ve şantaj vb. bu dönemde de kullanır.

- 1990 yılında, Inkatha-ANC arasındaki ideolojik çatışma, etnik çatışmaya dönüşür. Çatışmalar Soweto, Natal, Transvaal ve Johannesburg dahil bir çok yere sıçrar. Çatışmalarda, birkaç ay içerisinde 2.000'den fazla insan ölür. Ocak 1991'de, N. Mandela ve Inkatha lideri Buthelezi ile birlikte saldırıların durdurulması çağrısı yapar. 1992 yı-

lında yaşanan bu şiddete ilişkin olarak Zulu partisi Inkatha ile güvenlik aygıtının elemanları arasında gizlice anlaşma olduğu ve ANC'ne karşı mücadele etmeleri için kamu fonlarından para aldığı ortaya çıkar ("Inkathagate" skandalı).

- Sadece 1991 yılındaki çatışmalar sonucunda 2.582 ölür.
- Güney Afrika Komünist Partisi genel sekreter (SACP) ve ANC yönetim kurulu üyesi, siyah liderlerden birisi olan Chris Hani ırkçı bir beyaz tarafından 10 Nisan 1993'te öldürülür. Müzakereleri destekleyen, siyah gettolarda genç radikallerin güven duydukları önde gelen liderin öldürülmesi siyah çoğunluk içinde öfke yol açar. Cinayetin bir şiddet patlamasının yol açmaması için başta Nelson Mandela olmak üzere en önemli liderleri, sükûnet çağrısında bulunur.
- Müzakerelerin başlangıcından 1993 yılına kadar öldürülenlerin sayısı 7.000'ni geçer.

Irkçı rejim geçiş süreci boyunca ülkenin bir iç savaşın eşiğinde olduğunu sürekli olarak vurgular. Kasabalar ve şehirlerin gecekondu bölgeleri sürekli olarak Ulusal Parti'nin silahlandırdığı çetelerce terörize edilir. Polis katliamlar gerçekleştirmeye devam eder. ANC liderlerinin öldürülmesi politikası sürdürülür. Sürekli olarak ülkenin bir kan gölüne dönüştürüldüğünden söz edilir.

Irkçı faşist rejim ile Apartheid şartlarını sona erdiren müzakereler siyasal ve ekonomik başlıklarda ayrı ayrı ama birlikte yürütülür. Halkın ve ANC üyelerinin bütün dikkati Nelson Mandela ve Ulusal Parti lideri F. W. de Klerk'in yürüttüğü siyasi başlıklar üzerindedir.

2. Siyasi Müzakereler

Ulusal Parti Afrikalı kolektif kimliğinin korunması için toplumda var olan etnik veya ırksal grupların varlığı mantığına bağlı kalınmasını ister. Genel oy temelindeki üniter devlet yaklaşımına karşı çıkar. Yürütme yetkisinin halkın verdiği oyların % 5'sinden fazlasını alan siyasi partiler arsında paylaşılmasını, ülkenin federasyona bölünmesini, azınlık partilerine veto yetkisinin verilmesini, hükümet yapılarında etnik grupların belli oranda sandalye sahibi olmasını vb. savunur. Böylelikle ellerinde bulundurdukları iktidar odaklarını mümkün olduğunca korumaya çalışır. Man-

dela'nın söylediği gibi 'Ulusal partinin yapmaya çalıştığı şey, bizim rızamızla beyazların üstünlüğünü devam ettirmektir'.

Emperyalist sistemin Washington Konsensüsü'ne dayanan neo-liberal ekonomi programın devamlılığının sağlanması bu müzakerelerin temelini oluşturur. Bu doğrultuda Washington Konsensüsü'nün tüm ülkelere getirdiği yaklaşıma uygun olarak ekonomik konular 'teknik' ve 'yönetsel' bir yaklaşımla ele alınır.

3. Ekonomik Müzakereler

Görüşmelerde siyasi konular sık sık patlama noktasına gelirken ekonomi konular ise düşük bir profilli gösteriyordu. Ekonomik müzakereleri daha sonra Güney Afrika cumhurbaşkanı olacak olan Thoba Mbeki yürütür.

Güney Afrika ekonomisi müzakerelerden çok önce emperyalist sistem çok yönlü sıkı ekonomik bağlar kurmuştu. Daha önceki ırkçı rejimin kabul ettiği IMF, DB; GATT (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması), DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü) vb emperyalist ekonomik güç merkezleri ülke ekonomisini yakından denetliyor, yön veriyordu. Dünya Bankası, ırkçı ayrımına dayalı rejimden ve sosyal ayrıma dayalı rejime geçilmeden önce konut, su, enerji, arazi, sağlık ve eğitim alanlarındaki politikaları biçimlendirilmişti. Uluslararası Para Fonu (IMF) Apartheid zamanında alınan 25 milyar dolar (18,5 milyar Euro) borcun ödenmesi Ekim 1993 yapılan anlaşmayla kabul ettirmişti.

Ekonomik alana ilişkin bu 'müzakereler' sürerken ANC içinde iktidar devralındıktan sonra uygulanacak ekonomik programa ilişkin kendi içinde iktisatçılar ve hukukçulardan oluşan ekiplerle Özgürlük Sözleşmesi'nde yer alan vaatlerin uygulanmasına (şirketlerin devletleştirilmesi, konut edindirme yardımları ve sağlık hizmetleriyle vb) yönelik 'Demokrasiye İşlerlik Kazandırma Belgesi'ni hazırlar. Bu belge hazırlanırken, İMF ANC'ye Merkez Bankasının bağımsız kuruluş haline getirilmesini ve ırkçı dönemdeki başkanı Chris Stals'ın, yine eski maliye bakanı Derek Keyes'in de görevinde kalması vb birçok ekonomik kararı çoktan kabul ettirmişti[7].

Kabul edilen birçok ekonomik anlaşmadan ANC üyeleri çok sonra haberdar olurlar. Bütün dikkatlerini Parlamento'nun, siyasi iktidarın kendilerine devredilmesi üzerine yoğunlaştıran ANC kadroları ve halk, ekonomik alandaki müzakerelerde, Güney Af-

[7] L diplomatique.doc.

rika anayasası haline gelen Özgürlük Sözleşmesi'nde yer alan ekonomiyle ilgili tüm vaatlerin terk edildiğini çok sonra fark ederler.

Bir ANC militanı;

> Geçiş denilen şey şu sözlerden ibaretti: Biz her şeyi muhafaza edeceğiz ve siz (ANC)... adına yöneticilik yapacaksınız. ... Siyasal bir güce sahip olacaksınız, yönetici görüneceksiniz, fakat asıl dümen başka bir yerde olacak

sözleriyle görüşme sürecini özetlemektedir.

Irkçı hükümet ile ANC arasındaki müzakereler, Nisan 1994 yılında herkesin katıldığı serbest oya dayanan özgür seçimlerin yolunu açar.

ANC bu seçimlerde 22 milyondan fazla seçmenin oyunu, oylarında % 62,6'sini alarak Millet Meclisi (400 üzerinden 252 kişilik) ve Senato tartışmasız bir zafer kazanır. 10 Mayıs 1994'te Nelson Mandela Güney Afrika cumhurbaşkanı olur ve bu tarihten günümüze kadar ANC iktidarı devam etmektedir.

III. Afrika Ulusal Kongresi (ANC) İktidarı

ANC'nin ekonomik alandaki müzakerelerini yürüten ve Mandela'dan sonra Güney Afrika Cumhuriyeti başkanı olan Thoba Mbeki, 1994 seçimlerinden önce Mandela'yı ve ANC yöneticilerinin birçoğunu geçmişten kesin bir kopuş gerekliliğine ikna eder. ANC yöneticileri Özgürlük Sözleşmesi'nde yer alan ekonomik hedefleri terk eder. Irkçı rejim döneminde başlatılan serbest piyasa politikalarının sürdürülmesi 'zamanın ruhuna' uygun tek gerçekçi politika olarak görülür.

Irkçı hükümetlerin atmaya cesaret edemediği serbest piyasa adımlarını atmaya geniş halk desteği ve toplumsal meşruiyeti olan ANC yöneticileri ikna edilir. Mbeki uluslararası mali kuruluşlarla birlikte yeni ekonomik program hazırlar. 1994 seçimleri öncesinde Mbeki ve Mandela, ANC'nin ekonomi programını Harry Oppenheimer'ın (ırkçı yönetiminin ekonomik sembollerinden madencilik alanının devlerinden Anglo-Amerikan De Beers'in eski başkanının) onayına sunarlar. Oppenheimer ve büyük endüstrilerin yöneticilerinin önerileri doğrultusunda, büyük sermaye çevrelerinin çıkarlarını kollayan önemli bazı değişiklikler yaparlar. Seçimleri kazanarak iktidara gelen ANC hükümeti, hazırlanan programa uygun olarak, iktidarın ikinci yılında, Haziran 1996' da, kamu kuruluşlarını özelleştirmeye, kamu harcamalarında kesintiler yapmaya, ulusal para sistemini korumaya yönelik önlem-

lerin gevşetilmesine girişir. Sadece bir ay içinde ulusal para Rand % 20 değer kaybeder. Gümrük vergileri aşağıya çekilir. Daha fazla serbest ticaret ve çalışma alanında 'esneklik' vb. uygulamalara yönelir.

Nelson Mandela, 1997'de, ANC Ulusal Kongresi'nde emperyalist sistemin neoliberal ekonomi politikasına ilişkin olarak "Uluslararası sermaye hareketleri, sermayenin ve piyasaların küreselleşmesi tüm ülkeleri bu uluslararası piyasalardan ve sermayeden gelecek muhtemel tepkileri gözetmeksizin ulusal bir ekonomi politikası belirlemelerini olanaksız kılmaktadır,"[8] diyerek içinde bulundukları durumu vurgular.

ANC iktidarı, ırkçı sistem sayesinde zenginleşen ve ekonomide kilit konumuna gelen şirketlerin Özgürlük Sözleşmesi'nde belirtildiği gibi ulusallaştırılacağına ilişkin halka verilen sözleri değil, uluslararası finans kuruluşlarına verilen sözleri tutar. Hızla büyük kamu şirketlerini özelleştirir:

- 1999 yılında South African Airways'ın % 20 hissesi Swissair'e, havalimanları ve hizmet kolları da Aeroporti di Roma şirketine satılır.
- Kamuya ait elektrik şirketi Eskom'un, silah üreticisi Denel'in, Telekomünikasyon kuruluşu Telkom'un, orman ürünleri şirketi SAFCOL'in ve demiryolları kuruluşu Spoornet'in özelleştirileceği açıklanır.
- 2000 yılında Kamu işletmelerinin yeniden yapılandırılması gerekçesiyle telekomünikasyon şirketi Telkom ve taşıma şirketi Transnet özelleştirilir ve 12.735 çalışanı işten çıkarılır.
- 2000 yılında demiryolu şirketi Spoornet'in (1999 yılındaki 115 milyon rand) zararı gerekçe gösterilerek 15.000 çalışanının işten çıkarılacağı ilan edilir ve çıkarılır.
- ACN'nin birinci iktidar döneminde kamu kuruluşlarının özelleştirilmesi sonucunda yaklaşık 500.000 kişi işten çıkarılır.

1. Yeni Bir Siyah Burjuva Sınıfı Yaratılması

Afrika'da altmışlı yıllarda ulusal kurtuluş mücadelesini başarıya ulaştırarak bağımsızlıklarını kazanan ülkelerde iktidarların yeni bir siyah burjuva sınıfı yaratma politikalarının bir benzeri Güney

[8] Report by the president of ANC to the 50. National Conference of the African Congress 16 Aralık 1997.

Afrika'da da yaşanır. Bir önceki dönemde elde edilen haksız zenginliklerin asıl sahipleri olan yoksul toplumsal kesimlere iadesi yerine küçük bir siyah azınlığa aktarılması, servet transferi ile yeni siyah zenginler yaratma politikalarını ANC'de sürdürür.

ANC iktidara geldiğinde çok sayıda militanını, özgürlük mücadelesi yürüten kadrolarını iyi ücretlerle (danışman, bakan, milletvekili, yüksek görevli vb olarak) devletin birçok yerine atar. Hükümet 'siyahların ekonomik açıdan güçlendirilmesi' veya sosyal 'pozitif ayrımcılık' politikaları ile kendisine yakın kesimlere kamu olanaklarını sağlar. Kamu şirketlerinin özelleştirilmesi vb yollarla servet transferlerine girişir. Birçok Güney Afrikalı şirket kendilerine önerilen siyahları yüksek ücretlerle işe alarak ekonomik olarak güçlenmelerini sağlar.

Tüm büyük madencilik grupları, petrol dağıtım şirketleri ve bankalar iktidarla ilişkilerini geliştirmek amacıyla gönüllü olarak Siyah, Hintli ve Melez kökenden gelen küçük bir azınlığa sermayelerinin yüzde 10 ila yüzde 26'sını satmak durumunda kalırlar. Güney Afrikalı şirketler, sermaye grupları bakanlara ve devletin üst düzey bürokratlarına ANC'nin eski yöneticileri ya da yakınları olan bu yeni zengin kişiler aracılığıyla ulaşırlar. Onların örgütsel bağlantılardan da yararlanırlar[9]. Bu politika ile ANC liderleri içinden siyah küçük bir elit grubun zenginleşmesi sağlanır.

Bu tür ilişki içinde yer alanlardan birisi de avukat Patrice Motsepe'dir. 1996 ve 2005 yılları arasında 9 yıl boyunca, Motsepe partisi ANC ile De Beers (elmas ve değerli maden şirketi) arasında ilişkiyi sağlar.

> Patrice Motsepe, "Beni bu göreve atadıklarında, 1994 yılı seçimler öncesinde De Beers şirketi yaşanan kaos nedeniyle oldukça endişeliydi. Benim hukuk öğrencisi olarak onlara büyük holdinglerin reformuna ilişkin olarak ANC'nin bakışını aktarmam, onları oldukça rahatlattı".

Merrill Lynch Bankası yetkililerine göre, Güney Afrika Cumhuriyeti'nde siyah ve beyazlardan oluşan 47 bin milyoner bulunmaktadır. Ancak banka yetkilileri bu ayrıcalıklı sınıfın içinde yer alan siyahlara ilişkin bilgi vermemektedir. Bu durum bir tabu gibi değerlendirilmekte ve toplum gündeminden uzak tutulmaktadır.

---

[9] la nouvelle bourgeoisie noire, http://journal.alternatives.ca/fra/journal-alternatives/publications/nos-publications/articles-et-analyses/articles-de-l-exterieur/article/l-afrique-du-sud-pointe-avancee-du?lang=fr

Yukarıda adı geçen siyah avukat Patrice Motsepe 2009 yılında maden patlayıcıları imal eden firmanın yönetim kurulu üyeliğinden istifa eder. Kendine ait African Rainbow Minerals (ARM) madencilik şirketini kurar. 2,4 milyar dolar serveti ile Forbes 2008 Dünya servet sıralaması listesinde 503. sırasında yerleşir. Patrice Motsepe kendisine yönelik eleştirilere: "beyaz bir kişi zengin olduğu zaman kimse bir şey demiyor. Ancak siyah bir kişi zengin olduğunda bunu açıklaması isteniyor," şeklinde cevap vermektedir.

Bir diğer siyah zengin de, bir zamanlar ANC'nin 2'ci adamı ve aynı zamanda sendika lideri olan Cyril Ramaphosa'dır. Elmas ve platin madencilik şirketi Mvelaphanda Holdings, Tokyo Sexwale ve yatırım şirketi Shanduka Holdings'in patronudur. Geliri ile Fobes'in Afrika zenginleri sıralamasında 36. sırada yer almakta ve yıllık geliri 275.000.000 dolara ulaşmaktadır.

2 dönem devlet başkanlığı yapan Thabo Mbeki'nin kardeşi ekonomist Moeletsi Mbeki* "ANC'li politikacılardan oluşan bir grup kapitalist siyah zengin arkadaşlık ilişkileri sayesinde kamu olanaklarından yararlanmakta, ama diğerleri ise yararlanamamaktadır," demektedir.

1994'den günümüze kadar geçen 18 yılda ANC iktidarının yeni siyah zenginler yaratma politikaları sonucu Güney Afrika'nın en zengin 100 kişisinden 20'si yeni siyah zenginlerden oluşmaktadır.

2. ANC'nin iktidarı ve sosyal tablo:

ANC iktidarı genel olarak değerlendirildiğinde, ANC'nin kendisini iktidara taşıyan milyonlarca yoksulun özgürlük ve kurtuluşu umudunu gerçekleştirmekten uzaklaştığı, giderek de koptuğu söylenmektedir. Veriler üzerinden ANC döneminin sosyal tablosu da bu durumu doğrulamaktadır:

- ANC iktidarının ilk döneminde aşırı yoksulların oranı 1995 yılında % 31 iken bu oran 2010 yılında % 22'ye gerilemesine rağmen Güney Afrika gelir dağılımı en bozuk ülkelerin başında yer alır.
- Beyazların gelirleri siyahlara göre 2 kat daha fazla artar ve eski döneme göre daha da zenginleşirler.
- Ülkede gelir dağılımı ırkçı iktidar dönemine göre daha da bozulur: GSYİH'nın % 51 toplumun % 10'nu oluşturan

* Fakirliğin Mimarları. Niçin Afrika Kapitalizmi Değişmeli, 2009 kitabının yazarı.

en zengin kesime, % 4'ünden azı da toplumun % 40'nı oluşturan yoksullara düşmektedir.

- 1991'de görüşmeler sürerken aktif siyah nüfusun % 23'ü işsiz iken, ANC iktidarında 1996 yılında işsizlik % 40'a (5 milyon kişiye), 2002 yılında % 48'e çıkar. 2008 yılında da resmi rakamlara göre % 25'dir. Ancak gerçek işsizliğin bunun üstünde olduğu söylenmektedir.
- ANC hükümeti 1,8 milyon konut inşa eder. Ev kredilerini ödeyemeyen yaklaşık 2 milyon insan evlerini kaybeder.
- İktidarın ilk döneminde çiftliklerde çalışan yaklaşık 1 milyon siyah Afrikalı işinden atılır. Bu işten atmalar sonucunda gecekondularda yaşayanların sayısı % 50 artar. 2006'da Güney Afrikalıların 1/4'den fazlası elektriği ve suyu olmayan gecekondu bölgelerindeki evlerde yaşamaktadır.
- ANC Hükümeti 9 milyon insana su ulaştırsa da, yapılan araştırmalar 10 milyon kişinin de su faturalarını ödeyemediği için sularının ve elektriklerinin kesildiği söylenmektedir.
- Yeni bağlanan telefon hatlarının % 40'ı hizmet alanların faturaların ödenmemesi nedeniyle kesilmiştir.
- ANF Özgürlük Sözleşmesinde yer verdiği 'toprak işleyenin olacaktır' sözünün de arkasında durmamış, 2006 yılında da 60 bin beyaz ekilebilir toprakların % 80'nine sahibi olmaya devam etmektedir.
- Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (UNDP) İnsani Gelişme Endeksi (İGE); ekonomik büyüme yanında, yoksulluk, işsizlik, gelir dağılımı ve bölgesel dengesizlikleri de içerdiğinden ülkenin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerini ortaya koyan bir göstergedir. Buna göre 0,5'in altındaki değerler az gelişmiş, 0,8'in üzerindeki değerlerde çok gelişmiş bir ülkeyi gösterir. Güney Afrika'da ANC iktidarı döneminde İGE sürekli düşmüştür: 1990 yılında 0,735, 2003'de 0,658 ve son olarak 2011 yılında 0,619' dur.
- Gelir dağılımındaki eşitsizliği ölçmede kullanılan bir diğer gösterge de Gini katsayısıdır. Gini katsayısının artması eşitsizliğin arttığını, azalması da eşitsizliğin azaldığını gösterir. Gini katsayısı 1993 ve 2008 yılları arasında daha da artar. Örneğin eğitim alanında beyazların bakolarya sınavını başarısı % 98,4 geçerken, siyah öğrencilere yaklaşık % 40'dır.

- Mandela kendisinin başkan olduğu dönemde hükümetin AİDS'e karşı etkin bir politika yürütemediğini görevini bıraktıktan sonra itiraf eder. Sağlık siteminin yetersizliği nedeniyle AİDS ile etkin mücadele yürütülemez. Mandela'nın başkanlığı döneminde hamile kadınların % 7,6 - 22,8'si sero pozitiftir. AİDS'den ölenlerin sayısı da yüz bini geçer. Bu dönemde, 1995 -1998 yılları arasında ülkede ortalama yaşam süresi 64,1 den 53,2 düşer.[10] Olumsuz sosyo ekonomik koşulların yanı sıra sağlık sitemine ulaşınada daha dezavantajlı kesimi oluşturan siyahlar AİDS'in de en büyük mağduru haline gelirler.

Mandela'dan sonra başkan olan Thabo Mbeki 2008 yılına kadar AIDS salgınına kayıtsız kalır. 2010 yılında ülke 5 milyon sero pozitifli kişi sayısıyla en fazla AIDS'li ülke haline gelir. AIDS salgını nedeniyle her gün 1.500 ila 1.700 kişinin hastalığa yakalanması eleştirileri daha artırır.[11] Son yıllarda AIDS'dan ölenlerin sayısı 350 bine ulaşır.

IV. Sonuç

İki kutuplu dünyada reel sosyalizmin varlığı Güney Afrika'nın dışındaki diğer Afrika halklarının da ulusal, sosyal ve siyasi mücadelelerini etkiledi. Düşünsel ve örgütsel yakınlaşmalar oluştu. Güney Afrika halklarının ANC örgütlülüğü içinde yürüttükleri ulusal kurtuluş mücadelesi de sosyalizmin varlığından, Asya ve Afrika'daki diğer halkların emperyalizme karşı yürüttükleri mücadelelerden etkileniyordu.

Emperyalizmin egemenliği altındaki herhangi bir sömürge devlette Güney Afrika'da olduğu gibi, halklar (farklı etnik yapılarda olsalar dahi etnik özelliklerine ilişkin taleplerinin çok daha ötesinde) kendi aralarındaki farklılıkları arka plana attıkları ve ortak talepler oluşturdukları görülür. Buna karşılık olarak emperyalist sistem ise halkların birlikteliğini parçalamak, onları bölmek için etnik özelliklerinden sonuna kadar yararlanmaya gitmiştir. Irkçı faşist rejimin Afrika halklarını farklı ırk ve etnik yapılarına göre ayrıştıran, bölen ve birbirine karşı kışkırtan politikalarına karşı ANC'nin ortak talepler etrafında halkların birlikteliğini ve ortak mücadeleyi başarıyla yürüttüğü görülüyor.

---

[10] http://fr.wikipedia.org/wiki/Nelson_Mandela#Lutte_contre_l.27apartheid

[11] Afrique Histoire, Economié, Politique, 1998-2001 Bilan économique et sosciale

Asya ve Afrika'da ulusal kurtuluş mücadelesi veren tüm halklar, (ANC önderliğinde) Güney Afrika halkları da bir bütün olarak bağımsızlık, eşitlik, özgürlük talepleri doğrultusunda emperyalist kampa karşı reel sosyalist kamp ile ittifaklar yapıyorlardı. Bu ittifak ulusal mücadeleye, sosyalist ideolojinin etkisiyle (ezilen halkın eşitlik ve özgürlük mücadelesine) şu ya da bu düzeyde sınıfsal bir içerik veriyordu. Bu anlamda ulusal kurtuluş mücadelesi veren halkların demokratik devrim programları:

- Bağımsızlık ve demokrasi ile halkın/ülkenin emperyalist sistemin etkisinde kalmaksızın kendi özgür iradesiyle ekonomik, toplumsal, külturel ve politik tüm alanlarda emperyalist sistemin çıkarlarına değil de halkın ihtiyaçları doğrultunda egemenlik hakkının kullanılmasını,
- Yabancı güçlerin sömürüsünün sona erdirilmesini,
- Emperyalizmin ve yerli işbirlikçilerin ülke içinde kalan ve halkın sırtından haksızlıkla elde ettikleri zenginliklerin kamulaştırılmasını (yer altı zenginliklerinin millileştirilmesini, toprak reformunu vb)
- Siyasi bir yapı olarak demokratik halk iktidarının kurulmasını içeriyordu.

Reel sosyalist rejimlerin yıkıldığı ve sosyalist ideolojinin bastırıldığı ve cazibesinden kaybettiği tek kutuplu dünyada, emperyalist sistem neoliberal politikalarıyla tüm dünyada egemenliğini eskiye göre daha da güçlendirdi. Dolayısıyla ANC'de ekonomik temellere dayandırdığı ulusal demokratik devrim programının içerdiği ekonomik talepleri 'zamanın ruhu'na uygun olacak şekilde, bu konjonktürde, sırtından hızla atmıştır. Her şeye rağmen Batı orijinli emperyalist kültürün etkisi altında filizlenen Afrika milliyetçisi çizgiyi sürekli içinde barındıran bir siyasi yapılanma için bu pek de zor olmamıştır. Ancak bu şekilde emperyalist kapitalist sitemden alınan onayla dünya ve bölge ölçeğinde dış ve iç desteğe ulaşabilmiştir.

ANC önderliğinde bir asra yakın bir süre mücadele veren Güney Afrika halkları beyaz ırkçı iktidarı alaşağı etmişler, ama **ekonomik ve sosyal** hedeflerine ulaşamamışlardır. Irk ayrımına dayalı rejimden sosyal ayrıma dayalı rejime geçilmiş ve var olan ekonomik yapı korunarak, sömürü sistemi devam ettirilmiştir.

ANC'nin bir asırlık mücadele deneyimi, emperyalist sistemin neoliberal politikalarının tek alternatif olarak tüm ülkelere dayatıldığı tek kutuplu dünyada, ezilen halkların mücadelesinde önemli bir deneyim özelliği taşıyor. Bu deney tüm ezilen halklara

bağımsızlık mücadelesinin sosyalizme doğru yol almasının önemini ve güçlüğünü gösteriyor.

Günümüzde ulusal kurtuluş mücadelesi veren siyasi yapılar geçmiş dönemde olduğu gibi emperyalist sistemle arasına bir mesafe koyabilir mi? Emperyalizme karşı koyabilmenin koşulları nelerdir? Antiemperyalist bir politik hat izlemeyen bir ulusal hareketi devrimcilerin desteklemesi sol, sosyalist ideolojiyle ve politikayla bağdaşır mı?

Emperyalizme yeni tip sömürgecilik ilişkileriyle bağlı bir ulusun içindeki farklı etnik yapılardaki toplulukların, ulus adına egemenliğini sürdüren etnik topluluğa karşı kendi dilini, kültürünü ve ekonomik çıkarlarını hatta ayrı devlet kurma mücadelesini gerçek manada bağımsızlık, eşitlik-özgürlük ve demokrasi ile taçlandırabilirler mi?

Bu ve benzeri sorulara verilecek cevaplar ezilen halkın politik mücadelesinin gerçekten bağımsızlıkçı ve sosyalist bir karakterde olup olmadığının da bir göstergesidir. Bu anlamda ANC'nin yüzyıla ulaşan mücadelesinden sonra geldiği yer sol siyasetin bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm perspektifinden uzak bir noktadadır. Emperyalist sistemin belirleyiciliğini ve kapitalist sömürünün bir parçası olmayı kabul eden bir siyasi çizginin toplumsal kurtuluşu sağlayamayacağını Güney Afrika deneyimi açıkça ortaya koyuyor. ANC içindeki sol kadrolar, halka verilen sözlerin yerine getirilmemesi, ilkelerden kopulması ve sömürü sisteminin değiştirilmesi yerine bu sistemin yeni biçimlerine uyum sağlanması nedeniyle kendilerini eleştirmekte ve yaşadıkları hayal kırıklıklarını açıkça dile getirmektedirler:[12]

> Rassool Synman 'Onlar bizi asla özgür bırakmadılar. Boynumuzdaki zinciri alıp ayak bileklerimize taktılar sadece'.
>
> Yasmin Soka 'Geçiş denilen şey şu sözlerden ibaretti: Biz her şeyi muhafaza edeceğiz ve siz ANC adına yöneticilik yapacaksınız... Siyasal bir güce sahip olacaksınız, yönetici görüneceksiniz, fakat asıl dümen başka yerde olacak'.
>
> ...Eğer aynı süreci (müzakere dönemini) tekrar yaşasaydım, tamamen farklı şekilde davranırdım. Aparteid sistemlerine bakardım toprak meselesine bakardım. Kesinlikle çokuluslu şirketlerin rolüne bakardım. Maden endüstrisinin rolüne çok yakından bakardım. Çünkü Güney Afrika'nın gerçek hastalığının bu olduğunu sanıyorum. Aparteid politikasının sistematik etkilerine bakardım ve işkence konusuna sadece bir tek oturum ayırırdım; çünkü, sa-

[12] Şok Doktrini, Felaket Kapitalizminin Yükselişi, Naomi Klein.

nırım, işkence üzerine yoğunlaşıp onun neye hizmet ettiğine bakmadığınız zaman gerçek tarihi revize etmeye başlıyorsunuz".

Gumede 'kendime ve partiye karşı öfke doluyum'.

Ulusal kurtuluş mücadelesi veren bir halk çok büyük fedakârlıklara katlanır. Bu savaşta en değerli evlatlarını da kaybeder. Büyük, tarifsiz acılar yaşar. Zaferden sonra izlenen ekonomik politika, yeni kültürel açılımlar ve siyaset, bu tarifsiz acıları asla unutmadan ya halk için, ülke için hayata geçirilir ya da bu acılar kanla sulanmış toprağa gömülerek yola çaresizlik içinde emperyalizmin gölgesinde devam edilir. Bütün dünyadaki ve özellikle de Ortadoğu'daki halkların, kurtuluş mücadelesi veren ulusların bu gerçeği bilerek yola çıkmaları ve sahici bir bağımsızlık-demokrasi mücadelesi vermenin bilinciyle hareket etmeleri halinde gerçek kurtuluşa ulaşabilirler.

Türkiyeli devrimcilerin de ANC deneyinden çıkarmaları gereken dersler bulunmaktadır. Bizim gibi ülkelerde mücadele sürecini belirleyen en önemli gerçeği, emperyalizmin bütün politikalarını açıkça deşifre edilmesi ve bunlara karşı net, kararlı duruş sergilenmesidir.

29 Ocak 2012

Kafkaslarda 'ABD/NATO' - Rusya Çatışması: 5 Gün Savaşı

Haluk Başçıl

Brzezinski: 'ABD ile Gürcistan arasındaki bağların kopması durumunda, Rusya Avrupa'ya giden enerji yolları üzerinde yakın zamana kadar sahip olduğu tekeli geri kazanarak muazzam bir jeopolitik ve ekonomik kazanç elde edebilecektir.'

ABD, Avrasya Stratejisi doğrultusunda Basra-Hazar-Orta-Asya enerji bölgesini denetimi altına alma yolunda çok yönlü bir politika izliyor. Enerji kaynakları ve boru hatlarına ilişkin ABD-Rusya çatışmasına daha evvelki yazılarımızda değinmiştik.

ABD-Rusya arasında şiddetlenen ekonomik-politik rekabet zaman zaman dolaylı askeri çatışmalar şeklinde kendini gösteriyor. Libya'dan sonra Suriye'de bütün şiddetiyle süren bu dolaylı savaş belirgin biçimiyle 2008 yazında Gürcistan'da yaşandı. Özerk Güney Osetya ve Abhazya'nın 'ayrılıkçı politikalarına karşı' Gürcistan'ın askeri müdahalesi ile başlayan Rusya-Gürcistan savaşı bir biçimde Rusya - ABD/NATO çatışmasıydı. ABD/NATO ve Rusya arasında birçok ülke üzerinden süren dolaylı savaş Güney Kafkasya ve Orta-Doğu ülkelerini -ülkemizi de- doğrudan etkiliyor. ABD-AB-İsrail ile Rusya-Çin merkez olmak üzere ülkeler arasındaki kamplaşmayı daha belirgin bir hale getiriyor. ABD ve müttefiklerinin bölge ülkeleri başta olmak üzere kendi etrafında geniş bir cephe oluşturmaya çalıştıkları görülüyor. Rusya ve İran ise bu cepheleşme politikasını bozmaya yönelik bölgesel sorunların bölge ülkelerince çözümü başta olmak üzere, bölge ülkeleri ile (ekonomik-enerji vb. dâhil) çok yönlü bir ilişki içinde temkinli bir yaklaşım sergiliyorlar. Nitekim AKP Hükümetinin Suri-

ye politikasına ilişkin Rusya ve İran'ın zaman zaman sertleşen zaman zaman da 'anlayışlı yaklaşımları' bu çerçevede değerlendirilebilir. Yine de güçler arasındaki her dolaylı çatışma blokları şekillendirirken aynı zamanda da (açık?) savaş riskini de daha belirgin hale getiriyor.

1. Kısa Hatırlatmalar

1991 yılında Gürcistan -Sovyetlerin dağılması sonrasında- Abhazya, Güney Osetya ve Acaristan bölgelerini kapsayacak şekilde bağımsızlığını ilan eder. 1991-2003 dönemine iktidar yolsuzlukları ve etnik gerginlikler damgasını vurur. Huzursuzlukların arttığı bir dönemde yapılan 2003 parlamento seçimlerinde oyların % 18'ini alan Saakaşvili'nin partisi 3. olur. Seçimleri kaybeden Saakaşvili seçimlere hile karıştırıldığını ileri sürer. Batı kapitalizmi medya kuruluşları eliyle uluslararası bir kampanya ile toplumda var olan hoşnutsuzlukları gündeme getirir. Basın üzerinden yaratılan uluslararası destek ile birlikte ABD-AB'ın desteklediği Saakaşvili ülke içinde kitle gösterilerine girişir. Toplumda birikmiş olan hoşnutsuzluklar STK'lar eliyle tepkiye dönüşür. Tiflis'te yönetime karşı STK'lar barışçı gösteriler düzenler. Bu gösterilere ABD'li vurguncu Soros büyük maddi destek verir.

22 Kasım'da gösteriler doruk noktasına ulaşır ve yeni parlamentonun açılışında, Şevardnadze konuşma yaparken, Saakaşvili'nin önderliğindeki göstericiler ellerinde kırmızı güllerle (Gül Devrimi!) parlamento binasına girer. Şevardnadze'ye parlamento binasını terk ettirirler. Düzenin koruyucu güçleri (seçkin askeri birlikler, polis vb.) gösterilere müdahale etmeyi reddeder. Saakaşvili'ye de iktidarın yolu açılır.

Yüksek eğitimini New York Columbia Üniversitesi ve George Washington Üniversitesi'nde yapan ve ABD'nin açık desteği ile iktidara gelen Mihail Saakaşvili, ABD'li danışmanlarla birlikte şu çalışmaları yürütmeye başlar:

İç politikada: Gürcistan'ı hızla dış pazara -Batı kapitalizmine- açar. Kamu sağlık hizmetlerini özel sektöre devreder. Üniversiteleri özel şirketlerle sıkı işbirliğine sokarak özel bağışçıların üniversitelerde etkin olmalarını sağlar ve Üniversiteleri işletmelere dönüştürür. 2004-2008 arasında 1800 kamu işletmesini özelleştirilir. Bu gelişmeler üzerine ülke zenginliklerini yağmalatan ve halkı yoksullaştıran ekonomik sosyal politikalar halkta memnuniyetsizlikleri arttırmaya başlar. Ülkenin sermaye çevrelerine teslim edilmesi süreci iktidarın da meşruiyetini sorgulatır. Halk

desteği eriyen Saakaşvili iktidarı, halkın dikkatini etnik sorunlar (Abazalar, Osetler ve Acarlar) üzerine çeken milliyetçi bir politikaya yönelir.

Dış politikada: ABD ile imzaladığı gizli anlaşmalarla topraklarını ABD ordusunun kullanımına açar. 2002'de Şevardnadze zamanında başlayan Gürcistan-ABD askeri işbirliğini, terörizme karşı mücadele adı altında yeni bir boyuta taşır. Dönemin ABD Dış İşleri Bakanı C. Rice'ın yanı sıra birçok ABD subayı ülkeyi sürekli ziyaret eder. ABD menşeyli CUBIC, MPRI vb. özel askeri şirketlerle çeşitli anlaşmalar yapılır. Emekli ABD askeri danışmanları ülkeye gelir. Gürcistan hükümeti Tiflis yakınındaki Vaziani üssünü ABD hizmetine sunar. Gürcistan ordusunun eğitim ve tatbikatlarına ABD ve İsrail askerleri de katılır.

İsrail'in Gürcistan'a sattığı silah ve donanımın cinsi, miktarı ve tutarı açıklanmamakla birlikte bunun yılda 200 milyon dolara ulaştığı söylenir. İsrail'den alınan DRONE insansız uçaklarından birisi de Abaza güçlerince düşürülür. İsrail askeri donanım ve silahların yanı sıra Gürcü özel kuvvetlerine eğitim de verir. Bu eğitimler Defense Shield ve CST özel güvenlik şirketleri üzerinden yürütülür. Bu askeri eğitmenlerin Rusya-Gürcistan savaşı olasılığının güçlenmesi üzerine eğitimlere son verip ülkelerine döndükleri İsrail medyasında yer alır.

Gürcistan ile yürütülen askeri işbirliği içine Ukrayna ve Türkiye'de dâhil edilir. ABD-AB/NATO ve İsrail ittifakının askeri gücü Gürcistan'ın Karadeniz'e açılan deniz ve hava üslerine yerleşir. Batı kapitalizminin Batı Hazar enerji kaynaklarını kontrol altında almaya yönelik bu askeri-politik girişimleri Rusya ile Gürcistan'ı karşı karşıya getirir.

2. Gürcistan-Rusya Savaş Süreci

2.1. GUAM Zirvesi

1-2 Temmuz 2008'de Batum'da GUAM Zirvesi yapılır. Bu zirveye Azerbaycan, Gürcistan ve Ukrayna Devlet Başkanları'nın (sırasıyla İlham Aliyev, Mihail Saakaşvili ve Victor Yuşçenkov'un) yanı sıra Polonya Devlet Başkanı Lech Kaczynski ve Litvanya Devlet Başkanı Valdas Adamkus da katılır. Moldavya ise zirveye katılmayı reddeder. Bu zirve esnasında, ABD-GUAM toplantısı da gerçekleştirilir.

1-2 Temmuz 2008'de GUAM zirvesinin ana konusu petrol ve doğal gaz boru hatları olup Rusya'nın bu alandaki gücünün

sınırlandırılması, Batı Avrupa ile GUAM ülkelerinin birlikteliğinin sağlanmasıdır. Bu amaçla Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) boru hattını tamamlayan GUAM ulaşım koridoru (GUK)'un daha fazla geliştirilmesini kararlaştırırlar. GUK aracılığıyla Hazar petrolünün, Rusya By-Pass edilerek Gürcistan limanları Poti/Batum'a ulaşımı ve sonrasında da Ukrayna'nın Karadeniz limanı Odesa üzerinden Batı ve Kuzey Avrupa'ya ulaştırılmasıdır. Böylelikle Rusya'nın Batı Avrupa enerji pazarına yönelen boru hatlarının ve bağlantılarının zayıflatılması ve destabilize edilmesi planlanır.

GUAM: Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan ve Moldova'nın 1997'da ABD himayesi altında bir araya gelerek oluşturdukları politik-askeri bir yapılanmadır. Bu yapılanmaya daha sonra Özbekistan'da katılır. Ancak bir süre sonra da GUAM'dan ayrılır. Daha sonra bu askeri yapılanma "Demokrasi ve Ekonomik Kalkınma için Teşkilat-GUAM adını alır. Türkiye ve Litvanya gözlemci statüsünde örgüte dâhil olurlar. GUAM, ABD-AB'ın Rusya'nın egemenlik alanı olarak gördüğü Kafkasya'da, batı kapitalizminin çıkarları doğrultusunda NATO'nun bir yan örgütü gibi çalışır. Bölgenin enerji havzaları ve boru hatlarının kontrolünün sağlanması doğrultusunda Kafkas koridorunun askerileştirilmesi ve NATO'nun genişleyerek (Ukrayna-Gürcistan'ı kapsayarak) bu bölgeye yerleşmesi hedeflenir. Eski Sovyet cumhuriyetlerinin ABD-NATO ile askeri işbirliği (askeri yardım ve askeri eğitim) içine sokularak yeniden Rusya ile ilişki kurmalarına karşı da bir önlemdir aynı zamanda.

2.2. 'Kafkas Sınırı 2008' savaş tatbikatı

GUAM zirvesinin birkaç gün sonra 5-12 Temmuz 2008 tarihleri arasında Rus Savunma Bakanlığı Kuzey Kafkasya'da bir savaş tatbikatı gerçekleştirir. Tatbikata 8.000 askeri personel, 700 zırhlı birlik ve 30 savaş uçağı katılır. Tatbikatın amacını Rus Savunma Bakanlığı'nın bir sözcüsü, 'Gürcistan-Abhazya ve Gürcistan-Osetya anlaşmazlık bölgesinde artan gerilime cevap olarak yürütülmekte olduğunu ve ihtiyaç halinde Abhazya ve Güney Osetya'daki Rus Barış Gücü Askerlerine yardıma hazırlık...' olduğunu açıklar.

2.3. ABD-Gürcistan askeri birliklerinin ortak savaş tatbikatı

Rusya'nın savaş tatbikatından hemen sonra, ABD ve Gürcistan askeri birlikleri 'Doğrudan Cevap' adlı ortak bir savaş tatbikatı yapar. Bu ortak tatbikata Azeri ve Ermeni güçlerin Rusya'ya karşı

birlikte hareket etmelerini sağlamaya yönelik olarak 'birlikte çalışma ve ortak eğitimler yapma' adına GUAM üyesi olan Ukrayna ve Azerbaycan'ın yanı sıra GUAM üyesi olmayan Ermenistan'ın da katılımı sağlanır. ABD-Gürcistan savaş tatbikatı koordinasyonu ABD ordusunun Güney Amerika Görev Gücü Komutanlarından Tuğgeneral William B. Garret yapar.

'Doğrudan Cevap' tatbikatı Gürcistan'ın 7 Ağustos'ta Güney Osetya'ya saldırmasından bir hafta önce 31 Temmuz'da tamamlanır. Rusya, Gürcistan'ın Güney Osetya ve Abhazya'ya saldırısına doğrudan müdahale eder. Gürcistan'a saldırarak bu ülkede ABD'ye tahsis edilen üsleri, Gürcistan askeri tesislerini:

- Senaki ve Gori askeri üslerini,
- Vazinai askeri merkezini,
- Türkiye'nin modernizasyonunu yaptığı Marneuli ve Kopitnari askeri hava alanlarını,
- Poti limanı seçkin koruma birliğini,
- Kocori askeri üssü ve Makhata radar tesisini,
- Tiflis ve Kojori Özel kuvvetler üslerini,
- Ülke iletişim merkezini imha eder.

Ayrıca ülkenin transit ticari yollarını, turizm, liman vb. ekonomik alt yapısını da tahrip eder. Bunların belli başlıları şu tesislerdir:

- Doğu-Batı Kafkasya'yı Kara Denize bağlayan ve devletin en önemli gelir kaynağını oluşturan ana ticari demiryolu,
- Poti liman alt yapısı,
- Liman petrol terminali,
- Tiflis uluslararası havalimanı.

Böylelikle Rusya, Gürcistan'ın Güney Osetya ve Abhazya'ya saldırısını bölgede kendi egemenliğini yeniden kurma doğrultusunda ustaca kullanır.

Rusya askeri müdahalesinde, BTC petrol Boru Hattı'nın bombalandığı ancak isabet(!) almadığını açıklar. Hattın bombalanmasından en büyük zararı görecek ülke Azerbaycan'dır. Bu açıklama Azerbaycan'a bir gözdağı olarak yorumlanır. Nitekim Azerbaycan, Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattından yaptığı petrol sevkiyatını Rus topraklarından geçen Bakü-Novorossiysk hattına yöneltir. Bu yönlendirme kararı BTC'nin ana hissedarı British Petroleum tarafından alınır. Böylece Azerbaycan petrolünün kesintisiz ihracatında Rus topraklarından geçen boru hattı

Azerbaycan için güvenli bir hat haline gelir ya da diğer bir ifadeyle "getirilir".

2.4. ABD-NATO Çaresizliği

Rusya savaş süresince "Gürcistan'a silah ve askeri donanım girmesini engellemek" için Gürcistan'ın Karadeniz kıyılarını donanmasıyla abluka altına alır. Batı ülkelerini ve Ukrayna'yı Gürcistan'a silah sağlamakla suçlar. ABD-AB ittifakı çaresizlik içinde gelişmeleri izler. ABD Başkan Yardımcısı Dick Cheney savaş sırasında Mihail Saakaşvili'yi arayarak 'Rusya'nın saldırganlığı cevapsız bırakılmamak zorundadır ve buna devam etmesinin ABD ve daha geniş çerçevede uluslararası toplumla ilişkilerinde ciddi sonuçları olacaktır' diyerek durumu kurtarmaya çalışır. ABD-NATO beklemedikleri Rus tepkisi karşısında, şaşkınlık içine girerler. Gürcistan üzerine yaptıkları planların ve attıkları adımların tahrip edilmesini engelleyemezler, çaresizlik içinde izlerler.

3. ABD-NATO'nun Kafkaslarda Güç Kaybı

Rusya'nın 5 gün süren yoğun bombardımanı altında ezilen ve ABD-NATO'nun da bu duruma seyirci kalması üzerine Gürcistan'ın ABD yanlısı Cumhurbaşkanı Mihail Saakaşvili 9 Ağustos 2008'de Rusya'ya ateşkes çağrısında bulunur.

Mihail Saakaşvili AB temsilcilerinin önerdiği ateşkes taahhütnamesini, AB yetkililerinin gözetiminde imzalar. Ateşkes anlaşmasının imzalanmasıyla birlikte Güney Osetya ve Abhazya Cumhurbaşkanları *"Uluslararası hukukun bütün kuralları çerçevesinde bağımsızlığa erişeceğiz... Buna doğru birlikte adım atacağız"* açıklamasında bulunurlar. 26 Ağustos'ta Rusya Federasyonu bu iki ülkenin bağımsızlıklarını onaylar. Böylelikle Gürcistan Abhazya ve Güney Osetya topraklarını kaybeder.

Son 15 yılda gerçekleştirilen NATO'nun Sırbistan'ı, ABD'nin Irak'ı, Fransa'nın Orta Afrika'yı, ABD'nin Afganistan'ı işgal eden, egemenliklerini çiğneyen ABD-AB ülkeleri Gürcistan'ın egemenliğine sahip çıkıyor görünürler.

- ABD Başkanı George Bush ise *'Gürcistan hükümeti, bir barış anlaşmasının unsurlarını kabul etti... Hemen ateşkesin ardından Rusya, çatışma bölgesinden güçlerini çekmeli, askeri statükoyu 6 Ağustos'tan önceki duruma çevirmeli ve güç kullanmaktan kaçınacağı sözü vermeli"* açıklaması ile ABD'nin kayba uğradığını kabullenir.

- ABD Dışişleri Bakan sözcüsü Robert Wood *"Rusya Devlet Başkanı Dimitri Medvedev'in Abhazya ve Güney Osetya'yı tanıma kararı bizim için kabul edilemez"* açıklamasını yapar.
- Almanya Dışişleri Bakanı Frank-Walter Steinmeier *"Bu adım egemen bir komşu ülkenin toprak bütünlüğünü ihlal etmektedir. Bu bizim için kabul edilemez bir durum. Abhazya ve Güney Osetya'daki krizlerin çözümü böylece daha da zor bir hal almıştır"* diyerek ABD'ye destek verir.
- İsveç Dışişleri Bakanı *'Hiçbir ülke bir diğer ülkeye askeri müdahalede bulunma hakkı yoktur'* diye açıklamalara katılır.

Saakaşvili'nin savaş sonrası yaşadığı hezimetin altında kalkması ve iktidarını sürdürebilmesi için Batı kapitalizmi Gürcistan'a (AB 1 milyon avro, Almanya 1 milyon, Hollanda 500 bin avro, Avusturalya'da 1 milyon Avustralya Doları vb.) maddi yardımda bulunur.

Anti ABD politikalarına destekler veren Latin Amerika ülkeleri ise farklı tutum alırlar:

- Venezüella Cumhurbaşkanı Hugo Chavez, "Rusya, Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlıklarını tanıdı. Biz Rusya'yı destekliyoruz. Rusya haklı. Kendi çıkarlarını savunuyor" açıklamasında bulunur ve bu ülkeleri tanıyabilecekleri söyler.
- Nikaragua Devlet Başkanı Daniel Ortega, Nikaragua'nın Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlığını tanıdığını bildirir.

4. Savaşın Politik Sonuçları

ABD ve Rusya arasında Kafkaslarda süren güç mücadelesinde ABD ve Saakaşvili, Rusya'yı daha da sıkıştırmak, etkinliğini zayıflatmak, bölgede halklarının gözünde küçük düşürmek, iç-dış politikada Saakaşvili'nin konumunu güçlendirmek vb. nedenlerle Osetya 'kumarını' oynar. Ancak, Güney Osetya kumarında yaptıkları hesap hatası sadece Kafkaslardaki dengeleri altüst etmekle kalmaz, ABD'nin Avrasya stratejine de önemli bir darbe indirir.

Kafkaslarsa, ABD ve Rusya arasında süren ekonomik ve politik rekabetin yol açtığı Gürcistan-Rusya çatışmasında kaybeden Gürcistan ile birlikte ABD-AB olur:

4.1. Gürcistan'ın Kayıpları

- Güney Osetya ve Abhazya'nın tamamen kaybedilmesi,
- Toprak bütünlüğünü politikalarının iflası,
- Askeri ve ekonomik alt yapısının tahrip edilmesi,
- Saakaşvili'nin hem kendi halkı hem de bölge devletleri açısından büyük bir itibar kaybına uğraması olarak sayılabilir.

Kısacası Gürcistan'ın Kafkasya bölgesindeki ABD destekli etkinliği, Rusya karşıtı politikaları büyük darbe alır.

4.2. ABD-NATO'nun Kayıpları

- Kendi güçlerini olduğundan fazla abartarak, Rusya'nın gücünü de olduğundan küçük göstererek oluşturdukları her şeyi yapabilme konumunda olmadıklarını,
- Bulgaristan ve Romanya'yı NATO katarak, Ukrayna ve Gürcistan/Abhazya'yı da kapsayacak şekilde Karadeniz'i NATO gölüne çevirme politikalarının geçersizliğini,
- NATO'nun Kafkaslara doğru genişletilmesi politikalarının yürümeyeceğini gösterir.
- Ayrıca Rusya'ya karşı aldıkları:
- Rusya ile yürütülen "stratejik" müzakereleri askıya alınması,
- Rusya'nın bazı uluslararası tartışmadan dışlanması,
- Dünya Ticaret Örgütü'ne girmesinin önlenmesi,
- NATO eylem programlarına Gürcistan'ın dâhil edilmesi,
- ABD savaş gemilerinin Gürcistan limanları ziyaret etmesi ya Gürcistan'ın "bütün" toprakları üzerinde NATO devriyeleri uçuşları yapması gibi yaptırım kararlarını da uygulayamazlar.

ABD-AB/NATO ittifakının yanlarına çektikleri ülkeyi koruyamamaları işbirlikçi diğer bölge ülkelerinde güven bunalımı, hayal kırıklığı yaratır. Rusya'nın kendine daha fazla güven duymasına ve daha atak politikalar izlemesinin yolunu açarak ABD-AB/NATO ittifakının Avrasya stratejilerini bölge ülkelerine daha önceki kadar kolaylıkla benimseyecekleri bir siyasal durumu açığa çıkarır. Kısacası Gürcistan savaşı tartışmasız bir şekilde ABD'nin jeopolitik açıdan söylendiği kadar güçlü olmadığını ortaya koyar. Rusya'nın bölge ülkeleri üzerindeki ağırlığı 2008 Ağus-

tos'u sonrasında eskiye göre daha da artar. Daha da önemlisi Rusya'nın eski gücüne kavuşmaya ve ABD-AB gibi bir güç haline gelmeye başladığını da gösterir.

4.3. Rusya'nın Kazanımları

'5 Gün Savaşı'ndan politik başarıyla çıkan Rusya, bölgede üstünlük gücünü attırır ve daha geniş hareket alanı kavuşur. ABD Güney Kafkaslara kendi politikalarını dikte ettirme etkisini kaybederken, Rusya'nın Ukrayna ve Orta Asya ülkeleri üzerindeki ağırlığı ise artar. Rusya bölgenin yeniden biçimlendirilmesi doğrultusunda stratejisini, hedeflerini ve taktikleri yeniden biçimlendirir:

- ABD-AB ittifakının bölge sorunlarının (Yukarı Karabağ ve Güney Osetya krizlerinin) AGİT, (Abhazya krizinin de) Birleşmiş Milletler zemininde çözülmesi çalışmalarına katılmayı 2009'de sonlandırır.
- Bölgede yaşanan sorunların ABD çıkarlarına uygun olarak çözümü için oluşturulan uluslararası yapılar yerine, Rusya kendi lehine olacak şekilde bölge ülkeleri ile birlikte hareket etmeye, buna uygun bölgesel yapılanmalara yönelir. Bu doğrultuda Batı kapitalizminin bölgedeki etkinliğini asgari düzeye indirecek şekilde bölge ülkelerine, Türkiye ve İran'a daha çok yaklaşır.
- Bölgede barış ve güvenlik politikalarında ABD'nin hareket alanını daraltma, ABD işbirlikçisi (Gürcistan, Ukrayna vb.) ülkeleri kendi yanına çekmeye, Azeri Ermeni sorununda gözlemci olarak Ermenistan'ı kendisine tabi kılma ve Yukarı Karabağ'da barış sürecine el koyarak Azerbaycan'ı stratejik ortak konumuna getirme politikalarına yönelir.
- Ermenistan Türkiye sınırındaki Gumri, İran sınırındaki Meghri ve Erivan yakınındaki askeri üslerdeki yaklaşık 5.000 kişilik askeri varlığına ilaveten yeni bağımsızlığını kazanan Güney Osetya 'da Tskhinvali ve Djava, Abhazya'nın da Sukhumi ve Ochamchira deniz üsleri ile askeri konumunu daha da arttırır. Bölgede barışın NATO'nun genişlemesi ile değil Rusya ile sağlanacağının mesajını verir. Ayrıca Güney Kafkaslardaki 3 olan devlet sayısını, bağımsızlığını tanıdığı Güney Osetya ve Abhazya ile birlikte 5'e çıkararak bölge politikaları üzerindeki ağırlığını da arttırır.

- Rusya bölgede yeni ekonomik projelere de yönelir. Kuzey-Güney koridorunda Azerbaycan ve İran ile birlikte demiryolu hattı projesi geliştirilir. Bu hattın Hindistan'a kadar uzanabileceği söylenmektedir. Ermenistan'da yeni nükleer tesis projesi geliştirilir. Türkiye ve İran ile birlikte yeni bir doğal gaz boru hattı Mavi Akım II planlanır. Böylelikle Rusya enerji politikalarının ikinci aşamasına Güney Kafkasları dâhil edecek politikalara girişir. Ayrıca, daha önceki yıllarda şiddetle karşı çıkmasına rağmen, Rusya topraklarının By-pas edilerek 1990'lı yıllarda oluşturulan çok taraflı BTS Bakü-Tiflis-Supsa, BTC Bakü-Tiflis-Ceyhan, BTE 5 Bakü-Tiflis-Erzurum (BTE) doğal gaz boru hattı gibi Kafkas projelerinde de etkili konuma gelmeye yönelir.

5. Türkiye Gürcistan Askeri İlişkileri

ABD-NATO'nun Kafkasya planları doğrultusunda Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel 1997'de Gürcistan'ı ziyaret ederek askeri eğitim alanında işbirliğini öngören bir dizi anlaşma imzalar. Askeri işbirliği 14 Mayıs 1998'de Türk-Gürcü Ortak Deniz Tatbikatı, Türkiye'nin eski bir Sovyet Cumhuriyeti ile ortak düzenlediği tatbikat ile bir adım daha ileriye taşınır.

Bir dizi yoğun karşılıklı ziyaretler sonrasında Gürcistan bölgede Rus etkinliğini azaltmaya yönelik "Karadeniz Barış Gücü Taburu" nun kurulması ve bu çerçevede Türk askerlerinin Abhazya'da görevlendirilmesi önerir.

Askeri işbirliği Gürcü ordusunun eğitilmesi ve silah sağlanmasıyla giderek artar. ABD-NATO'nun Kafkasya stratejisine Türkiye'nin de dâhil olması, bölgedeki tarihi-kültürel ve siyasi varlığını bu doğrultuda harekete geçirmesi Rusya'yı rahatsız eder. Nitekim Rusya - Gürcistan savaşında Türkiye'nin Gürcistan'ın yanında yer alması Rusya'nın tepkisine yol açar. Rus İzvestiya Gazetesi; "Gürcistan'ın son dört yılda savunma bütçesinin 30 kat arttığı... Türkiye'nin Gürcistan'ın savunma harcamaları için 45 milyon dolar yardımda bulunduğu... ABD'nin de 40,6 milyon dolar hibe ettiği... Türkiye'nin çok sayıda gelişmiş silah ve mühimmat sağladığı... Türkiye'nin Gürcistan'a vereceği silahlar arasında 100 araç, 50 adet PZRK tipi füze rampası, Kılıç 2 ve Doğan savaş gemileri, Sky Watcher hava erken uyarı sistemi, 80 adet MP5 otomatik silah, 1800 M72 el bombası, 10 milyon adet mermi, 160 MP5A3 silahı olduğunu açıklar."

Dolayısıyla savaşın sorumlusu olarak ABD ve Türkiye'yi gösterir. Rusya'nın sert eleştirisini Türkiye hükümeti duymazdan gelir. Türkiye, Rusya-Gürcistan savaşı (Kafkasya Krizi) sırasında Rusya ile ABD arasında sıkışıp kalır. Bu sıkışıklıktan çıkmak için 2008 Ağustos'unda, R. T. Erdoğan, Kafkasya İstikrar ve İşbirliği Platformu, kısaca Kafkas İttifakı'nı zemininde Kafkas ülkelerinin bir araya gelerek sorunların diplomatik yolla çözülmesini önerir. Başbakan Erdoğan, ziyaret ettiği Rusya'da Devlet Başkanı Dimitri Medvedev ve Başbakan Vladimir Putin'e bu öneride bulunur. Tam desteklerini alır. Ardından Gürcistan ve Azerbaycan'a yaptığı ziyaretlerle önerisini bu ülkelere de iletir. Azerbaycan ziyareti öncesi yaptığı açıklamada Ermenistan'ın da ittifaka davet edileceğini açıklar.

Gürcistan geliştirilen bu öneriyi Ankara Büyükelçisi vasıtasıyla *"Türkiye'nin iyi niyetli girişimlerini anlıyoruz ama toprak bütünlüğümüzü tartışmalı yapacak böylesi adımlar yarar değil, zarar getirir"* diyerek reddeder.

ABD Dışişleri Bakanlığı Avrupa ve Avrasya İşlerinden Sorumlu Müsteşar Yardımcısı Matt Bryza'da "Türkiye'nin bu ani İttifak/Platform teklifine şaşırdığını ve haberi olmadığını" ifade eder. ABD Senatosu Dış İlişkiler Komitesi'nden Richard Lugar da "Kafkas Paktı bize sorulmadı, Rusya Gürcistan'dan çekilmedikçe, barış ve istikrar sağlanmadıkça bu tür fikirlerin hayata geçirilmesi mümkün değil" diyerek ABD'nin tavrını açıklar.

Erdoğan'ın önerisinin ne anlama geldiğini Ana muhalefet partisi CHP Genel Başkan Yardımcısı Onur Öymen açıklar: "...böyle bir girişimden bir tek Rusya memnun kalabilir. Çünkü bu yolla bölgedeki nüfuzunu artırabilir. ...Siz, Rusya'nın da dâhil olacağı bir pakt önerdiğiniz zaman bu bölgede yeniden Rus nüfuzunun yayılmasına öncülük etmiş olursunuz. Bu çok yanlış olur. ...Rusya öteden beri o bölgenin (Kafkasya) kendi arka bahçesi olduğunu ifade ediyor. Rusya'nın gerçek sınırlarının eski Sovyet sınırlarının dış sınırı olduğunu söylüyorlar. Bu ülkenin gerçek anlamda bağımsız, egemen devlet olduğunu içine tam sindirememiştir. Şimdi siz bu pakt fikriyle Rusya'nın yeniden bu düşüncelerine kuvvet veriyorsunuz, Rusya'nın yayılma politikasına yol açıyorsunuz" diyerek bu politikaya karşı çıkar.

ABD'nin açıkça karşı çıkması ve Rusya-Gürcistan, Azerbaycan-Ermenistan ve Türkiye-Ermenistan arasındaki gerginliklerden dolayı Başbakan Erdoğan'ın, Kafkaslarda *rol kapma* girişimine yönelik önerisi karşılık görmez.

6. Obama Dönemi...

ABD, Obama iktidarıyla birlikte, Beş gün Savaşı'nda doruğa ulaşan Bush'un Soğuk Savaş jargonu terk ederek, Rusya ile ikili ilişkilerde farklı bir politik tarza yönelir. Bu doğrultuda, Rusya ile diyalogların pozitif zeminde sürdürülmesi, Moskova ile ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi doğrultusunda Rusya pazarının Amerikan sermayesine ve yatırımcılarına açılması, enerji hatlarının Rusya dâhil olmak üzere çeşitlendirilmesi vb. politikalara ağırlık verir. Bu politika SSCB'nin yıkılmasından sonra ABD'nin Kafkasya izlediği Rusya'yı devre dışı bırakmaya yönelik politikaların terk edilmesi anlamına geldiği belirtilmektedir. Ayrıca Washington Gürcistan ve Ukrayna'nın NATO'ya üyeliğiyle bölgeye yerleşme planları geri plana atılır.

ABD-AB bloğunun Kafkas politikaları 2012 Eylül'ünde yapılan Gürcistan seçimlerinde Batı yanlısı Saakaşvili'nin Rus yanlısı olduğu belirtilen Bidzina Ivanişvili karşısında seçimleri kaybetmesi ile önemli bir darbe daha alır.

Rusya-Gürcistan 5 gün savaşı sonrasında ABD-AB/NATO birlikteliğinin Kafkaslardaki destekçileri Gürcistan, Ukrayna'yı kaybetmesi, Rusya'nın bölgedeki egemenliğini arttırır. Bu durum (Afrika'nın kuzeyinde Fas'tan başlayıp, doğuya doğru Kuzey Afrika ülkeleri, Körfez dâhil olmak üzere Orta Doğu ülkeleri, Kafkasya ve Orta Asya'yı içine alan, Çin sınırına kadar uzanan) GOP projesinin Güneybatı Asya (Ortadoğu) ayağını daha da önemli hale getirir. Yakın tarihlerde yapılan Gürcistan ve Ukrayna seçimleri sonrasında ABD-AB/NATO'nun Suriye'ye yönelik daha saldırgan politikalar izleyeceklerinin açık belirtilerine şahit olunuyor.

Bölgemizde son dönemde hızlanan politik ve askeri gelişmeler:

- İsrail-Hamas çatışması,
- Irak'ta Kürt ve merkezi hükümet güçlerinin karşı karşıya gelmesi,
- NATO'nun ülkemize Patriot füzelerini yerleştirmesi,
- İsrail savunma bakanının politikayı bırakacağını açıklaması,
- ABD'nin eski Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice, Washington Post'ta bu hafta içinde yayınlanan makalesinde ABD'nin Suriye konusunda daha etkin rol alması gerektiğini savunması,

Bölgesel bir çatışma olasılığını arttıran gelişmeler olarak görülebilir.

ABD-AB/NATO bloğunun Kafkasya politikalarındaki başarısızlığın Orta-Doğu'da; Kafkasların ve Orta-Asya'nın Güney kapılarını oluşturan Türkiye-İran üzerinden Kafkasların- Orta Asya'nın 'Balkanlaştırılması' politikalarına daha fazla ağırlık vermelerine yol açacak gibi görünüyor. Bu durumda ülkemiz GOP'un 'Orta Doğu'nun Balkanlaştırılma Politikaları' ile karşı karşıya kalabilecektir.

6 Kasım 2012

Kaynakça:

1. Le Caucase du Sud, un an et demi après la "guerre des cinq jours" GAİDZMINASSIAN, 13 février 2010
2. Gürcistan-ABD-İsrail ilişkilerinin geleceği, Le Monde Diplomatique, http://www.ajanskafkas.com/haber, 21421,gurcistanabdisrail_iliskilerinin_gelecegi.htm
3. 2008 Güney Osetya Savaşı http://tr.wikipedia.org/wiki/G% C3% BCney_Osetya_Sava% C5% 9F% C4% B1_(2008)
4. Geopolitique de l'UE face a l'Eurosie, www.bardosfeltoronyi.eu
5. Avrasya Koridoru: Boru Hattı Jeopolitiği ve Yeni Soğuk Savaş, Michel Chossudovsky, http://www.timeturk.com/tr/ 2008/09/03/avrasya-da-yeni-soguk-savas.html
6. Yeni Şafak, http://yenisafak.com.tr/politika/ Default.aspx?t=20.08.2008&i=135418
7. soL - Haber Merkezi, Condoleezza Rice yazdı: 'Bugünün Karl Marx'ı İran'dır'

Küreselleşme ve Savaşlar - İç Çatışmalar

Haluk Başçıl

Antiemperyalist ve antifaşist mücadelede hayatını yitiren arkadaşlarıma tüm sevgimle...

Günümüz Dünyası

Sovyetler Birliği'nin yıkılışı, Soğuk Savaş'ın sona ermesi, 20 yy. sonunda ABD'yi tarih sahnesinde tek süper güç olarak bıraktı. Bu gelişme ABD'yi, 21. Yüzyılın "ABD yüz yılı" olması doğrultusunda bir arayışa itti. Bu arayışa yön veren fikirler, ABD'nin tek süper güç olarak Yeni Dünya Düzeni politikalarını da şekillendirdi. Küreselleşme olarak da ifade edilen politikalar doğrultusunda ülke ekonomilerini ve ulus-devletleri yeniden biçimlendirmeye girişti. İki kutuplu dünya düzenini tek kutuplu dünya düzenine uygun hale dönüştürmeye yöneldi. Geliştirilen stratejiler/politikalar duruma göre, bazen tehdit, bazen askeri müdahale ya da "yumuşak güç" aracılığıyla sağlanmaya çalışıldı. 11 Eylül'de ikiz kule saldırısı ABD'nin daha müdahaleci, saldırgan politikalarının önünü açtı.

İnsanlığın evrensel barışa, demokrasiye, insan hakları ve özgürlüklere ulaşacağı söylemleri eşliğinde savaş ve çatışmalar artarken bir baştan bir başa tüm dünyada demokratik hak ve özgürlüklerin kısıtlandığı bir süreç yaşanıyor. Bu süreç, doğal olarak karşıtını da geliştiriyor. Hayat, planlara uygun olarak düz bir hatta ilerlemiyor. Biçilen kalıba uygun bir şekilde gelişmiyor. Yaşananların karmaşıklığı Dünya'nın birçok bölgesinde, özellikle de Orta Doğu'da kendisini göstermektedir.

Bu yazıda Yeni Dünya Düzeni'nin fikir babası ve aynı zamanda hayata geçirici gücü olan ABD'de çeşitli kesimlerin (yeni konservatist, gelenekçi, liberal, reformist, gerçekçi, konstrüktivist olarak tanımlanan stratejistlerin, "think tanklar"la bağlantılı düşünce şekillendirici grupların, politika yapıcıların, akademisyenlerin vb.) bakış açıları, dünya tahayyülleri kısaca ortaya konulmaya çalışılacaktır.

ABD'nin stratejilerini, politikalarını ve hegemonya oluşturma araçlarını yakından takip etmeksizin, etkin ve güçlü bir antiemperyalist politika geliştirilemez. Günümüzde antiemperyalist bir politik hatta duyulan ihtiyaç gittikçe daha belirgin hale geliyor. Bu dosyamızın antiemperyalist bir hat, ittifaklar ve mücadele araçları oluşturulması tartışmalarına hizmet etmesi amaçlanmaktadır.

Küreselleşme

ABD Soğuk Savaş boyunca yürüttüğü politikalarla amacına ulaşmışsa da Sovyetler Birliği'nin çöküşü sonrasında da bir belirsizliğin içine de girmişti.

> Z. Brezezinski: "Soğuk Savaş koalisyonunun özü, ortak değerlerin olması ve komünist diktatörlüğü reddetme temelinde, Sovyetler Birliği'nin gücüne karşı çıkmakta yatıyordu. Koalisyonun kritik ifadesi, Japonya ile ayrı bir savunma anlaşması ile takip eden (NATO tarafından resmileştirilen) Atlantik İttifakı idi ve amacı Sovyetlerin daha fazla yayılmacı politika izlemesini engellemekti. 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin yıkılması, bu demokratik müttefikliğin tarihi zaferi olduğu işaretini vermişti. Fakat aynı zamanda bu, müttefiklerin gelecekteki görevinin ne olacağı sorusunu gündeme getirmişti."[1]
>
> Robert Kagan: "Soğuk Savaş'ın sonunda, Amerikan yasallığının bu temelleri Berlin Duvarı ve Lenin heykelleriyle birlikte yerle bir oldu. Soğuk Savaş sonrası dönemde bunların yerini alabilecek çok fazla şey yoktu. Radikal, askeri İslam, terörizm olarak ne tür bir tehlike oluştursa oluştursun, Batı liberal demokrasisi için ideolojik bir tehdit olarak komünizmin yerini asla alamazdı. Bugün, "özgür dünya"nın lideri ifadesi neredeyse Amerikalıların kendileri için bile biraz saçma görünmektedir." [2]

---

1 Z. Brezezinski, *Tercih*, İnkilap Kitabevi, 2005, s. 55.

2 Robert Kagan, *Cennet ve Güç, Yeni Dünya Düzeninde Amerika ve Avrupa*, Koridor Yayıncılık, 2005, s. 138.

Soğuk Savaş sonrası, Baba Bush'un iktidarı döneminde tarihsel bir dönem sonlanırken, Sovyetler Birliği bloğunda ve etkinlik alanı içindeki bölgelerde yükselen kargaşada izlenecek rota da belirsizdi. ABD, ortaya çıkan güncel dünya sorunlarına gelecek perspektifinden uzak bütünlüklü bir politika doğrultusunda yaklaşmada bocalama içine girdi. Baba Bush'tan sonra yönetime gelen Bill Clinton'ın döneminde ise silahların kontrol altına alınması ve silahsızlanma, barışın korunması, savaşlara müdahaleye, uluslar üstü idari kurullara bağlı kurumsal küresel işbirliği vb. politikaları öne çıksa da belirsizlik sürdü.[3]

Baba Bush, Clinton'ın başkanlık dönemleri boyunca ABD'nin içine girdiği belirsizlikten çıkmak ve ittifak ettiği gelişmiş kapitalist ülkeleri de yanına çekecek bütünlüklü ve kapsayıcı bir strateji geliştirilmeye çalıştı. Dünyaya yeni bir düzen verme amacıyla strateji ve politika arama, proje geliştirme ve taslaklar oluşturma tartışmalarının yaklaşık 10 yıl sürdüğü söylenmektedir. Brezezinski, "Yeni Dünya Düzeni, Pek çok kişiye pek çok farklı şey anıştırma avantajı taşıyordu. Gelenekçilere, 'düzen' istikrar ve devamlılık; reformistlere 'yeni' sıfatı önceliklerin yeniden düzenlenmesini; idealist enternasyonalistlere 'dünya' vurgusu evrenselliğin artık politikanın kutup yıldızı olduğunun iyicil mesajını çağrıştırıyordu" diyordu.[4]

ABD'nin siyasi ve iş çevrelerinin seçkin kesiminin gayri resmi ideolojisi olarak da söylenen küreselleşme anlayışı doğrultusunda ülke ekonomilerini ve ulus-devletlerin yeniden biçimlendirmesi gündeme geldi.[5] Dünya ölçeğinde sanayide, teknolojide ve iletişimde ortaya çıkan yeniliklerin sağladığı fırsatlar öne çıkarılarak ülke ekonomileri yeniden yapılandırıldı. Özelleştirmeler eşliğinde üretimin en karlı olduğu, vasıflı işin en ucuz bulunduğu, en avantajlı yerlerde üretimi serbest kılacak bir ekonomik sisteme girişildi. Buna karşı çıkan, küreselleşmenin baskılarına boyun eğmeyen ya da ondan kurtulmanın yolunu arayan ulus-devletleri Yeni Dünya Düzeni'ne uygun hale dönüştürme politikaları uygulamaya kondu.

İçinde yaşadığımız konjonktürün temel belirlemeci olan küreselleşme politikalarından şu ya da bu oranda, dolaylı ya da dolaysız tüm ülkeler etkileniyor. Küreselleşmenin yol açtığı siyasi uyanış, tarihi olarak emperyalizm karşıtı, siyasi olarak Batı-kar-

---

3 Brezezinski, *İkinci Şans*, İnkilap Kitabevi, 2008, s. 101.
4 Brezezinski, *İkinci Şans*, İnkilap Kitabevi, 2008, s. 36.
5 Z. Brezezinski, *Tercih*, İnkilap Kitabevi, 2005, s. 176.

şıtı ve duygusal olarak giderek Amerika karşıtı bir özellik gösteriyor.[6] Küreselleşme ile ilgili ortak düşünce bunun Amerikan malı değilse bile Amerika merkezli olduğudur. Bu durum Amerikalı akademisyen-politika üreticileri tarafından açıkça söylenmektedir. Bunların bazıları şöyledir:

> Joseph S. Nye: "ABD dört küreselleşme biçiminin dördünde de merkezi bir konuma sahiptir: Ekonomik (dünyanın en büyük sermaye piyasası ABD'dir), askeri (ABD askeri anlamda dünyanın her tarafına uzanabilen tek ülkedir), toplumsal (ABD popüler kültürün kalbidir) ve çevresel (ABD dünyanın çevresel kirlenmesine en çok katkıda bulunan ülkesidir). Merkezinde yer almak beraberinde hegemonyayı getirir"[7]
>
> Tarihin sonu tezinin sahibi Francis Fukuyama: "Amerikalılar küresel ekonomiden esaslı bir şekilde yararlanırlar ve gerçekte ona hâkimdirler, küreselleşmenin taşıdığı 'Amerikan malı' etiketi de bu yüzdendir"[8]
>
> Fransız Dışişleri Bakanı Hubert Verdine: "ABD küreselleşme denizinde rahat yüzen ve bu denizin sularının tek hâkimi olan çok büyük bir balıktır. Amerikalılar birçok nedenden ötürü bu durumun faydalarını görüyorlar: ekonomi ölçütleri büyük olduğu için; küreselleşme onların dilinde gerçekleştiği için; küreselleşme yeni liberal ekonomi ilkeleri çerçevesinde düzenlendiği için; yasal, mali ve teknik uygulamaları empoze ettikleri için ve bireyciliğin savunucuları oldukları için"[9]
>
> İran Cumhurbaşkanı Rafsancani: "Belli güçlerin bizi kabul etmeye zorladığı o tüm dünya kültürlerini yok sayan yeni Dünya düzeni ve küreselleşme, bir çeşit yeni sömürgeciliğe benziyor"[10]

ABD tek süper güç olarak oluşturduğu hegemonya ve 'küreselleşmenin' evrensel sürecinin ekonomik boyutunu oluşturan politikalar ulus-devletleri kendi kutsal hâkimiyetlerinden de kopardığı bir süreç yaşanıyor. Şimdiye kadar sürdürülen geleneksel diplomasi ortadan kaldırılırken, küresel bir topluluğun da ortaya çıkışını desteklenerek uluslararası ilişkiler yeniden düzenlemeye çalışılmaktadır.[11]

---

6 Brezezinski, *Ikinci Şans*, İnkilap Kitabevi, 2008, s. 211.
7 Joseph S. Nye Jr, *Amerikan Gücünün Paradoksu*, Literatür Yayınları, 2003, s. 110.
8 Francis Fukuyama, *Devlet İnşası*, s. 145.
9 Joseph S. Nye Jr, *Amerikan Gücünün Paradoksu*, Literatür Yayınları, 2003, s. 94.
10 Joseph S. Nye Jr, *Amerikan Gücünün Paradoksu*, Literatür Yayınları, 2003, s. 95.
11 Z. Brezezinski, *Tercih*, İnkilap Kitabevi, 2005, s. 36.

ABD'nin bu politikalarının geri planında üç yüz yıldan fazla geçmişi olan ulus-devletlerin (territoriyal ve egemenlik) haklarına müdahale etmeye yönelik yeni normların oluşturulması önemli yer tutuyor. Bu doğrultuda ulus-devletlerin küreselleşme politikalarına uygun hale getirilmesinde ulus-devletlerin tarih sahnesine çıkışı ve gelişiminin yeniden ele alınırken Vestfalya anlaşmasına büyük anlamlar yükleniyor. ABD'deki çeşitli vakıflar, düşünce kuruluşları, akademisyenler, politikacılar Yeni Dünya Düzeni kurguları doğrultusunda Vestfalya sürecini birçok yönüyle ele almaktadırlar.

Ulus-devletin küreselleşmeyi aksatacak, engeller çıkaracak tüm özelliklerinden arındırmasında yaklaşımında, ulus-devletin tarihsel gelişimi içinde ortaya çıkan tüm olumsuzluklar; savaşlar, katliamlar, asimilasyon politikaları vb. üzerinden küreselleşmeye uygun yeni bir tarih anlayışı oluşturulmaktadır.

1. Tarihe Bakış: Vestfalya Anlaşması ve Ulus-Devletin Doğuşu, Gelişimi

Ortaçağ'da Protestan (ya da Katolik) inanca sahip bir hükümdarın egemenlik alanını genişletmek için, bir başka inanca sahip hükümdar tarafından yönetilen Katolik (ya da Protestan) yandaşlarını isyana teşvik eder, dini ayrılıklar bir krallığın içerden çökertilmesinde gerekçe olarak kullanılırdı. Hem hükümdarlar ve hem de halklar arasında dini ayrılıklar üzerinden düşmanlıklar körüklenir, savaşlar yapılırdı. Din temelli katliamlarında eksik olmadığı bu savaşların sonuncusu olan 30 yıl savaşları sırasında, bazı tahminlere göre Orta Avrupa nüfusunun yaklaşık yüzde 30'unun öldürüldüğü söylenmektedir:

> Tüm Hıristiyan dünyasında, barbar ırkların bile utanç duyabileceği savaşa ilişkin bir dizginlerinden boşalmışlık gözledim. İnsanların önemsiz nedenlerle ya da hiçbir neden olmadan silaha sarıldığını gördüm ve silahlar bir kez ele alındığında ne insani ne de ilahi hukuka saygı kalıyordu. Sanki genel bir karar uyarınca cinnet tüm suçların serbestçe işlenmesine açıkça izin veriyor gibiydi.[12]

Bu sonu gelmeyen savaş ve katliamlara son verme doğrultusunda yapılan Vestfalya Anlaşması'nın temel amacını Henry Kissinger şu şekilde özetler:

---

[12] Hugo Grotius, 'Prolegomena', *Dünya Düzeni Nereye?*, Richard Falk, s. 206.

> Anlaşmayı imzalayanların tümü 'cujüs regio, ejus religio' 'hükümdar kim olursa, vatandaşının dinini de o belirler' ilkesini benimsediler. Böylece diğer devletlerin iç işlerine müdahale etmeme kavramı doğdu. (...) Bu dönemin insan hakları sloganıydı. Amacı yurt içindeki baskıları haklı göstermek değil, barışı ve sükûneti yeniden kurmaktı. O dönemin en kışkırtıcı sorunu Katoliklerle Protestanlar arasındaki bölünme olduğu için, Vestfalya anlaşması bir inancı taşıyan hükümdarların farklı bir inanca sahip bir prenses tarafından yönetilen dindaşlarını isyan etmeye kışkırtmalarını engellemeye çalışıyordu. Dinin devletin yurt içinden çökertilmesi için bir bahane olmaktan çıkmasıyla, yurt içindeki sükûnetin ve böylece daha sevecen bir hükümetin geri geleceği beklentisi başlamıştı.[13]

Vestfalyacılara göre bu anlaşma sonrasında ortaya çıkan devletlerin çok önemli iki ayırt edici özelliğinin teritoryallık (mülkilik) ve egemenliktir. Devlet egemenliği bu mülkü yönetme hakkı olup, bu mutlak bir haktır. Egemen olmaları hesap vermek zorunda olduğu üst bir otoritenin bulunmaması olarak tanımlandı. Egemenliğin kaynağı monarşilerde krallar iken demokrasilerde ise ülke sınırları içinde yaşayan halktı. Halk yönetim yetkisini seçilmiş temsilcilerine ve diğer devlet görevlilerine devretmişti. Egemenliğin kaynağı ne olursa olsun yasaları geçiren, düzeni sağlayan ve ülke sınırları içinde yaşayan halkı savunacağı varsayılan hükümetlerdi.[14] Bu devletlerin bir diğer özelliğinin de toplumdaki dinsel eğilimlerin siyasal yapının dışında tutularak dini ve etnik hoşgörü, cinsiyet eşitliği yanında insanın bireysel ve kolektif değerleri temelinde lâiklikti.[15]

ABD Princeton Üniversitesinde akademik çalışmalarını yürüten Richard A. Falk ise Vestfalya merkezli düşüncenin tutarsızlıklar ve çelişkiler içerdiğini söylüyor; "...Uluslararası otoritenin devlet merkezli, egemenlik yönelimli, belli bir toprak parçası ile sınırlı (ülkesel) çerçevesini belirten, hem de tarihin gelgitleriyle kimlik değiştiren egemen hegemonik siyasal aktörlerce biçimlendirilen ve yönetilen, hiyerarşik biçimde yapılandırılmış bir dünya düzenini tanımlayan bir kısaltına olarak kullanıldıklarına" dikkati çekiyor. Falk'a göre, Vestfalya terimi, ülkesel yasal bir eşitlik mantığıyla jeopolitik/hegemonik bir eşitsizlik mantığını birleştiriyor.

---

[13] H. Kissinger, *Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?* ODTU Geliştirme Vakfı Yay. ve İletim AŞ, 2001, s. 215.

[14] J. S. Nye, Jr ve David A. Welch, *Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak*, T. İş Bankası K. Yay. 2010, s. 49.

[15] Richard Falk, *Dünya Düzeni Nereye?*, s. 205.

Siyasal bir örgütlenme olarak egemen devletlerin ve oluşturdukları devletler sisteminin hukuksal planda eşitliği ve başka devletlerin iç işlerine karışılmaması doktrini, Vestfalya anlaşması sonrası 300 yıl boyunca ortak bir norm olarak kabul gördüğünün altı çizilir. Bu süreç tüm ülkelerde ulus, millet, yurtseverlik, vatandaşlık vb kavramlarının gelişip yaygınlaşmasına ve 300 yıl boyunca hâkim düşünce olarak varlığını sürdürdüğüne dikkat çekilir. Devletler büyüklük, zenginlik, güç ve uluslararası roller açısından (bir gerçeklik olarak) çok büyük farklılıklar içerse de Birleşmiş Milletler, AB'nin bu normlara göre kurulduğunu ve işlediğini belirtilir.

Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa sömürge imparatorluklarının çökmesi ile birlikte dünyanın dört bir yanında, sömürge halklarının kendi kaderlerini tayin etme hakkı ve ulus-devlet oluşturmalarında milliyetçilik düşüncesi etrafında örgütlenen gruplar, bağımsızlık savaşçıları Vestfalya modeline uygun bağımsız devletlerini oluştururlar. Sömürgecilik sonrasında oluşturulan ulus-devlet, millet yaratma doğrultusunda küçük kabileleri, farklı etnik ve dini toplulukları bir araya getirirken sömürgecilerin kurmuş olduğu devlet aygıtından da (sınır çizgilerinden, bütçe, polis, devlet bürokrasisinden de) yararlanılır.

Devletin milleti yaptığı ya da milletin devleti yaptığı, bu anlamda da milli kimliklerin inşasında milliyetçilik ideolojisinin önemli bir yer tuttuğundan, milliyetçilik düşüncesi birçok yönüyle değerlendirilir. Asya ve Afrika'da Avrupa imparatorluklarına karşı milliyetçilik düşüncesinin sömürgelerin bağımsızlık savaşlarındaki önemli rolü ele alınır.[16] Bu doğrultuda Avrupa'da 19 yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başında Slavca konuşan tüm halklar için ortak bir kimlik iddiasında bulunan Panslavizm ve aynı bölgede yaşayan, dış sömürücülerden aynı şekilde zarar gören sömürgeleştirilmiş halklar arasında, Orta Doğu'daki Panarabizm, Afrika'da ki Panafrikanizm gibi milliyetçi ideolojiler de milliyetçiliğin yansımaları olarak incelenir. Ortak coğrafi alanda ortak geçmiş, kültür, gelenek ve dile de sahip halkların ortak bir devlet oluşturamamaları ve ulus-devletlerini sömürgecilerin oluşturduğu sınırlar içinde kurmalarının nedenleri de (dolayısıyla da devlet sınırlarının yeniden belirlenmesi) bir başka konu başlığıdır.

Milliyetçiliğin toplum üzerindeki gücü birçok açıdan değerlendirilir:

---

[16] J. S. Nye, Jr ve David A. Welch, *Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak*, T. İş Bankası K. Yay. 2010, s. 104.

- Sömürgecilik sonrasında iktidarın, toplumun ekonomik ve sosyal beklentilerini karşılayamaması vb nedenlerle ortaya çıkan tepkileri önlemek, toplumu kontrol altında tutmak için de milliyetçi düşüncenin kullanılması.
- ABD'nin dost gördüğü hükümetleri demokratik olup olmadıklarına bakmaksızın (komünizm karşıtı olması nedeniyle) desteklerken dost olmayanları (komünizm yanlılarını) devirirken de popülist politikalarla birlikte milliyetçi düşünceden yararlanılması. [17]
- Sovyetler Birliği ve sosyalist düşüncenin etkin olduğu dönemde, iki süper güç arasındaki etkinlik mücadelesinde oluşan denge ortamında milliyetçiliğin ulus-devletlerde zayıf yönetimleri ve bölünmüş toplumları bir arada tutması. [18]

Küreselleşme politikası savunucularının Vestfalya anlaşmasını öne çıkarmaları, bir çıkış noktası olarak ele almaları, ulus-devletlerin küreselleşmeye uygun olarak yeniden biçimlendirilmesine, tanımlanmasına hizmet etmektedir:

> Joseph S. Nye: "Devletler varlığını sürdürecektir, ama dünya politikasının bağlamı değişmektedir. ...ama aynı zamanda, pek çok kişi hızlı değişime bölücü etnik, dinsel ve milliyetçi tepkiler göstermektedir. ...küreselleşme aynı zamanda hem ekonomik entegrasyona hem de siyasi parçalanmaya neden olmaktadır."[19]

Bu yeniden biçimlendirme politikaları karşısında milliyetçi ideoloji küreselleşmeye yönelik bir tehdit olarak görülmektedir ve birçok yönüyle değerlendirilmektedir.

2. Küreselleşme: Geleceğin "İnşası", "Post-Vestfalyal" Dönem

Bush döneminde ABD yönetiminde ağırlıklı olarak yer alan ve yeni conlar olarak adlandırılan ve büyük Amerikan şirketleriyle yakın ilişkide olan çok sayıda düşünce kuruluşunda, vakıflarda yer alan siyasi analizciler, eylem ideologları, gazeteciler ve akademisyenlerden oluşan bir grup ABD yönetiminde ağırlık kaza-

---

[17] J. S. Nye, Jr ve David A. Welch, *Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak*, T. İş Bankası K. Yay. 2010, s. 299.

[18] James Dobbins, *Irak Derslerinin Alınması*, Ulus İnşası Francis Fukuyama, s. 334.

[19] J. S. Nye, Jr ve David A. Welch, *Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak*, T. İş Bankası K. Yay. 2010,s. 425.

nır. Sovyetler Birliği'nin tarih sahnesinden çekilmesiyle birlikte "Dünya'nın artık tek kutuplu olduğu" nu savunurlar.

Ulusal egemenliği modası geçmiş bir kavram olarak nitelerler. ABD'nin demokrasiyi, insan haklarını, Amerikan yaşam tarzını diğer ülkelere benimsetmek için yapabileceği her şeyi yapması gerektiğini ileri sürerler.[20]

ABD'nin ülkelerin büyük bir çoğunluğuna kabul ettirdiği ve küreselleşme adını verdiği bu politikaların iki ayağı vardı. Birisi tüm ülkeler için geçerli (yeni liberalizm olarak da adlandırılan) standart bir ekonomik - sosyal program, diğeri ise "Yeni Devlet ve Toplum İnşası" olarak tariflenen sosyal mühendislikti.

2.1. Küreselleşmenin Ekonomik Politikaları

Sovyetler Birliği'nin çöküşü, sosyalizmin dünya ölçeğinde itibar kaybı ve işçi hareketinin zayıflaması 1980'li yıllarda R. Reagan ve M. Thatcher'in başını çektiği yeni-liberal ekonomik politikaların önünü açar. 1989'da ABD ekonomisinin ihtiyaçlarına uygun olarak hazırlanan Washington Uzlaşısı adlı yeni liberal ekonomik-sosyal program tüm ülkelerde uygulamaya konulur. ABD Hazine Bakanlığı'nın desteklediği, Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu'nun dış ekonomik yardıma ihtiyaç duyan tüm ülkelere dayattığı ve kabullendirdiği bu programla ülke ekonomileri küreselleşme politikalarına uygun olarak yeniden biçimlendirilir.

Yeni-Liberalizm adı verilen bu program, kısaca; liberalleşme, özelleştirme, iktisadi kısıtlamaların en aza indirilmesi, sosyal politikalardan geriye dönüş, kamu nitelikli malı ve hizmet harcamaların azaltılması, mali disiplinin sıkılaştırılması, serbest sermaye akışının desteklenmesi, örgütlü iş gücü üzerinde sıkı denetim, vergi indirimleri ve sınırsız para hareketliliği, vb. içeriyordu[21]

Yeni liberal ekonomik sosyal politikalar ulusal devletin yapısında ve işleyişinde önemli değişimler yarattı. Ülkelerin bağımsız Merkez Bankaları ve diğer mali kuruluşları (ekonominin değil de politikacıların çıkarlarını gözettiği, kötü yönetildikleri, yolsuzluklara battıkları vb. gerekçelerle) özerk yapılar haline getirildi. Hükümetlerin denetimi dışına çıkarılan bu kuruluşlar ülkenin ve toplumun ihtiyaçlarından ziyade küresel piyasa tercihlerini gözetir hale getirildi. Serbest piyasa kurallarıyla hükümetlerin egemenliği azaltıldı. Kamu yararına düzenlemeler yapma olanakları

[20] Gamze Erbil-Ali Şimşek, *Neocon Yeni Muhafazarlık*, Yeni Hayat, s. 10.
[21] Richard Falk, *Yırtıcı Küreselleşme*, s. 2.

sınırlandı. Hükümetlerin küresel kapitalizmin oyun sahası dışına çıkma, kurallarına, isteklerine aykırı davranma seçenekleri ortadan kaldırıldı.[22]

Böylelikle devletin yurttaşlarının (halkın) refah ve mutluluğunu sağlamadaki rolü, insani ihtiyaçları karşılanma kapasiteleri iyice zayıflatıldı. Hükümet, kendi sınırları içinde egemen bir yapı olarak yurttaşına sağlamak durumunda olduğu güvenlik, sağlık, eğitim, iktisadi ve kültürel ihtiyaçları karşılama olanakları yitirdi. Gelir dağılımı düzenleyici mekanizmaların ortadan kalkmasıyla birlikte; zenginlik de yoksulluk da arttı. Yoksulluğun azaltılmasında, sağlık, eğitim, barınma vb temel insani ihtiyaçların karşılanmasında ve ekolojik kaynakların korunmasında devletin desteği kaldırıldı. Yerine küreselleşmenin kuralları kondu. Yurttaşlık hak ve hukuku yerini müşteri hak ve hukukuna bıraktı. Devletin uluslararası sermaye ve ulus üstü şirketlere karşı vatandaşının hak ve menfaatini savunmaması, vatandaşta da devlete-topluma duyduğu sorumluluğu ve sadakati zayıflattı. Amin Maalouf, bu gidişatı Doğu'dan Uzakta romanında güzel bir şekilde anlatır.

> Amin Maalouf: "Önce ülken sana karşı belli taahhütleri yerine getirecek. Orada tüm haklara sahip yurttaş olarak görüleceksin, baskıya, ayrımcılığa, hak etmediğin mahrumiyetlere maruz kalmayacaksın. Ülken ve yöneticileri sana bunları sağlamak zorunda, yoksa sen de onlara hiçbir şey borçlu olmazsın. Ne toprağa bağlılık, ne bayrağa saygı. Başın dik yaşayabildiğin ülkeye her şeyini verirsin, her şeyi hatta hayatını bile feda edersin; ama başın yerde yaşamak zorunda kaldığın ülkeye hiçbir şey veremezsin. İster doğduğun ülke, ister seni kabul eden ülke söz konusu olsun. Yüce gönüllük yüce gönüllüğü, umursamazlık umursamazlığı ve aşağılama da aşağılamayı doğurur. Özgür varlıkların anayasası böyledir ve ben de başka bir anayasayı tanımıyorum."[23]

Aynı ekonomik-sosyal programı savunmak zorunda bırakılan siyasi partiler arasındaki farklar ortadan kalktı. Birbirine benzeri hale getirildiler. Ülkede/dünyada yaşanan sorunların ve çözümlerin tartışılması yerine imajların ve üslubun öne çıktığı seçim süreçleri sonunda oluşturulan parlamento ve siyasi partiler güven kaybına uğradılar. Meşruiyetleri sorgulanır hale geldi.

Tüm bu gelişmeler halk ile ulusal devlet ve küresel güçler arasındaki gerilimleri arttırıp, toplumdaki yerel dinamikler ara-

[22] Richard Falk, *Yırtıcı Küreselleşme*, s. 6.
[23] Amin Maalouf, *Doğu'dan Uzakta.*

sındaki çatışmaları besledi. Toplumun çözülmesine zemin oluşturdu. Çeşitli etnik, dini, milliyetçi hareketler, ulus-devleti parçalama, kendi kaderini belirleme doğrultusunda harekete geçti.[24]

2.2. Yeni Devlet ve Toplum İnşası: "Sosyal Mühendislik"

Dünyanın tek süper gücü ABD, egemenliğini ve Amerikan yaşam tarzını tüm ülkelere evrensel bir yaşam tarzı olarak sunarak Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi ile egemenliğini uzun süre sürdürmenin planlarına girişti.

> Kissinger: "Dünya'yı kendi felsefemize getirmek için biraz daha zamana ihtiyaç var. Küreselleşme kazanacaktır. Bakın terör sınır tanımıyor. Ekonomi de öyle, kriz de! Tarihin bu döneminde tüm ülkeler kendi çıkarlarını uluslararası çıkarlarla aynı yörüngeye sokmaya çalışmalı!"

Çok sayıda düşünce kuruluşu, grup ve vakfın önemli siyasi analizcileri, eylem ideologları, akademisyenleri, hep birlikte "ABD'ye meydan okuyabilecek ülkeler hangileridir ve bu ülkeler nasıl tehdit oluşturabilirler"e kafa yordular. Strateji ve politikalar belirlediler. ABD, çıkarları doğrultusunda tehdit-güvenlik, önleyici eylem/önleyici savaş, terörizm, demokrasi, insan hakları, müdahale ve egemenlik, ulusların kaderini tayin hakkı vb. kavramları ve Birleşmiş Milletlerin işlevini ve rolünü yeniden tarif etmeye girişti.

ADB'de kitle katliamı yapabileceği, terör eylemine girişebileceği söylemleriyle, bir örgütün, bir diktatörün ya da bir devletin kitle imha silahı edinmek istemesini, sahip olmasını ülke güvenliği ve "uluslararası terör" ile ilişkilendirdiler. Bunu kendilerine yönelik bir tehdit olarak değerlendirdiler. Tehdidin ortadan kaldırılması için de düşmanın harekete geçmesini beklemeden, onu elimine etmeye yönelik önleyici savaş doktrinini geliştirdiler. Önleyici savaşın kime, ne zaman, nasıl uygulanacağını herhangi bir şarta bağlamaksızın ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde yer almasını sağladılar.[25]

Önleyici savaş doktrinini (askeri müdahaleyi) aynı zamanda insan haklarının sağlanması, demokrasinin geliştirilmesiyle iliş-

---

[24] Richard Falk, *Yırtıcı Küreselleşme*, s. 66.

[25] Francis Fukuyama, *Neo-Conların Sonu Yol Ayrımındaki Amerika*, Profil Yayıncılık, 2006, s. 111.

kilendirerek Amerikan yaşam tarzının her yerde geliştirilmesini savundular. İktidarın -bir diktatörün- kendi halkına karşı vahşetine, kitle katliamına ya da insan hakları ve demokrasi değerlerini ortadan kaldırmasına, iç işlerine müdahale etmeme adına göz yumulamayacağı vurguladılar. Bu tür müdahalelerin egemenliğin çiğnenmesi olarak görülemeyeceğini dile getirdiler. BM'nin bu tür iktidarlara, ülkelere yönelik askeri müdahaleleri desteklemesi, görev ve sorumluluklarının da buna göre yeniden belirlemesini savundular.

Henry Kissinger şöyle yazıyordu:

> Bugün Vestfalya düzeni sistematik bir buhran içindedir. İlkelerine meydan okunmuştur. Ancak henüz üzerinde anlaşılmış bir alternatif ortaya çıkmamıştır. Diğer devletlerin iç işlerine müdahale etmeme, yalnızca ABD tarafından değil, birçok Batı Avrupa ülkesi tarafından evrensel insani müdahale veya evrensel yargılama yetkisi kavramına uğruna bir kenara atılmıştır
>
> Daha önce baskın olan ulus-devlet kavramı başkalaşım geçirmektedir. Baskın felsefeye göre, her bir devlet kendisine bir ulus adını verir ancak bunların tamamı dilbilimsel ve kültürel bir birim olarak on dokuzuncu yüzyıl ulus kavramı biçiminde değildir. Yeni bin yılın eşiğinde 'büyük güçlerden' yalnızca Avrupa demokrasileri ve Japonya bu tanıma uygundur. Çin ve Rusya, ulusal ve kültürel çekirdeği çok etnikli özelliklerle birleşir. ...Dünyanın geri kalanında, karışık etnik bileşime sahip devletler yöneten konumdadır ve bunların çoğunun oluşturduğu birlikler, on dokuzuncu ve erken yirminci yüzyıldaki ulusçuluk ve kendi kendini belirleme doktrinleri temeline dayanarak özerklik veya bağımsızlık arayan etnik gruplar tarafından tehdit edilmektedir.[26]
>
> Birleşik Devletlerle (Çin'in) karşı karşıya gelmesine yol açabilecek şey, Komünizm değil ancak ulusçuluk olabilir ve bu da kültürel egemenlik konusunda değil, Tayvan konusunda olabilir.
>
> Eğer Çin bütünlüğünü korursa, büyük bir güç haline gelmesi muhtemeldir ve bu şekilde Birleşik Devletlere meydan okumak için çok büyük bir kapasitesi olacaktır.[27]

Tüm bu tartışmalar 1990'ların ikinci yarısında ABD Savunma Bakanlığı'nın Savunma Planlarında, Ulusal Güvenlik Konseyi dokümanlarında eylem programları olarak yer almaya başlar. Ül-

[26] H. Kissinger, *Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?* ODTU Geliştirme Vakfı Yay. ve İletim AŞ, 2001, s. 14.

[27] H. Kissinger, *Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?* ODTU Geliştirme Vakfı Yay. ve İletim AŞ, 2001, s. 132.

kemizde de yakından bilinen, yeni con olarak tanımlanan; R. Dick Cheney, Donald Rumsfeld, Paul Wolfowitz, I. Lewis Libby, Richard Perle, William Kristol vb katılımıyla, 1997'de Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi grubu (Project for New American Century-PNAC) oluşturulur. Baba Bush döneminin Savunma Politikası Kurulu (Defense Policy Board-DPB) başkan yardımcısı olan Paul Wolfowitz'in gözetimi altında 'Savunma Planlanması Rehberi' gerçekleştirilir. 1992 yılında hazırlanan bu rehberde, Amerika'ya karşı yeni bir rakip gücün ortaya çıkmasının önlenmesi için gerekirse tek-taraflı olarak ABD'nin harekete geçmesi, hatta önleyici saldırılar düzenlemesine yer verilir. ABD'nin tanınmış stratejistlerinden Zbigniew Brzezinski, Büyük Satranç Tahtası: Jeostratejik Zorunluluklarda Amerikan Üstünlüğü adlı kitabında, ABD'ye rakip olabilecek tüm ülkeleri irdeliyor, buna yönelik öneriler geliştiriyordu.

1992 yılında ABD küreselleşme politikalarını jeopolitik çerçeve oluşturmak için hazırladığı yeni "Savunma Planlaması Rehberi"nde yer alan ana başlıklar altında bir yol haritası çizilir:

- ABD'nin Soğuk Savaş sonrası politik ve askeri stratejisinin bir numaralı hedefi, rakip bir süper gücün ortaya çıkmasını önlemek olmalıdır.
- ABD'nin bir diğer büyük hedefi, ABD çıkarlarını korumak ve Amerikan değerlerini savunmak olmalıdır.
- Amerika Birleşik Devletleri, gerekirse, tek taraflı olarak hareket etmeye hazır olmalıdır.[28]

Küreselleşme adı altında kendi politikalarını hayatın somut ve kaçınılmaz gerçekliği olarak tanımlayarak her tarafa yaymaya ve egemen kılmaya girişilir. Soğuk Savaş'ın sonlanmasının dünyada barış ortamına yol açacağı, demokrasi ve insan haklarını gelişeceği propagandası geliştirilir. Dünyada demokrasi, insan haklarının geliştirilmesi doğrultusunda devletlerin iç politikalarına müdahale edilmesi, gerekli durumlarda ABD'nin gücünün ahlaki amaçlar doğrultusunda kullanılması, ciddi güvenlik sorunlarının çözümünde yetersiz kalan uluslararası hukuk ve kurumların yeniden düzenlenmesi için etkin bir uğraşa girişilir. Başkan Clinton döneminde kapsamlı bir şekilde formüle edilir.

---

[28] *Neocon Yeni Muhafazakârlık Temel Belgeler ve Eleştiriler*, Yeni Hayat Kütüphanesi, s. 34.

> Bill Clinton, "Birileri masum sivillerin peşinden gelip ırklarından, etnik kökenlerinden veya dinlerinden dolayı onları kitleler halinde öldürmeye çalışırsa, İster Afrika'da, ister Orta Avrupa'da, ister başka bir yerde yaşasın, dünya halklarına bunu durdurma gücümüz olduğunu, bunu sona erdireceğimizi söyleyebiliriz" demekteydi.

Bu çerçevede Amerikan ordusu önce Somali'ye, sonra Haiti'ye, Bosna'ya ve Sırbistan'a müdahale eder. Bu müdahalelerden üçü Clinton döneminde gerçekleştirilir. Henry Kissinger, Clinton yönetiminin bu askeri müdahaleleriyle insan haklarının ve insani değerlerin güç kullanarak da olsa savunulmasının ABD ulusal çıkarlarının genel ilkesi olarak ilan edilmesiyle ABD'nin yeni bir etnik dış politika oluşturduğunu söyler.[29]

Ülkelerde fiilen gücü elinde bulunduran iktidarın ulusal egemenliğin ve meşruiyetin tek sahibi olarak görülemeyeceği yaklaşımı önemli ölçüde benimsenir.[30] Devletlerin ulusal egemenlik meşruiyetinin, bir ülkede fiilen gücü elinde bulunduranlara otomatik olarak devredilmesi, artık kabul gören bir yaklaşım olmaktan çıkar.[31] ABD'nin insan haklarının ve insani değerlerin üzerine oturttuğu etnik dış politika anlayışında, diğer ülkeler nezdinde bir konsensüs da oluşturur.

Gerçekçiler olarak tanımlanan politika yapıcıları, stratejistler; ikinci Bush hükümetinin 11 Eylül'de ikiz kule saldırısı ile birlikte izlenen bu daha müdahaleci, saldırgan politikaları yeni konservatiflerin hipotezleri resmi siyasi ve askeri doktrin haline getirilmesine bağlar.

> Z. Brezezinski, "Ortaya çıkan strateji, 1. Bush döneminde (pek çoğu 2. Bush'un danışmanı olarak göreve geri dönen) Ulusal Güvenlik bürokratları tarafından hazırlanmış 1991 ulusal güvenlik dokümanının taslağının daha emperyalist formülasyonu ile neo konservatif dünya görüşünün, Orta Doğu'ya özel bir ilgisi olan militan nosyonunun harmanıydı."[32]

Yeni konservatiflerin önde gelenlerinden birisini oluşturan Robert Kagan ise, Oğul Bush'un izlediği politikayı önceden ha-

---

[29] H. Kissinger, *Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?* ODTU Geliştirme Vakfı Yayıncılık ve İletim AŞ, 2001, s.

[30] Minxin Pei, Samia Amin ve Seth Garz, *Ulus İnşası*, Francis Fukuyama, *Devlet İnşası*, s. 133.

[31] Minxin Pei, Samia Amin ve Seth Garz, *Ulus İnşası*, Francis Fukuyama, *Devlet İnşası*, s. 133.

[32] Brezezinski, *İkinci Şans*, İnkilap Kitabevi, 2008, s. 142.

zırlananların 11 Eylül sonrasında hayata geçirilmesi olarak değerlendirir:

> 11 Eylül olayları, Birleşik Devletler'in zaten girmiş olduğu yolu değiştirmemiş, sadece biraz kıpırdatmış ve hızını arttırmıştır. (...) 11 Eylül olaylarının bile öncesinde... (...) Amerikan strateji düşünürleri ve Pentagon planlamacıları, patlak verme olasılığı olan stratejik sorunların ötesine bakıyordu. Bu tehditlerden birisi Irak idi. Clinton dönemi süresince, Kongre neredeyse tam bir fikir birliğiyle Irak'a karşı güçler için bir askeri ve ekonomik destek kanun tasarısını uygulamaya koydu. İkinci Bush hükümeti, daha 11 Eylül'deki terörist saldırıları olmadan çok önce bile Irak'ı etkisiz hale getirme planları kuruyorlardı. (...) Al Gore seçilseydi ve 11 Eylül'de hiçbir terörist saldırı olmasaydı bile, bu programlar -Bush'un 'kötülük ekseni' ne hedeflenmiş olarak- yine uygulamaya konacaktı.[33]

ABD oligarşisinin ideolojik ve stratejik hedefleri doğrultusunda Yeni Dünya Düzeni oluşturma planları (müdahalelerin "biçimine" ilişkin politika yapıcılar arasında bazı farklı yaklaşımlara rağmen) hızla uygulamaya konur. Aslında tüm bu düşüncelerin ulaştığı nokta toplum mühendisliği doğrultusunda 'ulus/devlet inşası' ile ülkelerin yeniden biçimlendirilmesidir.

2.2.1. Askeri Güç Kullanımıyla Ülkelerin Biçimlendirilmesi

Sömürgeciliğe karşı verilen ulusal kurtuluş mücadeleleri döneminde ABD ile SSCB karşılıklı bir çatışmadan ya da bölgesel bir savaştan kaçındılar. Uluslararası düzende hukukun üstünlüğü ve devletlerin iç işlerine karışmama, egemenlik haklarına saygı vb. temelinde bir denge ve istikrar sağlandı. Devletlerin egemenlik hakkının çiğnenmesinin kabul görmediği bir uluslararası hukuk ve değerler sistemi oluşturuldu. SSCB'nin tarih sahnesinden çekilişiyle birlikte, başta Rusya olmak üzere onunla birlikte davranan ülkeler ekonomik, sosyal ve politik sorunlarla karşı karşıya kaldılar. Bu ortamda ABD, bir dönem SSCB etkinlik alanı içinde yer alan ve yeni ortaya çıkan bağımsız devletlere yönelik küreselleşme stratejine uygun yeni politikalar geliştirdi.

Soğuk Savaş döneminde bir takım ülkeler; insanlık felaketine yol açtıkları, kitlesel göç dalgalarına sebep oldukları ve kom-

[33] Robert Kagan, *Cennet ve Güç, Yeni Dünya Düzeninde Amerika ve Avrupada*, Koridor Yayıncılık,2005, s. 117.

şularıyla savaşa giriştikleri, gelişmiş ülkelere ciddi zarar verebilen uluslararası teröristleri barındırdıkları ve insan haklarını ihlal ettikleri gerekçeleriyle zayıf ya da başarısız devletler olarak tasnif edilir. Bu ülkeler hedef haline gelir:

> Kuzey Afrika'dan Balkanlara ve Orta Doğu'dan Güney Asya'ya kadar yayılmış bir dizi zayıf ve başarısız devlet bırakan Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana artmıştır. Buna ek olarak son yıllarda Sahra altı Afrika'sı, Doğu Asya, Orta Amerika ve Karayipler'in bazı bölgelerinde de başarısız devletler ortaya çıkmıştır. Bu başarısızlıklar çok sayıda mülteci yaratmış, insan haklarının çiğnenmesine, iç ve dış savaşlara, uyuşturucu ve insan kaçakçılığına ve uluslararası sınırları aşan diğer sorunlara yol açmıştır.[34]

Hedef ülkeler BM'nin gündemine taşındı. Uluslararası güç aracılığıyla bu ülkelere müdahale edilmesi savunuldu. BM kuruluşunun ilk 45 yılı içerisinde (1945-1989 yılları arasında) toplam 13 barış operasyonu yapmışken Berlin duvarının yıkılmasını izleyen 15 yıllık sürede ise bu tür operasyonların sayısı 41'e çıktı. Zayıf ya da başarısız devletlerin yol açtığı sorunların; barışın korunması, etnik temizliğin sonlandırılması, soy kırımın, katliamların önlenmesi, iç savaşın bitirilmesi vb. nedenlerle birçok bölgeye BM aracılığıyla müdahale edildi. Kamboçya (1991), Somali (1992), Haiti (1994), Bosna (1995), Kosova, Doğu Timor, Sierra Leone ve Ruanda (1999), Liberya ve Kongo (2003), Sudan-Darfur (2008) vd.[35] Uluslararası toplum çeşitli düzeylerde, bu çatışmalar müdahil oldu. Amerikan, Rus, Fransız, İngiliz ve daha sonra Alman, Çin ve Japon askeri birlikleri bu tür operasyonlarda yer aldılar. Bu ülkelerin birçoğunda yönetim tam anlamıyla devralındı, uluslararası ve bölgesel güvenlik adına rejimleri değiştirildi. Devlet yapıları yeniden düzenlendi.[36]

"Zayıf ya da başarısız devletler"e yönelik müdahale ilk önceleri insanlık meselesi ya da insani bir sorun olarak tariflenirken 11 Eylül saldırısı ile birlikte birden bire ciddi bir güvenlik anlayışıyla ele alınmaya başladı.[37] Bush yönetimi Afganistan'a uluslararası güç aracılığıyla, Irak'a ise BM ve diğer ülkelerin onayını almaksızın önleyici savaş doktrini doğrultusunda (kime nerede ve ne zaman güç kullanılacağına tek başına karar vererek) mü-

---

[34] Francis Fukuyama, *Ulus İnşası ve Kurumsal Hafızanın İflası, Ulus İnşası*, s. 12.
[35] Richard Falk, *Dünya Düzeni Nereye?*, s. 284.
[36] Francis Fukuyama, *Devlet İnşası*, s. 128.
[37] Francis Fukuyama, *Devlet İnşası*, s. 128.

dahale etti.[38] ABD soğuk savaş boyunca yaklaşık 10 yılda bir askeri müdahalede bulunurken 1990'lardan itibaren askeri müdahale sıklığı iki buçuk yılda bire çıktı.[39]

ABD'nin uluslararası kuruluşları (BM) devre dışı bırakarak tek başına Irak'a askeri müdahale bulunması, her hangi bir ülkenin egemenliği ihlal etmeye kimin, hangi temellere dayanarak karar vermeye yetkisi olduğu ve bir müdahale durumunda bunun uluslararası kanun ve normlar tarafından ne ölçüde ve nasıl sınırlandırılabileceğini tartışmasını gündeme getirir.

2.2.2. Yumuşak Güç Kullanımıyla Ülkelerin Biçimlendirilmesi

ABD, küreselleşme politikaları doğrultusunda bazı ülkelerde demokrasinin geliştirilmesi projelerine uygun yapılar (Carter Merkezi, Democracy Watch, Uluslararası Seçim Sistemleri Vakfı, Özgürlük Evi ve Avrasya Vakfı gibi birkaç NGO /sivil toplum örgütü vb) oluşturur. Bu örgütlerin yanı sıra BM bünyesinde yarı otoriter ülkelerde yapılan seçimleri izleme teknikleri geliştirilir. 1990'ların sonlarına kadar demokrasiyi destekleme adına National Endowment for Democracy (NED) vb. sivil toplum kuruluşları (NGO) Polonya'daki Solidarity (Dayanışma) işçi birliğine destek sağlanmada önemli görevler üstlenir. Polonya'da elde edilen başarı ve deneyim, bazı eski doğu bloğu ülkelerinin yanı sıra yeni bağımsızlığını kazanan eski SSCB ülkelerine doğru yaygınlaştırılır. Polonya sürecinde oluşturulan yapılanmalar yıllar içinde sivil toplumun kalkınması adına (demokrasinin-insan haklarının "geliştirilmesi"nde) kullanılan daha kapsamlı bir araçlara dönüştürülür.[40]

Clinton döneminde görev yapmış olan Prof. Joseph Nye bu politikayı 'Yumuşak Güç' olarak formüle eder. Yumuşak Güç'ü askeri ve ekonomik yaptırımlardan -"teşviklere ('havuçlara') ya da tehditlere ('sopalar'a) dayanan sert güçten"- farklı olarak ülkenin kültür ve geleneklerinden, değerlerinden, tarihsel özelliklerinden vb yararlanarak toplumun 'doğal bir biçimde' istenen noktaya kendisinin gitmesinin sağlanması olarak tanımlıyor. Yumuşak Güç, ABD'nin devletleri kendi istediği doğrultuda değişime zorlarken kullandığı askeri müdahalelerin yanı sıra ekonomik yardımlar aracılığıyla (yasadışı ekonomik yardımlar, bazı şartlara bağlı olarak verilen krediler de dâhil) üst düzey yöneticilerin

---

[38] Francis Fukuyama, *Devlet İnşası*, s. 65.

[39] James Dobbinz, *Irak Derslerinin Alınması*, Francis Fukuyama, *Ulus İnşası*, s. 335.

[40] Francis Fukuyama, *Neo-Conların Sonu Yol Ayrımındaki Amerika*, Profil Yayıncılık, 2006, s. 140.

rüşvetle satın alınması vb. politikalara alternatif değil bu politikaların bir bileşeni olarak görmektedir. "Sert ve yumuşak güçler bir biriyle ilişkilidir, ama aynı şey değildir." diyerek Yumuşak Güç'ün, demokrasi ve insan haklarının geliştirilmesi zemininde demokratik gelişimin desteklenmesi adı altında, önleyici savaşa göre daha ekonomik ve etkili bir rejim değiştirme yanını vurgulamaktadır.

Yumuşak Güç politikasının başarıyla uygulandığı ülkeler olarak 2000 yılında Sırbistan'da Slobodan Miloseviç'in devrilmesi, 2003 yılında Gürcistan'daki Kadife Devrim ve 2004-2005 döneminde Ukrayna'daki Turuncu Devrim örnek olarak verilmektedir.

Bu ülkelerde demokrasiyi destekleme projenin temel karakteri şu şekilde ortaya konur:[41]

- Öncelikle, ilk adımın söz konusu toplumdan gelmesi şarttır.
- Eski rejime karşı koymak isteyen güçlü, birleşmiş gruplar olmadıkça rejim değişikliği gerçekleşmez.
- Dış finansörler ve örgütleyiciler, bu örgütlerin güçlendirilmesine yardım etmesi için çok önemlidir, ama örgütlerin güçlerini kendi toplumlarından almaları şattır.
- Dış finansörler, öfke ve harekete geçmenin kaynağı haline gelen suikast veya hileli bir seçim gibi belirli olaylarla kıvılcım alan demokrasiye geçişlerin zamanlamasına kendi başlarına karar veremezler.
- Son olarak, demokrasi yanlısı yerli güçlerin dış, özellikle de ABD'den gelen desteğe karşı hassasiyeti, büyük ölçüde toplumun kendi tarihine ve o esnadaki milliyetçiliğin çeşidine bağlıdır.[42]

Yumuşak Güç yöntemiyle:

- İktidardan bağımsız (yani batı enteli asının denetimi altındaki) bir medya ile kitlelerin harekete geçirilmesi,
- İnşasına katkı sağlanan sivil toplum örgütlerinin seçim sonuçlarının protesto edilmesini için sokak gösterileri ve doğrudan eylemlerin organize etmesi,

---

41 Francis Fukuyama, *Neo-Conların Sonu Yol Ayrımındaki Amerika*, Profil Yayıncılık, 2006, s. 142.

42 Francis Fukuyama, *Neo-Conların Sonu Yol Ayrımındaki Amerika*, Profil Yayıncılık, 2006, s. 142.

- Güçlü finansal ve örgütsel dış destek ile muhalefetin cesaretlendirilmesi, iktidarın hareket alanının daraltılması ile adı geçen ülkelerdeki rejim değişiklikleri sağlanır.

Ukrayna'da, Ukrayna Gençlik Birliği, Young Rukh ve Kyiv-Mohyla Akademisi Politika Analizleri Okulu, Maidan, Ostriv ve Ukrainska Pravda gibi, Sırbistan Otpor gibi öğrenci gruplarına aralarında NED, Uluslararası Cumhuriyet Enstitüsü ve USAİD gibi yapılanmaların ve çeşitli Batılı örgütlerin verdiği destekle renkli devrimlerin yapılır. Rejim değişiklikleri sağlanır. Tüm bu ülkelerde yardım sağlanmasında "hayırsever" Soros'un kurduğu Açık Toplum Enstitüsü de önemli rol oynar.[43] Bu 3 ülkede de durum benzer bir şekilde özetlenmektedir.

> ...ahlaksız veya yarı otoriter bir lider, hile karıştırılan ya da tahrif edilen bir seçim düzenlemiş; seçim sonuçlarını protesto etmek amacıyla gösteriler patlak vermiş; halk eski lidere karşı harekete geçmiş, sonunda da şiddet içermeyen, demokratik rejim değişikliği gerçekleşmişti.[44]

Sırbistan, Gürcistan ve Ukrayna'daki iktidar değişimlerinin, tartışmalı seçimlerin ardından meydana geldiği ve yukarıda sıralanan koşullar olmaksızın asla da gerçekleşemeyeceği söylenir. ABD'nin Sırbistan, Gürcistan ve Ukrayna'daki "demokratik hareketlere" verdikleri eğitim, para ve seçim destekleriyle aslında bu ülkelerin egemenliklerini de çiğnemiş oldular.[45] ABD bu ülkelerdeki iktidar değişikliğini ülkelerin ulusal egemenliklerini ihlal ederek, iç işlerine karışarak "düşük dozdan yüksek doza" ulaşan yöntemleri devreye sokuyor. Bu zorlama yöntemleri, bir devlete yönelik demeçlerle başlayan ve Radyo, TV yayınları, ekonomik yardım, askeri danışmanlar, muhalefete destek, abluka, sınırlı askeri eylem ve sonunda da askeri işgale kadar uzanıyor.

Ulus-devletlerin egemenliklerinin ihlal edilmesine yönelik müdahaleleri; realistler güç dengesinin ve barışı koruması, ahlakçıları ise bir devletin toprak bütünlüğünün ya da dış saldırı karşısında egemenliğinin savunulması gerekçeleriyle destek veri-

---

[43] Francis Fukuyama, *Neo-Conların Sonu Yol Ayrımındaki Amerika*, Profil Yayıncılık, 2006, s. 142.

[44] Francis Fukuyama, *Neo-Conların Sonu Yol Ayrımındaki Amerika*, Profil Yayıncılık, 2006, s. 142.

[45] Francis Fukuyama, *Neo-Conların Sonu Yol Ayrımındaki Amerika*, Profil Yayıncılık, 2006, s. 179.

yorlar.[46] Kozmopolitler ise bireysel adaleti ve insan haklarını geliştirmesi kaydıyla onay veriyorlar. Kısacası bu farklı yaklaşımların hepsi müdahaleye farklı gerekçelerle de olsa onaylıyorlar. Ulus-devletlerin iç işlerine müdahalede Amerikan halkının ve dünya kamuoyunun rızasını sağlanmasında ve müdahaleye meşruiyet oluşturmada, duruma göre ABD bu farklı düşünce gruplarından birisinin ya da birkaçının yaklaşımını öne çıkarıyor.[47]

2.2.3. İç Çatışmalarla Ülkelerin Biçimlendirilmesi

ABD'deki farklı düşünce grupları "soğuk savaş sonrası uygulamaya konulan küreselleşme politikalarının ulus-devletlerin yaklaşık 300 yıldır oluşturduğu ulus üst kimliği zayıflatması" düşüncesinde hemfikir iken sadece bunun neden ve sonuçlarında farklılaşıyorlar.

Ulus-devlette bir üst kimlik olarak farklı etnik ve dini inanç gruplarını bir arada tutan vasıflar zayıflarken varlığını sürdüren alt kimliklerin harekete geçmesi etnik, kültürel ve dini farklılıklara bağlı çatışmaları önemli ölçüde arttırıyor. Bütünleşme ayrışma diyalektiğinde ayrışma dinamiklerini güçlendiriyor. Küreselleşme politikalarının harekete geçirdiği etnik ve dini kimlikler aynı zamanda, küreselleşme politikalarına tabi kılınarak yeniden biçimlendiriyor, formüle ediyor.

Küreselleşme politikalarının yol açtığı devlet içi çatışma dinamiklerine ilişkin yürütülen tartışma başlıklarını kısaca değinmek yaşananları bir bütünlük içinde anlamayı kolaylaştırabilecektir.

2.2.3.1. Ulus-Devlet içinde Eşitsizliklerin Artması

Küreselleşmenin yeni liberal ekonomi programı hem ülke içinde hem de ülkeler arasında var olan eşitsizlikleri daha da arttırıyor. Eşitsizlikleri ortaya koyan çok sayıda çalışma bulunuyor. Bu çalışmalardan elde edilen verilerden bazıları sıralanacak olursa:

- Dünyanın en zengin ülkelerinde yaşayan insanların ilk % 20'inin gelir düzeyiyle en yoksul ülke ülkelerinde insanlarının ilk % 20'sinin gelir düzeyi arasındaki oran, 1960' ta 30'da 1 iken, 1997'de 74'e 1 yükselmiştir.[48]

---

[46] Richard Falk, *Dünya Düzeni Nereye?*, s. 283.

[47] Richard Falk, *Dünya Düzeni Nereye?*, s. 284.

[48] Joseph S. Nye Jr ve David A. Welch, *Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak*, T. İş Bankası Kültür Yay., s. 349.

- Küreselleşme, fakir Güney ile zengin Kuzey arasındaki mesafeyi daha da açmış, son 30 yılda az gelişmiş ülkelerin sayısı 25'den 49'a çıkmış, dünyadaki kesin yoksullaşmış nüfus da 5 yıl öncesine göre 1 milyardan 1 milyar 200 milyona çıkmıştır.[49]
- The Economists'de 2001 yılında yayınlanan bir çalışmada: 'Ülkeler eşit olarak kabul edildiğinde (nüfuslarına göre değerlendirilmediğinde) ve gelir, satın alma gücü karşılaştırmalarına göre ölçüldüğünde, dünyadaki gelir dağılımına ilişkin eşitsizliğin son yirmi-otuz yıl içinde çok arttığını' belirtiliyor.[50]

Küreselleşme politikaları yalnızca ülkeler arasındaki eşitsizlikleri artırmıyor. Aynı zamanda ülke içindeki gelir dağılımını da bozarak, eşitsizlikleri tüm alanlarda çoğaltıyor. Ülke içindeki sınıflar, bölgeler, cinsiyetler hatta etnik yapılar arasında giderek büyüyen gelir ve yetenek uçurumlarını küreselleşme politikalarının teşvik ettiği, ekonomik büyümeye rağmen yoksul kesimlerin sayısını arttırdığı verilerle ortaya koyuluyor. Yapılan çalışmalar insanların büyük bir kısmının temel ihtiyaçlarını tam ve dengeli olarak karşılamakta güçlük çektiğini ve bu kesimler ekonomik ve sosyal haklarını elde tutmada da zorlandıklarını gösteriyor.

Özellikle kamu hizmetlerin özelleştirilmesi; insanların sağlık, eğitim, barınma, enerji vb temel ihtiyaçlarına ulaşımını güçleştiriyor. Bu hizmet alanlarının ticarileştirilmesi ve sürekli fiyatları, geniş toplum kesimlerinin bu temel hizmetlere ulaşımını daha da zora sokuyor. Ticarileştirilen sağlık, eğitim vb hizmetlerin niteliğinin düşmesi insanları daha nitelikli hizmet arayışına yöneltiyor. Bu alanlara yönelik yaptıkları her harcama sınırlı gelirlerini tüketiyor ve yoksullarını daha da arttırıyor. Zengin ile yoksul arasındaki fark tüm ülkelerde büyüyor, eşitsizlikler, adaletsizlikler her açıdan artıyor. Nitekim 1988'de dünyanın en zengin 3 milyarderinin sahip olduğu toplam varlık, dünyanın gelişmemiş ülkelerinde yaşayan 600 milyon insanın toplam gelirinin üstündedir.[51]

İktidara gelen hükümetlerin bu olumsuz gidişe seyirci kalması, hatta kamu hizmet alanlarını daha da daraltmaları, tasarruf adı altında bütçede kısıntıya gitmeleri insanların temel ihtiyaçla-

---

[49] Two Major Trends in Today's Word, People's Daily, 3 Nisan 2002

[50] Robert Wade, Winners and Losers, Of Rich and Poor, The Economists, 28 Nisan 2001.

[51] Joseph S. Nye Jr, *Amerikan Gücünün Paradoksu,* Literatür Yayınları, 2003, s. 122.

rını karşılamalarını daha da zora sokuyor. Toplumsal hoşnutsuzlukları arttırıyor. Tüm bu gelişmeler, mali kriz ve ekonomik durgunluk gibi istikrarsızlık dönemlerinde, ortak bir toplumsal ülkünün olmadığı koşullarda ülke içinde etnik, dini, kültürel çatışma dinamiklerini de güçlendiriyor.

Kısacası küreselleşmenin yeni liberal ekonomi politikaları devletlerin kendi toprakları üzerindeki ekonomik-politik kararlar alabilmelerini engelliyor. Sosyal politikaları güdükleştirip, kamu yararı ilkesinin göz ardı edilmesini getiriyor. Hükümetlerin egemenlik alanlarını daralırken devlet - vatandaş, devlet - toplum arasında var olan yabacılaşma daha da artıyor.

2.2.3.2. Ulusal, Etnik/Dini Kimliklerin Hareketlenmesi

Ulus-devletin küresel politikaların aracı haline dönüştürülmesi, toplumun ekonomik-sosyal ve politik alanlardan dışlanmasını, toplumun devletle ilişkisini de zayıflatıyor. Ulus üst kimliğin, yani vatandaş olmanın sağladığı olanakları tahrip ediyor. Küresel güçler (ABD-AB ve onların ulus üstü şirketleri) karşısında ulus-devletlerin en temel özelliği olarak ifade edilen egemenlik hakkının aşınıyor ve vatandaşlık hak ve hukukunu (kamunun yurttaşlarına sağlamakla yükümlü olduğu hizmetler) anlamını yitiriyor. ABD yönetimlerinde önemli görevler üstlenmiş, Başkanlara danışmanlık yapmış ve politika üreticilerin başında gelen Z. Brzezinski, Brend Scowcfoft 'in yanı sıra H. Kissinger'e kadar birçok ideologun ulus-devlet ile ilgili görüşleri oldukça açıklayıcıdır.

> H. Kissinger: "...Politik sorumluluğun bir birimi olarak kalan ulus-devlet, dünyanın birçok bölgesinde görünüşte çelişen iki eğilim esasına göre, etnik bileşenlerin parçalanması veya kendilerini daha büyük bölgesel gruplarda eritmeleri esaslarına göre yeniden yapılandırılmaktadır."[52]
>
> Brend Scowcfoft: "...Uluslararası ortamda tarihte ilk defa bu denli hızlı bir değişim yaşadık, geniş küreselleşme başlığı altına giren temel bir değişim.... Önemli olan ulus-devletin statüsünü ve insanlara nasıl hizmet verdiği, vatandaşları için genel sorumluluklarını değiştiriyor olması. Her ne kadar (ulus-devlet) hâkim olsa da hâkimiyetini sürdürse de, ulus-devletin rolü sürekli olarak azalıyor. Bence seyrettiğimiz olayların merkezinde bu var."[53]

---

[52] H. Kissinger, *Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?,* ODTU Geliştirme Vakfı Yay. ve İletim AŞ, 2001, s. 22.

[53] David Ignatius, Z. Brzezinski ve B.Ccowcroft, *Amerika ve Dünya, Amerikan Dış Politikasının Geleceğine Dair Konuşmalar*, Profil Yayıncılık, 2009, s. 268.

> Z. Brzezinski: "...sorun ulusal egemenliğin yeniden tanımlanması. Aynı zamanda insanın bu konuyu düşünüyor bile olsa, çok erken dile getirmeye başlama konusunda dikkatli davranması gerekiyor. Çünkü egemenlik, benzersiz şekilde güvenli ve izole ortamlarda birkaç yüzyıl yaşamış ve egemenliği kendi kimliği ile eşit gören demokratik halk arasında reaksiyona yol açabilecek tahrik konularından birisidir. Bu küresel sorunlarla uğraşmak egemenliğin yeniden tanımlanması ya da yeniden düzenlenmesini getirecektir. Ancak bu sorunları çözmek için egemenliği feda etmeyi erken konuşmaya başlarsak, büyük ihtimalle her hangi bir çözüme engel olacak ulusçu bir reaksiyonun doğmasına neden oluruz."[54]

Z. Brzezinski'nin dediği gibi küreselleşmeye karşı birçok ülkede ortaya çıkan "milliyetçi özellikler içeren" tepkiler giderek artıyor. Günümüzde devlet, ulus ya da ulus-devlet gibi terimlerin çoğu zaman birbiri yerine kullanılması, küreselleşmeden bağımsız ele alınması insanların aslında ne demek istediklerinin anlaşılamamasına, hatta kafa karışıklıklarına yol açabiliyor. Küreselleşme politikalarına karşı (pozitif ulusçuluk) ile milliyetçi-ırkçı (negatif ulusçuluk) aynı kefeye konabiliyor. Bu tür toptancı yaklaşımlar, devletlerin egemenliklerini, bağımsızlıklarını zayıflatma, hatta ortadan kaldırmaya girişimlerine, diğer bir ifadeyle de küreselleşme politikalarına desteğe dönüşebiliyor. Küreselleşme politikalarına karşı en geniş toplumsal bir birliğin oluşmasını da zora sokabiliyor.

Ortak ulus kimliğinin zayıflaması insanların sahip oldukları -aile, köy, etnik grup, din vb- alt kimlikleri harekete geçiriyor.[55] Günümüzde 200 civarında ulusal devletin bünyesinde yaklaşık 10 bin etnik yapı ve dil grubunun bulunduğu söyleniyor. Sadece 2 ülkede yurttaşların ezici bir çoğunluğu tek etnik özellikler içeriyor: Japonya'da yaşayanların % 98,5'i etnik Japon'dan, Kuzey ve Güney Kore'de yaşayanların daha yüksek bir oranı etnik Koreliden oluşuyor.[56] Geride kalan ülkelerin hemen hepsi çok etnikli bir toplumsal yapıya sahiptir.[57]

Etnik bakımdan homojen olmayan bu ulus-devletlerdeki etnik, mikro milliyetçi ve farklı inançlara sahip toplulukları hare-

---

[54] David Ignatius, Zbigniew Brzezinski ve Brent Ccowcroft, *Amerika ve Dünya, Amerikan Dış Politikasının Geleceğine Dair Konuşmalar*, Profil Yayıncılık, 2009, s. 287.

[55] Joseph S. Nye Jr, *Amerikan Gücünün Paradoksu*, Literatür Yayınları, 2003, s. 72.

[56] J. S. Nye, Jr ve David A. Welch, *Küresel Çatışmayı ve Işbirliğini Anlamak*, T. İş Bankası K. Yay. 2010, s. 168.

[57] J. S. Nye, Jr ve David A. Welch, *Küresel Çatışmayı ve Işbirliğini Anlamak*, T. İş Bankası K. Yay., 2010, s. 51.

ketlendiren dinamiklerin güçlenmesi ulus-devletleri derinden sarsıyor. Post Vestfalyan yaklaşımla etnik yapı ve dine bağlı olarak devletlerin yeniden biçimlendirilmesi, bu toplulukların zenginliklerin paylaşımına dönük sınırlarda değişim istemi -diğer bir deyişle kaderini tayin hakkı ya da kendine ait bir devlet kurma talebi- ulus-devlet yapısında olduğu kadar uluslararası düzeyde de önemli değişikliklere yol açabilecektir. [58]

2.2.2.3. İç Çatışmalar ve Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı

Ulusların kaderini tayin talebi, bir halkın kendi siyasi geleceğine karar verme hakkı olarak tanımlanır. En yaygın ifadesiyle de kendi devletini kurma arzusudur. Kaderini tayin hakkı önemli bir ilkedir. Ancak ulusların kaderlerini tayin hakkında neyin tayin edildiği kadar, bunu kimin tayin ettiği de tarihin her döneminde sorgulanmıştır. Toplulukların birlikte yaşamakta güçlük çektiği durumlarda, farklı topluluklara iç işlerinin belirlenmesinde belli bir özerk (içte kaderini tayin) sağlanması İsviçre ya da Belçika gibi bazı ülkelerde kültürel, ekonomik ve siyasi özerklik tanınarak aşılmaya çalışılıyor. Bağların şu ya da bu şekilde gevşetilmesinin hâlâ yeterli olmadığı yerlerde, örneğin 1 Ocak 1993'te barış içinde iki egemen devlete bölünen Çekoslovakya'da olduğu gibi, anlaşmalı bir boşanmaya da gidilebiliyor. Konuya son derece dikkatli bir şekilde yaklaşılmadığında ise, mutlak kaderini tayin talepleri sıklıkla bir şiddet, çatışma kaynağına dönüşüyor.[59]

Tarihin farklı dönemlerinde güçlü devletler kendi ihtiyaçları temelinde bu konuya farklı şekilde yaklaşmıştır. 1930'larda Hitler bu ilkeyi "zayıf devletler"i (Çekoslovakya ve Polonya'yı) çökertmek için kullanır.[60] Hatırlanacağı gibi 1989'dan sonra Doğu Avrupa'da ve eski SSCB ülkelerinde ulusların kendi kaderini tayin sorunu önem kazandı. Eski Sovyetler Birliği'nin dört bir yanında farklı etnik yapılar, 1917-1920 arasında olduğu gibi kaderlerini tayin hakkı talebinde bulundular. Ancak yakın tarihteki bu talepler güçlü çatışmalara neden oldu. Kafkaslarda Azeriler, Gürcüler, Abazalar ve Çeçenler kaderini tayin hakkı temelinde devlet kurmak istediler. Balkanlarda ise eski Yugoslavya devletinde de farklı etnik ve dinsel grupların ayrılık talebinde bulundular. Bu talepler savaşa, iç çatışmaya yol açtı.[61]

---

58 Richard Falk, *Dünya Düzeni Nereye?*, s. 38.

59 Richard Falk, *Dünya Düzeni Nereye?*, s. 289.

60 J. S. Nye, Jr ve David A. Welch, *Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak*, T. İş Bankası K. Yay., 2010, s. 168.

61 Richard Falk, *Dünya Düzeni Nereye?*, s. 288.

Soğuk Savaş sonrasında, küreselleşme politikalarının harekete geçirdiği bir dizi ayrılıkçı milliyetçi etnik hareketler ulus-devlet yapılarını sarsıyor. Küreselleşme politikaları dünyanın farklı yerlerindeki yerel kültürleri yeniden canlandırdığı ve yerel özerklikler için de yeni baskılar yarattığı bir süreçte çoğu ülkede hükümetler ortaya çıkan etnik temeldeki ayrışma -çatışma- önlenemediğinde, devletlerin çöküşe geçtiği belirtiliyor.[62]

> Joseph S. Nye: "Devletler varlığını sürdürecektir, ama dünya politikasının bağlamı değişmektedir. ...ama aynı zamanda, pek çok kişi hızlı değişim, bölücü etnik, dinsel ve milliyetçi tepkiler göstermektedir. ...küreselleşme aynı zamanda hem ekonomik entegrasyona hem de siyasi parçalanmaya neden olmaktadır."[63]

Artan etnik ve dini temeldeki çatışmalar, ulus-devlet içinde (çok farklı siyasi görüşler arasında) ve uluslararası toplumda (BM, ABD-AB ve diğer devletler arasında) önemli bir tartışma alanını oluşturuyor. ABD'deki tüm düşünce kuruluşları, akademisyenler ve politika yapıcılar bu tartışmaları ABD'nin küreselleşme politikaları temelinde ele alıyorlar. Küreselleşme politikalarına farklı yaklaşımları, doğal olarak ulusların kaderlerini tayin tartışmalarına da yansıyor.

Bazı kuramcılar ulus-devlet içinde yer alan farklı etnik ya da inançtaki topluluklar arasındaki ayrımların, farklılıkların ya da ön yargıların nadir olarak büyük ölçekli şiddete yol açtığına dikkat çekiyorlar. Ekonomik çekişmeler ya da devlet otoritesinin zayıflamasıyla birlikte toplumda geleceği ilişkin kaygıların, korkuların yaygınlaştığı bir ortamda etnik, dini simgelerin ve sembollerin toplumsal ayrışmada önemli işlev üstlendiğini belirtiliyorlar. Böylesi bir dönemde etnik ya da dini grup önderleri, etnik ya da dini simgeler temelinde toplumsal destek buluyor ve toplumu harekete de geçirebiliyor. Arka arkaya gelen bazı olaylar da etnik çatışmaların kıvılcımını oluşturabiliyor.

Konstrüktivistler ise, toplumların harekete geçmesinde maddi çıkarların yanı sıra kimliklerin, normların, kültürün rolüne dikkat çekiyor. Toplumların yaşamına ve düşüncelerine anlam veren ulus ve egemenlik, yurtseverlik gibi kavramların toplumsal olarak inşa edildiğini, sonsuza kadar sürmeyeceğini vurguluyor. Etnisitenin de toplumsal simgelerin, mitlerin, anıların ve tarihin

---

[62] J. S. Nye, Jr ve David A. Welch, *Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak*, T. İş Bankası K. Yay., 2010, s. 276.

[63] J. S. Nye, Jr ve David A. Welch, *Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak*, T. İş Bankası K. Yay., 2010, s. 425.

yeniden anlamlandırılmasıyla toplumsal olarak inşa edildiğini söylüyorlar. Etnisiteyi kaçınılmaz olarak savaşa yol açan değişmez bir olgu olarak değerlendirmiyorlar. Bunu da yakın zamanda yaşanan bazı örnekler üzerinden de açıklıyorlar.

> Örneğin 1994'te bir soy kırımın yaşandığı Ruanda'da, halk aynı dili konuşuyordu ve herkesin derisinin rengi aynıydı, ama bölgeye yüzyıllarca önce büyük baş hayvancılığa dayalı bir kültürle göç etmiş Tutsiler ile sayıca daha kalabalık olan tarımcı Hutular arasında sınıf farkları vardı. Karşılıklı evlilikler ve toplumsal değişim zamanla bazı ayrımları silikleştirmişti, ama bunlar sömürge yönetimi sırasında bir takım müdahalelerle tekrardan güçlenmişti. 750.000 Tutsi'nin öldüğü 1994 soy kırımında, itidal çağrısında bulunan ya da Tutsi olarak görülen pek çok Hutu da katledildi.[64]

Bir diğer örnek olarak Eski Yugoslavya Federasyonu verilmektedir. 1991'de Yugoslavya'da başlayan etnik çatışmalarda; katliamların da yapıldığı şiddetli iç savaş, nüfus bakımından Yugoslav Cumhuriyeti'nin en heterojen bölgelerini oluşturan Bosna'da Müslümanlar, Sırplar, Hırvatlar arasında yaşanır:

> Eski Yugoslavya'daki çatışmaya, eski kimliklerin ve mitlerin en güçlü yerler olduğu kırsal bölgeler ile pek çok kişinin karma evlilikler yaptığı ve kendisini Sırp, Hırvat ya da Müslüman olarak değil 'Yugoslav' olarak tanımlama noktasına geldiği kentsel topluluklar arasındaki bir çatışma olarak da bakılabilir. Bir kez Yugoslavya parçalanıp savaş patlak verdikten sonra, bu insanlardan bazılarının üzerlerine zorla giydirilmiş yeni kimlikleri oldu. 1993'te bir adamın bana (Joseph S. Nye) söylediği gibi: 'Hayatımı boyunca kendimi Yugoslav olarak gördüm, Müslüman olarak değil. Şimdi Müslüman'ım çünkü buna zorlandım.' Oysa Mostar'daki bir çarpışma sırasında Müslüman bir subaya, sokaktaki herkes bir birine bu kadar benzerken kime ateş edeceğini nasıl bildiğini sorduğumda, bana savaştan önce insanların isimlerini bilmek gerektiğini, ama artık üniformaların işi kolaylaştırdığı cevabını vermişti.[65]

Kozmopolitler, ulusal sınırların ahlaki bir statüsü olmadığını ve adalet açısından da yok edilmesi gereken eşitsizliği sınırların koruduğunu düşünüyorlar. Realistler ise, sınırların ortadan kaldı-

---

[64] J. S. Nye, Jr ve David A. Welch, *Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak*, T. İş Bankası K. Yay., 2010, s. 277.

[65] J. S. Nye, Jr ve David A. Welch, *Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak*, T. İş Bankası K. Yay., 2010, s. 278.

rılması ya da zenginliklerin yeniden dağıtılmasına yönelik olarak sınırların yeniden çizilmesi çabalarının şiddetli çatışmalara yol açacağı düşüncesiyle sınır değişikliklerine karsı çıkıyorlar. Her ulusun kendi devletine sahip olmasına elverecek sınırların çizilmesinin olanaksızlığını vurguluyorlar.[66] Dünyadaki devletlerin çok azının homojen olduğu düşünülürse, küreselleşme politikaları bağlamında, kendi kaderini tayini, temel ahlaki ilke olarak ele alan yaklaşımlar, dünyanın pek çok yerinde feci sonuçlara neden olmakla eleştiriliyor.[67]

1990'larda ABD, BM'i Yeni Dünya Düzeni politikalarının bir aracı haline getirme doğrultusunda insan hakları ihlallerine karşı çıkmaya ve iç savaşlara, kitle kıyımlarına müdahalede sorumluluk üstlenmeye zorladı. Böylece ulus-devletlerin egemenliğe gösterilen saygının askıya alınmasında görece bir başarı da elde etti. Düşüncelerinin BM'nin Uluslararası Müdahale ve Devlet Egemenliği Komisyonu Raporu'nda yer almasını sağladı:

> Bir nüfus grubunun iç savaş, ayaklanma, baskı ya da devletin başarısızlığı sonucu ağır zarar gördüğü ve söz konusu devletin bunu durdurmada ya da önüne geçmede isteksiz veya aciz kaldığı durumlarda, müdahale etmeme ilkesi yerini uluslararası koruma sorumluluğuna bırakır.[68]

ABD-AB ve bunların hegemonyası altındaki diğer devletlerin desteğiyle, Yugoslavya'nın parçalanmasında bu politik yaklaşım belirleyici oldu. Yugoslavya Federasyonu'nu oluşturan devletlerin bağımsız devletlere dönüştürülmesi, başka ulus-devletler içindeki ulusların kendi kaderini tayin hakkında var olan belirsizlikleri daha da arttırarak önemli politik sonuçlara yol açtı. Egemen devletin dayandığı yasal ve ahlaki zemin sarsıldı.[69] Dünyanın pek çok yerinde çeşitli etnik milliyetçiliklerin ve dinci toplulukların kendi kaderini tayin etme taleplerini cesaretlendirdi. "Başarısız devletler" olarak tanımlanan devletlerin parçalanmasını hızlandırdı.

Bu çatışmaların daha da büyüyerek büyük sayıda ölümlere, göçlere yol açmasında elbette hükümetlerin etnik şoven ve ya dini fanatizm vb. yanlış politikalarının da rolü bulunuyor. Hü-

---

66 J. S. Nye, Jr ve David A. Welch, *Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak*, T. İş Bankası K. Yay., 2010, s. 42.

67 J. S. Nye, Jr ve David A. Welch, *Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak*, T. İş Bankası K. Yay., 2010, s. 188.

68 Richard Falk, *Dünya Düzeni Nereye?*, s. 290.

69 Richard Falk, *Dünya Düzeni Nereye?*, s. 245.

kümetlerin büyüyüp yaygınlaşan iç çatışmalar karşısındaki acizliği, ekonomik çöküntüye ve meşruiyet kaybına yol açarak "başarısız devlet" olarak sınıflandırılmalarına neden oluyor. Küreselleşme politikalarına direnen bazı ülkeler çeşitli müdahalelerle (ekonomik ambargolar da dâhil) zayıf düşürülerek, uluslararası meşruiyetleri sorgulanarak da bu kategoriye sokuluyor.[70] Ulusal egemenlikleri göz ardı edilerek rejimleri değiştiriliyor. Yeni devletlerin oluşumuna olanak sağlanıyor.

Küreselleşme politikalarının yaygınlık kazandığı son 20-25 yılda ortaya çıkan 116 çatışmanın 89'u iç çatışma (iç savaş), 20'si yabancı güçlerin de müdahil olduğu iç çatışmadır. Bunların sadece 7'si devletlerarası çatışmaydı. Bu çatışmalara 80'in üzerinde devletin, iki bölgesel örgütün ve 200'ün üzerinde hükümet dışı yapılanmaların şu ya da bu şekilde müdahil olduğu biliniyor. Savaşan taraflar bu iç çatışmalarda, kendilerini kısmen dil, din ya da benzeri kültürel özelliklerle ayrıştırıyorlar Bu anlamıyla da, bunlar etnik ya da cemaatler arası savaşlar olarak tanımlanıyor.[71]

1945'de dünyada yaklaşık 50 devlet vardı. İkinci Dünya Savaşı sonrası (1946 -1979 yılları arasında) Dünyanın her yerinde ulusal kurtuluş mücadelesinin yükselmesi, sömürgelerin bağımsızlıklarını elde etmeleriyle BM'ye üye devlet sayısı 101'e çıkar. Ulusal kurtuluş savaşlarının ivme kaybettiği 1980-1989 yılları arasındaki 10 yıllık dönemde yeni kurulan devlet sayısı 7'dir. Sovyetler Birliği'nin çöküşü sonrasında, 1990-2006 arasında yaklaşık 15 yılda yeni oluşan devlet sayısı ise 38'dir. Dolayısıyla 21. yüzyılın başında BM'ye üye devlet sayısı, başlangıçtaki üye sayısının 4 katına çıkarak 200'e ulaşır. İçinde yaşadığımız yüzyılda ulusların kaderlerini tayin doğrultusunda iç savaşların yoğunlaşacağı ve ayrı devlet kurma taleplerinin yükseleceği, devletlerin sayısının da giderek artacağı düşünülüyor.

ABD'nin savunma belgelerinde, Kuzey Afrika'dan Balkanlara ve Orta Doğu'dan Güney Asya'ya kadar yayılmış bir dizi zayıf ve başarısız devlet'in yoğun çatışma potansiyeli içerdiğine yer veriliyor. Sadece Kuzey Afrika ile sınırlı olmayan iç çatışmalar tüm Afrika kıtasında en uç noktaya çıkar.

> H. Kissinger: "Soğuk savaşın sona ermesiyle, Afrika üzerindeki güç rekabeti de büyük oranda kaybolmuştur. Daha da ötesi, Afrika'nın sömürgeci hâkimiyet mirası, ona patlayıcı bir potansiyel, etnik ça-

---

[70] J. S. Nye, Jr ve David A. Welch, *Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak*, T. İş Bankası K. Yay., 2010, s. 51.

[71] J. S. Nye, Jr ve David A. Welch, *Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak*, T. İş Bankası K. Yay., 2010, s. 276.

tışma, ciddi oranda az gelişmişlik ve sağlık sorunlarının insani niteliklerden uzaklaştırılması sorunlarını getirir. Bölünen kabilelerin ve etnik grupların sömürgeci yönetimini kolaylaştırmak için sınırlar çizilmiş ve bu sınırlar, farklı dinleri ve kabileleri daha ileride bağımsız devletler olarak ortaya çıkaran idari alt bölümlerde bir araya getirmiştir. Bundan dolayı Afrika uluslararası çatışmalara yayılan vahşi iç savaşların yanı sıra, insan vicdanını zorlayan salgın hastalıkları ortaya çıkarmıştır."[72]

Moritanya, Gambiya, Gine-Bissau, Nijer, Kamerun, Orta Afrika Cumhuriyeti, Kongo Cumhuriyeti, Cibuti, Ruanda, Fildişi Sahili, Sudan, Yeni Bağımsızlığına kavuşan Güney Sudan, Eritre, Somali, Yemen, Sahra altı ülkeleri, Çad, Sierra Leone, Burundi vb ülkelerdeki iç savaşlarda milyonlarca kişi hayatını kaybetti. Milyonlarca insan canlarını kurtarmak için evlerini, üzerinde yaşadıkları toprakları terk etti. Komşu ülkeler kaçmak ve oraya sığınmak zorunda kaldı.

H. Kissinger Afrika için şöyle yazıyor:

Soğuk Savaş'ın bitmesiyle birlikte, hiçbir düşman ülke Afrika'ya hükmedecek konumda değildir ve hiçbir Afrika ülkesinin de bunu yapacak ekonomik ve askeri gücü yoktur. Soğuk Savaş'ın standart tartışması (Afrika'nın kaynaklarının düşmanların eline geçmemesi gerektiği), yakın gelecek için pek geçerli değildir. Kıtayı tehdit eden bir düşmanın veya egemenlik çabasındaki bir Afrika devletinin olmaması, yeni bir Afrika politikası için stratejik bir temel olmamasına yol açmaktadır. Üstelik burada ki Amerikan yatırımı da diğer kıtalarda olduğundan çok daha azdır ve ticaret bağımlılığı önemsizdir. ...Afrika, gerçek küresel bir politik, ekonomik ve sosyal programın uygulamalı ve ahlaki konuları birleştirdiği tek kıtadır.'[73]

Yeni Dünya Düzeni'ni kurma doğrultusunda ABD resmi dokümanlarında tanımlanan bölgelerdeki iç çatışmalar, ABD'nin politik stratejilerinden bağımsız değildir. Yalnızca bu devletlerin zayıflığına da indirgenemez. Afrika kıtasında ve Güney Batı Asya'da (Orta Doğu'da) yaşanan savaşların, iç çatışmaların yol açtığı katliamlar, göçler, ABD'nin küreselleşme politikaları ile doğrudan ilgilidir. Aynı zamanda da sömürgecilikten miras kalan

---

[72] H. Kissinger, *Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?*, ODTU Geliştirme Vakfı Yay. ve İletim AŞ, 2001, s. 18.

[73] H. Kissinger, *Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?*, ODTU Gel. Vakfı Yay. ve İletim AŞ, 2001, s. 182 ve 188.

"yapay devlet" sınırlarının "doğal sınırlar"a (?) dönüştürülmesidir.

Afrika halklarının, kabilelerin karşı karşıya kaldığı insanlık dramı aslında 'küresel politik, ekonomik ve sosyal programın' dan kaynaklanıyor. Afrika kıtasında yaşanan vahşet, BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin 2011 yılı verileri tam olarak yansımasa da, kısaca bilinmesi, başka bölgelerde yaşanacaklara ışık tutabilecektir.

Afrika'da iç çatışmaların yoğun olarak yaşandığı bazı ülkelere yakından bakalım:

- Somali: 10 milyon nüfusu olan ülkenin henüz el değmemiş halde uranyum, demir, kalay, bakır, jips, boksit ve doğal gaz yataklarının yanı sıra petrol açısından da zengin olduğu söylenir. 1991'de başlayan iç savaş günümüzde de devam etmektedir. Çatışmaların şiddetine göre de iç ve dış göçle yer değiştiren insan sayıları değişmektedir. 2010'da 1.463.800 insan BM'nin güvenliğini ve gözetimini ülke altında daha güvenli bir bölgeye göç eder. 2011 yılında çatışmaların şiddetlenmesi ve yaşanan kuraklık nedeniyle yılında 300.000 Somalili daha evlerini terk ederek komşu ülkelere (Kenya'ya, Etiyopya'ya vb. ne) sığınır. 2012'de de devam eden kuraklık ve ülkenin iç kısmında, güneyinde yaşanan çatışmalar 75.000 Somali'nin komşu ülkelere göç eder. Son 8 yılda 763.000 insan, yani nüfusun % 8'i başka ülkelere kaçmak zorunda kalır.
- Fildişi Sahili: 23,2 milyon nüfusun % 38,6'sı Müslüman, % 32,8'i Hıristiyan, % 11,9'u yerel dinlere mensuptur. Bunların yanı sıra etnik olarak da çoklu bir yapıda olup, ağırlığı % 42,1 ile Akanlar oluşturur. Ülkenin petrol ve altın rezervlerinin oldukça zengin olduğu söylenir. 2002 seçimleri sonrası iktidar çatışmasına giren ülkede çıkan iç savaş iç ve dış göçe neden olur. 2010'da 514.500 insan BM'nin güvenliği ve gözetimi altında ülke içinde daha güvenli bölgeye göç ettirilir. 2011 yılında da devam eden iç çatışmalar nedeniyle yaklaşık 200.000 kişi Liberya'ya, küçük bir grup da Gine ve Gana'ya sığınır. Bu sığınmacıların 135.200'ü yılsonuna doğru ülkelerine geri döner.
- Eritre: 5,6 milyon olduğu tahmin edilen nüfusun % 80'i 2 büyük etnik gruptan oluşuyor. Diğer etnik yapılarla birlikte heterojen bir toplum yapısına sahiptir. Çoğunluğu Müslümanlar oluşturur. 1998 yılında Etiyopya ve Eritre arasındaki sınır anlaşmazlığının yanı sıra, iç savaşlarla da

karşı karşıya kalır. Sadece 2011 yılındaki iç savaşın yol açtığı göç dalgasında 127.500 kişi Güney Sudan'a, 76.800 kişi Eritre'ye, 30.200 Etiyopya'ya ve 15. 300 kişi de İsrail'e sığınır.

- Sudan: Dil ve kültürel farklılıklar bakımından 8'i temel olmak üzere 56 etnik ve 560 kabileden, farklı dinlerden (bunlarında % 76 Hıristiyan, % 21'i anemist geri kalan % 3'ü de Müslüman'dan) oluşan 42 milyonluk bir ülkedir. Sudan'ın kuzeyi ile güneyindeki etnik yapılar ve kabileler arasındaki çatışmalar yaklaşık yarım yüzyıldır sürüyor. Sudan, 1999 yılında petrol ihraç etmeye başlar. Afrika'nın petrol ihracında 3. ülkesi konumuna gelir. Ülkenin güneyinde açılan yeni petrol kuyuları, yeni petrol işletme hakları kuzey ve güney arasında var olan çatışmaları daha da alevlendirir.

  Hem kuzey hem de güney Sudan sınırları içinde yer alan Darfur bölgesinde 2003 yılında çıkan iç savaşta yüz binlerce insan da öldürülür. Darfur nüfusun 1/3'i (yaklaşık 2 milyon insan) zorla yerinde edilir. Arap ve Arap olmayan kabilelerin etnik temelde yürüttükleri iç savaş 2004'de sona erer. Bu iç savaşta 300 bin insan ölür, 2,7 milyon insan evlerini terk eder. 200 bin kişi de komşu ülkelere sığınır.

  2010'daki iç savaşta BM gözetimini ve güvenliğini altındaki iç göçe katılanların sayısı 1.548.000'dir. 2011 yılında Güney Sudan'ın bağımsızlığını ilan etmesi çatışmaları daha da artırır. Şiddetlenen iç savaşta yaklaşık 400.000 insan komşu ülkelere; Sudan, Kenya, Etiyopya, Yemen, Dijibuti'ye sığınır.

  Güney Sudan'ın, 2011'de bağımsızlığını ilan etmesi, çatışmaları sona erdirmez. 2012 devam eden çatışmalarda, BM rakamlarına göre 2,3 milyon insan iç göçe, 140.000'i insan da komşu ülkelere sığınmak zorunda kalır. Günümüzde de yaklaşık 1,5 milyon insan mülteci kamplarında yaşıyor.

  Yeni petrol rezervlerinin işletme haklarının önemli bir kısmının Çin'e ve Malezya'ya verilmesi, Batıya, özellikle de Fransa'ya düşen payın azlığı çatışmaları şiddetlen bir faktör olarak değerlendiriliyor.
- Ruanda: 7,9 milyon nüfus iki etnik gruptan oluşur: % 84'ü Hutu, % 15'i Tutsi'dir. 1990-93 yılları arasındaki iç savaş Devlet Başkanı olan Habyarimana'nın 1994'te bir suikast sonucu öldürülmesiyle soykırıma dönüşür. Hutu

etnik grubu olayın Tutsilerce gerçekleştirildiğini gerekçe göstererek katliama başlar. Yaklaşık 100 gün süren olaylarda kadın, çocuk, yaşlı demeden hemen hemen tüm Tutsi'ler ve buna karşı çıkan ılımlı Hutu'lar da dâhil olmak üzere 800.000 insan vahşice öldürülür. Yaklaşık 2 milyon insan da evlerini terk ederek komşu ülkelere sığınır.

- Burindi: 9,8 milyon nüfusun % 85'i Hutu, % 14'ü Tutsiden oluşur. 1993 yılında Tutsi'ler ile Hutu'lar arasında 3 yıl süren iç savaşta yaklaşık 250-300 bin insan yaşamını yitirir. 1996'da Tutsi ordusu ve Hutu asileri arasındaki şiddetli çatışmalarda yaklaşık 500,000 insan zorla "toplama kamplarına" gönderilir. 300,000 insanda Tanzanya' ya kaçar. 1998'de yapılan anlaşma ile çatışma ortamı sona erdirilse de 2003 yılında hükümet güçleri ile isyancılar arasında çatışmalar yeniden başlar. Sayısız insan öldürülür ve binlercesi de evlerinden edilir. 250.000-300.000 insanın hayatını kaybettiği iç savaş 2004'de sona erdirilse de, 2010'daki çatışmalarda BM gözetimini ve güvenliğini altında 157.200 insan güvenli bölgelere sığınmak zorunda kalır.
- Demokratik Kongo Cumhuriyeti: Diğer bir sığınınacı yaratan Afrika ülkesi de Demokratik Kongo Cumhuriyeti' dir. Resmi 4, yerelde de 210 dilin konuşulduğu ülkede belirgin 48 etnik topluluk bulunuyor. Nüfusu yaklaşık 70 milyon'dur. Henüz işletilmeyen doğal gaz-petrol, Uranyum, tantale ve (Elektronik sanayinde, bilgisayar ve cep telefonları, füze sistemleri vb kullanılan) dünya Koltan rezervlerinin % 60-80'ni barındıran yataklarına sahiptir.
- 1998-2003 arasında süren iç savaş ve 9 ülkenin de buna müdahil olması, 'Afrika kıta savaşı' olarak da adlandırılır. International Rescue Committee (IRC) göre, 1998'den günümüze kadar ölen insan sayısının 6,9 milyon'a ulaşırken 3,4 milyon insan da göçle daha güvenli bölgelere kaçar. Ölümlerin % 10'nu şiddete bağlanırken geri kalan ölümlerin olumsuz yaşam ve sağlık koşullarından (açlık, bulaşıcı hastalıklar, gebelik, gebelik sonrası bakım vb) kaynaklandığı detaylı bir şekilde ortaya konuyor. Ayrıca bu ölümlerin 2,1 milyon'unun, 2002 yılında savaşın resmi olarak son bulmasından sonra meydana geldiği bildiriliyor.[74]

[74] Mortality in the Democratic Republic of Congo. http://www.rescue.org/sites/default/files/migrated/resources/2007/2006-7_congomortalitysurvey.pdf

- 2003'de BM'ce hazırlanan raporda ülkenin doğal zenginliklerinin yağmalanmasına yönelik savaşın/iç savaşın taraflarına silah, para ve lojistik destek sağlayan 85 Ulus Üstü Şirketin listesi yayınlanır[75]. Ama bunlara yönelik hiçbir yaptırımı gündemine almaz. Bu iç/bölgesel savaşta ABD, İngiltere, Belçika ve Fransa ülkenin Ruanda ve Uganda tarafından işgaline destek verir. İşgalle ülkede katliamlar yapılır. İnsanlar topraklarından sürülür. Zengin maden bölgelerine de el konur. Savaşın gerçek nedeninin Koltan maden yataklarının paylaşımı olduğu söylenmektedir.
- 17 Eylül 2007'de Çin, Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nin tüm dış borçlarını ödeme ve çıkarılan Koltan'ın % 32'sini ülkeye bırakmak geri kalan % 68'ni almak üzere 30 yıllık bir anlaşma yaptığı söylenmektedir.[76]
- 2012 yılında Demokratik Kongo Cumhuriyetinde ortaya çıkan yeni şiddet dalgası, 1 milyon kişinin ülke içinde, binlercesinin de komşu ülkelere sığınmasına yol açar.
- Sierra Leone: 18 etnik topluluktan oluşan ülkenin 5,5 milyon nüfusun % 70'i Müslüman'dır.
- 1995-1998 yılları arasında yaşanan iç savaşta yaklaşık 50.000 insan ölürken, 700.000 insan evlerini terk ederek ülke içinde güvenli bölgelere sığınır. 450.000 insan da mülteci olarak komşu ülkelere göç etmek zorunda kalır. Ülke nüfusunun yaklaşık üçte biri göç ettiği söylenmektedir.
- Orta Afrika Cumhuriyeti: Yaklaşık 60 yerel dilin olduğu 6 milyon nüfuslu ülkede 2005-2008 arasındaki iç çatışmalarda, 10.000 insan öldürülür, binlerce ev yakılır. 291.000 kişi de evlerini terk ederek komşu Çad, Kamerun ve Sudan vb. ülkelere sığınır.
- 2010'da, BM gözetimini ve güvenliği altında 197.500 insan güvenli bölgelere göçer.
- Henüz işletilmeyen petrol ve doğal gaz yatakları yanı sıra uranyum, elmas ve altın yatakları olduğu söylenmektedir.
- Çad: % 53'ü Müslüman % 35'i de Hıristiyan olan 11 milyonluk nüfus % 10-30 oranında değişen 3 etnik grubun yanında çok sayıda küçük etnik yapılardan oluşmaktadır. Büyük petrol yataklarına sahiptir. 1990 yılında devlet baş-

[75] http://www.direct.cd/2013/07/19/liste-des-85-multinationales-qui-soutiennent-la-guerre-en-rdc.html

[76] Guerre du Coltan en DRC, www.infoguerre.fr/documents/guerre_coltan_RDC.pdf

kanının devrilmesi ve sonrası yaşanan çatışmalar, 2001, 2005 ve 2006 yıllarında düzenlenen başkanlık seçimlerinden sonra da devam eder. Bu iç savaşlar ülke içinde ve ülke dışına doğru göçe neden olur. 2010'da BM gözetimini ve güvenliğini altında 170.500 insan güvenli bölgelere sığınır.

Büyük devletler ve onların şirketlerinin, Afrika'daki 'zayıf ve güçsüz devletlerin' sahip olduğu petrol doğal gaz gibi enerji kaynaklarını, elmas, altın, uranyum, kobalt, kotlan vb değerli maden yataklarını ele geçirme, hegemonya mücadelesinde çok etnik ve inançlı toplumlardan oluşan bu ülkelerde, iç çatışmaları kışkırttıkları düşüncesi genel kabul görüyor. Ülke içinde etnik topluluklar arasında çıkarılan iç savaşlarla, komşu ülkelerin birbiriyle çatıştırılmalarıyla kıtanın yeraltı zenginlikleri el değiştiriyor, yeniden paylaşılıyor. Farklı etnik ve dini inanca sahip Afrika halkları iç savaşlar, ülkeler arası çatışmalar ile kırılıyor, yerinden yurdundan ediliyor. İktidarlar yıkılıyor, iktidarlar kuruluyor, sınırlar değişiyor. BM'nin Uluslararası Barış ve Güvenlik belgesinde bu durum açıkça ortaya konulur:

> Güvenlik Konseyi tarafından 2001 yılı Nisan ayında kurulan uzman paneli, Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde meydana gelen çatışmaların asıl nedeninin yabancı orduların ülkenin zengin maden kaynaklarına girmesi olduğunu rapor etti. Söz konusu rapora göre özellikle yabancı ülke orduları silah alabilmek için Kongo'daki beş ana madeni - elmas, bakır, kobalt, altın ve kotlan (cep telefonları ve dizüstü bilgisayarlardaki elektronik çiplerde kullanılan bir tür maden) - ele geçirmeye çalışıyor, yabancı şirketler bu madenlere ulaşabilmek için söz konusu ordulara silah sağlıyor ya da silah almalarına yardımcı oluyordu. DKC'nin ayrıca kıymetli taş, kereste ve uranyum rezervleri bulunuyor.[77]

BM'ye göre Afrika kıtası dışında da, Dünyanın birçok yerinde süren savaşlar, çatışmalar, katliamlar ve insan hakları ihlalleri nedeniyle zorunlu göçe maruz kalan insanların sayısı, 2012 sonunda 42,5 milyondur. Ülke dışına gitmek, bir başka ülkeye sığınmak zorunda kalanların sayısı 15,4 milyon iken, ülke içinde yer değiştirmek zorunda kalanların sayısı da 28,8 milyona ulaşmaktadır.[78] Her gün ortalama 23.000 insan ülke dışına ya da ülke

[77] The United Nations Today, http://www.unicankara.org.tr/today/2.html

[78] http://unhcr.org/globaltrendsjune2013/UNHCR% 20GLOBAL% 20TRENDS% 202012_V08_web.pdf

içinde güvenli gördüğü bölgeye göç ederek kendisini korunmaya çalışmaktadır.

Çok etnili ve farklı inançtan oluşan ulus-devletlerde küreselleşme politikalarının yarattığı bu olumsuz tablo, ABD resmi belgelerinde adı geçen Balkanlar'da, Orta Doğu'da (Irak, Suriye, Afganistan'da) da yaşandı. Dün Libya'da bugün Suriye'de süren iç çatışma, yarın Mısır, Lübnan ve Ürdün'ü de içine alma eğilimi gösteriyor. ABD politikaları, Kafkaslarda-Güney Doğu Asya'da (Orta Doğu'da) ki ülkelerle güçlü tarihi ve kültürel bağlara sahip ülkemizde yaşayan tüm insanları (etnik ya da inancına bakmaksızın herkesi) etkileyebilecek, hatta içine de çekebilecektir. Bu nedenle gelişmelere bilimsel yöntemle yaklaşarak, toplumların tarihsel süreçte yaşadıkları olumsuzlukların besleyip büyütmek ve öne çıkarmak yerine din, dil, cinsiyet farkı gözetmeksizin eşitlik, özgürlük temelinde bir arada yaşama yaşamanın olumlu yanlarının geliştirip güçlendirilmesi daha da önem kazanıyor.

2.2.2.4. "Avrasya Balkanları-Etnik Kazan"

Sovyetler Birliği'nin çöküşü sonrasında, 1992 yılında, ABD yönetiminin, kendilerine karşı yeni bir rakip güç oluşumunun önlenmesi amacıyla hazırlattığı 'Savunma Politikası Rehberi'ne katkı sunanlardan biri de muhtemel ABD'li ünlü stratejist Zbigniew Brzezinski'dir. 1997 yılında yazdığı *Büyük Satranç Tahtası, Amerika'nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri* kitabında ABD'nin Avrasya stratejisine ilişkin yaklaşımını ortaya koyar. 15 yıl önce yayınlanan bu kitap; ABD'nin Güneybatı-Asya yani Orta Doğu stratejisini dâhil, bölgede yaptığı askeri operasyonların ve tüm girişimlerin anlaşılmasında önemli bir kaynaktır.

Politikada kullanılan Balkanlar kelimesi toplumsal hafızada balkanlaştırmayı çağrıştırır. Balkanlaştırma kelimesi bizde olduğu kadar, Avrupalılarda da, Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanması doğrultusunda büyük güçlerin (İngilizler, Fransızlar, Almanlar ve Rusların) rekabetini, halkların etnik ve dini temelde birbirine karşı kışkırtılmasını ve birbirini kırmasını, sonrasında bu güçlerin eline düşmelerini hatırlatır. Bu çağrışıma atıfta bulunan Brzezinski kitabının 5. Bölüm'üne de 'Avrasya Balkanları' adı altında ve tüm bölgenin etnik ve inanç yapısı ortaya koyar:

> Avrasya'nın da kendi "Balkanları" vardır. Ama Avrasya'nın Balkanları çok daha geniştir ve çok daha büyük bir nüfusa sahiptir ve

hatta dini ve etnik kimlik açısından çok daha çeşitlidir[79] ...Hem Amerika'nın global (küresel) konumuna karşı en yakın dış politika tehdidi hem de global (küresel) jeopolitik istikrara karşı uzun vadeli meydan okuma, Avrasya kıtasından doğmaktadır. Yakın tehdit: Mısır'ın Süveyş Kanalı'nın doğusu, Çin'in Xinjiang eyaletinin batısı, Rusya'nın Sovyetler sonrası Kafkas sınırının güneyi ve yeni Orta Asya devletleriyle çevrelenen bölgede yer alıyor.[80]

Sınırlarını çizdiği bölgede 400 milyon insanın yaşadığını söyler ve özelliklerine de değinir.

Bunların hemen hemen hepsi hem etnik hem dini köken açısından çok kimliklidir. ...Pek azı ulusal olarak tek kimliklidir. Bazıları hali hazırda toprak talepleriyle ilgili olarak veya etnik ve dini çatışmalar yüzünden karışıktır. ...Kinle kıvranan ve rekabet halindeki güçlü komşularla çevrelenmiş bu devasa alan muhtemelen hem ulus-devletler hem de uzayıp giden etnik ve dini kökenli şiddet için temel bir savaş alanı olacaktır. ... Türkiye ve İran'daki iç gerginliklerin daha kötüye gitmesi büyük bir olasılıktır.[81]

'Orta Asya bölgesi ve Hazar Havzası, Kuveyt, Meksika Körfezi veya Kuzey Denizi'ndekileri kat kat gölgede bırakan büyük doğal gaz ve petrol rezervlerine sahiptir. ... Dünyanın bilinen petrol rezervlerinin % 68'ini, doğalgaz rezervlerinin % 41'ini içeriyor... Bu dünya petrol üretiminin % 32'sine ve doğalgaz üretiminin % 15'ine denk geliyor... 2020'de bu alanın (Rusya ile birlikte) her gün kabaca 42 milyon varil petrol üretmesi planlanıyor... Bu, toplam dünya üretiminin % 39'una (her gün 107,8 milyon varile) denk geliyor. Üç anahtar bölgenin -Avrupa, ABD ve Uzakdoğu- kolektif olarak küresel üretimin (sıraya göre % 16, % 25 ve % 19) % 60'ını tüketmesi tasarlanıyor.[82]

Avrasya Balkanlarının, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Özbekistan, Türkmenistan, Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan ve Afganistan olmak üzere 9 ülkeden oluştuğunu, Türkiye ve İran'ın da bu listeye girme potansiyeli taşıdıklarını söyler. Bu iki ülkenin

---

79 Z. Brzezinski, *Büyük Satranç Tahtası, Amerikanın Küresel Üstünlüğü Bunun Jeostratejik Gerekleri*, 1997, s. 175.

80 Z. Brzezinski, *Stratejik Vizyon, Amerika ve Küresel Güç Buhranı*, Timaş Yayınları, 2012, s. 151.

81 Z. Brzezinski, *Büyük Satranç Tahtası, Amerika'nın Küresel Üstünlüğü Bunun Jeostratejik Gerekleri*, 1997, s. 80.

82 Z. Brzezinski, *Tercih, Küresel Hâkimiyet mi, Küresel Liderlik mi?* İnkilap Kitabevi, 2005, s. 84.

de siyasi ve ekonomik açıdan hareketli olduğunu ve içlerinden birisinin ya da her ikisinin de istikrarını kaybetmesi durumunda, bölgenin iç sorunlarının çözümsüz hale geleceğini vurgular. [83]

Türkiye ve İran'ın bölgedeki ulus-devletlerle (halkların birbiriyle) geçmişten günümüze uzanan etnik, dini ve kültürel yakınlıklarını vurgular. Bu komşu iki ulus-devletin iç hassasiyetlerinin yanı sıra politik yönelimlerinin de Avrasya Balkanlar'ındaki istikrarsızlıkları arttırabileceği, hatta patlayıcı bir hale getirebileceğini anlatır. Her iki devletin de gelecekteki jeopolitik yönelimleri ve hatta ulusal birliği belirsizdir der. Bu iki devlet istikrarsızlaştığında (yani etnik ve dini farklılıklar çatışmaya dönüştüğünde) bölgede denetimden çıkacak etnik ve toprak anlaşmazlığına dayalı çatışmaların (bölgedeki hassas güç dengelerinin hali hazırda bozuk olduğu düşünüldüğünde) tüm bölgeyi yoğun karmaşaya sürükleyebileceğini söyler. Bu iki ülkenin de iç durumlarının bölge kaderindeki önemine dikkat çeker.

> Türkiye'nin bölgesel rolü (Kafkaslar ve Orta Asya kast ediliyor YN.) kökünü kendi iç problemlerinden alan iki temel dengeleyici hususla sınırlanıyor. Birincisi... İslami bir siyasi/dini dirilme. Diğer temel engel de Kürdistan meselesidir. 70 milyonluk Türkiye nüfusunun önemli bir kısmını Kürtler oluşturuyor. Resmi Türklerin fikrine göre Türkiye'deki Kürtlerin sayısı 10 milyondan fazla değil ve bunlarda aslında Türk'tür. Kürt milliyetçilerini nüfuslarının 20 milyon olduğunu iddia ediyor ve şu anda Türkiye, Suriye, Irak ve İran hâkimiyeti altında yaşayan tüm Kürtleri (sayılarının 25-35 milyon arasında olduğunu iddia ediyorlardı) birleştiren bağımsız bir Kürdistan'da yaşamayı arzuladıklarını söylüyorlar. Asli gerçekler ne olursa olsun, Kürt etnik problemi ve gerilimli İslami din meselesi Türkiye'yi -bölgesel model olarak yapıcı rolüne rağmen bölgenin temel ikilemlerinin çok önemli bir parçası haline getirmeye meyilli durumdadır.[84]
>
> Asya'nın uyanmış doğu tarafının güneybatı bölgesi hâlihazırda potansiyel bulaşıcı bir krizin içinde. Orta Doğu, İran, Afganistan ve Pakistan'ı içine alan yeni "Global Balkanlar" -yani aynı zamanda ABD'nin askeri olarak tek büyük dış güç olduğu topraklar- Rusya'nın Müslüman yerleşimlerinin bulunduğu Kuzey Kafkasya'da yoğunlaşan şiddet ile Orta Asya'ya doğru genişleme riski gösteri-

---

[83] Z. Brzezinski, *Büyük Satranç Tahtası, Amerikanın Küresel Üstünlüğü Bunun Jeostratejik Gerekleri*, 1997, s. 178.

[84] Z. Brzezinski, *Tercih, Küresel Hâkimiyet mi, Küresel Liderlik mi?*, İnkilap kitabevi, 2005, s. 87.

yor. Orta Asya'daki her bir devlet, potansiyel olarak iç savaş riski taşıyor.[85]

Yoğun bir Müslüman nüfus barındıran Avrasya'nın bu alt bölgesini yeni "Küresel Balkanlar" olarak tanımlar.[86] Brzezinski'nin ortaya koyduğu çerçeve ABD emperyalizminin Orta-Doğu'da enerji kaynakları ve yolları üzerinde yaşayan ülkelere (Müslüman halklara) yönelik askeri müdahalelerde dâhil her türlü girişimini (ülkelerin yakılıp yıkılması ve halkların birbirine kırdırılmasının) daha doğru bir şekilde değerlendirmemize katkı sağlıyor.

Suriye'de üçüncü yılına doğru ilerlediğimiz kanlı iç savaş, Mısır'ın iç savaşa sürüklenmesi, Lübnan'daki gerginlikler, Ürdün'de yaşanan huzursuzluklar, Irak'ta hemen her gün patlayan bombalar bölgemizi kaynayan kazan haline getiriyor. Kuzey Afrika'dan Orta Doğu'ya, oradan da Kafkaslar ve Orta Asya'ya kadar uzanan bölge iç çatışma potansiyeli taşıyan 400 milyonluk çok etnik ve dini yapıdaki toplumları, ulus-devletleri barındırıyor. Bu nedenle Afrika'dan Asya'ya tüm yaşananlara daha geniş bir açıdan bakmak, aynı zamanda yaşanabileceklerin de ipucunu veriyor. Yapabileceklerimize yol gösteriyor.

3. AKP Hükümeti'nin Orta Doğu Politikası

Türkiye, Orta Doğu-Kafkaslar ve Orta Asya ile olan tarihi-kültürel geçmişi ve ilişkileri nedeniyle, ABD'nin küreselleşme politikalarında önemli bir yere sahiptir. Bu özellikleri nedeniyle 1990'lı yıllarda tüm bölgeye yönelik strateji tartışmalarında ve yönelimlerinde Türkiye önemli bir tutar.

ABD'li stratejist Brzezinski'nin, *Büyük Satranç Tahtası, Amerika'nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri* kitabında şunlar yazıyor:

> ... Türkiye halen kimliğini tanımlama sürecindedir. Üç ayrı yöne çekilmektedir. Modernistler bir Avrupa devleti olduğunu görmek istemektedirler... İslamcılar Orta-Doğu'ya ve Müslüman bir topluma yönelmektedirler... Milliyetçiler Türkî halklara yani doğuya bakmaktadırlar... Bunların her biri stratejik olarak farklı eksene sahiptir.

---

[85] Z. Brzezinski, *Stratejik Vizyon, Amerika ve Küresel Güç Buhranı*, Timaş Yayınları, 2012, s. 159.

[86] Z. Brzezinski, *Tercih, Küresel Hâkimiyet mi, Küresel Liderlik mi?*, İnkilap Kitabevi, 2005, s. 62.

Brzezinski kitabında bu siyasi yapılar aralarındaki uyuşmazlıklara, iktidar mücadelelerine de kısaca değinir. Bu güçlerin birbirine karşı yürüttükleri iktidar mücadelesinde, ABD küreselleşme politikaları doğrultusunda Modernistlere (Kemalistlere) ve Milliyetçilere (MHP - ülkücü çevrelere) uzak durur. Ecevit-Bahçeli-Yılmaz koalisyonu dönemine çıkan ekonomik kriz ve erken seçimler vb. süreçte İslamcılara destek vererek AKP'nin iktidara gelmesine katkı verir.

AKP'nin kuruluş ve iktidara geliş sürecini kısaca hatırlamak bu partinin dış politikasını anlamamıza da katkı sağlayacaktır. AKP oluşumunda 28 Şubat askeri müdahalesi kilit bir öneme sahiptir. Bu müdahale ABD Dışişleri Bakanı Madeleine Albright'in çağrısıyla Washington'da yapılan toplantıda Erbakan'ın başbakanlığındaki hükümetle ilgili olarak *"doğrudan bir askeri darbe olmadan bu hükümet gitmeli"* kararı ile gerçekleşir.* ABD'nin bu çözüm önerisi 28 Şubat kararlarının alındığı MGK toplantısından iki hafta önce verilmiştir. İki hafta sonra da MGK'da 28 Şubat kararları Erbakan hükümetine tebliğ edilir.[87]

Milli Görüş düşüncesinin Küreselleşme politikalarına aykırılığı ve dış politikası nedeniyle, Hükümet istifaya zorlanır. Refah Partisi kapatılır. Erbakan'a politika yapma yasağı konur.

Graham E. Fuller ABD'nin Erbakan'a bakışını söyle özetler:

> Erbakan... ABD'nin Türkiye'ye yönelik stratejik niyetlerine karşı da derin kuşkular -çoğu Kemalistler, solcular ve milliyetçiler tarafından da paylaşılan kuşkulardır bunlar- beslediğini izhar etmiş ve tutarlı bir biçimde dış politikada daha bağımsız bir Türkiye'den yana olmuştur.

---

* Cengiz Çandar; "Türkiye'yle ilgili müşterek bir kitap yazını projesine katıldım. Kitabın çeşitli bölümlerinin yazarları toplantı yapıyoruz. ABD'nin eski Ankara Büyükelçisi Morton Abramowitz kitabın editörü. İsrail lobisinin düşünce kuruluşu Washington Institute Türkiye bölümünün başında olan Alan Makovsky de toplantıda. Makovsky sık sık Ankara'ya gider gelir, Genelkurmay'a girer çıkardı. Kahve molasında Makovsky Abramowitz'e "Sen yedinci kattaki toplantıda niye yoktun" diye sordu. Ben "ne toplantısı" diye merak ettim. Meğer 12 Mart 1997'nin cumartesi günü Washington'da dönemin Dışişleri Bakanı Macleleine Albright'ın çağrısı üzerine Bakanlık binasının yedinci katında Türkiye ile ilgili bir toplantı yapılmış. Bu toplantı, 28 Şubat kararlarının alındığı MGK toplantısından hemen iki hafta sonra düzenlenmiş. Hatırlayın... Refah Yol, haziranda iktidardan gitti. Bernard Lewis, Paul Wolfowitz, Richard Perle hepsi toplantıdayınış. Türkiye'ye ilişkin olarak ne yapılmalı, o toplantıda konuşulmuş. O toplantıdan çıkan genel eğilim, "doğrudan askerî bir darbe olmadan bu hükümet gitmeli" olmuş.

[87] http://www.habername.com/haber-cengiz-candar-28-subat-necmettin-erbakan-cevik-bir-73397.htm ve http://www.belgeselyayincilik.com/genel/erbakan-ile-28-subat-roportaji

> Erbakan'ın bu ülkeye (İran'a YN) yaptığı üst düzey ziyaret -özellikle ABD'nin İran'ı izole etme arzusuna karşılık Erbakan'ın bölgede Washington merkezli bakışın kıskacından kurtulma yönündeki net arzusu dikkate alındığında- Washington'un canını sıkmıştır.[88]

Milli görüş kadroları gelenekçiler (milli görüşçüler) ve yenilikçiler (gayri milliciler) olarak bölünür. ABD'nin desteği ile Milli Görüş içinde çıkan yenilikçiler AKP'yi kurarlar.* 14 Ağustos 2001'de kurulan AKP Kuruluşundan bir yıl sonra 2002 Kasım'ında yapılan seçimlerini kazanarak tek başına iktidara gelir.

AKP aracılığıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin İslami bir devlet yapısına dönüştürülmesine ve toplumun İslamlaştırılmasına verilen bu destek Türkiye ile sınırlı olmayıp tüm Orta Doğu'ya yönelik bir politik adımdı. Orta-Doğu ve Arap dünyasını yakından izleyen, siyaset bilimci Samir Amin, 2008 yılında yazdığı makalede, bu durumu güzel bir şekilde özetler. Amin makalesinde bölge ülkelerinde geleneksel siyasi yapıların üç farklı ideolojik eksende birbiri ile çatışma halinde olduğunu belirtir. Bunları da milliyetçi geçmişi savunan çevreler (geçmişin mirasına sahip çıkan yozlaşmış ve rüşvetçi ulusal-popülist bürokratik kesimler), siyasal İslam'ı savunan çevreler ve liberal ekonomi yönetimi ile uyumlu, demokratik talepler etrafında öne çıkmaya çalışan çevreler olarak tanımlar. Bu "üç eğilimin" de, emperyalist sistemin ve onunla bütünleşmiş egemen sınıfların çıkarlarını savunduğunu, emekçi halkın, ülkenin çıkarlarına ise sırt çevirdiklerini söyler.[89]

R. T. Erdoğan başbakan olduktan bir süre sonra Küreselleşme politikalarının bileşenlerini oluşturan 'Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması' projesinin ve 'Büyük Ortadoğu Projesi'nin günümüzdeki biçimiyle 'Genişletilmiş Ortadoğu Projesi'nin eş başkanlığını üstlenir. Bu proje, bölgedeki enerji kaynaklarını ve petrol-doğal gaz boru hatlarını kontrol altına almayı, Rusya ve Çin'in bölge ülkeleri üzerindeki etkinliği-

---

88 Graham E. Fuller, *Yeni Türkiye Cumhuriyeti*, Timaş Yayınları, 2008, s. 89-90.

* 09.05.2011 tarihinde Bayburt'ta konuşan Demokrat Parti Genel Başkanı N. Kemal Zeybek AKP'nin kuruluşuna ilişkin şunları söyler: "Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi kurucusu ve başkanı olarak görevimin başındayken, ABD büyükelçiliği siyasi müsteşarı beni ziyarete gelmek istediğini söyledi. Yanında heyetle geldi. Bana üniversiteyle ilgili sorular sordu, cevaplar verdim ama asıl geliş sebepleri başkaymış. O zaman AKP diye bir hükümet yoktu, 57. koalisyon hükümeti vardı. (AKP diye bir parti kurulursa nasıl olur) dedi. (Iyi olmaz) dedim. (Biz onu destekleyeceğiz, siz de içinde var olur musunuz) diye sordu."

89 Samir Amin, Mettre en déroute l'islam politique et l'impérialisme, deux objectifs stratégiques indissociables, http://www.gabrielperi.fr/Mettre-en-deroute-l-islam

nin sınırlandırmayı ve hedef ülke rejimlerini değiştirmeyi, emperyalist-kapitalist sisteme entegre etmeyi içeren politikalardan oluşur. ABD'nin dolaylı bir şekilde ifade ettiği GOP'un sınırları; Afrika'nın kuzeyinde Fas'tan başlayıp, doğuya doğru Kuzey Afrika ülkeleri, Körfez dâhil olmak üzere Orta Doğu ülkeleri, Kafkasya ve Orta Asya'yı içine alan, Çin sınırına kadar uzanan bir bölgeyi kapsar.

Bu projenin eş başkanlık görevini Başbakan R. T. Erdoğan, değişik zamanlarda ve yerlerde yaptığı konuşmalarda açıklar. Bu konuşmaların birinde şöyle der:

> Geniş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Girişimi içinde önemli bir rol oynuyoruz. Amerika'nın Ortadoğu'da oynayacağı önemli bir rol var. Onun bir parçasıyız ve şu anda onun dâhilinde çalışıyoruz. ...Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika İnisiyatifi'ndeki rolümüz, eş başkanlık görevimiz bize özellikle Ortadoğu'da önemli görevler yüklemektedir. Bugüne kadar başlattığımız bütün dış politika hamleleri, bu parametre üzerine kurulmuştur. Az önce birkaçını hatırlattığım bu girişimler, aynı dış politikanın, aynı vizyonun tutarlı ve tamamlayıcı parçalarıdır.[90]

Gerçekten de ABD'nin bölge politikalarına uygun bir dış politika izler. Geleneksel dış politikayı terk ederek Orta Doğu'ya (Müslüman ülkelere) yönelir. Bu politikanın mimarı olan Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun 2001 Nisan'ında basılan *Stratejik Derinlik* kitabında yer alan düşünsel çerçeve 1996 da Brezinski ve diğer ABD'li akademisyen-politikacı çevreler tarafından çok önceden yazılıp çiziliyordu. AKP kadroları ve hükümete destek olan liberal kesimler, geleneksel sağın bir kesimi 'yumuşak güç' politikasına uygun bir şekilde İslamiyet'in ülkemizin ve bölgenin kültür ve geleneklerindeki yerine, bölge tarihinde oynadığı role atıflar yaparak 'doğal bir biçimde' ABD'nin küreselleşme politikalarının siyasi İslam'ı yönlendirmesinde birlikte davranırlar. Orta Doğu'da ABD politikalarına tam anlamıyla uyum sağlamayan Suriye, Libya, Filistin Özerk Yönetiminden HAMAS, (Hizbullah'ın güçlü olduğu) Lübnan ile ekonomik ve politik ilişkiler geliştirilir. Karşılıklı olarak vizeler kaldırılır. Bu ülkeler AKP Hükümeti aracılığıyla küreselleşme politikalarına (kazan kazan) ikna edilmeye çalışılır. "Türkiye'nin bölgedeki rakibi İran'dır" söylemlerine uygun olarak, Orta Doğu'da ABD'ye karşı bir direniş cephesinde yer alabilecek bu ülkelerin/örgütlerin İran ile kurdukları

[90] http://www.odatv.com/images/2010_08/2010_08_17/basbakan-cengiz-candari-nasil-yalanliyor-1708101200_m.jpg

işbirliğini zayıflatılarak İran yalnızlaştırılmaya çalışılır. Bu ülkelere yönelik ikna politikalarının yetersiz kalmasıyla birlikte önce Libya sonrasında Suriye'de iç çatışmalar çıkarılır. *"NATO'nun Libya'da ne işi var? Libya'nın petrolü Libyalılarındır"* diyen Başbakan bir hafta içinde NATO'nun saldırıları gücünde yer alır. Kaddafi'nin gitmesi için muhaliflere para ve toplantı desteği verir. Kaddafi öldürülür ve Libya'daki rejim yıkılır. Yerine küreselleşme ile uyumlu İslami bir rejim konur. Kabileler ve bölgeler arasında iktidar çatışmaları sonlanmaz. Ülke, Cirenaica, Fezan ve Tripolitania olmak üzere 3'e bölünme aşamasına gelir. Libya'da yürütülen operasyonun bir benzeri Suriye'de uygulamaya konur. AKP iktidarı Libya'dan sonra Suriye'de daha ileri bir rol üstlenir. İsyancılara para, silah ve lojistik destek verir. Topraklarını sonuna kadar yabancı ülke ajanlarına, cihatçılara açar. Hatay isyancıların lojistik üssü haline gelir. AKP hükümeti tüm söylem ve eylemleriyle egemen bir ülke olan Suriye'nin iç işlerine karışır, müdahale eder.

3.1. ABD'nin Doğrudan ve Dolaylı Müdahaleleri ile Irak ve Suriye'nin Egemenliklerinin Çiğnenmesi

Irak:

1990'da Birinci Körfez savaşı sonrasında, 1992 yılında ABD Savunma Bakanlığı'nda hazırlanan 'Savunma Planlaması Rehberi'nde potansiyel tehlike içeren yerler içinde de Irak ilk sıraya konulur.[91] H. Kissinger şöyle der:

> 1970'lerin sonuna değin İran, Körfez'deki Amerikan güvenlik politikasının güven kaynağıydı. Birleşik Devletler'in önleyemediği ve denetim altına alamadığı bir iç devrim, bu ülkeyi bölgenin güvenliği için en büyük tehdit haline dönüştürdü. Körfez'de Batı çıkarını koruma görevi, bölgedeki ikinci en büyük ülke olan Irak yüzünden daha da karmaşıklaşmıştı. ...Körfez'in güvenliği, en güçlü iki ülkenin en zayıf ve en güvenilmez yerde olana karşı koyduğu bir ortamdan çekilip alınmalıdır.
>
> Oldukça basit bir şekilde, gerçek şudur: Endüstriyel demokrasiler Körfez'deki petrole ulaşamamayı kabul edemezler ya da Körfez'in kendilerine düşman bir ülke veya ülkeler grubu tarafından yönetilmesine razı olamazlar.[92]

---

[91] G. Erbil-Ali Şimşek, *Neocon Yeni Muhafazakârlık Temel Belgeler Eleştiriler*, Yeni Hayat Kütüphanesi, 2004, s. 34.

[92] H. Kissinger, *Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?*, ODTU Geliştirme Vakfı Yay. ve İletim AŞ, 2001, s. 149.

Irak, ABD planlarında sürekli gündeme getirilen, vurgulanan bir ülkedir. Yeni-conlar'ın 26 Ocak 1998'da yazdıkları Başkan Clinton'a Mektup'da şunları yazıyordu:

> Yeni bir stratejiyi açık dille ifade etmenizi kuvvetle tavsiye ediyoruz. Bu strateji her şeyden önce Saddam Hüseyin rejiminin devrilmesini amaçlamalıdır. ...Kararlılıkla davranmanızı kuvvetle tavsiye ediyoruz. ABD'ye ve müttefiklerine karşı kitle imha silahları tehdidine son vermek için derhal harekete geçerseniz, ülkenin en temel ulusal güvenlik çıkarları doğrultusunda davranıyor olacaksınız. Zayıflık ve akıntıya kapılma hattını kabullenirsek, çıkarlarımızı ve geleceğimizi riske atarız.[93]

20 Eylül 2001 yılında Başkan Bush'a Mektup'da ise şunlar yer alıyordu:

> Dışişleri Bakanı Powell'ın Saddam Hüseyin'in 'yeryüzünün önde gelen teröristlerinden biri' olduğuna ilişkin son açıklamasına katılıyoruz. ...Kanıtlar Irak ile saldırı (11 Eylül saldırıları kastediliyor YN) arasında doğrudan bir bağlantı kuramasa bile, terörizmin ve destekçilerinin kökünü kazımayı amaçlayan bir strateji, Saddam Hüseyin iktidarını devirme doğrultusunda kararlı bir girişimi içermek zorundadır. ...ABD'nin Irak muhalefetine tam bir askeri ve mali destek vermesi gerekir. Irak muhalefetine, faaliyet gösterebileceği bir 'güvenli bölge' sağlamak için Amerikan askeri gücü kullanılmalıdır.[94]

ABD yönetimi, 11 Eylül 2001'de yapılan saldırı sonrası 1990'lı yıllarda Savunma Bakanlığı'nca hazırlanan stratejik politikaları uygulamaya koyar. Saddam rejiminin kitle imha silahlarına sahip olduğu ve uluslararası terörü (El Kaide'yi) desteklediği gerekçesiyle İngiltere ile birlikte oluşturduğu Çok Uluslu Koalisyon ülkeye askeri müdahalede bulunur. Saddam Hüseyin rejimi çökertilir. Irak'ta egemenlik Geçici Koalisyon Yönetimine devredilir. Yeni muhafazakârlar yeni devlet ve toplum inşası düşüncelerini Irak'ta uygulamaya koyarlar:

> ...yalnızca resmi kurumlar ve yetki makamları değildir; onlar, yönettikleri toplumları şekillendirir ve onlar tarafından şekillendiri-

---

[93] G. Erbil-A. Şimşek, *Neocon Yeni Muhafazakârlık Temel Belgeler Eleştiriler*, Yeni Hayat Kütüphanesi, 2004, s. 60.

[94] G. Erbil-A. Şimşek, *Neocon Yeni Muhafazakârlık Temel Belgeler Eleştiriler*, Yeni Hayat Kütüphanesi, 2004, s. 64.

lirler. İnsanların yaşamını yöneten, din, yakın ve ortak tarihsel deneyime dayanan yazısız kurallar da rejimin bir parçasıdır.[95]

Bu amaçla yeni anayasa yapılır. Anayasa'da farklı etnik ve dini inanç yapıları ayrı bölgeler temelinde tanımlanır. Yeni devlet yapılanmasında, kamu hizmetleri devlet sektöründen piyasa ve sivil topluma kaydırılır. Devlet kurumları serbest piyasa kuralları temelinde yeniden inşa edilir.[96] Yeni Irak devletinde, bir önceki ulus-devletin temel karakteristikleri ve fonksiyonları ortadan kaldırılır. Böylece yeni devlet, yeni bir Irak ulusunun yaratılmasına uygun bir şekilde biçimlendirilir.

Farklı etnik ve dini inanç yapılarına sahip ırak ulusu; Kürtlerin, Arapların (Şii ve Sünni) ortak tarihi/kültürel geçmişleri yok sayılarak, geçmişte yaşanan olumsuzluklar, kötü anılar, iktidarın baskı, zulüm ve şoven politikaları öne çıkarılarak, farklılıklar ve ayrılıklar beslenir. 'Yeniden ayrıştırma programı' doğrultusunda Irak devletinin uluslaşma süreci kırılır, toplum modernite öncesindeki gibi etnik ve inanç temelinde Kürtler, Sünni Araplar ve Şii Araplar olarak parçalanır. İç savaş uzmanları bu program doğrultusunda görevlendirilir. Bunlardan bilinen iki tanesi John Negroponte ve Robert Ford'dur. Michel Chossudovsky, "Irak ve Suriye'deki Ölüm Mangaları" adlı makalesinde şöyle demektedir:

> Ford ve Negroponte, kirli işlerinden bazıları için İngiliz ve Amerikalı yanıltma harekâtı terör birimlerini kullandı. Bu birimlerden birinin Iraklı gibi giyinmiş iki İngiliz Özel Kuvvetler subayı üyesi, 19 Eylül 2005'te Basra'da Irak askerleri tarafından tutuklandı. Bu İngilizler, "Iraklı mezhepçilerin" suçlandığı cami ve pazar yeri bombalamalarını gerçekleştirmişti. Kılık değiştirmiş iki İngiliz askeri tutuklandığı zaman, arabaları silah ve bomba doluydu. Tutuklanmalarını ertesi gününde İngiliz ordusu, iki yanıltına harekâtı teröristinin üzerini örtmek ve Ford, Negroponte ve Basra'daki İngiliz terör ekibinin suçlarını ifşa edecek mahkemeden onları korumak için Basra hapishanesini, duvarlarını tanklarla yıkarak yok etti.
>
> Irak'taki belki de en büyük ABD destekli yanıltına harekâtı saldırısı - ki Ford ve Negroponte tarafından planlandığı varsayılabilir - 22 Şubat 2006'da Samarra'da El Askeri "Altın Kubbe" camisinin bombalanmasıydı. Mahalledeki tanıklar, bombalamadan önce ABD kuvvetlerinin camiyi kordona aldığını ve kontrol ettiğini aktarıyor-

[95] Francis Fukuyama, *Neo-Conların Sonu Yol Ayrımındaki Amerika,* Profil Yayıncılık, 2006, s. 179, s. 40.

[96] Devlet İnşası, Francis Fukuyama, s 17

lardı. Bombalamanın, o sırada kordona alınmış camiyi tam kontrol altında tutan ABD kuvvetleri tarafından gerçekleştirildiği konusunda kimsenin kafasında kesinlikle şüphe yoktu. Doğal olarak, bu ABD saldırısı için El Kaide suçlanır.[97]

İç savaş uzmanları Irak'taki etnik ve mezhep temelli çatışmaların artıp yaygınlaşmasına ve günümüzde de devamına önemli 'katkı' sunarlar. 2011 sonunda ABD ve koalisyon askerlerinin ülkeyi terk etmesine rağmen, iç çatışmalar, mezhepsel gerginlikler, intihar saldırıları, petrol zenginliklerinin paylaşımı ve iktidar çekişmeleri, günümüzde de devam eder. Kürt ve Şii nüfusunun yoğun olduğu Kuzey ve Güney Irak bölgeleri daha sakin iken Sünni ve Şiilerin bir arada yaşadıkları (Kürt, Arap ve Türkmenlerin bir arada yaşadıkları Kerkük vb şehirlerde) bölgede bombalar patlatılır. Bu bombalar toplumda etnik-dini temelde düşmanlıkların arttırılmasının yanı sıra her bir toplumsal yapının kendi bölgesine çekilmesine, coğrafi arındırma politikalarına da hizmet eder. İngiliz 'Iraq Body Count/IBC' kuruluşuna göre, 2012 yılında 961 bombalı saldırıda 2.813 sivil ölmüş, 7.544 sivil de yaralanmıştır. Haftada ortalama 18 bombalı saldırı gerçekleştirilmekte, 54 insan ölmekte, 145 kişi de yaralanmaktadır. Büyük ölçekli 12 bombalı saldırıda 400 kişi ölmüş, 1.000 kişide yaralanmıştır.[98]

ABD'nin kapitalist sistemin ulaştığı düzeye uygun, onunla çatışmayacak bir şekilde, ulus-devletlerin ve ulusların yeniden biçimlendirilmesine doğru yöneldiği görülüyor. Nitekim CIA ile birlikte çalışan RAND Corporation ve ulus inşası deneyimleri üzerinde çalışanlar, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden itibaren her iki yılda bir yeni ulus inşası müdahalesi olduğunu belirtiyorlar.[99]

Yeni devlet ve ulus inşası projelerinin Irak da dâhil olmak üzere 1990 yılarda (Somali, Haiti, Kamboçya, Bosna, Kosova ve Doğu Timor vb) diğer ülkelerde de denendiği ve istenen başarıya ulaşılamadığı, ABD'deki birçok kesim tarafından kabul ediliyor.[100]

Dış tavsiyeler ve destekler kesildiğinde ayakta kalabilen, kendine yeter bir devlet kapasitesi oluşturulmasının tarihte başarıyla ger-

---

97 Irak ve Suriye'deki Ölüm Mangaları- Michel Chossudovsky, http://muhalefet.org/yazi-irak-ve-suriyedeki-olum-mangalari-michel-chossudovsky-27-4704.aspx

98 http://www.iraqbodycount.org/analysis/numbers/2012/

99 Francis Fukuyama, *Ulus İnşası ve Kurumsal Hafızanın İflası*, Devlet inşası, s. 13.

100 Michele A. Flournoy, *Ulus İnşası, Alınan ve Alınmayan Dersler*, Francis Fukuyama, *Devlet İnşası*, s. 140.

çekleştirildiği durumların sayısının, endişe verici bir şekilde, iki elin parmaklarıyla ifade edilebilecek rakamlara düşmektedir.[101]

Nitekim Dünya Bankası iktisatçılarının -2001 yılında- yaptıkları araştırma, savaş sonrası dönemlerdeki yeniden inşa girişimlerinin yarısından fazlasının istikrarlı bir devlet oluşmasından ziyade yeni çatışmaların doğmasıyla sonuçlandığını ortaya koyuyor.[102]

ABD'nin Irak'ta yeni ulus yaratılması projesi, işgal sonrasında da Şii-Sünni Araplar ve Kürtler arasında iç savaş temelinde sürüyor. Brent Scowcroft şöyle yazıyor:

> ...Bölgede felaket için oluşturulan bir formül ve bana göre, en olası sonuçta bu. Kürtler Şiilerle bir araya gelemeyeceklerdir. Kürtler, 'Sonuna kadar savaşan sizdiniz. Biz mutluyuz" diyeceklerdir. Kürtlerin zaten oldukça kapsamlı bir özerklikleri var ve sonrasında da kendi yollarına gideceklerdir. Şii bölgesinin Sünni bölgesinden daha güçlü olduğu kesin... Uzun süren bir iç savaş çıkacaktır.[103]

Gerçekten de ulus-devletlerin kuruluşunda da yıkılışında da iç savaş önemli bir yer tutuyor. Dolayısıyla Irak'ta (Suriye'de de olduğu gibi) yeni devlet ve ulus inşası da iç savaş üzerinden yürütülüyor. Irak'ta ABD askeri müdahalesi öncesinde dış destekli bir iç savaş senaryosu temelinde uçuşa yasak bölgeler aracılığıyla Irak silahlı güçlerinin hareket alanı daraltılmış, bu kapalı alanlarda muhalefetin güçlenmesine destek verilmiştir.

> H. Kissinger şöyle yazıyor: Irak'a karşı askeri kampanya için ikinci bir ön koşulsa, siyasi sonuçların tanımlanmasıdır. Büyük olasılıkla yerel muhalefet, Kuzeyde Kürt azınlığı ve güneyde Şii azınlığı tarafından yürütülecektir. ... Prensipte, ben Irak iç direnişini teşvik etmekten yanayım; ancak bu gizli girişimlere içerden tanık olduğum için, dikkat edilmesi gereken üç not belirtebilirim. Bu gizli operasyonlar maceraperestlerce değil, profesyonellerce yürütülmelidir. Özellikle Türkiye, Suudi Arabistan, İran ve Ürdün gibi komşu ülkelerin çıkarları gözetilmeli, bu ülkelerin katlanmayacakları ya da katlanmak istemeyecekleri sonuçlara sürüklenmeleri önlenmelidir. Birleşik Devletler sorun çıktığında direniş hareketini askeri açıdan desteklemeye hazır olmalıdır.[104]

---

101 Francis Fukuyama, *Devlet İnşası*, s. 65.

102 Johanna Mendelson Forman, *Bağdat'ta İşe Koyulmak, Ulus İnşası*, s. 302.

103 David Ignatius, Zbigniew Brzezinski ve Brent Ccowcroft, *Amerika ve Dünya, Amerikan Dış Politikasının Geleceğine Dair Konuşmalar*, Profil Yayıncılık, 2009, s. 66.

104 H. Kissinger, *Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?*, ODTU Geliş. Vakfı Yay. ve İletim AŞ, 2001, s. 177-272.

Bu senaryo aynı zamanda işgale karşı direnişi etkisiz kılmaya, işgalin meşruluğunu sağlanmaya da hizmet etmiştir. Bu acımasız senaryonun insani boyutu ise bir felakettir.

2007 yılında yapılan bir çalışmaya göre Irak'ta tahminen 1 milyon sivil yaşamanı yitirir. BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin Nisan 2008 verilerine göre 4,7 milyon Iraklı (nüfusun % 16'sı) evlerini terk etmek zorunda kalır. Bunların da 2 milyonu komşu ülkelere sığınır.

Suriye:

ABD Başkanı Bush, 2003 Mayısında, Irak zaferini ilan ettikten hemen sonra, Savunma Bakanı Donald Rumsfeld, Suriye'yi Saddam rejimi yandaşlarına yataklık yapmakla suçlar ve sıranın Suriye'ye geldiğini söyler. Rumsfeld'in istihbarat yetkililerine Suriye'nin olası işgali için bir plan hazırlanması emri verdiğini söylenir. Savunma Bakanlığı sekreter yardımcısı Douglas Feith de Suriye'nin terör örgütlerine verdiği destek ile ilgili bir politika belgesi hazırlamaya soyunur. Savunma Bakan Yardımcısı Paul Wolfowitz de, "Suriye'de değişim olacağı" mesajları vermeye başlar. ABD Savunma Bakanlığı resmi kuruluşu Savunma Politikaları Kurulu Tavsiye Komitesi Başkanı, Karanlıklar Prensi unvanlı Richard Perle, bir röportajda, "Ortadoğu'daki diğer düşman rejimlere kısa bir mesaj verebiliriz, iki kelimelik bir mesaj: *"Sıradaki sizsiniz"* diyerek Suriye'yi hedef olarak gösterir.[105] Artık Suriye ABD'nin Orta Doğu'daki yeni hedefidir. ABD işgal güçlerinin Irak'tan 11 Aralık 2011 tarihli resmi çekilişinden 3 ay sonra, 15 Şubat 2011'de önce Libya'da, 15 Mart 2011'de de Suriye'de iç çatışmalar başlar. Irak'ta uygulamaya konulan dış destekli bir iç savaş senaryosu, Libya ve Suriye'de uygulamaya konur.

ABD-AB ve İsrail birlikteliğinin Suriye müdahalesi, ABD'nin soğuk savaş dönemindeki rejim değişikliği yapma, ülkede de stabilizasyon yaratma eylemlerini andırır. ABD'nin Honduras'ın Nikaragua ile komşu sınır bölgesinde Kontralar için güvenli bölge oluşturulması, bu bölgede eğitim kampları kurulması, silah ve lojistik desteği sağlanması ve bu bölgeden Nikaragua'daki Sandinist iktidara saldırılar düzenlemelerinin bir benzeri, bugün Türkiye üzerinden Suriye'ye yapılıyor. Özgür Suriye Ordusu Türkiye Suriye sınırında kuruluyor, eğitiliyor, silahlandırılıyor, lojistik destek sağlanıyor, üsler veriliyor ve buradan saldırılar düzenleniyor. ABD, geçmişte Honduras üzerinden yaptığını bugünün

[105] G. Erbil-A. Şimşek, *Neocon Yeni Muhafazakârlık Temel Belgeler Eleştiriler*, Yeni Hayat Kütüphanesi, 2004, s. 25.

Türkiye üzerinden yapıyor. Eski CIA Ajanı Philip Giraldi ABD taşeronu Türkiye ile birlikte NATO'nun gizlice Suriye iç savaşında devreye girdiğini söylüyor.

> Philip Giraldi: "Suriye yakındaki İskenderun askeri havaalanına inen üzerinde hiçbir işaret bulunmayan NATO uçakları, Kaddafi sonrası Libya'dan gelen silah ve cephaneyi ve Libya iç savaşı deneyimine sahip gönüllüleri getiriyor. İskenderun'da Suriye Ulusal Konseyi'nin askeri kanadı Özgür Suriye Ordusu'nun üssü bulunuyor. Fransız ve İngiliz özel kuvvetler eğitmenleri buradalar ve CIA, ABD Spec Ops savaşçıları ile birlikte Suriyeli isyancılara haberleşme araçları, askeri eğitim ve savaş taktikleri konularında destek veriyorlar" diye yazıyor.[106]

ABD ve Batılı güçler, dış destekli bir iç savaş senaryosu doğrultusunda Irak'ta olduğu gibi Libya ve Suriye'de de dünya kamuoyunu yanıltan, çarpıtılan bilgiler temelinde Dünya medyasını sonuna kadar kullanıyorlar. Çeçenistan, Yemen, Mısır, Tunus, Libya, Türkiye, Suudi Arabistan ve diğer Müslüman ülkelerden kendilerine mücahit adı veren paralı katiller Suriye'ye taşınıyor. Bunlar etnik ve dini farklılıklar temelinde katliamlara girişiyorlar. Toplumda korku ve dehşet salmak için kafa kesmelerini, kurşuna dizmelerini, insan eti yemelerini vb videoya kayıt ederek yayınlıyorlar. Bu cihatçı ve Özgür Suriye Ordusu adı altındaki paralı askerlere ABD-AB, İsrail, Türkiye, Suudi Arabistan, Katar vb para, silah, eğitim, sağlık yardımı, lojistik yardımda bulunuyor. Tüm bunların dünya kamuoyu tarafından bilinmesi gölgelenirken, yanıltıcı haberler ve görüntüler tüm dünya medyalarına servis ediliyor.

BM 'e göre, süren iç savaşta bu güne kadar 93.000 kişi öldü. UNHCR, Dünyada en fazla insanın göç etmek zorunda kaldığı ülkenin Suriye olduğuna dikkat çekiyor ve mülteci sayısının 2013 sonuna dek 3 milyona ulaşacağını belirtiyor. BM Mülteciler Yüksek Komiseri Antonino Guterres, BBC'ye yaptığı açıklamada BM'nin 2012 verilerine göre Suriye'de 21,1 milyon kişi yaşıyor ve Suriye'den kaçanların yarısını çocuklar oluşturuyor. Resmi rakamlara göre Suriyelilerin 700 bini Lübnan'a, 307.700'inin Türkiye olmak üzere Irak ve Ürdün'e sığınır. Gerçek rakamların bunun çok üstünde olduğu söyleniyor.

Ayrıca Suriye'ye sığınmak zorunda kalan750.000'i Iraklı mültecinin iç savaşla birlikte Suriye'den kaçmaya başladıkları ve sa-

[106] NATO vs. Syria, http://www.theamericanconservative.com/articles/nato-vs-syria/

yılarının da 471.400'e indiği söylenir. Aynı şekilde Ürdün'de bulunan 450.000 Iraklının yaklaşık 390.000'i de burayı terk eder.

3.2. Irak ve Suriye'de Yaşanan İç Savaşların Ülkemize Yansıması ve Güney Geçidi: Diyarbakır-Antakya

Her iki komşu ülkede yaşanan iç savaşlar bu ülkeleri yakıp yıkıyor. Şiddetin hedefi ve mağduru binlerce insan da yaşamlarını sürdürmek için evlerini terk ederek iç-dış göçe mecbur bırakılıyor. Binlerce insan hayatını kaybediyor. Irak ve Suriye'de hekim, mühendis, avukat-hâkim, öğretmen, akademisyen vb meslek mensupları ve aydınlar suikastlarda yok edilerek ya da ülkelerini terk etmek zorunda bırakılarak ülke toplumsal-tarihi bilgi birikiminden mahrum bırakılıyor. Böylelikle toplumsal hafıza ve uluslaşma birikimi yok edilmeye çalışılıyor.

Irak'ta olduğu gibi üçüncü yılına yaklaşan iç savaşla birlikte Suriye'de de uluslaşma süreci kırılarak Kürt, Alevi-Sünni Arap temelinde üç parçalı bir yapı ortaya çıkarılmıştır. Bu gelişmeler ülkemizi de derinden etkiliyor:

1. Türkiye'nin Güney sınırında: Irak Kürt bölgesinde ortaya çıkan Kürt Özerk Bölgesi diğer bölge ülke sınırları içinde yaşayan Kürt nüfusunun özerklik, konfederasyon vb. biçimlerdeki taleplerini güçlendiriyor. Suriye'deki iç savaş ortamı Suriye'de Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı bölgede özerk bir yönetimin oluşmasına yol açıyor. Kürtlerin bölge ülkelerindeki uluslaşma süreci, Kürt ulus kimliğine uygun bir devlet oluşumunu da güçlendiriyor.
2. Hatay bölgesinde yaşayan ve Suriye Arapları ile tarihi, kültürel ve aile bağları olan Arap kökenli vatandaşlarımız, Sünni Alevi temeline oturtulmaya çalışılan iç savaşta yakınlarının mağduriyetlerinden, ölümlerinden etkileniyor. Kendi geleceklerine ilişkinde kaygı duyuyor. AKP Hükümeti'nin izlediği politikalar bu kaygıları daha da arttırıyor:

    - Türkiye-Suriye sınırının Müslüman ülkelerden gelen cihatçılara açılması ve Antakya bölgesinin bunlara lojistik alan olarak kullandırılması, para, silah ve savaş mühimmatı desteği ve askeri eğitim sağlanması,
    - Çatışmalardan sonra Antakya bölgesine gelmeleri burada barınmaları, yaralılarını devlet ve özel hastanelerde tedavi ettirmeleri,

- Suriye'ye savaşmaya gelen cihatçıların Antakya bölgesinde serbestçe dolaşmalarına, barınmalarına, bölge halkını tehdit etmelerine göz yumulması, Antakya'da tüm toplumsal kesimler tarafından dile getiriliyor ve eleştiriliyor.

Hatay'da yapılan birçok sosyal çalışma raporları bu durumu açık olarak ortaya koyuyor. Reyhanlı'da yapılan bombalı saldırı öncesinde ve hemen sonrasında Türk Tabipleri Birliği'nin yaptığı alan çalışmasında insanlarla yüz yüze yapılan görüşmelerde özellikle alevi kökenli yurttaşların kaygıları oldukça yüksek boyutlara ulaşmış durumda.

> 28 yaşında kadın, üniversite mezunu: "Siz dinlemişsinizdir ekonomik sosyal kültürel olarak nasıl etkilendiğimizi. Ben psikolojik etkisini anlatmak istiyorum. Biz kültür olarak Suriye halkına çok yakınız ve konuştuğumuz dil de aynı. Onlara yapılan bu saldırıyı direkt kendimize yapılmış olarak algılıyoruz ve öyle hissediyoruz. Bu savaşın sadece ekonomik kaygılarla değil, aynı zamanda Alevilik kültürüne (kültür olarak görüyorum ben) yönelik olduğunu düşünüyorum dolayısıyla burada Esad, bizi temsil ediyor ve savaş da bizi hedef almış oluyor. Zaten Türkiye devletinde hiçbir zaman adalet veya eşitliğin olmadığını düşünüyorum ancak şimdi de bu kadar çarpıcı bir şekilde muhaliflerin ne kadar kıymetli ve bizim insanımızın (burada sadece Hataylılardan bahsetmiyorum) ne kadar değersiz olduğunu görmek beni çok sarstı."
>
> 48 yaşında anne, üniversite mezunu: "Bu savaştan psikolojimiz bozuldu. Daha önce Alevi-Sünni-Hıristiyan bizim için hiç önemli değildi. Şu anda karşımızda bir Sünni gördüğümüz zaman 'Acaba bizim için ne düşünüyor? Acaba şu anda Suriye'deki muhalefetle aynı düşüncede mi? Acaba bize karşı aynı hisleri mi besliyor?' içimize böyle bir kaygı, böyle bir endişe, böyle bir huzur bozukluğu düştü. Aramızda iti kopuğu, ne olduğu belli olmayan yığınla insan dolaşıyor. Çarşıya çıktığımız zaman, acaba bu Suriye'de gördüğümüz görüntüler gibi her an karşımıza bir katil çıkıp bizi bir kenara çekecek mi, acaba bizim bir organımızı kesecek mi diye kaygıyla dolaşıyoruz."

Ayrıca Başbakan Erdoğan ve AKP yetkililerinin demeç ve söylemleri, var olan olumsuz tabloyu daha da ağırlaştırıyor:

- Suriye'deki Alevilere karşı Sünni cihatçıları savunmaları, ülkemizdeki alevi kökenli yurttaşlara yönelik ayrımcı,

aşağılayıcı söylemlerde bulunmaları, mezhepsel farklılığı vurgulayıcı konuşma üslupları ile mezhepsel bir politika izlemeleri,*

- Başbakan R. T. Erdoğan ve Dışişleri Bakanı A. Davutoğlu'nun Suriye'de barışçıl çözüm yerine sürekli olarak askeri müdahalede bulunmaları, savaş kışkırtıcı politikalara girmeleri,
- R. T. Erdoğan'ın AKP lideri ve başbakan olarak, Esad'ın Aleviliğini ve CHP'si lideri Kılıçdaroğlu'nun Aleviliğini gündeme taşıyarak mezhepçi Sünni bir dil tutturması ve devlet kurumlarının Sünnileştirilmesi,
- Ayrıca son Gezi eylemleri sürecinde öldürülen 6 gencin hepsinin Alevi, bunlarında 3'nün Antakyalı olması,

başta Arap kökenli alevi yurttaşlar olmak üzere alevi kesimlerde kendilerine yönelik özel bir politika uygulandığını düşündürüyor. Alevilerin tepkilerini arttırıyor, Alevi-Sünni fay hattını yeniden canlandırıp derinleştiriyor.

Arap Alevi yurttaşlarımız kendilerine yönelik geçmişten beri sürdürülen ayrıncı politikaları** örneklerle dile getiriyorlar ve büyük tepki duyuyorlar. AKP hükümetinin Suriye'deki cihatçıları açık bir şekilde desteklemesi, Antakya bölgesini kullandırması tepkileri daha da arttırıyor.

> 49 yaşında Bağ Kur emeklisi Erkek Arap Alevi: "Gerçekten ülkemizde barış içinde Alevi'sinin, Sünni'sinin, Müslüman'ının, Kürt'ünün aklıma gelmeyen bütün dinlerin, bütün ırkların çok rahat yaşayabilecekleri, Amerikan emperyalizmine uşaklık etmeden çok rahat yaşayabilecekleri, çocuklarımızın gülebileceği bir ülkedeyiz. Yeter ki bunun değeri bilinsin, onun bunun oyununa gelinmesin hatta gelenlere lütfen karşı gelinsin, engellensin. Benim ricam budur.
>
> 37 yaşında kadın: Üniversite mezunu, eşi Arap Alevi, kendisi Kürt Alevi, "Öfke burada; yani siz, evet yeniden bir harita çizmeye çalışıyorsunuz, siz orada işte bir şeylerin paylaşımını yapmaya çalışıyorsunuz. Bunu yaparken de işte, elinizde gerekçeleriniz yok.

---

* Başbakan Erdoğan, Partisinin Genişletilmiş İl Başkanları Toplantısı'nda: "Reyhanlı olayları sıradan bir olay değildir. Reyhanlı'da dikkat edilirse 53 Sünni vatandaşımız ne yazık ki şehit edildi." konuşmasıyla eylemi yapanların Alevi olduğu mesajını vermiş ve Alevi yurttaşları hedef haline getirmiştir.

** Arap Alevi kökenli insanlarla yaptığımız yüz yüze görüşmelerde; Antakya bölgesinde Arap Alevi kökenlilerin bir kamu yöneticisi (il milli eğitim ya da il sağlık müdürü, hatta polis bile) olmasına izin verilmediğini söyleyerek, kendilerinin sürekli dışlandığını ifade ediyorlardı.

Arap Baharı dediğinizde elinizde kalıyor, sonra işte şimdi bir Alevi- Sünni çatışmasına döndürüldü."

40 yaşında, evli iki çocuk babası, Arap Alevi, Üniversite mezunu: "Suriye ve Ortadoğu üzerinde oynanan emperyalist oyunlar ve bu oyuncular teşhir edilmeli ve her akşam bize medya tarafından pompalanmaya çalışılan yalan yanlış haberlerin tersine bambaşka bir Suriye ve Ortadoğu gerçeği olduğunu bilmeliyiz. ...Küreselleşme, globalleşme adı altında dayatılan Yeni Dünya Düzeni; Bizi yoksulluğa ve açlığa mahkûm ettiği açıktır. O dünya düzeni ki; İnsanlığa, işsizlik, yoksulluk, işgal ve savaştan başka bir şey getirmemiştir, Biz işte bunu bizzat yaşıyor ve tanıklık ediyoruz."

54 yaşında 3 çocuklu, bir torunlu anne, ilkokul mezunu, "Afganistan da, Libya da, Suriye de dincilerin neler yaptıklarını duyuyoruz... Arap aleviyiz. Kendimize dinci muhalifleri tehdit olarak görüyoruz... Bu topraklarda kardeş kardeş yaşadık.. Türkiye ve Suriye laik yönetimle idare edilirse biz kendimizi rahat hissederiz... Samandağ halkı hep bunu söylüyor."

63 yaşında iki çocuk babası, Çerkez Sünni, emekli işçi, ilkokul mezunu: "Din, mezhep, ırk ayrımcılığı gibi hassas konular tehlikeli ve kontrolü olamayacak noktalara savrulacak konulardır."

31 yaşında, lise mezunu, üç çocuklu kadın, asgari ücretle çalışıyor: "Güçlükle geçiniyoruz. Kendim içinde akrabalarım ve alevi topluluğu için kaygım, korkum var. Huzur ve güven içinde yaşamak için çaba gösteriyoruz. Birlikte konuşuyor dertleşiyor birbirimizi sakinleştirmeye çalışıyoruz. ... Hıristiyan komşularımız da öyle. ...Samandağ olarak Suriye de burada hiçbir yerde savaş istemiyoruz. ... Savaşın kötülüğünü hep okuduk... O devlet yıkıldı bu devlet kuruldu. Ama o savaş ta çekilen acı ve dramlar nerede."

Toplumda artan tepkiler çatışma için elverişli bir ortam oluşturuyor. Antakya bölgesinin Suriye ile tarihi, kültürel ve etnik bir bütünlük oluşturduğu düşünüldüğünde, Suriye iç çatışmasının bu bölgeye de yansıma riski oldukça yüksek görünüyor. AKP Hükümetinin tüm politikaları bu riski daha da büyütüyor. Bölgede AKP politikaları mezhepsel fay hattını tetikliyor. Antakya bölgesinde başlayacak 'mezhepsel -Alevi-Sünni'- çatışması ülke boyunca yaygınlaşabilecektir. Yakın tarihte şahit olduğumuz; kışkırtılan gerici Sünni kesimlerin Alevilere yönelik saldırı ve katliamların bir benzeri planlanabilir. Ülke inanç temelinde yaygın ve şiddetli bir çatışma ortamına doğru itilebilir.

ABD'nin Küreselleşme politikalarının Ortadoğu'daki uygulamalarına bakınca, ülkemizdeki tablonun bu politikaların hayat bulmasına elverişli bir ortam sağlamaktadır. TTB olarak Hatay

bölgesinde yaptığımız yüz yüze görüşmelerde bu kaygılar net olarak ifade ediliyor. Güney sınırlarımıza dayanan etnik ve dini temeldeki ayrışmaların ülkemize yansıması ihtimali hiç de küçümsenecek bir olasılık değildir.

ABD düşünce kuruluşlarının, stratejistlerinin ve politika yapıcılarının Soğuk Savaş'ın bitişiyle birlikte Türkiye'nin uluslararası rolünün ve konumunun büyük ölçüde değiştiğinde hem fikirdirler. 1990'lı yıllarda yapılan tartışmalar, yayınlanan raporlar vb. çerçevesinde oluşturulan düşüncelerin, politikaların genel hatları ile günümüzde de ağırlığını, geçerliliğini sürdürüyor.

> Graham E. Fuller: Soğuk Savaşın sona ermesi NATO'nun önemini köklü biçimde azaltmış olmakla birlikte, Türkiye'nin büyük bir istikrarsızlık ve çatışma içinde bulunan ve geniş kapsamlı politikalarının önemli ve beklenmedik bir değişime yol açabilecek bazı bölgelerin merkezinde yer alması daha belirleyici bir rol oynamaktadır.[107]
>
> Soğuk Savaş sonrası yeni siyasal ortamda Birleşik Devletler kendi çıkarlarını yeniden tanımlamaya çalışırken, oluşturulacak yeni jeopolitikada dünyada mevcut potansiyel etnik ve dinsel fay hatlarının mutlaka göz önünde bulundurulması gereklidir. Bu fay hatları bağımsızlık kazanma potansiyeli olan ülkeler, ulusal bütünselleşme hedefleri ve hatta - siyasal ve topraksal değişimlerin geçmişte olduğu gibi global anlamlar taşımadığı yeni ortam çerçevesindegelecek yıllarda söz konusu olabilecek toprak talepleri hakkında ipuçları sağlamaktadır.[108]
>
> Türkiye'nin Kürt bölgelerinde liberal ve yenilikçi politikalar uygulaması dahi, Kürt halkının bugün en azından özerklik arayışına girmesini engellemeyi garantilememektedir. ... Kısacası, daha liberal politikalar yoluyla, Irak, İran ve Türkiye'de Kürtlerin kendi kaderlerini tayin yönünde tarihsel bir hareket sergilemesini engellemesi için artık çok geç kalınmış olması muhtemeldir. ... Yalnızca zaman, bölgesel gelişmeler ve devlet politikalarının mantığı her şeyi ortaya koyacaktır. Ankara'nın tarihsel olarak geri dönüşü mümkün olmayabilecek bir eğilimi durdurmaya çalışması halinde yaşanacak karmaşa ve maliyet çok yüksek olabilecektir. Bu tür bir teşebbüs sadece Türkiye'nin büyük bir toprak kaybetmesine yol açınakla kalmayacak, aynı zamanda Kürt nüfusunun neredeyse yarısının

---

[107] Graham E. Fuller, *Dünyada Türkiye'nin Artan Rolü*, Graham E. Fuller - Ian O. Lesser, *Balkanlar'dan Çin'e Türkiye'nin Yeni Jeopolitik Konumu*, Alfa Basım Yayın Dağıtım, 2000, s. 212.

[108] Graham E. Fuller, *Dünyada Türkiye'nin Artan Rolü*, Graham E. Fuller - Ian O. Lesser, *Balkanlar'dan Çin'e Türkiye'nin Yeni Jeopolitik Konumu*, Alfa Basım Yayın Dağıtım, 2000, s. 233.

Güneydoğu'daki etnik bölgeden diğer bölgelere yayılmış olması nedeniyle tüm Türkiye çapında etnik ilişkilerin bozulmasına da kaçınılmaz olarak yol açacaktır.[109]

Bölgemizde Irak, Libya ve Suriye'de "diktatörlük rejimlerinin yıkılması", "demokrasinin kurulması", "insan hakları" vb. kavramlarla kışkırtılıp organize edilen, lojistik destek sağlanan iç savaşlar ile ülke rejimleri ve toplum dokusu kapitalizmin ihtiyaçlarına uygun olarak yeniden biçimlendirilmeye çalışılıyor. Genişletilmiş Orta Doğu Projesi (GOP) ile uyumlu bir şekilde Orta Asya'da yaşayan etnik ve dini özellikteki halklar da Güney Batı Asya halkları (Irak, Libya, Magrep ülkeleri ve şimdi de Suriye'de olduğu gibi) bir çatışma içine sokulmaya çalışılıyor. Türkiye ve İran'ı içine alacak etnik ve dini temelli iç çatışma bu iki ülkenin de tarihi ve kültürel bağları olan Kafkasya ve Orta Asya'da yaşayan tüm halkları da içine çekecek büyük bir kargaşayı da tetikleyebilecektir. Rusya'nın ve Çin'in kendi bölgelerindeki bu iç çatışmalar nedeniyle zayıflatılması ve ABD'nin de bölgedeki etkisinin artmasını düşünülüyor.

H. Kissinger: "Birleşik Devletlerle (Çin'in) karşı karşıya gelmesine yol açabilecek şey, Komünizm değil ancak ulusçuluk olabilir. ...Eğer Çin bütünlüğünü korursa, büyük bir güç haline gelmesi muhtemeldir ve bu şekilde Birleşik Devletlere meydan okumak için çok büyük bir kapasitesi olacaktır."[110]

Siyasi düzlemde, İslami köktenciliğin tehdidi muhtemelen en baskın Rus meselesidir. Rusya'nın liderleri Afganistan'daki Taliban'ın ve benzeri hareketlerin daha önceden Sovyet devletleri olan ve Rusya'nın güvenliği için büyük önem taşıyan bağımsızlığını yeni kazanmış Özbekistan, Azerbaycan, Kazakistan, Tacikistan ve Türkmenistan'a tehdit olarak algılamışlardır. Daha da ötesinde, Moskova militan ideolojilerin Rusya'nın güneyindeki Müslüman bölgelerde ayrılıkçılığı ateşlemesinden korkmaktadır.[111]

Z. Brezezinski: Üstelik küresel sistematik istikrarsızlığın dünyanın pek çok kısmında mevcut devlet sınırlarına karşı çıkılmasıyla güçlenmesi muhtemeldir. Özellikle Asya ve Afrika'da devlet sı-

---

[109] Graham E. Fuller, *Dünyada Türkiye'nin Artan Rolü*, Graham E. Fuller - Ian O. Lesser, *Balkanlar'dan Çin'e Türkiye'nin Yeni Jeopolitik Konumu*, Alfa Basım Yayın Dağıtım, 2000, s. 223.

[110] H. Kissinger, *Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?*, ODTU Geliştirme Vakfı Yay. İletim AŞ, 2001, s. 131-132.

[111] H. Kissinger, *Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?*, ODTU Geliştirme Vakfı Yay. İletim AŞ, 2001, s. 286.

nırları genellikle imparatorluklardan miras kalmıştır, etnik ya da linguistik sınırları yansıtmazlar. Bu sınırlar yükselen siyasi bilinç daha iddialı toprak isteklerine yöneldikçe artan basınca karşı hassastır. Daha uzun vadede, Çin-Rusya sınırı bile Uzak Doğu'nun son derece düzensiz nüfusu göz önüne alındığında savunulamaz olabilir."[112]

H. Kissinger gibi, Zbigniew Brzezinski'nin de kitabında dile getirdiği 'Asya Balkanları'nda yaşayan 400 milyon insanın yer aldığı bu bölge sonu gelemeyen etnik/dini savaşlar içine itilmeye çalışılıyor. Geniş bir coğrafi alan harap olurken milyonlarca insan da büyük acılara maruz kalabilecektir.

Yazının başında belirtildiği gibi tek kutuplu dünyanın süper gücü ABD'de çeşitli düşünce kuruluşları, vakıflar, stratejistler, politika yapıcılar vb düşünceleri ve bu düşüncelerin politikalara dönüştürülmesi, hayata geçirilmesi genel bir çerçevede ele alınmaya çalışıldı. Geliştirilen düşüncelerin ve politikaların dünyadaki gelişmelere paralel olarak ABD savunma belgelerinde yer bulması ve uygulamaya sokulması her zaman planlandığı gibi de yürümemektedir. Hedef ülkenin, bölgedeki diğer ülkelerin iç dinamikleri, AB, Rusya, Çin gibi diğer güç odaklarının sürece müdahaleleri, ABD politikalarını (1. Körfez savaşında ve Libya'da) kolaylaştırabildiği gibi (İkinci Körfez Savaşı'nda ve Suriye'de) zora da sokabilmektedir. Dolayısıyla ABD politikaları tüm bu dinamiklerin gücüne göre bir değişime de uğramaktadır.

ABD'nin Orta Doğu politikalarının ateşi ülkemizin güney sınırlarına dayanmış ve bizi de tehdit etmektedir. Ülkemizde Kürt halkının, Alevi toplumun kendi kimliğini koruma, inançlarına sahip çıkma mücadelesi son derece haklı talepleri içeriyor. Kürt halkının ve Alevi toplumun hak mücadelesi küreselleşme politikalarının ülkeleri etnik-dini-kültürel topluluklar temelinde ayrıştırma gayretinden uzak durabilmelidir. Bunu başaramadıkları takdirde haklı talepler temelindeki mücadele, bir büyük gücün, yani ABD'nin stratejilerinin bir unsuru haline gelerek hem kendilerini, hem de diğer toplumları mağdur edebilecektir. Bu olumsuz gidişatta en büyük sorumluluk ilerici aydın kesimler, yurtseverler ve sol siyasi yapılara düşmektedir. Toplumun büyük çoğunluğu oluşturan "Türk ve Sünni kesimler"in de yapılmak istenenlerin farkında olması gerekiyor.

Tüm dünyada kendi kaderini belirlemek isteyen halklar, kendi kültürlerini ve dillerini yaşatmak isteyen etnik topluluklar,

[112] Brezezinski, *İkinci Şans*, İnkilap Kitabevi, 2008, s. 215.

dini inanç toplulukları, egemenlik ve bağımsızlık savunucuları emperyalizmin kendi ihtiyacını karşılamaya yönelik olarak geliştirdiği toplum ve devlet inşasına yönelik politikalarla hesaplaşmaksızın ideallerine ulaşamayacaklardır. Dolayısıyla günümüzde baş çelişki emperyalizm ile ezilen halklar arasındadır. Bu çelişki görmezden gelinerek ne ulus-devlet içinde yaşayan farklı etnik ve inanç gruplarından oluşan halklar/Millet, ne de etnik, aidiyet, kimlik üzerinden "homojenliğini" sağmaya çalışan toplumsal kesimler, kendi kaderlerini belirme olanağını da, egemenliklerini de elde edemeyeceklerdir. Z. Brezezinski şöyle yazıyor:

> Siyasi uyanış coğrafi ölçekte küresel, sosyal ölçekte kapsamlı, nüfus açısından çarpıcı derecede genç, bundan dolayı siyasi harekete hızlı geçişe açık ve arzuların kaynağı bakımından, okur yazarlık ve kitle iletişiminin kümülatif etkisi nedeniyle, uluslar üstüdür. ...Küresel uyanış tarihi olarak emperyalizm karşıtı, siyasi olarak Batkarşıtı ve duygusal olarak giderek Amerikan karşıtıdır.[113]

Ülkemizde etnik kökeni ya da inancı ne olursa olsun tüm halk kesimleri ancak gerçek bir vatandaşlık temelinde, birlikte ve ortak bir mücadele içinde bu temel çelişkiyi çözme şansına sahiptir. Ancak bu şekilde

- Gelir dağılımında adalet, eşitlik
- Kamusal ve özel alanlardaki her türlü ayrımcılığın sonlanması,
- Demokratik-sosyal ve kültürel hakların önündeki engellerin kalkması,
- Egemenlik hakları temelinde bağımsız ve özgürce kendi geleceklerini belirleme,

taleplerine kavuşabileceklerdir.

Aksi takdirde, Irak, Libya, Suriye vd. ülkelerin teker teker düşürülmesi sırasını diğer ülkeler izleyeceklerdir. Devrimcilerin, yurtseverlerin, antiemperyalist toplumsal kesimlerin emperyalizmin ve yerli işbirlikçilerinin bölgemizde tek tek ülke ve toplumları (doğrudan askeri müdahale, iç çatışmalar ya da yumuşak güç aracılığıyla yapılan) yeniden biçimlendirme politikalarına karşı Orta Doğu-Kafkas halklarını ve tüm bölgeyi gözetecek bir mücadele perspektifine sahip olmalarının önemi büyüktür.

Eylül 2013

[113] Brezezinski, *İkinci Şans*, İnkilap Kitabevi, 2008, s. 210.

İsimler:

Zbigniew Kazimierz Brzezinski: ABD'li siyaset bilimci, devlet adamı Brezezinski, dünyanın en önemli stratejistleri arasında gösterilmektedir. ABD Başkanı Jimmy Carter döneminde başkanın Ulusal Güvenlik yardımcılığı yaptı. Reagen döneminde Kimyasal Savaş Komiyonu'nda ve Amerikan Savunma Bankalığı Ulusal Güvenlik Bölümünün Uzun Dönemli Stratejiler Komisyonu'nda çalıştı. Soğuk Savaş sonrasında ABD'nin on önemli dış ve ulusal güvenlik politikası hedefinin belirleyen gizli bülten hazırladı. Obama tarafından ABD'nin "en seçkin düşünürlerden biri" olarak tanımlandı.

Robert Kagan: Uluslararası ilişkilerde uzman olan Carnegie Endowment for Peace'nin etkili isimlerindendir. Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi'ne başkanlık yaptı. George W. Bush'un birinci döneminde seçim think-tank grubunda çalıştı. Oğul Bush döneminde dış politikaya yön veren yeni muhafazakârların geliştirdiği yeni emperyalizm anlayışının önde gelenlerindendi. Dış ilişkilerde kuvvet kullanımını idealize eden yaklaşımın savunucularındandır.

Francis Fukuyama: CIA'nın beyin kuruluşlarından olan Rand Corporation'da görev yaptı. ABD Dışişleri Bakanlığında Politika Planlama Dairesinde Ortadoğu uzmanı ve Genel Direktör Yardımcısı olarak çalıştı. 1981-1982 yıllarındaki Mısır-İsrail Görüşmelerine ABD heyetinde yer aldı. Bir süre içinde yer aldığı yeniconları ve politikalarını şiddetle eleştirerek onlardan ayrıldı. 1990-91'lerde "Tarihin Sonu" başlıklı bir makalesi ülkemizde kitap olarak yayınlandı. Siyaset bilimcilerinden Huntington'la birlikte bir süre Journal of Democracy dergisinin editörlüğünü yaptı. Ulusal Demokrasi Vakfı'nın (NED) ve The New America Foundation'un danışma gruplarının üyesidir. NED Yönetim Kurulum üyesi olarak Vakfın Ortadoğu programlarında yer aldı. Johns Hopkins Üniversitesinde uluslararası iktisat politikası öğretim üyesi olarak görev yapmakta ve The American Interest Dergisinin yayın kurulu başkanlığını yürütmektedir.

Joseph S. Nye: Robert Keohane ile birlikte uluslararası ilişkilerde liberalizm teorisinin yanı sıra yumuşak güç' kavramının da yaratıcısıdır. ABD yönetimlerinde çeşitli görevler üstlendi: Dışişleri Bakanlığı'nda Güvenlik Yardım Bilim ve Teknoloji Müsteşar Yardımcısı, Milli Güvenlik Kurulu Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Grup Başkanlığı, Ulusal İstihbarat Konseyi'nin Başkanlığını, Savunma Bakanlığı'nda Uluslararası Güvenlik İşleri'nden sorumlu sekreterliği vb. 2008 yılında 1700 uluslararası ilişkiler uzmanı arasında yapılan son 20 yılın en etkili akademis-

yeni anketinde 6. sırada yer aldı. 2011 yılında Foreign Policy dergisinin dünyanın büyük düşünürü olarak ilan edildi. ABD dış politika belirlenmesinde ise en etkili akademisyen olarak gösterilmektedir. Halen Siber Güvenlik Yeni Amerikan Güvenlik Projesi Merkezi'nin eş başkanı, Uluslararası İlişkiler Cambridge Dergisi'nin dış politika yayın kurulu üyesi, Uluslararası İlişkiler Konsey'i Yönetim Kurulu üyesi, Ulusal Güvenlik Reformu Projesi Koalisyonu Direktörü, Stratejik ve Uluslararası Araştırmalar Merkezi Yönetim Kurulu üyesi görevleri sürdürüyor. Harvard Üniversitesi'nde Kennedy School of Government'da uluslararası ilişkiler profesörü olarak çalışmaktadır.

Henry Kissinger: Hem soğuk savaşın, hem de CIA'nın öncülü olan Office of Strategic Services'in fikir babası olduğu ve mMeşhur "Kontrgerilla El Kitabı" "Davit Galula"nın yazarı olduğu iddia edilmektedir. 1969-1973 yılları arasında ABD Başkanına Ulusal Güvenlik Danışmanlığı görevini yürüttü. Vietnam işgalinde de önemli görevler üstlendi. ABD'nin Kamboçya'yı bombalamasını destekledi. Vietnam, Laos ve Kamboçya ve Endonezya'da on binlerce insanın ölümünden sorumludur. 1973-1977 yılları arasında Richard Nixon ve Gerald Ford döneminde dışişleri bakanı olsa da, asıl karar verici olarak görüldü. 1983 de Başkan Ronald Regan, ABD'nin Orta Amerika'ya yönelik politika geliştirmek için oluşturulan federasyon heyetinin başına getirdi. Sandinisterin iktidarına karşı ABD'nin organize ettiği paramiliter sağcı Contra'ların yürüttüğü savaş sonucunda onbinlerce Nikaragualı yaşamını yitirdi. ABD Başkanı George W. Bush'a da danışmanlık yaptı. 11 Eylül saldırısının sebeplerini araştırmakla görevlendirilen kurulun başını oldu. Kissinger, ABD'yi yöneten Yeni-Con'lar ile birlikte davrandı. Üçüncü dünya ülkelerinde, Türkiye dâhil, yapılmış birçok askeri darbede onun parmak izi olduğu iddia edilmektedir. Papa 16'ncı Benedikt'e danışmanlık yaptığı da söylenmektedir.

Richard A. Falk: Princeton Üniversitesi Uluslararası Hukuk ve Uygulama Bölümü'nde öğretim üyesidir. Uluslararası hukukun temel meselelerine teorik katkılarda bulunmuş, aynı zamanda BM'nin Uluslararası Kosova Komisyonu ile Filistin İnceleme Komisyonu'nda görevler üstlenmiştir.

Brend Scowcfoft: ABD hava kuvvetlerinde korgeneraldi. Richard Nixon'a askeri danışmanlık yaptı. Başkan Nixon döneminde Ulusal Güvenlik İşleri için Başkan Yardımcısı görevinde bulundu. ABD Başkanı Gerald Ford'un da Ulusal Güvenlik Danışmanı oldu. George HW Bush'un Başkanlık döneminde Dış İstih-

barat Danışma Kurulu Başkanı olarak görev yaptı. Başkan Barack Obama'ya ulusal güvenlik ekibi seçiminde yardımcı oldu. Ayrıca Amerikan-Türk Konseyi'nin onursal Başkanlığını yürüttü.

James Dobbins: ABD'nin Irak'a askeri müdahalesi ve sonrasında'Irak Derslerinin Alınması' makalesinde 'Irak'ta yeni devlet ve ulus inşası' deneyimlerini değerlendirir. RAND Uluslararası Güvenlik ve Savunma Politikaları Merkezi yöneticisidir. Aynı zamanda büyükelçilik görevleri de yürüten Dobbins, Avrupa'dan sorumlu Dışişleri Bakanlını yardımcısı, Batı Yarım Küre'den sorumlu özel danışman, Başkan ve Dışişleri Bakanı Balkanlardan sorumlu özel danışman ve ABD'nin Avrupa Topluluğu büyükelçisi görevlerini üstlendi. Clinton yönetiminde Somali, Haiti, Bosna ve Kosova özel temsilci, Bush yönetiminde de Afganistan özel temsilcisi olarak görev yaptı.

John Dimitri Negroponte: Politika kariyerine Vietnam'da başladı ve hızla yükseldi. 1981-1985 arasında Honduras büyükelçisi oldu. Nikaragua'daki Sandinista Hükümetini devirmek için Honduras'ta silahlı sağcı milis güçlerinin örgütlenmesini ve Honduras'ın Nikaragua'ya karşı saldırılarda lojistik üs ve askeri eğitim ve saldırı merkezi olarak kullanılmasını organize etti. El Salvador iç savaşı ve Honduras'ta muhaliflerin ortadan kaldırılmasını yönetti ve on binlerce insanın iç savaşta öldürülmesi, suikastlar, katliamlardan, insan hakları ihlallerinin sorumlu olarak ilan edildi. Rejim değişimleri ve iç savaş konusunda uzmandır.

Robert Stephen Ford: Arap dünyası uzmanı bir diplomattır. CIA ve Pentagon'un çeşitli birimlerinde görevler aldı. Toplumsal kargaşalar ve siyasi değişim uzmanı olarak. Bağdat'ta Negroponte ile birlikte"Salvador Seçeneği ile isyanı bastırmak" programını yürüttü. Bu program kapsamında birlikte Irak'ta ölüm mangalarının inşasından sorumluydular. "Yeşil Bölge" dışında, Şii ve Kürt milis kuvvetleri ile bağlantıları sağlamakla da görevliydi. 2011 senesi Ocak ayında ABD Büyükelçisi olarak Şam'a gönderildi. Iraktaki başarıları ve burada uygulanan dış destekli bir iç savaş senaryosunun Suriye'de de yürürlüğe konması amacıyla Suriye'ye gönderildiği söylenmektedir.

Michele A. Flournoy: Staratejik ve Uluslararası Çalışma Merkezi'nin Uluslararası Güvenlik programının baş danışmanıdır. Ulusal Savunma Üniversitesi (NDU) bünyesindeki Ulusal Stratejik Çalışmalar Enstitüsü'nde araştırma profesörü olarak görev yaptı. Dört yıllık Savunma Gözden Geçirme çalışma grubunu kurdu ve yönetti. Savunma Bakanlığı Strateji ve tehdit azaltmadan sorumlu Başyardımcı görevinde bulundu. Savunma Bilim Kurulu, ABD Strateji Komutanlığı Strateji Danışma Kurulu, Dış

ilişkiler Konseyi, Apsen Strateji Grubu ve Women in International Security'nin yönetim kurulu üyesidir. 'Ulus İnşası, Alınan ve Alınmayan Dersler' makalesinde ABD' nin 1990'larda Somali, Haiti, Bosna ve Kosova vb. birçok ülkede yürüttüğü ulus inşası çabalarını değerlendiren makaleler yazdı.

Johanna Mendelson Forman: Stratejik ve Uluslararası Çalışmalar Merkezi başkanlığındaki bir ekibin üyesi olarak, Irak' taki Koalisyon Geçici Yönetimi'nin savaş sonrası yeniden yapılandırma çabalarının gözden geçirilmesi çalışmalarına katıldı. Körfez savaşı sonrası Irak'ta yeni yapılanma sürecinin düşünüldüğü gibi gerçekleşmemesine ilişkin makaleleri bulunuyor. 2002 yılından beri BM Vakfı'nda barış, güvenlik ve insan hakları konularından sorumlu üst düzey program uzmanı olarak görev yapıyor. Başta sivil sorunlar olmak üzere silahlanma, iç güvenlik ve barışı koruma olmak üzere güvenlik ve kalkınma ile meselelere odaklanıyor. Stratejik ve Uluslararası Çalışmalar Merkezi başkanlığındaki bir ekibin üyesi olarak, Irak'taki Koalisyon Geçici Yönetimi'nin savaş sonrası yeniden yapılandırma çabalarının gözden geçirilmesi çalışmalarına katıldı

Douglas Feith: George W. Bush döneminde oluşturulan Stratejik Etki Dairesi'ni yönetti. Beyaz Saray'daki bu ofisin amacı yabancı medyayı yönlendirecek ön yargılı raporlar (politik karar alıcıları ve dünya kamuoyunu etkileyecek) hazırlamaktı. Irak'ın işgali sırasında oluşturulan yalan rapor ve bilgilendirmeler burada üretildi. Bush dönemi sonrasında, 2007 Şubat'ında Pentagon müfettişleri bu Daire'de yanıltıcı, uydurma bilgiler üretildiğini tespit ettiler ve raporladılar. 2001 Irak işgalini ve Afganistan savaşını yöneten Général Tommy Frank 2011 Nisan'ında yazdığı makalede, Douglas Feith' le ilgili olarak "the dumbest fucking guy on the planet" demektedir.

Graham E. Fuller: 1965 ve 1985 yılları arasında ABD Dış İşleri Bakanlığı'nda çalıştı. Aynı anda hem National Security Advisory (Ulusal Güvenlik Danışmanlığı), hem CIA, hem de Dış İşleri için çalıştı. 20 yıl boyunca CIA'nın Türkiye, Lübnan, Suudi Arabistan, Yemen, Afganistan ve Çin bürolarında görev yaptı. CIA Orta Doğu şefi görevini yürüttü. CIA'nın Orta Doğu ile ilgili uzun vadeli öngörüler bölümünde stratejist olarak, Soğuk Savaş döneminde SSCB, komünizm gibi konularda da önemli bilgiler topladı. Bu dönemde Sovyetlerin geleceğine ilişkin raporlar yazdı. 1977 ile 1980 yılları arasında Türkiye'de de görev yaptı. 1980' li yıllarda Türkiye için Yeşil Kuşak projesinin hazırlayıcısı olduğu biliniyor. 1986 yılında CIA'nın Ulusal İstihbarat Konseyi'nde stratejik öngörü bölümünün başkan yardımcısı oldu. CIA'nın

düşünce kuruluşu olan RAND Corporation'ın siyaset bilimi bölümünün 12 yıl başkanlığını da yaptı. Fuller'in Türkiye, İran, Afganistan, Pakistan gibi ülkeler hakkında RAND ve CIA için birçok rapor ve dosyalar hazırladı. Ayrıca Müslüman dünyanın jeopolitiği ve siyasal İslam üzerine birçok makalesi ve kitabı bulunmaktadır. Mükemmel derecede Türkçe, Rusça ve Kürtçe bilmektedir. Ayrıca Rusça ve Çince kadar birçok Orta Doğu dilini çok iyi konuşabilmektedir.

Petrol ve Doğal Gaz Komşusu: Türkiye

Haluk Başçıl

Giriş

Bilinen petrol ve doğal gaz rezervlerinin yaklaşık % 75'inin bulunduğu Güney Batı Asya (Ortadoğu ve Hazar Denizi) bölgesinin jeo-politik açıdan önemli iki ülkesi İran ve Türkiye'dir. İran her iki bölgeyi birbirine bağlarken Türkiye bölgenin Avrupa ve Akdeniz kapısını oluşturuyor. Aynı zamanda her ikisi de bölgede yaşayan farklı etnik yapıya ve inanç sistemine sahip halklar olarak tarihsel-kültürel bağlara sahiptir.

Ülkemiz, büyük devletlerin Asya'ya yönelik stratejilerinde önemli yer tutan Hazar Denizi petrol ve doğal gaz yatakları ve boru hatları güzergâhlarının belirlenmesinde yaşanan çatışmaların içinde yer alıyor.

Türkiye, ABD, AB, Rusya ve Çin'in Asya politikalarından doğrudan etkileniyor. Basra ve Hazar havzası enerji kaynaklarını kontrol altına almak isteyen ABD-AB, Rusya ve Çin arasında süren (petrol ve doğal gaz) "enerji savaşları"nda, ABD ve AB'nin Türkiye'yi kendi ihtiyaçları doğrultusunda bir enerji köprüsü haline getirme politikaları, ülkemizi önemli sorunlarla karşı karşıya bırakıyor.

ABD'nin Asya stratejisine aykırı gelişmelerin yaşandığı ya da bu alandaki politikalarının yetersiz kaldığı durumda, doğrudan veya dolaylı olarak askeri müdahalelere başvuruyor. Zbigniew Brzezinski, bunu "Amerika Avrasya'da hakem rolünü oynamaktadır ve hiçbir önemli sorun onun katılımı olmaksızın çözülemez ya da onun çıkarlarına aykırı bir çıkış yolu bulamaz" cümlesi ile

açıkça belirtiyor. Burada yer alan "hakem" kelimesini "hâkim/egemen" olarak okumak için arif olmaya gerek yok.

Bölgemizde yaşanan sıcak gelişmeleri kısaca hatırlamak gerekirse:

- Çeçenistan'da süren çatışmalar,
- Azerbaycan Ermenistan savaşı, Yukarı Karabağ'ın Ermenistan tarafından işgali,
- Ukrayna, Gürcistan "Renkli Devrimler"i,
- Rusya Gürcistan savası ve Kuzey Osetya'nın özerkliği,
- Irak'ın ABD emperyalizmi ve bağdaşıkları tarafından işgali ve sonrasında yaşananlar,
- NATO'nun Afganistan işgali,
- "Arap baharı" ile birlikte Müslüman Kardeşler - ABD ittifakının yol açtığı rejim değişiklikleri,
- NATO'nun Libya'ya saldırısı,
- Pakistan iç çatışmaları ve ABD ile yaşanan sorunlar,
- ABD'nin, Suudi Arabistan, Katar ve Türkiye üzerinden "örtülü müdahale"si ile Suriye'de etnik, dini temelde çıkarılan iç savaş ve ülkenin çözülmesi,
- ABD ve İsrail'in İran'a yönelik saldırı planları.

Bölgede yaşananlar aynı zamanda gelecekte yaşanacakların da habercisi oluyor.

Bölgemizdeki bu gelişmeler ve çatışmalar, ABD emperyalizminin dünya üzerindeki hegemonyasını sürdürmek için Asya bölgesine ilişkin oluşturduğu strateji ve politikaların ürünüdür. Bu Asya stratejisinin bölgemizde yol açtığı çatışmalardan, savaşlardan ülkemiz bazen doğrudan bazen de dolaylı bir şekilde etkileniyor ve hatta bu anaforun içine çekiliyor. Emperyalizmin enerji kaynaklarına sahip ülkelere, bölgeye vermek istediği yeni biçimlerden de nasibini alıyor.

ABD'nin önemli strateji uzmanı Zbigniew Brzezinski, 1997 yılında *Büyük Satranç Tahtası-Amerika'nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri* kitabını yayınladı. O dönem okunduğunda ABD'nin hegemonyasını sürdürmesi için önerdiği Avrasya'ya ilişkin stratejiler "gerçek dışı" görünebilirdi. Ancak aradan geçen yaklaşık 15 yılda ABD'nin Asya kıtasında, özellikle de Güney Batı Asya'da hayata geçirdiği politikalar başta olmak üzere genel stratejisinin Brzezinski'nin önerleri ile büyük paralellikler içerdiği görülüyor. Bu kitapta yer verdiği görüşleri incelersek, ABD emperyalizminin bölgemizde izlediği politikalara daha bütünlüklü bakmamıza katkı sağlayacaktır:

- Dünya nüfusunun % 75'i Avrasya'da yaşamaktadır. Girişimci ruhu ve yeraltı zenginlikleri açısından da dünyanın en zengin bölgesini oluşturmaktadır. Avrasya Dünya GSMH'nın % 60 ve bilinen dünya enerji kaynaklarının ¾'ünü kapsamaktadır. Avrasya aynı zamanda politik açıdan dünyanın en iddialı ve dinamik devletlerini bölgesinde barındıran bir konumdadır.
- Bölgesel hegemonya ve global etki yaratmaya hevesli dünyanın en yoğun nüfuslu iki ülkesi de (Rusya ve Çin YN) bu bölgededir. Avrasya, Amerika'nın politik ve/veya ekonomik liderliğine potansiyel meydan okuyan yer görünümündedir. Amerika'nın şansı bu bölgenin çok büyük olması nedeniyle politik açıdan tehlike arz etmemesidir. Avrasya üzerinde küresel liderlik için mücadelenin devam ettiği bir satranç tahtası konumundadır.
- Avrasya'nın büyüklüğü ve çeşitliliği ve bazı devletlerin gücü, Amerika'nın bir takım olaylar üzerindeki kontrolünü ve etkinliğini kısıtlamaktadır. Bu büyük kıta, ekonomik ve politik açılardan üstün bir güce boyun eğemeyecek kadar büyük, kalabalık, değişik kültürler içeren ve geçmişten beri hırslı ve enerjik politik yapıya sahip devletlerden oluşmuştur. Bu durum Amerika'nın bu büyük satranç tahtasına çok dikkatli, seçici ve ihtiyatlı biçimde yayılmasında jeo-stratejik planlamanın önemini artırmaktadır.
- Avrasya'da Amerika'nın karşısına her an potansiyel bir rakip çıkabilir. Bu yüzden, Amerika'nın Avrasya'daki jeopolitik çıkarlarını uzun vadede yönetmek için gerekli stratejisini belirlemede asıl oyunculara yoğunlaşmak ve yeri tayin etmek, çıkış noktası olmalıdır.
- Günümüz dünya koşullarında en azından beşer ülke Avrasya'nın yeni politik haritasında jeo-stratejik oyuncu ve jeopolitik eksen olarak tanımlanabilir. Fransa, Almanya, Rusya, Çin ve Hindistan hem önemli hem de aktif oyunculardır.
- Türkiye ve İran sınırlı kabiliyetleri olmakla beraber jeostratejik oyuncu olarak da görülebilirler. Bu iki ülkenin Rus gücünün ortadan kalkmasını fırsat bilerek, Hazar Denizi, Orta Asya bölgesinde belirli bir etki yaratmaya.girişmiş olması, onların jeo-stratejik oyuncu olarak nitelendirilmelerine sebeptir. Ancak iki ülkenin de ciddi iç problemleri vardır ve bu nedenle güç dağılımında bölgesel kaymalar sağlamaları sınırlıdır.

- Esas olarak, hem Türkiye hem de İran birinci derecede önemli jeopolitik eksenlerdir. Türkiye, Karadeniz Bölgesini dengelemekte, Karadeniz'den Akdeniz'i geçişi kontrol altında tutmakta, Rusya'yı Kafkaslarda dengelemekte, İslam muhafazakârlığına karşı hâlâ panzehir görevi görmekte ve NATO için güneyde bir güven kaynağı teşkil etmektedir. Türkiye'deki dengelerin bozulması, güney Balkanlarda şiddetin kontrolsüz bir biçimde artmasının yanı sıra, Rusya'nın Kafkaslarda bağımsızlığını yeni kazanmış ülkeler üzerinde kontrolünü kolaylaştıracaktır. Azerbaycan'a karşı tutumundaki belirsizliğe rağmen İran da Orta Asya'daki yeni politik çeşitliliğe karşı ortamı dengeleyerek destek vermektedir. Bağımsız bir ülke olmasının yanı sıra, Basra Körfezi'nin doğu kısmına egemen olması, (Amerika'ya karşı son zamanlarda sürdürdüğü düşmanlıktan bağımsız olarak) İran'ın, körfez bölgesinde uzun vadede ters düşecek bir Rus tehdidine karşı, bariyer görevi görmesini sağlamaktadır.

Not: Brzezinski Türkiye ve İran ile ilgili bu düşünceleriyle ABD yönetimindeki Yeni-Con'lardan farklılaşıyor gibi değerlendirilebilir. Ancak Brzezinski'nin İran ve Türkiye'ye yönelik bu yaklaşımı kamuoyunu şaşırtmaya yönelik düşünceler olarak da görülebilir.

Brzezinski'nin kitabı aracılığıyla kamuoyuna verdiği mesajlar ile ABD yönetimine önerdiği strateji ve politikaların bire bir örtüşmeyeceği gibi, yaşanan gelişmelerle birlikte stratejinin kendisini de yeniden üretmesi doğal olarak kitapta verilenlerle bire bir uyuşmayacaktır. Ancak ABD' nin Asya stratejinde, kitapta yer alan bakış açısının ağırlığı bölgemizdeki gelişmelerle açığa çıkıyor. Bu nedenle de buradaki düşüncelerin kavranması, ABD'nin bölgemizde izlediği/izleyeceği politikaları daha iyi anlamamıza ve öngörülerde bulunabilmemize katkı sunuyor.

Yakın geçmişte emperyalizmin (ABD-AB ve onun askeri gücü NATO'nun) Irak, Afganistan, Libya, günümüzde Suriye'ye saldırılarında sol kesimlerde kafa karışıklıklarına yol açmaya devam ediyor. Bu durum sol kesimlerin anti-emperyalist bir hat doğrultusunda bir araya gelmelerini engelliyor. Geniş toplum kesimlerinin anti-emperyalist mücadele hattı etrafında harekete geçirilmesine de olanak vermiyor. Ortaya çıkan boşluk emperyalizmin ideolojik-politik aygıtlarınca dolduruluyor.

Böylelikle emperyalizmin bölge halklarını birbirine düşürme, iktidarları alaşağı etme politikalarının geniş toplum kesimlerince kabulü de sağlanıyor. Yaratılan sessizlik önce kabullenişe, sonrada teslimiyete zemin hazırlıyor. AKP iktidarının ABD emperyalizminin Suriye halkına karşı yürüttüğü örtülü/açık operasyonlara ev sahipliği yapması, CİA ile birlikte operasyonlara katılması, savaş kışkırtıcığına soyunmasında bu durumun da rolünün olduğunu unutmayalım. AKP'nin emperyalizmin taşeronluğuna fütursuzca soyunmasında emperyalizmin rolünü küçümseyen, ona karşı kin ve nefret duymayan hatta emperyalizmin yaptığı her şey kötü değildir diye bakan sol zihniyetlerin toplumda var olan anti-emperyalist geleneğe duyarsız kalmalarıdır.

Güney Batı Asya'yı (Ortadoğu'yu) ve Orta Asya'yı (Hazar Denizi havzasını) ABD'nin Asya stratejisinin bir parçası olarak bütünden koparınadan birlikte ele almak gerekiyor. Her iki bölgede politik gelişmelerin 'tekil' olarak değerlendirilmemesi, büyük bir stratejinin unsurları olarak ele alınmalıdır. Ancak bu şekilde yaşadığımız bölgede, ABD emperyalizminin yaptıkları ve amacı ile ilgili olarak kendi içimizde akıl ve dil birliği oluşturabiliriz. Dolayısıyla da geniş toplum kesimlerine doğru ve net mesajlar verebiliriz.

Doğru bir anti -emperyalist mücadele hattının oluşumu ancak emperyalizmin strateji ve taktiklerini doğru değerlendiren bir politika ile olanaklıdır. Aksi takdirde emperyalist sistemin taktik müdahalelerini, bütünden kopuk ya da bütün içinde ki rolünden farklı değerlendirilmesi yanlış politik hat oluşumuna, doğru ve kalıcı (geniş ve kapsayıcı ittifak) politikalarının oluşturulamamasına neden olmaktadır.

Yaşadığımız tüm olumsuzluklara rağmen ülkemizde var olan anti-emperyalist mücadele geleneği üzerinden:

- Ülke içindeki halkları birbirine düşürmeye yönelik kışkırtmalara,
- Bölgemizdeki ülkelerin birbirleriyle savaşmalarına,
- Ülkemizin de bu savaşlara müdahil olmasına karşı çıkmak, içte ve dışta barışı savunmak temel görevimizdir.

ABD'nin İran'a yönelik saldırı planları İran'ın Basra Körfezi'ndeki konumu ve Basra Körfezindeki zengin petrol ve doğal gaz yatakları ile sınırlı değildir. Ayrıca İran Hazar Denizinin Batısına (Kafkasya'ya) ve doğusuna (Orta Asya'ya) açılan kapıdır. Bu bölgede izlediği politikalar ve Rusya, Çin ile yakın ilişkileri nedeniyle de ABD'nin Hazar Bölgesi egemenlik politikalarını sars-

maktadır. Dolayısıyla ABD emperyalizminin İran'a yönelik olası bir askeri müdahalesi aynı zamanda ABD'nin Kafkasya'ya (Hazar enerji havzasına) ve Orta Asya'ya, yani Rusya'nın egemenlik alanına, yönelik askeri bir girişim özelliği taşımaktadır. Rusya ve Çin'in Suriye'ye destek olma nedenlerinin başında Suriye'den sonra sıranın İran'a (Türkiye'ye de?) gelmesi ve savaşın da Asya'nın merkezine, kendi sınır boylarına taşınmasının önlenmesidir.

ABD dünya üzerindeki hegemonyasını korumak ve kendisine karşı ortaya çıkabilecek güç odaklarının (Rusya ve Çin'in) önünün kesmek için Brzezinski'nin kitabında belirttiği "Asya'nın Balkanlaştırılması"stratejisini izliyor. Bu doğrultusunda Orta Asya'da yaşayan etnik ve dini özellikteki halkların da Güney Batı Asya (Irak, Libya, Magrep ülkeleri, Mısır ve şimdi de Suriye) halkları gibi bir çatışma içine sokulmasıdır. Güney Batı Asya'da (Ortadoğu'da) başlatılan etnik/dini dalganın Orta Asya 'ya ulaştırılmasında İran'ın -buna Türkiye de ilave edilmeli- coğrafi olarak dalga kıran konumunda olmasıdır. Bu dalga kıranın kırılması ile bölgede tarihi-kültürel ve politik denge içindeki İran ve Türkiye'nin de bu dalgayı büyüterek Orta Asya'ya taşımasıdır. Bu konu daha ayrıntılı ele alınmayı gerektiriyor.

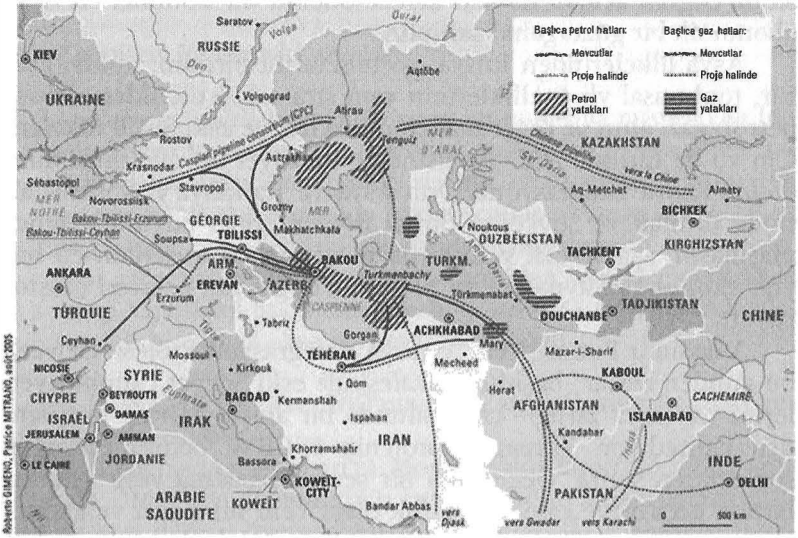
Dikkatlerin sıcak gelişmelerin yaşandığı orta doğu bölgesi üzerinde yoğunlaştığı bir dönemde, yakından izlenmeyen, ama Güney Batı Asya'da (Ortadoğu'da) yaşananlarla yakından bağlantılı olan Hazar bölgesine yönelik emperyalist politikalara dikkat çekmeye çalışacağız. Şu anda gürültüsüz ama son derece sert çatışmaların yaşandığı Hazar Denizi havzasındaki (Kafkasya bölgesindeki) ekonomik-politik ve askeri bazı gelişmeleri değerlendirmeye çalışacağız.

Hazar Bölgesi Petrol ve Doğal Gaz Rezervleri

Hazar Denizi havzasında tespit edilmiş zengin petrol ve doğal gaz rezervlerine sahip ülkeler: Kazakistan, Azerbaycan ve Türkmenistan'dır. İran ve Rus sınırları içinde kalan bölgelerdeki zengin petrol ve doğal gaz yatakları ihtimalinden bahsediliyor, ancak henüz net veriler bulunmuyor. Uluslararası Enerji Ajansı ve ABD Enerji Bakanlığı'na göre, Hazar Bölgesi toplam (ispatlanmış+muhtemel) petrol rezervi 250-270 milyar varile ulaşıyor. Hazar bölgesinin petrol ve gaz kaynaklarının toplam değeri ise, US News&World Report'a göre, 4 trilyon doları aşıyor.[1] Bu bölge

[1] http://www.diplomatikgozlem.com/TR/belge/1-5748/kremlin-yine-yeniden.html

petrolünün önümüzdeki 15-20 yıl içinde Körfez petrolünü geride bırakabileceği belirtiliyor.

Asya kıtasında Hazar bölgesinin dışında da zengin petrol ve doğal gaz yatakları bulunuyor. Karakum Çölünde (Türkmenistan'da) 3 trilyon metreküp ile dünyanın en büyük üçüncü doğalgaz rezervinin yanı sıra 6 milyar varil petrol rezervin bahsediliyor. Özbekistan'da da 40 milyar varillik rezervden söz ediliyor.[2]

Tablo 1. Hazar Denizi Bölgesinde Petrol ve Doğal Gaz Rezervleri

Ülkeler	Petrol Rezervleri (milyar varil)			Doğal Gaz Rezervleri (Trilyon m3)		
	Kanıtlanmış	Tahmin edilen	Toplam	Kanıtlanmış	Tahmin edilen	Toplam
Azerbaycan	3.6-12.5	32	36-45	11	35	46
İran (*)	0.1	15	15	0	11	11
Kazakistan	10-17.6	92	102-110	65-70	88	153-158
Rusya (*)	2.7	14	17	---	---	---
Türkmenistan	0.6	80	81	101	159	260
Toplam	16.9-33.4	233	251-268	177-182	293	470-475

(*) Rusya ve İran'ın Hazar Denizi Kıyısına Yakın Bölgeleri

Kaynak: Energy Information Administration, February 2002, www.eia.doe.gov., 12.03.2002

Hem Hazar denizi, hem de Basra körfezinde kıyısı bulunan tek ülke İran'dır. Petrol ve doğal gaz rezervleri açısından son de-

[2] Bayram Güngör, *Hazar Havzası Petrol ve Doğal Gaz Kaynaklarının Bölgesel Kalkınma Açısından Önemi.*

rece zengindir. Aynı zamanda bu zengin enerji kaynaklarının en kısa yoldan boru hatları ile okyanusa ve diğer ülkelere iletilmesinde coğrafi açıdan da son derece önemli bir konuma (kısa ve ekonomik bir güzergâha) sahiptir.

Asya ülkelerinden Rusya: geçmiş tarihi birikim, nüfus, kültür, toplumsal vb özelliklerinin yanı sıra sahip oldukları devasa petrol, gaz, altın ve diğer maden rezervleri ve eski SSCB ülkeleri, Çin vb ile birlikte ABD karşısında potansiyel bir güç durumundadır. Rusya Federasyonu Orta Asya ve Kafkasya'yı kontrol altında tutmak ve Sovyetler Birliği dönemindeki büyüklüğe/güce ulaşmasını sağlayacak yeni birlik oluşturma stratejisinin en büyük ekonomik kaynağını da petrol ve doğal gaz gelirleri oluşturuyor.

Viladimir Putin, "Yeni Avrasya Entegrasyon Projesi: Gelecek bu günden başlar" başlıklı makalesinde eski Sovyet Cumhuriyetlerini "Avrasya Birliği" çatısı altında bir araya getirme projesinden bahsediyor. Yazısında projenin SSCB'ye benzemeyeceğini söyledikten sonra "Geçmişten bir şeyi kopyalama veya yeniden hayata geçirmeye çalışmak saflık olur. Yeni bir siyasi ve ekonomik temelde daha güçlü entegrasyon ve yeni değerler sistemi oluşturulması bu çağda kaçınılmaz... Modern dünyanın direği olacak güçlü bir birlik öneriyoruz. Birlik aynı zamanda Avrupa ve Asya-Pasifik arasında etkili bir bağ kuracak" diyor.[3] Nitekim Rusya, Beyaz Rusya ve Kazakistan'ı bir araya getirerek her türlü ticari, para ve işçi dolaşımının serbest olacağı bir Gümrük Birliği adımı bu yılın başında atıldı. Orta Asya Cumhuriyetlerinden Kırgızistan ve Tacikistan'ın da dâhil edileceği, bu birliğin yeni üyelere de açık olacağı açıklandı. Rusya Hazar bölgesinin zengin enerji kaynaklarına sahip Azerbaycan ve Türkmenistan'ın da bu birliğe katılmasını hedeflemektedir. Rusya'nın bu ülkeler üzerinde yeniden etkin olmak için de oluşturduğu boru hatları ağı stratejik bir öneme sahiptir. Tekel konumundaki boru hatlarıyla bu ülkeleri sadece ekonomik açıdan değil, siyasi-politik açıdan da Batı kapitalizminin etki alanından uzak tutmaya çalışmaktadır.

Bu nedenle de, Rusya kendi topraklarından geçmeyen her türlü hazar petrol ve gaz projelerine karşı çıkmaktadır. Rusya'nın izlediği bu politikaya karşı ABD'nin oluşturduğu Bakü-Tiflis-Ceyhan Projesi önemli hamledir. Bu proje ile batı kapitalizmi Hazar petrol ve doğal gazının batıya taşınmasının yanı sıra Türki Cumhuriyetlerin Rusya'ya olan bağımlılıklarının azaltılmasını ve

[3] http://dunya.milliyet.com.tr/putin-in-ilk-hedefi-avrasya-birligi/dunya/dunyadetay/05.10.2011/1446803/default.htm

batı kapitalizmiyle ekonomik-politik bağlarının geliştirilmesi hedeflemektedir. ABD bu stratejik adımda Türkiye'yi öne çıkarır ve Türkiye'nin Azerbaycan ile olan tarihi bağlarından ustaca yararlanır.

Zbigniew Brzezinski'ye göre:

> Azerbaycan sınırlı büyüklüğü ve az bir nüfusuna rağmen çok büyük enerji kaynaklarıyla jeopolitik bakımdan büyük önem taşımaktadır. Hazar Denizi yatağı ve Orta Asya zenginliklerini içeren şişenin mantardır. Rusya'nın hâkimiyetinde olmayan bir bölgeden geçen boru hattı ile Batı pazarıyla bütünleştirilmiş bir Azerbaycan, aynı zamanda yüksek enerji tüketimi olan batı ekonomileriyle enerji kaynakları bakımından zengin olan Orta Asya arasında ulaşımında bir anayol olma potansiyeline sahiptir.

Gerek Rusya'nın gerekse ABD'nin Asya stratejisinde Azerbaycan kilit bir role sahiptir.

Bu nedenle Azerbaycan'ın Moskova'nın kontrolü altına girmesinin Orta Asya devletlerinin bağımsızlığını anlamsızlaştıracağını ve son derece önemli petrol kaynakları da Rusya'nın hâkimiyeti altına gireceğini söylüyor.

ABD Emperyalizminin Enerji Stratejisi

ABD'nin Hazar bölgesine karşı yoğunlaşan ilgisi Dış İşleri Bakanlığı bünyesinde Haziran 1998'de Hazar bölgesi enerji diplomasisi organize etmek üzere özel bir birim oluşturmasıyla kendisini gösteriyor. Bu birimin başına (2012 yılında Azerbaycan'ın ABD Büyükelçisi olarak atanacak olan) Richard Morningstar getiriliyor. Bu birim ilk dönemde Amerikan enerji güvenliği açısından Hazar bölgesi enerji kaynaklarının önemi üzerinde duruyor. Kafkasya/Hazar ülkelerinin petrol ve doğal gaz kaynaklarının ABD petrol şirketlerince işletilmesi çalışmaları kısa bir süre sonra ABD'nin bütünlüklü Avrasya stratejisinin Orta Asya ve Kafkasya kısmının içine dâhil edilir. Böylelikle Hazar enerji diplomasisi ABD'nin Avrasya stratejisinin bir alt başlığı olarak ele alınmaya başlar.

Morningstar'ın ABD olarak önlerine koydukları politik hedefleri:

- Hazar bölgesinde bağımsızlığına kavuşan ülkelerde ekonomik ve politik reformların teşvik edilmesi,
- Bölge ülkeleri arasında ekonomik ilişkilerin geliştirilerek kendi aralarında bir birlikteliğin sağlanması,

- ABD ve diğer batılı şirketlerin ticari ve yatırım olanaklarının geliştirilmesi.

ABD ve müttefiklerinin enerji güvenliğini artıracak şekilde Hazar bölgesinin bağımsızlığının korunması olarak açıklar.

Yukarıda belirtilen "dört önemli stratejik hedefe" ulaşmanın bir aracı olarak tanımlanan boru hattı projeleri ile ilgili tüm görüşmeleri tamamıyla politik bir zeminde ele alınır. Kısacası Rusya'nın bölgede yeniden bir hâkimiyet kurmasının önüne geçilmesi hedeflenir.

> NATO'nun Yugoslavya'ya askeri müdahalesi öncesinden 1 yıl önce, 1998'de ABD Enerji Bakanı Bill Richardson: 'Biz yeni bağımsızlığa ulaşan tüm ülkeleri Batı'ya katmayı deniyoruz. Biz onların başka bir yolda ilerlemeleri yerine Batı'nın ticari ve siyasi çıkarlarına dayandıklarını görmek istiyoruz. Biz Hazar'da esaslı siyasi yatırımlar yaptık ve enerji boru hattı haritasının ve siyasetin doğru yönde gitmesi bizim için önemlidir.[4]

ABD hükümeti oluşturduğu stratejik planlara uygun olarak planlanan boru hattı güzergâhının Rusya ve İran topraklarından geçmemesi için yoğun bir diplomasi yürütür. 1999 Yugoslavya Savaşı sırasında, Bakü petrolünün Türkiye-Ceyhan üzerinden Akdeniz ve Gürcistan-Supsa üzerinden de Karadeniz'e ulaşımını sağlayacak boru hattı planlarını yapar.

ABD Ticaret ve Kalkınma Ajansı (TDA) Direktörü Joseph Grandmaison, 2 Haziran 1999'da

- "Hazar bölgesindeki enerji kaynaklarının işletilmesi için şiddetli rekabet yaşandığını..."
- "Uzun bir süreden beri TDA'nın bu aktif zengin enerji kaynaklarını Batı pazarlarına bağlamak için birden fazla boru hatlarının gelişimini teşvik ettiğini..."
- "Hazar bölgesindeki Amerikan iş çıkarları ve politikaları için bu hibelerin atılan adımlarda önemli rol oynadığını..."[5] açıklar.

ABD Dışişleri Bakanlığının Hazar Havzası Enerji İşleri Sorumlusu John Wolf, 9 Temmuz 1999 yaptığı konuşmada:

---

[4] Cité dans "Caspian Pipeline Tug Of War: Washington Favours Geopolitics Over Economics", 9 novembre 1998 *International Herald Tribune*.

[5] Communiqué de presse de la US Trade and Development Agency, 2 juin 1999.

- Bulgaristan'ın Burgos limanı - Makendonya güzergahıyla Akdeniz'e, Arnavutluk limanına kadar uzanan Transbalkan Boru Hattı Projesi de dahil olmak üzere, petrol bölgelerinden petrolün taşınması için tüm seçenekleri araştırdıklarını,
- ABD Ticaret ve Kalkınma Ofisi'nin (UTDO) Bakü-Ceyhan hattı için "kesin kararlı" olduğunu ve bunun yanı sıra ek bir boru hattı inşası da düşündüklerini,
- Moskova ve Washington arasındaki ilişkilerin stratejik planda bozulması, Çeçenistan sorununda istikrarsızlık vb nedenlerle Rusya'nın petrol boru hatları siteminin devre dışı bırakılması yaklaşımına batılı petrol şirketlerinin ve ABD'nin sıcak baktığını,
- Bakü-Supsa trans balkan boru hatları zorunluluğunun giderek arttığını, bu sorunun bir defada ve kesin olarak halledeceklerini söyler [6]

Hazar Denizi petrol boru hatları ile ilgili bütün tartışmalarda, İran veya Rusya üzerinden giden boru hatlarının planlanan alternatif hatlara göre çok daha ucuz olmasına rağmen ABD ve AB devletleri, batılı enerji tekelleri Rusya ve İran üzerinden gidecek hatlara ısrarla karşı çıkarlar.

Yugoslavya savaşının NATO planlarına uygun bir biçimde sonuçlanmasıyla 2 Haziran 1999'de, ABD Ticaret ve Kalkınma Ajansı (TDA) Karadeniz ve Hazar denizi petrol kaynaklarını Batı Avrupa'ya bağlayan, Bulgaristan- Makedonya -Arnavutluk üzerinden geçecek Trans-Balkan petrol boru hattı fizibilite çalışması için batının yanına çekilmiş olan Balkan ülkelerine 588.000 dolara verir. ABD'nin kesin çözüm planı doğrultusunda Balkan-Bulgaristan boru hattı planları hızla devreye sokulur. NATO zaferiyle sonuçlanan bir Balkan Savaşı olmaksızın Rusya'yı devre dışı bırakacak boru hatları projelerini hayata geçirilmesi olanaksızlığından söz edilir.

Balkan Savaşında elde edilen başarı, NATO'nun Hazar ve ötesine, Orta Asya'ya yönelik Batı'nın ekonomik çıkarlarından (petrolden ve doğal gazdan) daha fazla siyasal emelleri kışkırtır. Bölgedeki eski Sovyet cumhuriyetleri ile kurulmuş olan askeri temaslar Balkan Savaşı sonrasında hızla geliştirilir. Aynı dönemde Washington'da ve NATO zirvesinde NATO'nun genişletilmesi kararlaştırılır. Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti'nin NATO'ya dahil edilirler. Ayrıca Hazar ve Orta Asya devletleri ile

[6] Strategic Forecasts report, "Ajerbaijan Forces Pipeline Issue" (1999), www.stratfor.com

gevşek bir ittifak kurma konusunda gayri resmi tartışmalar yapılır. Gürcistan, Ukrayna, Özbekistan, Azerbaycan ve Moldova'nın baş harflerinden oluşan GUOAM adı verilen ittifak kurulur.

90'ların sonunda ABD'nin bu bölgeye ilişkin stratejik konsepti 'Yeni İpek Yolu' olarak adlandırılır ve Mart 1999 İpek Yolu Stratejisi Kanunu ABD Temsilciler Meclisi tarafından kabul edilir. İpek Yolu Stratejisi bir 'Trans-Avrasya Güvenlik Sistemi' olarak tanımlanır.

İpek Yolu Stratejisi'nde:

- Güney Kafkasya ve Orta Asya Bölgesi Amerika Birleşik Devletlerinin istikrarsız Basra Körfezi bölgesinden enerjiye bağımlığını azaltacak yeterli miktarlarda petrol ve gaz üretebilir.
- ...Güney Kafkasya, Orta Asya ve Batı Ülkeleri arasında güçlü siyasal, ekonomik ve güvenlik bağlarının gelişimi güney (yani İran ve Orta doğu), kuzey (yani Rusya) ve doğudan (yani Çin'den) ekonomik ve siyasal baskılara karşı savunmasız olan bu bölgede istikrarı besleyecektir...

denilerek ABD'nin Doğu ve Batı Hazar-Karadeniz bölgesinin Türkiye ve Ukrayna aracılığıyla, Orta Asya'yı Avrupa'ya bağlama planlarına yer verilir.

Bu doğrultuda petrol ve doğal gaz hatları INOGATE (hidrokarbon kaynaklarını hatlarının Avrupa'ya ulaşımını sağlayan entegre sistem) ve TRACECA (çok kanallı Avrupa-Kafkasya-Asya Koridoru) projelerin de çerçevesi çizilir. TRACECA ile tarihi Büyük İpek Yolu'nun günümüz koşullarında yeniden oluşturulması hedeflenir. TRACECA projesi: Gürcistan ve Türkiye Karadeniz limanlarını (Poti, Batum ve Ceyhan), Gürcistan ve Azerbaycan tren yollarını, Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattını, Türkmenistan ve Kazakistan'ı Hazar Denizi/gölü çevresinden Azerbaycan ile bağlayan vapur hatlarını (Türkmenbaşı-Bakü; Aktau-Bakü), Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan, Kazakistan ve Çin'de inşa edilmekte olan tren yollarını ve otobanları da içeriyordu.

Bush döneminde İpek Yolu Stratejisi Güney Kafkasya ve Orta Asyadaki Eski Sovyet Cumhuriyetleri'nin ABD nüfuz sahasına dahil edilmeleri doğrultusunda, ABD-NATO bu bölgeye yönelik müdahaleci politikalara hız verir. Bu amaçla Doğu Akdeniz'den Afganistan'a, Çin sınırına, Orta Asya'ya kadarki bölgenin askerileştirilmesi doğrultusunda politikalar geliştirilir. Bu bölgedeki boru hattı güzergahlarını ve ticaret koridorlarını 'korumak' da

dahil olmak üzere geniş petrol ve gaz rezervleri kontrol altına alınmaya çalışılır. 2001 Ekim'inde Afganistan'ın ABD ve NATO tarafından işgali, boru hattı koridorlarının kontrol edilmesi de dahil Orta Asya'daki Amerikan stratejik hedeflerine ulaşılmasına önemli katkı sağlar.[7]

2001'de Cheney'nin başında bulunduğu bir ekip, ABD'nin enerji politikasını yeniden biçimlendirir. Buna göre, petrol ve doğalgaz kaynaklarının, boru hatlarının paylaşılması; enerji yataklarının ABD şirketlerinin yatırımına açılması doğrultusunda dünya 6 bölgeye ayrılır:

1. Cezayir, Libya, Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan, Katar ve genel olarak Orta Doğu
2. Hazar bölgesi, Hindistan ve Güney Asya
3. Nijerya, Nijerya bağlantılı Nijer Deltası, (Batı Afrika Boru hattı)
4. Borneo adası ve Burma.
5. Çad-Kamerun (boru hattı) ve Sudan
6. Venezüella ve Kolombiya

İddialara göre bu bölgelerde ABD petrol devlerinden hangisinin ne kadar pay alacağı da belirlenir.

Belirlenen bu bölgelerdeki yönetimlerin ekonomi politikalarının Dünya Bankası ve IMF tarafından kontrol altında tutulması, gerektiğinde baskı uygulanması, gerektiğinde de finansal olarak desteklenmesi sağlanır.[8]

Rusya-ABD Ekonomik- Politik Çekişmeleri: Petrol ve Doğal Gaz Hatları 'Savaşı'

Ülkemiz Türkiye, İran ile birlikte çatışmanın başlatıldığı Orta Doğu ile hedef olarak belirlenen Kafkaslar/Orta Asya bölgesi arasında bulunmanın sıkıntıları ile karşı karşıyadır.

Hazar ve Basra havzasının petrol ve doğal gazı bu bölgeden:

- Batı'ya (Avrupa ülkelerine) karasal çıkış kapısını oluşturan ülkeler: Beyaz Rusya, Ukrayna, İran ve Türkiye'dir.
- Doğu'ya (Asya ülkelerine: Çin, Hindistan, Japonya) çıkış kapısını oluşturan ülkeler de: Özbekistan, Afganistan, İran ve Pakistan'dır.

---

7 Avrasya Koridoru: Boru Hattı Jeopolitiği ve Yeni Soğuk Savaş, Michel Chossudovsky.

8 Kremlin Yine Yeniden
http://www.diplomatikgozlem.com/TR/belge/1-5748/kremlin-yine-yeniden.html

- Güney deniz çıkışı da: Basra Körfezi ve İran Hürmüz Boğazı'dır.
- Batı yönündeki deniz çıkış yolları da: Karadeniz, İstanbul ve Çanakkale boğazları, Doğu Akdeniz, Kızıl Deniz ve Baltık Denizi'dir.

Rusya Federasyonu'nun Kafkaslarda Çeçenistan'a, Gürcistan'a (Güney Osetya'ya) askeri müdahaleleri ile Ermenistan ile Azerbaycan arasındaki Yukarı Karabağ savaşı Hazar bölgesi petrol ve doğal gaz boru güzergâhları açısından önemli sonuçlara yol açar.

Çıkarılan Petrol ve doğal gazın % 48'inin OECD ülkelerine, bunun da % 35'inin (yılda yaklaşık 300 milyar ABD $'ı bir değerin) Avrupa'ya taşındığı göz önüne alınırsa (Basra ve Hazar) enerji havzasının Batıya açılan kara ve deniz yollarının önemi ortaya çıkar. Avrupa'ya yönelen petrol ve doğal gaz boru hatlarının kuzey batı kapıları (Baltık Denizi, Beyaz Rusya ve Ukrayna) Rusya'nın kontrolü altında olduğundan, ABD ve AB açısından güney batı kapılarını oluşturan Türkiye ve doğu Akdeniz ayrı bir önem kazanır.

ABD emperyalizmi, Kafkas ülkeleri üzerindeki Rusya'nın etkisini azaltmayı ve bu ülkeleri batı kapitalist sistemiyle ekonomik- politik ve askeri olarak bütünleştirmeyi hedeflemektedir. Bu politikanın bir parçası olarak da petrol ve doğal gazın düzenli ve güvenli bir şekilde Batı'ya akışı için de enerji boru hatları güzergâhlarına yönelik özel bir strateji izler. Bu strateji Rusya ile ABD arasında Hazar bölgesi petrol ve doğal gazının batıya taşıyacak boru hatlarında büyük bir kapışmaya yol açar:

- ABD emperyalizminin bazı Avrupa ülkelerini ve Türkiye'yi de yanına alarak, Rusya ve İran'ın devre dışı bırakılmasına, boru hattının Gürcistan ve Türkiye üzerinden oluşturulmasına, böylelikle Rusya'nın etkinliğini azaltılmasına yönelik bir strateji izler.
- Rusya Federasyonu ise enerji kaynaklarına sahip eski Sovyetler Birliği ülkelerini kontrol altında tutmak ve enerji boru hatları üzerinde tekel olmaya yönelik bir politika izler. Bu doğrultuda bazı Avrupa ülkelerini de kendi yanına çekerek ABD'ni yalnızlaştırmaya çalışır:
- Avrupa'nın ihtiyacı olan petrolün Kafkaslar üzerinden Karadeniz'in Novorosisk limanına pompalanması ve/veya Gürcistan'ın Supsa limanına ulaşan boru hattı üzerinden de tankerle İstanbul boğazı yoluyla Avrupa'ya taşınması,

- İstanbul boğazını devre dışı bırakarak Bulgaristan-Yunanistan üzerinden ve daha Kuzeyden kendi toprakları üzerinden Avrupa'ya sevki (Kuzey boru hatları) politikalarını geliştirir.

Günümüzde yoğun bir şekilde süren enerji boru hatları üzerinden süren 'ekonomik savaş'ın en yoğun yaşandığı iki boru hattında yaşanan gelişmelere kısaca göz atmak aydınlatıcı olacaktır.

Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı (BTC): Bakü-Ceyhan Projesi

BTC petrol boru hattı öncesinde; Rusya, Hazar bölgesi petrol ulaşımının % 80'ini kontrol ediyordu. Bu kontrolün devamı için Rusya, Azerbaycan petrolünün Bakü-Ceyhan (Batı Rotası) güzergâhı yerine Rusya'nın Supsa ve Novorosisk Limanları üzerinden Boğazlar yoluyla taşınmasını savunur. Buna karşın BTC boru hattını savunan Batılı petrol şirketleri başta olmak üzere, ABD ve AB gerekçelerini ekonomik ve çevresel sorunlar üzerinden dile getirirler:

- BTC petrol boru hattı projesi Rusya'nın savunduğu Supsa ve Novorosisk Limanları üzerinden Boğazlar yoluyla petrol taşınmasına göre ekonomik olarak çok daha avantajlı olması,
- Ceyhan Limanına çok büyük tonajlı tankerler yanaşabilirken, Supsa ve Novorosisk Limanlarının ise Boğazlardan geçebilecek daha küçük tonajlı tankerlere hizmet vereceği,
- İstanbul Boğazı dünyanın en yoğun deniz trafiğine sahip bölgelerinden biri olduğu, yılda 5.500'ü petrol tankeri olmak üzere 50.000 deniz taşıtının boğazlardan geçiş yaptığı, gittikçe artacak tanker trafiğini boğazların kaldıramayacağı, İstanbul ve Türkiye için büyük bir çevresel tehdit oluşturacağı,

vb. tüm argümanlar geçerli olsa bile asıl sorun ekonomik olmayıp politiktir.

BTC hattının öyküsüne kısaca göz atmak bu alanda ABD-Rusya çatışmasını gözler önüne serer:

- 1990 yılında Azerbaycan Devlet Petrol Şirketi (ADPŞ), önce İngiliz ve daha sonra da ABD petrol şirketleriyle ilişkiye geçer.

- 1991 Temmuzunda ABD menşeli Amoco petrol şirketine Azeri isimli petrol sahasının işletme ruhsatı verilir. 30 Ağustos'ta Azerbaycan bağımsızlığını ilan eder.
- Bunun hemen ardından 1990'da Yukarı Karabağ'da başlayan Azeri -Ermeni çatışmaları Azerbaycan-Ermenistan savaşına dönüşür. Ermenistan Yukarı Karabağ'ı Rusya'nın desteği ile işgal eder. Petrol konusundaki gelişmeler kesintiye uğrar.
- 1992 yılının sonuna doğru; ADPŞ, BOTAŞ, BP, Pennzoil ve Amoco arasında, Bakü-Supsa (Gürcistan'ı), Bakü-Novorosisk (Rusya'yı) ve Bakü-Ceyhan (Türkiye'yi) kapsayan üç ayrı boru hattı için anlaşma imzalanır.
- 1993 Haziran'ında Azerbaycan Devlet Başkanı Ebul Feyz Elçibey, Batılı petrol şirketleriyle petrol sahalarının işletilmesine ilişkin anlaşma imzalar. Bir hafta sonra Rusya ile yakın ilişkileri olan (KGB eski şefi ve Brejnev dönemi Politbüro üyesi) Haydar Aliyev tarafından yapılan darbe ile Elçibey sürgüne gönderilir. Haydar Aliyev batılı şirketlerle yapılan petrol anlaşmasını iptal eder.
- 1998 Ekim'inde, ABD, Azerbaycan, Türkiye, Gürcistan, Kazakistan ve Özbekistan Ankara'da bir araya gelir. İmzalanan Ankara Deklarasyon'u ile Bakü-Ceyhan boru hattını desteklediklerini ilan ederler. Azerbaycan'ın payından % 10'luk hisse LUKoil'e devredilerek Rusya'nın da konsorsiyuma katılımı sağlanır. Ancak başta ABD'li petrol şirketleri olmak üzere batılı petrol şirketleri İran'ın konsorsiyuma katılmasına karşı çıkarlar. İran konsorsiyuma dâhil edilmez. Oluşturulan yeni konsorsiyumda ABD'den AMOCO, Unucal, Exxon ve Penzoil, İngiltere'den BP, Ramco, Rusya'dan LUKoil, Azerbeycan'dan SOCAR, Norveç'ten Statoil, Türkiye'den TPAO, Japonya'dan Itochu, Suudi Arabistan'dan Delta olmak üzere 7 ülkeden toplam 11 petrol şirketi yer alır. Bu konsorsiyumla 'Hazar Denizi'nin Azeri, Çırag ve Güneşli Yataklarında Petrolün Ortak İşletilmesine ve Pay Bölüşümüne İlişkin Anlaşma' (Asrın Anlaşması) 20 Eylül 1994'te Bakü'de imzalanır. Rus boru hatlarından petrol sevkiyatına başlarlar. Bakü-Ceyhan gündemden kalkar.
- 1999 Nisan'ında Rusya'yı devre dışı bırakacak şekilde Bakü-Supsa boru hattı hizmete girer. Gürcistan, hattın güvenliğini sağlamakla uğraşır.
- Bakü-Ceyhan hattı projesinin ekonomik olmadığını (!) ısrarla söyleyen BP' ye ABD'nin yoğun baskısı karşısında

bu hattın jeopolitik değil, ticarî bir proje olması konusunu öne çıkararak Türkiye ile görüşmeleri sıklaştırır.

- 1999 Kasım'ında İstanbul'da ABD Başkanı Bill Clinton' un ve Türkmenistan, Azerbaycan, Gürcistan, Kazakistan ve Türkiye devletlerinin liderlerinin katıldığı Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü konferansı yapılır. Toplantıya katılan liderler hep birlikte Bakü - Ceyhan hattının Bakü - Tiflis - Ceyhan hattına dönüştürülmesi ve hayata geçirilmesine, ayrıca Bakü-Erzurum doğalgaz hattı konusunda da anlaşmaya varırlar.
- 2000 Aralık ayında Batılı (Chevron, Texaco, Conoco, Shell ve BP gibi) petrol şirketleri Boğazlardan geçecek petrol miktarının sınırlılığı öne sürülerek, ABD ve İngiltere Hükümetleri ile bir dizi "Gönüllü İlkeler" belirlerler ve Bakü-Tiflis-Ceyhan ile birlikte Trans-Anadolu (Samsun-Ceyhan) Petrol Boru Hattı'nı desteklemek üzere anlaşırlar.
- 10 Eylül 2003'te boru hattının inşasına başlanır ve Kazakistan'ı da projeye dâhil etme çabaları yürütülür.
- 2006 Mayıs'ından itibaren Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattından Azeri petrolü günde 1 milyon varil olacak şekilde (dünya petrol ihtiyacının yaklaşık % 1'i) Avrupa'ya akmaya başlar.
- 2006 Haziran'ında Kazak petrolünün Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) petrol boru hattı ile taşınmasına ilişkin anlaşma imzalanır ve BTC de ABTC (Aktau-Bakü-Tiflis-Ceyhan) adını alır. İlk aşamada 3 milyon ton, orta vadede ise 7,5 milyon ton, gerekli altyapı olanağı sağlandıktan sonra da 21 milyon ton Kazakistan petrolünün Akdeniz'e taşınmasında anlaşılır.[9]
- 2008 Kasım'dan itibaren Kazak ham petrolü, Hazar Denizi'nden tankerlerle Bakü'ye getirilerek, BTC boru hattıyla Ceyhan'a pompalanır.

Bu petrol hattı ile Rusya devre dışı bırakılarak Hazar bölgesi petrolü üzerindeki egemenliğine önemli darbe indirir. Rusya elinden kaçırdığı avantajını yeniden elde etmek için petrol taşınmasında Akdeniz'i de devre dışına çıkararak petrolün doğrudan Basra Körfezi'ne ya da Avrupa'yı kat eden bir boru hattı ile Kuzey denizine ya da Baltık denizine taşınmasını, ayrıca petrolün okyanusa ulaşmasında en kısa güzergâh olan Hazar bölgesi-

[9] http://www.mfa.gov.tr/dogu-bati-enerji-koridoru_-2-tamam-1-eksik.tr.mfa

İran hattını gündemine alır. Ancak ABD politikaları nedeniyle İran güzergâhı devre dışında tutulur ve Hazar Bölgesi-İran hattı şimdilik rafa kaldırılır.

Ayrıca BTC boru hattının geçtiği ülkelere getirdiği ekonomik yararlar aynı zamanda bu ülkelerin birbiriyle ilişkilerinin güçlenmesine ve batıyla ilişkilerinin de pekişmesine hizmet etmektedir. Bu ekonomik yarar: Türkiye'ye yılda 200, Gürcistan'a 50 milyon dolar transit geliri sağlarken, Azerbaycan'a da 30 yıl içinde 160 milyar dolar gelir getireceği şeklindedir. BTC petrol boru hattı ile birlikte Azerbaycan'ın 2006 yılında % 26'e çıkan büyüme oranı, 2006 yılında % 34,6'ya, 2007 yılında da % 41'e ulaşmıştır.

Bakü-Tiflis-Erzurum (BTE) Doğal Gaz Boru Hattı (Güney Kafkasya-Şah Deniz Projesi)

Bakü-Tiflis-Erzurum doğal gaz boru hattının (Uluslararası Güney Kafkasya Doğalgaz Boru Hattı) yapımı 2006 yılının sonunda tamamlanır. Hazar Denizi'nin Azerbaycan'a ait kesiminde yer alan Şah deniz sahasında üretilecek doğal gazı Gürcistan üzerinden Türkiye sınırına ulaştıracak boru hattından yılda 6,6 milyar m^3 doğal gazın batı pazarlarına taşınması planlanır. BTE Doğal Gaz Boru Hattı aynı zamanda, Türkmenistan ve Kazakistan'da yer alan dünyanın dördüncü büyük doğal gaz rezervlerine erişecek olan Hazar Geçişli Doğal Gaz Boru Hattı Projesi'nin ilk ayağı olarak değerlendirilir. Hazar Geçişli Doğal Gaz Boru Hattı Projesiyle ilk aşamada Türkmen (Trans-Hazar Boru Hattı) daha sonra da Kazak doğal gazının Hazar geçişli boru hattı ile Azerbaycan üzerinden Türkiye'ye buradan da batı pazarlarına sunulması planlanır.

Nabucco Projesi

Nabucco, dünyanın en büyük doğal gaz rezervine ve üretimine sahip olan, aynı zamanda Avrupa'nın da en büyük doğal gaz tedarikçisi olan Rusya'nın projelerine alternatif olarak ABD'nin desteklediği bir projedir.[10]

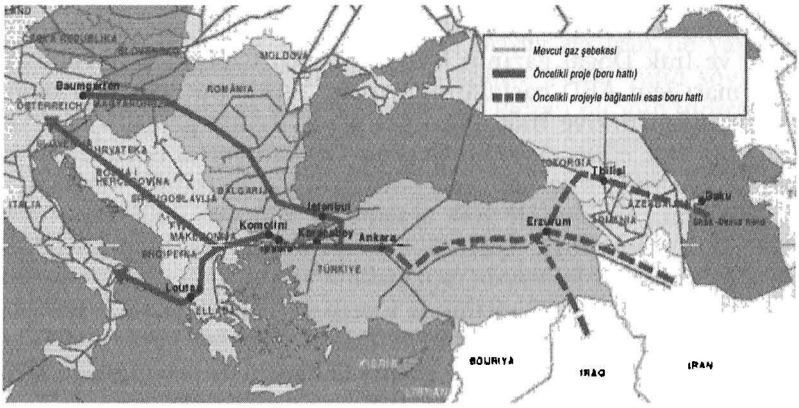
Nabucco projesi ile:

- İlk olarak Hazar havzasından Azerbaycan'ın Şahdeniz doğal gazının,
- İkinci aşamada Türkmenistan sonra da Kazakistan doğal gazının Trans-Hazar Boru Hattı Azerbaycan'a, oradan Gü-

[10] BP Statistical Review of World Energy 2007.

ney Kafkasya Doğalgaz Boru Hattı (Bakü-Tiblis-Erzurum BTE) ile Türkiye üzerinden,

- Daha sonra Ortadoğu'dan İran, Irak ve Suriye'nin, Afrika'dan ise Mısır'ın katılması ile Hazar ve Ortadoğu doğalgazının Avrupa'ya taşınması hedeflenir.

ABD-AB'nin bu projesine karşı Rusya, Orta Asya doğal gazını kendi boru hatları üzerinden uluslararası piyasaya sürmek politikalarına hız verir. Bu konuda İran'ın da desteğini alır. Bu amaç doğrultusunda Rus devlet tekeli Gazprom, Nabucco'nun en önemli doğal gaz kaynağını oluşturan Türkmenistan ile 2007-2009 yılları için 162 milyar metreküplük doğalgaz için bir anlaşma yapar. Böylelikle Rusya, yılda yaklaşık 65-70 milyar m^3 doğal gaz üreten Türkmenistan'ın ürettiği doğal gazın büyük bir kısmını satın alınır. Türkmen Başı'nın Hazar geçişli doğal gaz boru hattı projesinin gerçekleştirilmesine ilişkin basında bazı haberlerin yer aldığını, ancak Hazar Denizi'nin hukuki statüsünün belirlenmediğini ve çözülmesi gereken bazı siyasi sorunlar bulunduğunu, bu yüzden şu an için bu projeyi ele almaya hazır olmadıklarını açıklar. Bu açıklama Nabucco'nun bir parçasını oluşturan Trans-Hazar Boru Hattı'nın geleceğine ilişkin kuşkuları daha da arttırır. Böylelikle Rusya, Hazar Geçişli Doğal Gaz Boru Hattı'na ve Nobucco'nun önemli gaz kaynağına ciddi bir darbe indirir.

Nabucco projesinin gaz kaynağı olarak görülen Türkmen gazının büyük kısmının Rusya tarafından satın alınması ile Nabucco'nun önceden belirlenen gaz kaynağının kurutulması karşısında ABD, Irak ve Mısır doğalgazının Türkiye üzerinden Avrupa'ya taşınmasını gündemine alır. ABD Dışişleri Bakanlığı'nın Avrasya enerji temsilcisi Richard Morningstar, İstanbul'da 2010 Ekim': "Nabucco'nun çalışabilmesinin tek yolunun Kürdistan'la

enerji paylaşımı anlaşması yapması... ki Kürt doğalgazı kuzeye gidebilsin. ... Yeni bir Avrupa boru hattı için en iyi seçenek Nabucco, bu yüzden de Irak ve başka yerlerden erkenden ilave gaz kaynağı bulmak için elden geleni yapmak önemli"[11] açıklamasını yapar.

Bu doğrultuda Nabucco projesinde yer alan bazı enerji firmalarının Irak doğal gazını çıkartacak konsorsiyuma dâhil edilmesi ve Irak Doğal gazının Nabucco Hattı üzerinden Avrupa'ya taşınması için ABD baskılarını arttırır.[12] ABD bu politikası doğrultusunda Türkiye Irak doğal gaz rezervlerinin geliştirilmesi ve buradan elde edilecek gazın Kerkük-Ceyhan Petrol Boru Hattı'na paralel biçimde inşa edilecek boru hattıyla taşınması sürecinde rol üstlenir. Türkiye ile Irak arasında 7 Ağustos 2007 tarihinde Ankara'da, Irak doğal gazının Türkiye'ye ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaştırılmasında mutabakata varılır.[13]

20-21 Mayıs 2012 tarihinde Enerji ve Tabi Kaynaklar Bakanı Taner Yıldız, Erbil'de yapılan 1. Enerji Arenası Toplantısı'nda Kürdistan Bölgesel Yönetimi Enerji Bakanı Aşti Havrami ile birlikte yaptığı basın toplantısında, Kuzey Irak doğal gazının BOTAŞ şebekesi üzerinden Güneydoğu Anadolu'ya dağıtılacağını açıklar. Aşti Havrami ise Musul ve Kerkük'ten çıkan doğal gazın, Kürt gazının Avrupa'ya açılacağını söyler.[14]

. ULUSLARARASI ENERJİ ARENASI - ERBİL

"ERBİL'DEN DÜNYA'YA; ENERJİ VE KÜRDİSTAN BÖLGESİNİN KALKINMAYA UZANAN YOLU"

20 - 21 MAYIS / SAAD PALACE - ERBİL

KURULUŞUMUZ ERBİL ARENASI'NI 20 - 21 MAYIS 20012 TARİHLERİNDE, BÖLGESEL KÜRT HÜKÜMETİ DOĞAL KAYNAKLAR BAKANLIĞININ RESMİ DESTEĞİ VE GENEL ENERJİ ANASPONSORLUĞUNDA DÜZENLEMİŞTİR.

PROGRAMIMIZIN GERÇEKLEŞMESİNDE DEĞERLİ KATKILARI BULUNAN BÖLGESEL KÜRT HÜKÜMETİ BAŞBAKANI SAYIN NECHIRVAN IDRIS BARZANI'YE, BÖLGESEL KÜRT HÜKÜMETİ TABİİ KAYNAKLAR BAKANI SAYIN DR. ASHTI HAWRAMI'YE, T.C. ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANI SAYIN TANER YILDIZ'A, ERBİL KOSOLOSUMUZ SAYIN AYDIN SELÇEN'E, SPONSORLARIMIZA, KATILIMCI VE KONUŞMACILARIMIZA BİR KERE DAHA TEŞEKKÜR EDERİZ.

www.steam.com.tr/kurumsal.asp

[11] www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=HaberYazdir&ArticleID=1022147

[12] Türkiye'nin Orta Asya ve Kafkasya'daki Bölgesel Politikasında Enerji Güvenliği Boyutu, http://www.ataum.gazi.edu.tr/e107_files/sayi7/02-Gokhan-Ozkan.pdf

[13] Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri bakanlığı Türkiye'nin Enerji Stratejisi, Enerji, Su ve Çevre İşleri Genel Müdür Yardımcılığı Ocak 2009

[14] http://ekonomi.milliyet.com.tr/kurt-gazi-guneydogu-ya-botas-la-geliyor/ekonomi/ekonomidetay/21.05.2012/1542810/default.htm

Rusya ise Türkiye'yi Mavi Akım İki boru hattıyla Rus gazının Avrupa'ya ulaştırılması konusunda sıkıştırır. Ticaret Ataşesi Victor İlsky'de Rus gazını Mavi Akım İki boru hattıyla Avrupa'ya ihraç etmeyi planladıklarını ancak Türkiye'nin bu konuda bir türlü somut cevap vermediğini belirtir: "Türkiye bu konuda net olabilseydi sonuçlar çok başka olabilirdi. Ama Türkiye her fırsatta Nabucco projesini önemsedi. Son olarak da İran ile yapılan anlaşma gerçi bu projenin önemini azalttı. Fakat şunu söyleyeyim: Bizim aklımızda hâlâ bu proje var. Raftan bir gün indirebiliriz. Türkiye ile bu konuda sıkı partnerliğimiz devam edecek."[15]

Rusya'nın çeşitli girişimlerine rağmen Türkiye'nin, ABD Dışişleri Bakanlığı'nın Avrasya enerji temsilcisi Richard Morningstar'un Nabucco projesinin yaşatılmasında Kürt gazının kaynak olarak kullanılması politikalarına uygun olarak hareket ettiği görülür.

Rusya'nın Nabucco projesini işlemez hele getirmeye dönük diğer girişimleri söyle özetlenebilir:

Maliyeti ağırlıklı olarak Rusya tarafından karşılan ve Rusya ile Almanya'yı Baltık Denizi altından geçen boru hattı ile birbirine bağlayan Kuzey Akım Doğal Gaz Boru Hattı, 12 Temmuz 2012 de açılır. Bu doğalgaz boru hattının kapasitesi yıllık 30 milyon m^3 olup önümüzdeki 50 yıl içinde Avrupa Birliği'ne 55 milyar metreküp doğalgaz taşıyacağı belirtilmektedir.[16]

Bir diğeri de İtalya'yı kapsayan Güney Akımı Projesi'dir. 2007'de Rus enerji şirketi Gazprom ve İtalyan enerji şirketi Eni tarafından başlatılan bu proje ile boru hattı Karadeniz'i alttan geçerek Ukrayna'yı devre dışında bırakarak Bulgaristan'a ulaşmakta ve sonra iki kola ayrılmaktadır. Bir kolu Yunanistan ve İtalya'ya, diğer kolu da Romanya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti ve Avusturya'ya uzanmaktadır. Güney akım projesine son olarak Fransa Gaz şirketi EDF de katılır.[17]

Güney Akımı boru hattının Nabucco'ya göre daha hızlı ilerlemektedir.

Boru hatlarının güzergâhının belirlenmesinde ülkeler arasında ortaya çıkan ekonomik-politik çatışmalar, aynı zamanda enerji kaynakları üzerinde zaten var olan rekabeti daha da arttırmak-

---

[15] Nabucco da diğer boru hatları gibi ölüme direniyor, http://www.rusya.ru/Content/15068-Nabucco+da+di% C4% 9Fer+boru+hatlar% C4% B1+gibi+% C3% B6l% C3% BCme+direniyor

[16] http://fr.wikipedia.org/wiki/Ol% C3% A9oduc

[17] Türkiye'nin Orta Asya ve Kafkasya'daki Bölgesel Politikasında Enerji Güvenliği Boyutu, http://www.ataum.gazi.edu.tr/e107_files/sayi7/02-Gokhan-Ozkan.pdf

tadır. Bu rekabette ekonomik-politik zeminde kaybetme eğilimine giren ABD'nin politik-askeri güçlerini harekete geçirerek süreci kendi lehine çevirmeye yöneldiği görülüyor. Bölgemizde Irak, Libya ve Suriye'de ABD-AB tarafından kışkırtılıp organize edilen, lojistik destek sağlanan iç savaşlar ve 'diktatörlük rejimlerinin yıkılması', 'demokrasinin kurulması', 'insan hakları' vb kavramlarının gerekçe haline getirildiği NATO ve/veya uluslararası güçlerin silahlı doğrudan müdahaleleri bu rekabetin tezahürüdür. Bu ekonomik rekabet (çıkar çatışmaları) askeri zeminde çözülmeye çalışılmaktadırlar. ABD-AB'ın Güney Asya (Orta-Doğu) da yürürlüğe koydukları politikaların ana hedefi Batı ve Doğu Hazar bölgesi: Kafkaslar-Orta Asya'dır. Dolayısıyla ülkemiz Türkiye, İran ile birlikte çatışmanın başlatıldığı Orta Doğu ile hedef olarak belirlenen Kafkaslar/Orta Asya bölgesi arasında bulunmanın sıkıntıları ile karşı karşıyadır.

9 Ağustos 2012

Yeni Akdeniz...

Kemal Ulusaler

Küresel arenada belirlenen enerji politikalarının oluşumunda; güvenlik, coğrafi konum, emperyal algılar, karşı politikalar, teknolojik gelişmeler, iklim değişikliği, siyasi ve ekonomik krizler, bölgesel çatışmalar ve işgaller önemli rol oynar. Çok karmaşık, sürekli değişim gösteren ve zaman zaman güncel ve gelecek politikalar üzerinde hâkim rol oynayan enerjipolitik buz pateni gibi kaygan bir zeminde gerçekleşir. Ancak şu var ki burada estetik yerini şiddet, kan ve gözyaşına bırakmıştır. Zira, mevcut enerji kaynakları üzerinde hakimiyet kurma çabası ve geçiş yollarının güvenliği meselesi ülkelerde iç çatışmalar, darbeler ve hatta açık işgallerle sonuçlanmaktadır.

Genellikle enerji kaynakları ve geçiş yolları en önemli alanlar olup bütün kıyamet bu alanlarda kopmaktadır. Bu bölgelerin başında da Ortadoğu ve Kuzey Afrika gelmektedir. Dünya petrol rezervlerinin % 71'i ve doğalgaz rezervlerinin % 40'ı bu bölgededir.

Petrolün % 60'ının deniz yoluyla tüketim noktalarına taşındığı gerçeğinden hareket edecek olursak bölgenin önemli geçiş yollarına sahip olduğu gerçeği ile karşılaşırız. Dolayısıyla hem kaynak hem de geçiş yolları açısından bu bölgeyi enerjipolitik için kritik bölge olarak adlandırmak yanlış olmayacaktır.

Söz konusu olan Ortadoğu ve Kuzey Afrika olunca Akdeniz de bir hayli önem kazanmakta. Akdeniz günlük trafiğinin, yaklaşık 4 bin gemi ile bir hayli hareketli olduğu görülmektedir. Bu hareketliliği ile dünya ticaretinin % 17'sine ev sahipliği yapmaktadır.

Dünya fosil yakıtlarının - öncelikle petrolün- tükenme eğilimine girdiği bir süreçteyiz. Artık yeni rezervler, okyanuslar ve deniz yataklarında aranır olmuştur. Hal böyle olunca da Akdeniz sadece bir geçiş yolu olmaktan çıkıp giderek önemli bir arama noktası olmaya doğru evrilmektedir. Libya kıyıları ve Mısır Nil Deltası bu bölgelerdendir. Diğer potansiyel bölgeler ise Mora yarımadası, Girit, Rodos ve Fethiye uzantısı ile Suriye, İsrail, Güney Kıbrıs ve Mısır arasında kalan bölgedir. Nitekim bu bölgelerin bir kısmında sondaj faaliyetleri sürerken bir kısmında fiili olarak gaz ve petrol üretimi başlamış bulunmaktadır.

Son günlerde Doğu Akdeniz'deki gelişmeler klasik enerji çatışmalarını da beraberinde gündeme getirmiştir. Suriye ve Mısır'daki gelişmelerde enerji politiğin önemli rolü bulunmaktadır.

İsrail, kuzey sahili açıklarında, Dalit, Tamar ve Leviathan baseni içinde yaptığı arama çalışmalarından olumlu sonuç almış, 2009 ve 2010 yıllarında bu bölgelerdeki bazı doğalgaz sahaları tespit etmiştir. Tespit edilen toplam rezerv miktarı; 952 milyar metre küp dolayındadır. Bu rezervler ile birlikte İsrail'in doğalgaz potansiyeli 1 trilyon metre küpü geçmiş bulunmaktadır.

Diğer yandan Kıbrıs, - İsrail'deki kaynakları tespit eden Noble Enerji ile yaptığı anlaşma ile- 12. Parsel (Afrodit) sahasında gerçekleştirilen sondajlar sonucu 150 milyar metre küp civarında bir gaz rezervi tespit etti. Diğer bölgelerde ise aramalar sürmekte...

Şüphesiz, bir rezerve sahip olmak ekonomik açıdan bu günden yarına hemen getirisi olan bir durum anlamına gelmemektedir. Çıkartılacak olan gazın kabul edilebilir bir fiyatla dünya pazarlarına ulaştırılması da ayrı bir çalışma gerektirmektedir. Son dönemlerde konvansiyonel olmayan (kaya gazı gibi) doğalgazın giderek daha bol miktarda dünya tüketiminde yer almaya başlaması bu gün değilse bile yakın gelecekte fiyatları (bir kartelleşmeye gidilmezse) aşağı çekeceği beklenmektedir. Bu durumda zaten yüksek olan LNG fiyatlarının daha da yukarıda kalacak olması kaçınılmazdır. Dolayısıyla, zaten off-shore gazın-karasal gaza göre-yüksek üretim maliyetine bir de LNG taşıma maliyeti eklenecektir ki bu da istenen bir durum değildir. Bu durumda boru hattı ile taşımacılık tercih edilir olmaktadır. Doğu Akdeniz doğalgazının en yakın ve en büyük pazar olan Avrupa'ya nakli için boru hattı projeleri şimdiden tartışılmaktadır.

Ürettiği doğalgazın % 70'ini LNG olarak nakleden Mısır ile birlikte İsrail ve Kıbrıs gazının Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaştırılması en ekonomik yollardan birini oluşturmaktadır. Bu

aynı zamanda Katar ve Irak gazlarının da bu yola dâhil edilmesini beraberinde getirmektedir.

Politik açıdan enerji geçiş yolları çoğu zaman kaynakların da önüne geçebilmektedir. Nitekim Güney İran gazının alternatif bir hat olan Irak ve Suriye üzerinden Akdeniz'e ulaştırılması girişimi bu gün Suriye'de yaşananların nedenlerinden biridir.

Doğu Akdeniz gazının Türkiye üzerinden nakli gerek İsrail, gerekse Kıbrıs için mevcut politik durumda pek çok sorun içermektedir. Türkiye'deki AKP iktidarı bu sorunların başında gelmektedir. Yeni Osmanlı anlayışı temelinde uygulanmak istenen dış politika ile Erdoğan AKP'si istenmeyen bir unsurdur. ABD, AB ve bölge ülkelerinin büyük bir kısmına göre, Suriye'deki gelişmelerde kendine biçtiği rolün ötesinde Mısır'da Mursi ile girdiği ilişkiler ve bu ilişkiler çerçevesinde Mursi'nin devrilmeden önceki eylemlerinden Erdoğan AKP'si de sorumlu tutulmaktadır. Bilindiği üzere Mursi hem İsrail, Mısır, Kıbrıs Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) anlaşmasını bozmuş hem de İsrail'e verilen doğalgazı kesmişti. Bunun yanında yeni petrol yasası çıkarma hazırlıkları içinde olması ve enerji ödemelerinde ayak sürümesi de son dönemlerinde adı geçen aktörlere bir hayli rahatsızlık vermişti.

Münhasır Ekonomik Bölge (Exculasive Economic Zone) anlaşmaları uluslararası hukukta önemli bir rol oynamaktadır. İsrail; Kıbrıs (Rum devleti), Mısır ve Lübnan ile bir anlaşma gerçekleştirmiş ancak bu anlaşma Lübnan Parlamentosundan geçmemişti. Yine de Mısır ile birlikte uluslararası hukuk açısından bir sacayağı oluşturmuştu. Ancak Mısır'ın bu anlaşmadan çekilmesi sacayağının birinin kopmasına dolayısıyla üzerinde pişirilecek enerji içerikli tencerenin devrilmesine neden olmuştu.

Kıbrıs'taki Eylül - 2011 arama çalışmalarıyla birlikte Türkiye ve TPAO'da devreye girmiş ve ben de varım mesajını vermişti. Gelinen noktada zaten var olan politik sorunların daha da büyümesi yakın gelecekte bölgenin daha da ısınması söz konusuymuş gibi gözükmektedir.

Ancak, hem AB, hem de ABD açısından bölgede yeni çatışmalara tahammül bulunmamaktadır. Zira ABD, Asya-pasifik'e kayan güç politikaları açısından Ortadoğu'da artık sükunet istemektedir. Suriye üzerindeki son gelişmeler de bunu göstermektedir.

AB için de enerjiye ulaşımda kaynak çeşitliliğine gidilmesi ve enerji yollarının güvenliği, -içinde bulunduğu kriz döneminde- Akdeniz'de sükûnetin önemini bir kat daha arttırmaktadır.

Hal böyle olunca belki de ender bir biçimde bu kez enerji bir barış ortamına katkı koyabilir. ABD'nin ve AB'nin Kıbrıs'a ikna baskıları da yakın gelecekte Kıbrıs'ta- kendi iradesi dışında da olsa- Kıbrıs halkları için olumlu yeni gelişmelere neden olabilir gibi gözükmektedir.

Ayrıca, Kıbrıs sorununun çözümü için Kıbrıslı Türkler ve Türkiye'ye teşvik olması amacıyla Kıbrıslı Türklerin, Kıbrıs sorununun çözümünün ardından oranlarına göre doğalgazdan yararlanacağını savunan Anastasiadis'in; Türkiye'nin gelecekte muhtemelen, federal Kıbrıs'tan satın alacağı doğalgazı Türkiye'ye taşıyacak boru hattından da söz etmiş olması bu gelişmelerin işaretlerinden biri olabilir. Yine geçtiğimiz günlerde Kasulidis'in ABD ziyareti ve Burns'le gerçekleştirdiği görüşme sonrasında yaptığı açıklamada; görüşmede Kıbrıs sorununa da değindiklerini ancak büyük oranda ikili ilişkiler, Güney Kıbrıs'ın Suriye krizindeki rolü ve İsrail, Lübnan, Mısır ve diğer ülkelerle ilişkilerini ele aldıklarını belirtmesinin yanı sıra, Güney Kıbrıs'ın MEB'indeki doğal gazı kullanmanın "hakları olduğunu" söyleyip, "komşu ülkelerle doğal gaz kullanımı çerçevesindeki işbirliğinin rolünün ve Kıbrıs sorununun, gerek iki toplum arasında çözümüne gerekse kalkınma hızı sebebiyle daha çok ihtiyaç sahibi olan Türkiye'ye ilişkin sorunların çözümüne yapacağı teşvikin" ele alındığını vurgulaması bir başka göstergedir.

Elbette bütün bu gelişmeler sadece konjonktür gereğidir.

Ayrıca, Suriye konusunda ABD ile belirli oranlarda anlaşmış olması, İsrail ile Gazprom'un 20 yıllık LNG anlaşma yapılmış olması Rusya'nın da bu koalisyona katıldığı anlamına gelmektedir.

Ancak, yeni Mısır yönetimi ile tekrar oluşturulacak MEB anlaşması, Lübnan'ın bu kez işin içine dahil edilmesi olanağı, Suriye'de de bir şekilde çözüme gidilmesi yetmemektedir. Türkiye'nin de bir şekilde ikna edilmesi gerekmektedir ama bu gün için Erdoğan AKP'si ile bu olanaklı görünmemektedir. Ancak yeni arayışlar, yeni kurgulardan söz edildiği de kulaklara çalınmakta. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün, İsrail ile ilişkilerin giderek düzelmekte olduğuna vurgu yaparak; "İnşallah neticeye varılacak" şeklindeki sözleri bu doğrultuda gelişmeler olduğunun işaretleri olarak okunabilir.

Aksi durumda, İsrail ile Güney Kıbrıs, G. Kıbrıs/Vasilikos'ta bir LNG istasyonunu tesis edecek, Güney Kıbrıs diğer 11 parselde de aramalarını sürdürecek, Türkiye "it dalaşı" tabir edilen yakın temaslarla bölgeye müdahil olmaya çalışacak ve bu günkü mevcut çatışma potansiyelli ortam devam edecek gibi görünmektedir.

Gelinen Durumun ABD ve Akdeniz Ülkelerine Etkisi

ABD, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra tek kutuplu hal alan dünyada ele geçirdiği üstünlüğünü kısa zaman içerisinde kaybetti. İki bin yılı başından itibaren içeride 11 Eylül sendromu dışarıda ise Irak ve Afganistan işgallerinin son derece olumsuz etkileri oldu. James Petras'ın sözünü ettiği gibi; "En eleştirel analistlerin baskın görüşü; son on yılda Amerika'nın imparatorluk inşasında bir dizi askeri mağlubiyet yaşandığı, ekonomik çöküşün deneyimlendiği ve şimdi de ciddi bir rekabet ve daha fazla askeri kayıp olasılığının bulunduğu yönünde. Sözü edilen kanıt ise etkileyici; Amerika on yıl süren maliyetli bir askeri işgalin ardından Irak'tan birliklerini çekmeye mecbur bırakıldı, ardında ise Amerika'nın bölgedeki İran ile çok daha yakın müttefik olan bir rejim bıraktı. Irak savaşı, ekonomiye zarar verdi; Amerikan şirketlerini petrol refahından mahrum bıraktı, Washington'un bütçesini ve ticaret açıklarını büyük oranda arttırıp Amerikan vatandaşlarının yaşam kalitelerini düşürdü. Afganistan savaşında da benzer bir sonuç oldu: yüksek dış maliyetler, askeri gerileme, kırılgan müşteriler, ülke içinde hoşnutsuzluk ve refahın Amerikan hazinesi veya özel şirketlere kısa veya orta vadede transfer edilmediği bir durum" olarak açıklanabilir mi?

En son cümlede sözü edilen refahın transferi belki en doğru tespit. Zira kapitalizmin içine girdiği ve beş senedir debelendiği ekonomik kriz başta ABD olmak üzere pek çok ülkeyi etkiledi. Söz konusu emperyalist-kapitalist devletler sömürüden elde ettiklerinin giderek düşmesi ile refah transferini sağlayamamaktalar. Bu özellikle içeride büyük hoşnutsuzluk yaratmakta. Gelinen bu noktada özellikle ABD açısından dünya çapında sürdürülmekte olan hegemonyada cephe sayısının azaltılması elzem hale gelmektedir. Bir süredir yapılmak istenen de budur. ABD açısından artık yeni ve daha önem arz eden cephe Asya-Pasifik ve arka bahçesi olarak gördüğü Güney ve Orta Amerika'dır.

Hal böyle olunca Ortadoğu ve Akdeniz'den kontrollü bir şekilde çekilmek gündeme gelmiştir. Bölgedeki İslam nüfus ağırlığı da dikkate alınınca çeyrek yüzyıllık proje ılımlı İslam ve rol model ülke girişimleri önem kazanmaktadır. Aslında Türkiye üzerinden atılan bir adım belirli bir süre başarılı olsa da daha sonra ekseninden kaymış gözükmektedir. Her ne kadar Mısır'daki darbe ile İhvan tehlikesinin bertaraf edilmesi, Suriye'de El-Kaide cephesinin açılması tehlikesinin zayıflaması, İran ile bir anlaşma sürecine girilmesi gibi gelişmeler ABD açısından olumlu gözükse de Irak'ta arzuladığı yapının henüz sağlanamamış olması, Lüb-

nan gibi parçalanmış bir Suriye'nin nereye evrileceği, Ürdün'de Haşimi Krallığı'nın kalıcılığı, aynı şekilde Suudi rejiminin sürdürülebilirliği hep şüpheler barındırmaktadır.

İSRAİL'e gelince. Filistin'de Hamas ile gerginlik, Türkiye'nin Hamas'a çok yönlü desteği ve dolayısıyla Türkiye ile bozulan ilişkiler, Suriye belirsizliği, Mısır'daki gelişmeler, İran faktörü süreğen tedirginliğin ortadan uzunca bir süre kalkmayacağına işaret etmekte. Kendi açısından güvenlik harcamalarının her geçen gün bir üst boyuta tırmanması ve sonucunda ekonomik sıkıntıların içeride huzursuzluklara neden olmasının önüne yeni enerji kaynaklarının bulunması ile geçecek gibi görünmekte. Tespit edilen doğalgaz rezervlerinin ekonomik getirisi ile yeni yatırımlara yönelebileceği gibi, bu kaynakları kullanarak hem daha ucuz elektrik girdisi sağlayacak hem de çok daha ucuza temiz su sorununu çözebilecektir. Bu durum kendisini sürekli finanse eden ABD açısından da belli bir rahatlama demektir. Ekonomik açıdan daha güçlü bir İsrail şüphesiz bölgede elini kuvvetlendirecektir. Belki tek tehlike Hollanda Hastalığına* yakalanmak olabilecektir.

KIBRIS, yeni enerji kaynaklarının bulunması ile içinde bulunduğu ekonomik krizi aşacak olsa da İsrail, İngiltere, Rusya üçlüsü arasında sıkışacak gibi görünmektedir. Ancak bu durumu lehine çevirme olanağı da var olup mevcut politikliği ile bunu başarabilecek güçtedirler. Kaldı ki yıllardır çözülemeyen parçalanmış Kıbrıs sorununda yeni kaynaklar ile Türkiye'den daha fazla taviz koparabilme durumuna gelmiş olup eli daha da güçlenmiş bulunmaktadır.

MISIR için ise yeni kaynaklar açısından ileriye dönük bir olumluluk gözükmemektedir. Mevcut kaynakları ile hâlâ önemli bir zenginliğe sahip Mısır bu zenginliği lehine dönüştürememektedir. Mevcut petrol kaynaklarının ancak % 20'si üzerinden anlamlı bir gelir elde ederken kalan kısmının yabancı şirketlerce ham petrol olarak ülke dışına çıkarılması ve işlenerek ülkeye dönmesi hâlâ önemli bir handikaptır. Mısır, bu gün tükettiği motorinin

% 50'sini ithal etmek durumundadır.

TÜRKİYE ise son dönemde, ılımlı İslam projesi ve rol model ülke olarak ABD için biçilmiş kaftanlıktan arıza çıkaran ülke durumuna hızlı bir geçiş yapmıştır. Yukarıda değindiğimiz ABD'nin son dönemdeki zayıflamasını yanlış okuyarak kendisi açısından

* Hollanda hastalığı; ani zenginleşme kaynağına kavuşan bir ekonomide mevcut üretim faktörlerinin diğer üretim alanlarından çekilip yeni kaynağa yönelmesi sonucunda toplam üretimin azalmasına denir. İlk olarak 1960'lı yıllarda Hollanda'da doğal gaz bulunması sonucunda gözlemlendiği için Hollanda Hastalığı adını almıştır.

fırsata dönüştürmeye kalkan Erdoğan Hükümeti, Hamas vb. yapılanmalara destek vererek bölgede bir zemin oluşturmaya çalışmış, Mursi/İhvan'ı cesaretlendirmiş, İran'a yönelik yaptırımlara önce BM Güvenlik Konseyi'nde karşı çıkmış ardından yaptırımları delerek İran Molla sermayesine basamak ülke olmuştur. Bütün bunların yanı sıra Irak'a müdahil olmuş, Irak petrol gelirlerinin dağıtılmasında ABD'yi by-pass etmeye yönelmiştir.

Oysa bölgede ABD uyumlu bir Türkiye, güçlenmiş bir İsrail, anlaşma ile yol alınabilecek bir İran, eli kolu bağlanmış bir Suriye, şu ya da bu şekilde zaptu rapt altına alınmış Filistin ve Mısır, rahatlıkla sırtını dönerek yüzünü Asya-pasifik'e dönebileceği bir Ortadoğu ABD için Anadolu deyimiyle kaymaklı kadayıf olabilirdi.

Görüleceği üzere emperyalist-kapitalist kurgular içinde ve bölge denge unsurlarının alacakları tavırlar sonucunda gelişmeler hangi yönde ilerlerse ilerlesin ezilen bölge halkları için durum her halükarda acı ve zulüm yönündedir. Oysa onların kaynaklarıdır çok uluslu kartellerce talan edilen. Bu yağma ve talan çatışmasında dökülen kan da onlarındır.

Bu gün için örgütsüz ve güçsüz de görünseler, Tunus/Ettadamen'de, Tahrir'de, Taksim/Gezi'de ve bölgenin daha pek çok ülkesinde sokaklara çıkıp isyan ve özgürlük çığlıklarını atan gençler oldukça yarın için umut hiç de azımsanmayacak kadar büyüktür.

15 Ocak 2014

Enerji Sektöründe Kamu Mülkiyetinin ve Planlamanın Stratejik Önemi

Oğuz Türkyılmaz

Özet

Bu bildiride enerji sektöründe, elektrik sektörü örneği üzerinden kamu mülkiyetinin ve planlamanın stratejik önemi üzerinde durulmakta, kamusal planlama, üretim ve denetimin neden zorunlu olduğu anlatılmaktadır. Yeni bir kamu sektörü anlayışının içeriğine ilişkin görüşler ifade edilmektedir. Türkiye'de elektrik sektöründe sürdürülen plansız uygulamalar incelenmekte ve bu plansız uygulamalar sonucu doğabilecek sonuçlar irdelenmektedir. Elektrik sektöründe planlamanın nasıl olması gerektiği konusunda görüşler aktarılmakta, sektörün özel tekellere devir süreci anlatılmaktadır. Bildiri de, daha sonra enerjide dışa bağımlılığın azaltılması, istihdamın ve katma değerin artırılması, yerli sanayinin gelişmesi için yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarının değerlendirilmesi açısından linyit rezervlerinin elektrik üretimi amacıyla kullanımı örnek olarak çözümlenmektedir. Bildiri kapsamlı önerilerle son bulmaktadır.

Giriş ve Çerçeve

Dünyada tüm ülkeleri etkileyen ve giderek derinleşen ekonomik kriz ortamında stratejik kamu mülkiyeti, emekçi halkın ihtiyaçlarının karşılanması açısından önem kazanmaktadır. Beş yıldır süren ve tüm ülkeleri etkileyen ve etkileri giderek artan kapitalizmin son krizi, kamu işletmeciliğinin önemini daha da artırmıştır. İzledikleri neoliberal politikalarla tüm kamusal hizmet

alanlarını özel sermayeye açan ve kamu işletmelerini özel tekellere devreden kapitalist ülke yönetimleri, kriz koşullarında devasa ve içinden çıkılamaz hale gelmiş olan kamu finansmanı sorunlarına çözüm yollarından biri olarak da özelleştirme programlarının devamına ağırlık vermişlerdir. Bankaları ve finans şirketlerini kurtarmak için tarihte görülmemiş ölçüde borçlanan bu devletler, bu kez de kamu borcunun artışıyla mali bir krize girmişlerdir. Mevcut durumda kamu hizmeti sağlayan kuruluşların özelleştirilmesi nedeniyle kamunun finansman olanakları sınırlanmıştır. Bu durum, toplumsal açıdan hiçbir soruna hiçbir çözüm sağlamamakta, yalnızca sermayeye yeni kârlı yatırım alanları açmaya yaramaktadır.

Oysa başta eğitim, sağlık, kitle ulaşımı, enerji, su temini, toplu konut vb. alanlarda kamu kesiminin etkin olması zorunludur.

Bu konuda yapılması gereken, Prof. Dr. Korkut Boratav'ın sözleriyle,

> .....istihdamı ve "sosyal devlet"i destekleyen; ülke ekonomisini dış şoklara karşı koruyan; statik etkinlik yerine büyüme, sanayileşme, sermaye birikimi ve istihdam lehine öncelikleri planlama aracılığıyla ekonomiye taşıyan tüm politika öğelerinin yeni baştan hayata geçirilmesinin savunulmasıdır. Rantiye ve yabancı sermaye saltanatını geçmişte engellemiş veya sınırlamış tüm politika öğelerine dönüşün önerilmesidir. Rekabet gücünü fetişleştiren ihracat fanatizmi yerine iç piyasa önceliğine dayalı stratejik perspektifin sahiplenilmesidir.

Dünyayı saran kriz ve durgunluğun, mevcut kapitalist ve neoliberal politikalarla aşılamayacağı açıktır. Bu noktada kamu mülkiyeti, kamusal hizmet ve toplumsal yarar esasını temel alan bir planlama ve toplumsal kalkınma perspektifinin oluşumu; enerji dahil bütün alanlarda, aynı zamanda ekonomik, toplumsal bir gerekliliktir, zorunluluktur. Her alandan yükseltilecek bu ve benzeri yaklaşım, eleştiri ve önermelerin toplumsal, ekonomik, siyasal bilinç atmosferi oluşturmasıyla, "başka çözüm yok" diye dayatılan mevcut olumsuz durumun aşılması ve yeni yönelimlerin tarihsel olarak kendini dayatması mümkündür. Burada dile getireceğimiz görüş, eleştiri ve öneriler bu kapsamda değerlendirilmelidir

Bildiride bu çerçevede, enerji sektöründe, elektrik sektörü örneği üzerinden kamu mülkiyetinin ve planlamanın stratejik önemi anlatılacaktır.

Enerji sektöründe kamusal planlama, üretim ve denetim aşağıdaki nedenlerle zorunludur.

1. Kamu sektörü enerji alanındaki yatırımlarında yalnızca kâr beklentisiyle hareket etmez. Planlama sistematiğine dayalı uzun vadeli öngörülerle, enerji ihtiyacının, tekil şirket çıkarlarını değil, kamusal ve ulusal çıkarları gözeterek, güvenli ve geniş kesimlerin sürekli yararlanmasına imkân verecek düşük maliyetle teminini esas alır.

2. Yalnızca kâr odaklı üretim yapmayarak, yeterince kârlı olmadığı durumlarda bile üretimi durdurmayıp sürdürerek arz güvenliğini sağlama amacını gözetir.

3. Yerli kaynaklara dayalı ve enerji ekipmanlarının yurtiçinde üretimini öngören projelere ağırlık vererek:

a) Özellikle geri kalmış bölgelerde doğrudan ve dolaylı istihdam olanaklarının artmasına imkân sağlayacaktır;
b) Yurtdışından ithal edilen enerji girdileri ithalatını azaltarak, hem dışa bağımlılığı, hem de dış ticaret açığının en büyük nedeni olarak gösterilen enerji girdileri ithalatı faturasını düşürecektir;
c) Yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarının daha yaygın kullanımıyla elektrik fiyat artışlarının hızını kesebilecektir;
d) Enerji ekipmanlarının yerli üretimine ağırlık vererek yerli sanayinin gelişimini sağlayacak, yurt içinde üretilen katma değeri artıracak, enerji ekipmanları ithalatı faturasını düşürecektir.

Yeni Bir Kamu Sektörü ve İşletmeciliği Anlayışı

Özellikle 1980'den sonra izlenen politikalarla, bölünme, küçültme, kapatma, özelleştirme uygulamalarıyla, genel olarak enerji sektöründe, TPAO ve BOTAŞ'a bağlı şirketlerin özelleştirilmeleriyle, özel olarak elektrik enerjisinde TEK'in bölünmesiyle, kamu kesiminin etkinliği azalmıştır. Kamu elektrik üretiminde yeni yatırımlardan vazgeçmiş, elektrik dağıtım şirketleri hızla özelleştirilmiş, kamunun elektrik üretim santrallarının özelleştirilmesine başlanmıştır. Diğer taraftan, kamu çalışanları üzerinde baskılar yoğunlaşmış, atama ve görevlendirmelerde, liyakat yerine, siyasal iktidara yakınlık temel ölçüt olmuştur.

Bu olumsuz gidişe son verilmesi zorunludur.

Kamu işletmelerinin ve kuruluşlarının yukarıda tanımlanan kamusal işlevlerini yerine getirmeleri için yeniden düzenlenmeleri gerekir. Kamunun denetimine açık ve iyi denetlenen, top-

lumsal açıdan sorumlu duruma getirilecek bir kamu finans sistemi ile vatandaşlara ve sosyal programlara, bölgesel ve yerel girişimlere ve ağlara kaynak sağlanabilir. Böylece enerji, kitle ulaşımı, su temini, toplu konut, kentsel altyapı, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik ve çevrenin korunması gibi alanlarda toplumsal yararlar sağlanacaktır.

Bu girişimlere destek olacak bir kamu kesimi finans sistemi, toplumsal fonlara erişimi ve kamu finans kaynaklarının toplumsal projelere tahsis edilmesini kolaylaştıracaktır. İlgili bütün kurum, kuruluş ve uzmanların bu işleyişte söz sahibi olması, bu mekanizmanın demokratik bir muhtevaya kavuşturulmasına yardımcı olacaktır. Bu yolla örneğin demiryolları, elektrik ve doğal gaz üretimi, iletimi ve dağıtımı, su üretimi ve dağıtımı, toplu konut ve diğer sosyal fayda yaratan alanlarda oluşturulacak tekeller yoluyla, kamu mülkiyetinde olan, iyi yönetilen ve denetlenen bir sistem oluşturmak mümkün olabilir.

Sermaye iktidarlarınca sürdürülen ve kamu sektörünü siyasal iktidarın arpalığı olarak gören, nitelikli insan gücünü yok eden yönetim anlayışı kesinlikle kabul edilemez. Kamu mülkiyetindeki bu tür kuruluşların özerk olmaları; çalışanlarının yönetim ve denetimde söz ve karar sahibi olduğu, bağımsız ve liyakati ve yeterliliği esas alan profesyonel yönetime sahip olmaları; kayıt, hesap ve işlemlerinin erişilebilir ve şeffaf olmaları; bu kuruluşlara sunulan kaynakların daha iyi ve belirlenen amaçlara uygun şekilde kullanılmasını sağlayabilecektir. Hizmet verilen sektörün niteliğine göre bu şeffaf ve katılımcı yapının bileşenler içinde üretici birlikleri ve tüketici örgütleri de yer alabilir. Bu amaca yönelik bir yapılanma ve verimliliği arttırmaya yönelik bir yönetim modeli oluşturulmalıdır. Bu yolla kamu mülkiyetindeki kuruluşların, kendilerine kamu tarafından sağlanan fonları ve kaynakları, kamunun kendilerine gösterdiği hedefler ve kuruluş amaçları doğrultusunda en iyi şekilde kullanarak daha yüksek bir toplumsal fayda yaratmaları sağlanabilir. Kamu mülkiyetindeki kuruluşların bağımsız ve özerk olmaları; bu kuruluşların istihdam sağlama ve kaynak kullanma açısından, o günkü siyasi iktidarların etkilerinden uzak olmalarını da sağlar.

Günümüzde kamu mülkiyetindeki kuruluşların varlıklarını sürdürebilmeleri ve toplumsal yarar amaçlarını gerçekleştirebilmeleri, ancak bunların rekabet gücüne sahip olmaları, nitelikli hizmet vermeleri ve ellerindeki kaynakları verimlilik ilkelerine uygun şekilde kullanabilmeleri ile mümkündür. Aksi halde ellerindeki kaynakların giderek azalması ve işlevlerini yerine getirememeleri durumu ortaya çıkacaktır. Kamu tarafından sağlanan

kaynakların iyi bir şekilde kullanılması, sonuçta toplumun yararının gözetilmesi ve topluma fayda yaratılması anlamına gelmektedir. Kamu işletmelerinde verimlilik artışı sağlanması; bu artışların bir bölümünün o kuruluşlarda çalışanlara aktarılması yoluyla maaş ve ücretlerin arttırılmasına da olanak sağlayacaktır.

Toplumun yeni bir kamu kesimine ve mülkiyetine olan ihtiyacı, son beş yıldır süren ve 1920'dan bu yana yaşananlar arasında en derin ve en şiddetlisi olan krizin etkileri karşısında daha da artmıştır. Yeni bir kamu mülkiyeti kavramı, kamu kurumlarının kamusal çıkarlar doğrultusunda çalışanları tarafından yönetilmesi ve denetlenmesiyle; bu kuruluş faaliyetlerinin daha verimli ve etkin kılınmasına ve böylece kamusal hizmetin niteliğinin ve niceliğinin arttırılmasına imkân verecektir. Bu kuruluşlarda çalışanların çıkarları ile vatandaşların çıkarları arasında bir denge kurulması, geniş anlamda kamunun çıkarlarının korunmasını sağlayacaktır. Kamu çıkarının korunması için çalışanların ve toplumdaki bireylerin bilgiye ulaşması, sorunların tartışılmasını ve karar alma süreçlerine katılmasını sağlayabilir. Bu yolla demokratik açıdan hesap verilebilirlik de gerçekleşecektir.

Yeniden kurgulanan ve emekçi halkın çıkarlarının korunmasını ve geliştirilmesini öngören bir kamu mülkiyeti anlayışının uygulamasıyla, kapitalist toplumun sınırları içinde bile kamu çıkarlarının korunmasına ve sürekliliğinin sağlanmasına katkıda bulunmak imkân dahilindedir. Böylece günümüzde kamu mülkiyetine yönelik olarak daha da hızlanan neoliberal saldırılar karşısında topluma hizmet amacının gerçekleştirilmesi ve kamunun çıkarlarının korunması mümkün olur.

Türkiye'de Elektrik Üretim Yatırımları İçin Mevcut Mevzuat ve Uygulamalar

Bilindiği üzere elektrik enerjisi, tüketimine ihtiyaç duyulduğu anda üretilmesi gereken bir üründür. Diğer yandan elektrik üretim yatırımları uzun süren ve oldukça pahalı yatırımlardır. Ayrıca, günümüzde toplumsal refahın daha iyiye gidecek şekilde sürmesi için artık yaşantımızın vazgeçilmez bir unsurudur. Bu nedenlerden dolayı, elektrik enerjisi üretim yatırımlarının gerektiği kadar ve zamanında gerçekleştirilmesi oldukça önem arz etmektedir. İhtiyaç duyulduğu kadar yapılması gerektiği gibi, pahalı olduğu için atıl kapasite kalacak şekilde yatırım yapılmamalıdır.

1980'li yıllara kadar, neredeyse tüm dünyada elektrik enerjisi devlet tarafından doğrudan ya da devlet adına özel sermaye ta-

rafından bir kamu hizmeti olarak topluma sunulmuştur. Ancak 1980'li yılların ortalarından itibaren, dünya ölçeğinde dayatılan neoliberal politikalarla, Avrupa'da elektrik enerjisinin de bir piyasa ürünü olabileceği tartışılmaya ve öncülüğünü İngiltere'nin yaptığı elektrik faaliyetlerinde serbest piyasa uygulamasına geçiş yolları aranmaya başlanmıştır. Elektrik faaliyetlerinde serbest piyasa uygulamasına geçiş süreci oldukça karmaşık olmuş ve çok çeşitli neoliberal piyasa yapısı modelleri denenmeye çalışılmıştır. Bu modeller kısaca; elektrik üretiminde merkezi bir alıcı tanımlanıp değişik üreticilerden satın alma uygulaması, Havuz Sistemi olarak da adlandırılan Merkezi Alıcı Merkezi Satıcı Modeli, ihtiyacı olanların kendi elektrik enerjisini üretebilmesi modeli (Türkiye'de Otoprodüktör olarak yaygınlaşmış ve daha fazla uygulanmıştır) ve son olarak da tam rekabete dayalı serbest piyasa uygulaması olarak özetlenebilir. Avrupa'da bu gelişmelerin öncülüğünü İngiltere yaparken; diğer bazı Kıta Avrupa'sı ülkeleri ya aynı yolu izlememişler ya da başlangıçta çekimser kalarak sonradan izlemeye başlamışlardır. 2001 yılından itibaren, Türkiye de, tam rekabete dayalı serbest piyasa yaklaşımını benimsemiş ve uygulamaya başlamıştır. İngiltere'de izlenen serbest piyasa modeli aynen alınmış olup, halen Türkiye elektrik sektöründe uygulanmaya devam etmektedir.

Elektrik sektöründe serbest piyasa uygulaması temel olarak *4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu (EPK)* ile tanımlanmış ve bu kanun çerçevesinde hayata geçirilen ikincil mevzuatla bu yapının uygulaması başlamıştır. EPK esas olarak elektrik enerjisi faaliyetlerini üretim, iletim, dağıtım, toptan satış, perakende satış ve ithalat-ihracat olarak tanımlamakta ve iletim dışında her bir faaliyetin kendi içinde katılımcılar arasında rekabet oluşmasını öngörmekte, bu faaliyetlerin her birinde özel sermaye şirketlerinin etkin olmasının yolunu açmaktadır. Uygulanan serbest piyasa modelinin temelini; elektrik enerjisi tedarikçileri ile tüketiciler arasında ikili anlaşmaların oluşması ve devletin bu piyasada etkin olmaması oluşturmaktadır. Bu durumda da her bir tedarikçi (üretici) kendi müşterisini, her bir müşteri de kendi tedarikçisini bulmak zorundadır. Ancak 2002 yılından bu yana bu yaklaşımın ne kadar hayata geçebildiği ayrı bir tartışma konusudur.

Burada elektrik üretim faaliyeti ve bu faaliyet için yeni yatırımların gerçekleştirilebilmesi durumu üzerinde durulması ve öncelikle EPK'nın elektrik üretiminde yeni yatırımlar konusundaki hükümlerinin bir çözümlemesinin yapılması ve üretim yatırımları sürecinin incelenmesi yararlı olacaktır.

Yeni elektrik üretim tesisi yatırımlarının yapılabilmesi için mevcut mevzuata göre bir yatırımcı nerede ise;

- İstediği yerde
- İstediği kaynak ile
- İstediği kapasitede
- İstediği zaman aralığında
- İstediği (elde edebildiği) teknoloji ile
- Karşılaştığı verimlilikte
- Finansman ihtiyacını önceden karşılamasına gerek kalmadan

yatırıma başlayabilmekte, yatırım koşullara göre gecikebilmekte, zora geldiği zaman da yatırımcı lisansını satmak ya da iptal etmek yoluyla terk edebilmektedir.

Mevcut mevzuatla öngörülen üretim yatırımlarının gerçekleştirilmesi süreci ise, yine EPK'da tanımlanmış ve Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK) tarafından yönetilmektedir. Üretim yatırımı yapmak isteyen bir yatırımcı EPDK'ya ilk başvurusunu yaptıktan sonra, elektrik iletim sistemine bağlantı yapılması için Türkiye Elektrik İletim A.Ş. (TEİAŞ) görüşü alınmaktadır. Mevzuat iyi incelendiğinde TEİAŞ'ın bir bağlantı başvurusunu kabul etmeme durumu olmadığı anlaşılacaktır. İletim sistemine bağlantı görüşü alındıktan sonra başvuru için EPDK tarafından lisans verilmektedir.

Lisans verilme sürecinde, bu üretim yatırımının yeri, zamanlaması, kapasitesinin ihtiyaca yönelik olup olmadığı, kaynağın verimli kullanılıp kullanılmadığı, seçilen teknolojinin niteliği ve ülke koşullarına uygunluğu ve maliyet açısından verimli olup olmadığı gibi hususlar irdelenmemektedir. EPDK yalnızca verilen lisansların sayısını ve kurulması hedeflenen kapasiteleri vurgulamakta ve özel sektör yatırımcılarının lisans alan projeleri hayata geçirmesini beklemektedir.

Elektrik üretim tesisleri için EPDK'nın hükümleri ve uygulanan süreç göz önüne alındığında, Türkiye elektrik sektörü için büyük bir belirsizliğin ortaya çıktığı görülmektedir. Türkiye'nin artan elektrik talebini karşılamak üzere yeni üretim yatırımlarının yapılması gerekliliği devam ettikçe bu konudaki belirsizlikler de paralel olarak devam edecektir. Bu durumda çok yakın gelecek dahil 5, 10, 20, 50 yıl sonrasında elektrik sektörüyle ilgili gelişmeler hakkında gerçekçi öngörülerde bulunmak, değerlendirmeler yapmak güç olacaktır.

Elektrik sektöründe serbest piyasa uygulamasının başladığı tarih olan 03.09.2002 tarihinden bu yana yukarıda açıklanan süreç içinde oldukça fazla sayıda elektrik üretim tesisi lisansı alınmıştır. Şubat 2012 itibarıyla, özel sektör tarafından devreye alınan tüm santrallerin toplam kurulu gücü 16.017, 7 MW'dir. Devreye giren özel sektör elektrik üretim santralleri içinde:

- 24 santral ve toplam kurulu güçte % 44, 1'lik payla doğal gaz birinci sırada,
- 206 santral ve toplam kurulu güçte % 24, 4'lik payla HES' ler ikinci sırada,
- 8 proje ve toplam kurulu güçte % 15, 2'lik payla ithal kömür üçüncü sırada

yer almaktadır. 2013 başı itibariyle özel sektör tarafından devreye alınan elektrik üretim tesislerinin kurulu gücünün 20.000 MW'ye ulaştığı söylenebilir.

Yakın geçmişte yaşanan ve etkisi halen devam etmekte olan ekonomik krizin yatırımlar için finansman bulunmasında neden olduğu zorluk günümüzde iyice belirginleşmiştir. Bunun sonucu olarak piyasada, kesinlikle önlem alınması gereken lisans hakkı satışlarının hızlı bir artış gösterdiği bilinen bir gerçektir. Bu lisans hakkı devirleri ve şirket satın almaları yoluyla, parası olan veya para bulma olasılığı bulunan herkes elektrik üretim yatırımına yönelebilmekte, sektörle ilgili teknik çalışmalar ve bilgi birikimleri ihmal edilebilmektedir. Lisans sahibi şirketlerin el değiştirmelerinde hisselerini devredenlerin azami kar beklentileriyle yatırım ve dolayısıyla üretim maliyetleri artmaktadır. Diğer taraftan, aslında bir elektrik üretim tesisi yapmak üzere alınmış lisans kapsamında belirtilmiş olan önemli unsurlardan birisi tesisin işletmeye gireceği tarihtir. Son zamanlarda, öngörülen bu tarihlerin ertelenerek geciktiği ve yasal olarak gereken yaptırımların uygulanmadığı da bilinen diğer bir gerçektir. Lisans hükümlerinin zamanında ve doğru olarak yerine getirilemeyişinin sektörde birçok sorunu ortaya çıkaracağının sektörün çeşitli ilgilileri tarafından tartışıldığı görülmektedir. Aynı çevreler bu lisanslar için bir izleme ve disiplin altına alma uygulamasının gerçekleştirilmesi gerektiğini de dile getirmektedir. Daha ileride ayrıntılı bir şekilde değinileceği üzere oldukça büyük kapasitede üretim tesisleri için lisans alınmış durumdayken, bunların çok azının yatırımına başlanmış olması ve bu az miktardaki yatırıma başlayan

tesislerin de öngörülen tamamlanma tarihlerinin gecikmesi sektör ilgilileri üzerinde ciddi kaygılar uyandırmaktadır. Ancak mevcut mevzuat ve buna bağlı olarak yürütülen uygulamalar çerçevesinde lisans verme uygulamasında ve yatırımların izlenmesinde bir disiplin içinde hareket edilmesi olası görünmemektedir.

Tablo 1: Şubat 2012 itibarıyla Özel Sektör Tarafından Devreye Alınan Santrallerin Toplam Kurulu Güçleri (MW)

Yakıt Cinsi	2003		2004		2005		2006		2007		2008		2009		2010		2011		2012		TOPLAM	
	Adet	Kurulu Güç (MW)	Adet	Kurulu Güç (MW)	Adet	Kurulu Güç (MW)	Adet	Kurulu Güç (MW)	Adet	Kurulu Güç (MW)	Adet	Kurulu Güç (MW)	Adet	Kurulu Güç (MW)	Adet	Kurulu Güç (MW)	Adet	Kurulu Güç(MW)	Adet	Kurulu Güç (MW)	Adet	Kurulu Güç (MW)
Asfaltit													1	135,0							1	135,0
Atık Isı					1	11,5															1	11,5
Biyogaz							1	0,8					3	6,3	3	1,4			1	2,042	8	10,5
Buhar Türbini													1	39,2							1	39,2
ÇöpGazı							2	5,2	1	1,4	3	17,0	4	15,6	3	15,6	7	18,2			20	72,9
DG	12	179,0	17	329,2	32	977,1	24	460,8	22	228,8	17	363,8	35	1.415,9	28	1.750,1	23	1298,971	4	61,34	214	7.064,9
DG/FO															1	10,0					1	10,0
DG/Nafta	2	43,2																			2	43,2
Diğer											1	16,4									1	16,4
FO	5	87,9	3	68,3	1	6,8			1	29,6	1	14,8					1	32,1			12	239,4
HES	3	58,3	4	66,7	3	45,6	8	105,4	6	31,5	18	327,1	37	512,8	56	1.235,2	55	1293,6644	16	238,723	206	3.915,0
İthal Kömür			1	45,0	2	141,0							2	270,0	1	1.360,0	2	625			8	2.441,0
Jeotermal							1	8,0			1	6,9	1	47,4	2	17,0	1	20			6	99,2
Linyit	3	20,0							1	16,0					2	30,0					6	66,0
LPG			1	10,4																	1	10,4
NAFTA			1	49,8																	1	49,8
RES					1	1,2	3	38,9	4	76,4	10	217,1	25	438,6	19	528,6	16	418,5498	4	64	82	1.783,3
LNG																	2	9,95			2	10,0
Genel Toplam	25	388,4	27	569,4	40	1.183,1	39	619,0	35	383,7	51	963,0	109	2.880,6	115	4.947,9	107	3.716,4	25	366,1	573	16.017,7

Kaynak: EPDK

Tablo 2: EPDK'dan Lisans Alan Üretim Yatırımlarının İlerleme/Gerçekleşme Oranları (İO, Temmuz 2012 itibariyle, %)

YAKIT TÜRÜ	İO *BİLGİSİ YOK	0>İO>10	10>İO>35	35>İO>70	İO>70	GENEL TOPLAM	PAYI %
Asfaltit	137,8	275,5	413,3			826,5	% 1,75
Biyogaz	6,7				3,7	10,4	% 0,02
Biyokütle	5,5	10				15,4	% 0,03
Çöpgazı	6,5				80,5	87	% 0,19
Diğer Kömür		2.565,10	1.568,20	1.215,80		5.349,10	% 11,35
Diğer termik	30,8		16,2	8	16,3	71,3	% 0,15
Doğalgaz	3.344,10	8.925,30	199,2	3.993,50	801,1	17.263,20	% 36,61
Hidrolik	619,7	5189,8	2429,7	2.067,30	2.593,10	12899,6	% 27,36
Jeotermal	59,4	79	83,5	75	34	330,9	% 0,7
Kömür	20,1		294,2			314,3	% 0,67
Linyit	22	208,1	1.211,10	52	2,7	1495,9	% 3,17
Rüzgar	685,1	5.257,20	894,2	345,1	137,9	7319,5	% 15,52
Taşkömürü		1.168,00				1.168,00	% 2,48
GENEL TOPLAM	4.937,60	23.007,30	7.109,60	6.950,73	3669,31	**47.151,10**	100
PAYI%	% 10,47	% 50,22	% 15,08	% 16,45	% 7,78	100	100

Hazırlayan: Zeynep Malatyalı Kapasite Birimi: MW
Kaynak: EPDK
(*) Temmuz 2012 döneminde ilerleme raporu sunulmayan veya sunulan ilerleme raporunda ilerleme oranları belirtilmeyen projeler.

Tablo 2'ye göre yatırım gerçekleşme oranı % 35'in üzerinde olan santral yatırımlarının toplam santral kapasiteleri içindeki payı yalnızca % 24,23'dür. Öte yandan, gerçekleşme oranı % 10'un altında olan santrallerin toplam kurulu güç içindeki payı % 50,22'dir. Bilgi vermeyenlerle birlikte, lisans alan yatırımların % 60.69'unun henüz yatırıma başlamadığı söylenebilir.

Kasım 2012 tarihli bir EPDK çalışmasına göre lisans alma öncesinde bulunan başvuruların durumu ise Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3: EPDK Lisans Sürecindeki Elektrik Üretim Tesisi Başvuruları (Kasım 2012)

Yakıt/ Kaynak Tipi	Başvuru		İnceleme-Değerlendirme		Uygun Bulunanlar		TOPLAM	
	Adet	Kurulu Güç (MW)	Adet	Kurulu Güç (MW)	Adet	Kurulu Güç (MW)	Adet	Kurulu Güç (MW)
Rüzgar	2	47,20	9	408,60	33	1.701,90	44	2 157.70
Hidrolik	68	1.171,00	76	1.346,71	295	3.707,66	439	6 225.37
Fuel-Oil	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Doğalgaz	63	10.007,90	40	12.100,12	45	11.050,23	148	33 158.25
Linyit	2	1.147,00	0	0,00	1	135,00	3	1 282.00
Taş Kömürü	14	10.369,60	8	3.550,00	4	2.295,00	26	16 148.60
Asfaltit	0	0,00	0	0,00	1	135,00	1	135.00
Çöp	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Jeotermal	10	264,00	8	105,95	2	155,00	20	524.95
Çöp Gazı	1	4,02	0	0,00	1	1,20	2	5.22
Biyogaz	3	3,73	5	11,01	6	19,96	14	34.70
Biyokütle	8	31,18	6	55,88	4	35,96	18	123.02
Güneş	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Prit							0	0.00
Nafta							0	0,00
LPG							0	0,00
Nükleer	0	0	1	4800			1	4800,00
TOPLAM	171	23.046	153	22.378	392	19.237	716	64 661.00

EPDK'nın Kasım 2012 tarihli tablosundaki bilgiler çarpıcıdır. Türkiye'nin 2012 sonu itibarıyla 57 000 MW'ye ulaşan kurulu gücünün yanı sıra Temmuz 2012 EPDK Yatırım Gerçekleşme verilerine göre toplam 47.151,10 MW kapasitedeki projelerin de yatırımı sürmektedir. Bu projelerin de devreye girmesiyle, kurulu gücün önümüzdeki yıllar içinde 104.000 MW'yi aşması söz konusudur. Bu rakama lisans alma sürecinin değişik safhalarında olan projelerin tamamı eklendiğinde; Tablo 4'de gösterildiği üzere 169.000 MW kurulu güce ulaşılması söz konusu olabilir.

Tablo 4: Mevcut Yatırım Ve Lisans Alma Sürecindeki Projelerin Kurulu Gücü

TANIM	KURULU GÜÇ MW
2012 SONU KURULU GÜÇ	57 071.50
2012 TEMMUZ İTİBARİYLE LİSANS ALMIŞ OLAN, YATIRIM SÜRECİNDEKİ PROJELER	47 151.30
MEVCUT TESİSLER + YATIRIM SÜRECİNDE OLAN PROJELER	104 222.80
KASIM 2012 İTİBARİYLE LİSANS ALMASI UYGUN BULUNAN PROJELER	19 237.00
KASIM 2012 İTİBARİYLE İNCELEME DEĞERLENDİRME AŞAMASINDA OLAN PROJELER	23 378.00
KASIM 2012 İTİBARİYLE BAŞVURU AŞAMASINDA OLAN PROJELER	23 046.00
MEVCUT TESİSLER + YATIRIM SÜRECİNDE OLAN PROJELER+LİSANS ALIP YATIRIMA GEÇMEYİ ÖNGÖREN PROJELER TOPLAMI	169 883.80

Elektrik Üretimi Nereye?

Lisans alıp yatırımı süren çeşitli kaynaklara dayalı santrallerin yanı sıra lisans alma sürecinin değişik safhalarında olan projelerin tamamının devreye girmesi halinde üretilebilecek elektrik Tablo 5'de verilmiştir.

Tablo 5: Mevcut Yatırım ve Lisans Alma Sürecindeki Projelerin Elektrik Üretim Kapasitesi

KAPSAM	YILLIK ÜRETİM GWh
2012 YILI FİİLİ ÜRETİM	239.080
YATIRIM SÜRECİNDEKİ TOPLAM 22 612.30 MW GÜÇTEKİ DOĞAL GAZ VE İTHAL KÖMÜR SANTRALLARI DEVREYE GİRİNCE (YILLIK ÇALIŞMA SÜRESİ KABULÜ 8 232 SAAT)	186.144
YATIRIM SÜRECİNDEKİ TOPLAM 20 291.10 MW GÜÇTEKİ RÜZGAR VE HİDROLEKTRİK DEVREYE GİRİNCE (YILLIK ÇALIŞMA SÜRESİ KABULÜ 3 300 SAAT)	66.961
YATIRIM SÜRECİNDEKİ TOPLAM 3 804.70 MW GÜÇTEKİ LİNYİT, ASFALTİT VE TAŞ KÖMÜRÜ SANTRALLARI DEVREYE GİRİNCE (YILLIK ÇALIŞMA SÜRESİ KABULÜ 7 000 SAAT)	26.633
YATIRIM SÜRECİNDEKİ DİĞER KAYNAKLARA DAYALI TOPLAM 515.1 MW GÜÇTEKİ SANTRALLAR DEVREYE GİRİNCE (YILLIK ÇALIŞMA SÜRESİ KABULÜ 8 000 SAAT)	4.121

YATIRIMI SÜREN TÜM SANTRALLAR DEVREYE GİRİNCE	283.859
MEVCUT SANTRALLAR + YATIRIMI SÜREN TÜM SANTRALLAR DEVREYE GİRİNCE	522.939
LİSANS SÜRECİNDEKİ DOĞAL GAZ VE İTHAL KÖMÜR SANTRAL PROJELERİ DEVREYE GİRDİĞİNDE (49 372.85 MW)	406.437
LİSANS SÜRECİNDEKİ RÜZGAR VE HİDROELEKTRİK SANTRAL PROJELERİ DEVREYE GİRDİĞİNDE (8 383.07 MW)	27.664
LİSANS SÜRECİNDEKİ LİNYİT VE ASFALTİT SANTRAL PROJELERİ DEVREYE GİRDİĞİNDE(1 417 MW)	9.919
LİSANS SÜRECİNDEKİ NÜKLEER SANTRAL PROJESİ DEVREYE GİRDİĞİNDE (4 800 MW))	39.514
LİSANS SÜRECİNDEKİ DİĞER KAYNAKLARA DAYALI SANTRALLAR DEVREYE GİRİNCE (687.89 MW)	5.503
LİSANS SÜRECİNDEKİ TÜM SANTRALLAR DEVREYE GİRİNCE (64 660.81 MW)	489.037
MEVCUT SANTRALLAR + YATIRIMI SÜREN TÜM SANTRALLAR+LİSANS SÜRECİNDEKİ TÜM SANTRALLAR DEVREYE GİRİNCE	1 011.976

Lisans alıp yatırımı süren toplam 17.263,20 MW gücündeki doğal gaz santralı ile toplam 5.349,20 MW gücündeki ithal kömür santralı devreye girdiğinde, 22.612,30 MW'lik bu toplam kurulu gücün, yılda 49 hafta ve 8232 saat çalışacağı kabulüyle, yıllık 186 milyar kWh bir üretim arzı oluşacaktır. Bu miktara yatırımı süren toplam 20.291,10 MW gücündeki rüzgâr ve hidrolik santralların devreye girmesi ile 66,9 milyar kWh, 3.803,80 MW kapasitedeki linyit, asfaltit ve taşkömürü santrallarının üreteceği 26,6 milyar kWh ve diğer santralların üreteceği 4,1 milyar kWh eklendiğinde, ilave üretim arzı 283,9 milyar kWh'a ulaşacaktır. 2012 üretiminin de 239 milyar kWh olduğu dikkate alınırsa, toplam üretim potansiyeli 523 milyar kWh'a ulaşabilecektir.

Lisans sürecinde olan tüm projelerin lisans alması ve devreye girmesi halinde, doğal gaz ve ithal kömürden 406,4 milyar kWh, yerli linyit ve asfaltitten 9,9 milyar kWh, rüzgâr ve hidrolikten 27,7 milyar kWh, nükleer santrallardan 39,5, diğer kaynaklardan da 5,5 milyar kWh olmak üzere toplam 489 milyar kWh üretim kapasitesi olacaktır.

Böylece, 2025'e kadar üretim potansiyeli 1 012 milyar kWh'e ulaşabilecektir. TEİAŞ, 2021 için 467 milyar kWh talep öngörürken, planlama olmadığı için 2020-2025 döneminde bu miktarın iki katından fazla üretim yapabilecek projelerin fizibilitesi tartışmalıdır.

Plansızlığın Sonu: Artan Dışa Bağımlılık, Daha Yüklü Enerji Girdileri İthalatı Faturaları

Toplam 16.148, 60 MW kapasitedeki 26 adet ithal kömüre dayalı elektrik üretim santraline ilişkin lisans başvuruları, başvuru, in-

celeme-değerlendirme ve uygun bulma aşamasındadır. Bu santrallerin da lisans almasıyla, yatırımları sürenlerle birlikte, ithal kömüre dayalı santrallerin yaratacağı ilave kapasite 21.497,70 MW'ye ulaşacaktır. Başka bir deyişle, mevcut Türkiye kurulu gücünün yüzde kırkına yakın güçte ithal kömüre dayalı yeni santral kurulması söz konusudur.

- Doğal gazda durum daha vahimdir. Lisans alıp, yatırımları süren santrallerin kurulu güç toplamı 17.263,20 MW' dir. Başvuru, inceleme-değerlendirme ve uygun bulma aşamasındaki santrallerin kurulu gücü ise 33.158,25 MW' dir. Bu santrallerin da lisans alması durumunda, lisans alıp yatırımı sürenlerle birlikte kapasiteleri toplam 50.421,45 MW ve bugünkü toplam kurulu gücün yüzde doksanına yakın olan ilave doğal gaz santrali kurulacaktır. Bu santrallerin gereksineceği ek yıllık gaz ihtiyacı ise yaklaşık 70 milyar m3'ü aşmaktadır. Bu durumda kurulması öngörülen yeni doğal gaz yakıtlı elektrik üretim santrallerinin; gaz ihtiyaçlarının, hangi ülkeden, hangi anlaşmalarla, hangi boru hatlarıyla ve hangi yatırımlarla karşılanacağı ise merak konusudur.
- İleride yeterli gaz temin edilememesi halinde, lisans sahibi kuruluşların EPDK'dan almış oldukları lisansları müktesep hak olarak niteleyip, gaz arzından ETKB'yi sorumlu tutmalarına, "gaz arzının yetersiz olması nedeniyle elektrik üretimi yapamadıkları ve bu nedenle kazanç kaybına uğradıkları" gerekçesiyle hak iddia etmelerine ve bazı şaşmaz piyasa savunucularının bu çarpıklığı piyasa ekonomisinin gereği olarak öne sürmelerine şaşırmamak gerekir.
- Yeni ithal kömür ve doğal gaz santrallerinin yaratacağı toplam 71.919,15 MW kapasite ile, mevcut toplam kurulu gücün % 126'sı kadar, yeni ithal doğal gaz ve kömür yakıtlı santral tesis edilmiş olacaktır. ETKB ve EPDK'nın sorumlu olduğu bu tablo, Türkiye'nin genel olarak dışa bağımlılığını, özel olarak elektrik üretimindeki dışa bağımlığını daha da perçinleyecektir.
- Bu bilgiler, ETKB'nin Strateji Belgelerinde yer alan, *"elektrik üretiminde doğal gazın payının % 30'un altına düşürme"* hedefinin maalesef boş bir hayal olarak kalacağını ortaya koymaktadır.

Sorunun bir diğer önemli boyutu da artacak dışa bağımlılığın ekonomik yüküdür. 2011'de toplam 54 milyar dolara ulaşan enerji girdileri ithalatının 2012'de 59.8 milyar dolara ulaşmış ve tüm ithalatın dörtte birine oluşturmuştur.

Yatırımı sürenlerle, lisans alma sürecindeki tüm doğal gaz yakıtlı elektrik üretim santrallerinin devreye girmesi halinde, enerji girdileri ithalatı, bugünkü fiyatlarla yılda 30 milyar dolar daha artacaktır.

Benzer şekilde, lisans alan ve lisans sürecinde olan ithal kömür santral projelerinin devreye girmesi, taşkömürü ithalatına ödenen bedelleri de katlayacaktır.

Siyasi iktidar dış ticaret açığının en büyük sorumlusu olarak enerji girdilerini gösterse de, izlediği politikalarla bu faturayı katlayacak adımlar atarak, enerji girdileri ithalatının 100 milyar doları aşmasına neden olacaktır.

Yukarıdaki tablo ve açıklamalardan da görüleceği üzere, elektrik üretim tesisleri için oldukça büyük miktarda lisans verilmiş iken, lisans alan yatırımlarda gerçekleşme oranları çok düşük seviyededir. Daha önce de değinildiği üzere elektrik enerjisi, tüketilmesi gerektiği anda üretilen bir üründür. Bu durum elektrik üretim yatırımlarının çok dikkatli yapılmasını gerektirir. Eksik kalan kapasite ülkede elektrik enerjisi yokluğuna neden olabileceği gibi zamanından önce ve fazladan yapılan yatırım da atıl olarak beklemek zorunda kalır. Yatırımcı lisans alırken, lisans üzerinde belirtilen miktarda kapasiteyi belirtilen tarihte sisteme eklemeyi de taahhüt etmiş olmaktadır. Bu tarihte tesisin işletmeye alınmaması lisans sahibinin yükümlülüğünü yerine getirmemesi anlamına gelir. Tesisin gecikmesi, yalnızca lisans sahibinin gelir elde etmesini etkilememekte, aynı zamanda, lisans üzerinde belirtilen miktar kadar kapasitenin sistemde eksik kalmasına ve dolayısıyla da sistemde çok ciddi aksamaya neden olabileceği anlamına gelmektedir. Sistemde eksik kapasitenin oluşmaması ve tesislerin atıl kalmaması için arzın talebe uygun olarak planlanması, yatırımların yakından izlenmesi ve zorunlu nedenler dışında geciken yatırımlara yaptırım uygulanması gerekir. Mevcut uygulamada planlama olmadığı gibi, üretim tesisi lisansları gerektiği gibi izlenememekte, gecikmeye karşı caydırıcı yaptırımlar uygulanmamaktadır. Hatta 4628 sayılı Kanun'un 11. maddesinde öngörülen ve yetersizliği bilinen cezai yaptırımlar bile tam olarak uygulanmamaktadır. Enerjide dışa bağımlılığı azaltacak ithal kaynakları ikame edebilecek olan yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı elektrik üretim tesis yatırımlarında gecikmelere müsamaha gösterilmemeli, yatırımların mutlaka planlanan süreç

içinde ve kurallara uygun olarak sonuçlanması ve devreye girmelerine yönelik olarak ciddi ve etkin bir kamusal denetim mekanizması tesis edilmelidir.

Kamunun Eli Bağlı Mı?

Mevcut yasal düzenlemede elektrik üretim yatırımlarının tamamının özel sektör şirketleri tarafından yapılması öngörülmektedir. 03.03.2001 tarihinde yürürlüğe girmiş olan 4628 sayılı EPK Yasa'sının 2. maddesi a) bendi 1. alt bendinde her ne kadar *"Elektrik Üretim AŞ ... gerektiğinde yeni üretim tesisleri kurabilir, kiralayabilir ve işletebilir..."* hükmü bulunmakta ise de yasanın tümü göz önünde bulundurulduğunda bu maddenin uygulanabilir olmadığı kolaylıkla anlaşılabilmektedir. Zaten yukarıdaki bu hüküm 09.07.2008 tarihinde yürürlüğe giren 5784 sayılı *"Elektrik Piyasası Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"* ile değiştirilmiş ve EÜAŞ'ın yeni üretim tesisi kurabileceği hükmü ortadan kaldırılmıştır. Bazı çevrelere göre bu maddenin değişmesinin EÜAŞ'ın yeni elektrik üretim tesisi yatırımı yapmasını engellemeyecektir. Ancak fiili durumda izlenen uygulamalara göre EÜAŞ'ın yeni tesis kurması kararının verilmesi ve gerçekleştirilmesi mümkün olamayacaktır.

Halen Türkiye'de yürürlükte olan ve tam serbest piyasa uygulamasını öngören 4628 sayılı EPK ve buna ilişkin ikincil mevzuat elektrik sektöründe yeni yatırımların bir plan dâhilinde ele alınmasını engellemektedir. Bu durumun aksine 3154 sayılı "*Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun*"un 2. maddesi Bakanlığa diğer bazı görevlerin yanı sıra;

- Ülkenin enerji ve tabii kaynaklara olan kısa ve uzun vadeli ihtiyacını belirlemek, temini için gerekli politikaların tespitine yardımcı olmak, planlamalarını yapmak,
- Enerji ve tabii kaynakların ülke yararına, teknik icaplara ve ekonomik gelişmelere uygun olarak araştırılması, işletilmesi, geliştirilmesi, değerlendirilmesi, kontrolü ve korunması amacıyla genel politika esaslarının tespit ve tayinine yardımcı olmak, gerekli programları yapmak, plan ve projeleri hazırlamak veya hazırlatmak,
- Bu kaynakların değerlendirilmesine yönelik arama, tesis kurma, işletme ve faydalanma haklarını vermek, gerektiğinde bu hakların devir, intikal, iptal işlemlerini yapmak,

ipotek, istimlâk ve diğer takyit edici hakları tesis etmek, bunların sicillerini tutmak ve muhafaza etmek,

görevlerini de vermektedir.

Bu son açıklanan ETKB görevleri ile 4628 sayılı EPK hükümlerinin çeliştiği önemli hususlar bulunmaktadır. ETKB görevleri arasında enerjiye olan (elektrik dahil) kısa ve uzun vadeli ihtiyaçların belirlenmesi ve ihtiyaç duyulan bu enerjinin (elektrik dahil) temin edilmesi veya temin ettirilmesi yer almaktadır. Bir anlamda elektrik enerjisi üretim yatırımlarının piyasa katılımcısı özel sektör tarafından yerine getirilemediği durumda yapılmış olan planlama çalışmaları çerçevesinde Bakanlık eliyle gerçekleştirilmesi öngörülmektedir.

5784 sayılı yasanın 6. maddesinde elektrik enerjisi arz güvenliğinin sağlanmasına ilişkin olarak eklenen Ek Madde 3, ETKB'nin görevlerini kısmen piyasa uygulamasına taşımış gibi görünse de yeterli değildir. Söz konusu bu maddede elektrik enerjisinin ileriye yönelik talep çalışmalarının ETKB tarafından ve bu talebi kullanarak kısa ve uzun vadeli elektrik enerjisi üretim planlama çalışmalarının TEİAŞ tarafından yerine getirilmesi öngörülmektedir. Ancak sonuçta bu plan sonuçlarının nasıl değerlendirileceği, yani yeni üretim tesisi yatırımları için bu planların nasıl göz önüne alınacağı konusunda bir hüküm bulunmamaktadır.

2012 yılı içinde ETKB tarafından hazırlanıp kamuoyu görüşüne sunulan Elektrik Piyasası Kanunu Tasarısı Taslağı'nda Arz Güvenliği başlığı altında elektrik sisteminin gelecekteki arz güvenliğinin sağlanmasına yönelik bazı hükümler getirilmektedir. Ancak, ETKB tarafından elektrik arz güvenliğinin izleneceği ve raporlanacağı belirtilmiş olsa da, esas olarak bir planlama çalışmasının yapılması gerekliliği ve bu planlama çalışması çerçevesinde sistem gelişmesinin sağlanacağı yönünde bir hüküm bulunmamaktadır. Biraz daha açık söylemek gerekirse, TEİAŞ tarafından iki yılda bir güncellenmek üzere elektrik enerjisi uzun dönem planlama çalışması yapılacağı ve bu çalışmaya göre ETKB tarafından her yılın sonunda bir arz güvenliği raporu yayımlanacağı belirtilmektedir. Arz güvenliğinin tehlikeye girdiğinin anlaşıldığı anda gerektiğinde kamuya ait elektrik üretim şirketlerine yeni üretim yatırımı yapma görevi verilebileceğinden söz edilmektedir.

Elektrik Sektöründe Planlama Neden Zorunludur?

Elektrik Enerjisi Arz Güvenliği Raporu'nun temeli ileriye yönelik olarak Talep-Arz Dengesi olmalıdır. Bu dengenin oluşturulabilmesi için elektrik tüketim talebi ile arz kapasitesi gelişimi beklentilerinin bilinmesi gerekmektedir. Yukarıda sunulan tablodaki lisans almış elektrik üretim tesisleri toplam kapasitesi göz önüne alındığında uzun bir süre yeterli kapasite olacağı çıkarımı yapılabilir. Ancak lisans almış bulunan bu miktardaki kapasitenin yıllara göre işletmeye girme durumu net olarak belirlenemediği için bazı yıllarda fazla kapasite yığılması olabileceği gibi talep artışına bağlı olarak bazı yıllarda kapasite sıkıntısı ortaya çıkması da olasıdır. Bir plan dâhilinde belirlenmeyen ve gerçekleşme durumu hakkında kesinlik olmayan bu kapasitenin maliyeti de gerekenin çok üzerinde olabilecektir. Oysa yıllara göre artması beklenen elektrik talebini zamanında, güvenilir şekilde, düşük maliyetli ve kaynak çeşitliliğini ve güvenliğini sağlamış olarak karşılamayı hedefleyen planlama çalışmaları yapılarak hem kapasite gelişiminin yeteri ve gereği kadar olması sağlanabilir hem de gelişen koşullara göre elektrik üretiminde kullanılabilecek kaynakların daha ekonomik olarak kullanılması sağlanabilir.

Bir plan dâhilinde belirlenmeden lisans verilen ve yukarıda tabloda gösterilen kapasitenin işletmeye girmesi ile Türkiye elektrik iletim sisteminin gelişiminde de istenmeyen sonuçlar ortaya çıkabilecektir. 2012 sonu itibariyle 57.000 MW seviyesine ulaşan kapasiteden üretilen elektrik enerjisinin iletilmesi için toplam 100.000 MVA'dan fazla trafo kapasitesi bulunmaktadır. Yukarıdaki tablolarda belirtilen yatırımı süren 47.151,10 MW kapasite ile lisans sürecinde olan 64.661 MW yeni kapasitenin sisteme dâhil edilmesi halinde ihtiyaç duyulacak ek trafo kapasitesinin ne kadar olacağı ve bu ilave ihtiyacın ne zaman hangi yatırımlarla karşılanacağı da belirsizdir. Bu konuda bir çalışma yoktur ya da yatırımcılara ve kamuoyuna açıklanmamıştır. Bu miktardaki kapasitenin yıllara göre işletmeye giriş tarihleri belirsiz olduğu için iletim sisteminde olması gereken yenileme ve genişleme kapasitesinin de yıllara göre dağılımı da belirsizdir.

Elektrik enerjisi üretim kapasitesinin gelişim planlamasına ihtiyaç duyulmasının ana nedeni talep artışının yüksek olacağının beklenmesidir. Talep artışını belirleyen temel unsurlar olarak nüfus artış hızı, kentleşme artış hızı, sanayi sektörü büyüme beklentisi ve toplam GSYİH büyüme beklentisi gösterilmektedir. Bilindiği gibi elektrik enerjisi doğrudan bir ihtiyaç olarak günlük yaşamda kullanıldığı gibi dolaylı olarak başka ürünlerin girdisi

olarak da kullanılmaktadır. Talep artışı hesapları yapılırken günlük yaşamda doğrudan ve dolaylı olarak kullanılacak elektrik enerjisi artış beklentisi doğru bir şekilde tahmin edilmelidir. Özellikle dolaylı olarak kullanılacak elektrik enerjisi talebi için sanayi sektörü büyüme beklentisi önemlidir. Sanayi sektöründe de alt sektörlerin büyüme beklentileri elektrik talebi hesaplarında önemli unsurdur. Tekstil, Demir-Çelik, Kağıt-Selüloz gibi bazı sanayi sektörleri çok yoğun elektrik tüketirken diğer bazı sektörler daha az elektrik tüketmektedir. İleriye yönelik olarak Türkiye'de gelişmesi beklenen sanayi alt sektörlerinin büyüme beklentileri elektrik tüketim/talep tahminlerine yansıtılmalıdır. Talebin yıllara göre gelişimi göz önünde bulundurularak yeni yapılacak kapasite yatırımlarına yön verilmeli, böylece hem kapasite artışının yıllara göre dağılımının, ihtiyacı karşılayacak kadar olması sağlanmalı hem de elektrik üretiminde kullanılabilecek yerli kaynakların en verimli bir şekilde değerlendirilmesi ve ithal kaynaklara duyulan ihtiyacın da gerektiği kadar olması sağlanmalıdır. Kısaca, ileriye yönelik olarak artması beklenen talebin sağlıklı, zamanında ve güvenilir olarak karşılanabilmesi için yeterli kapasite yatırımlarının yapılabilmesinin yanı sıra, elektrik üretiminde kullanılacak kaynakların da ekonomik olarak kullanılmasını sağlamak üzere Türkiye'nin elektrik sektöründe gelişim ve yatırım planları yapılması zorunludur.

Kamu elektrik üretim şirketlerinin bazı hidrolik santrallar dışında özelleştirileceği siyasal iktidar tarafından beyan edilmişken ve bu taahhüt yıllık programlarda yer alırken ve Hamitabat, Seyitömer, Kangal termik santrallarının özelleştirilmesi için ihaleye çıkılmışken, özelleştirme politika ve uygulamalarından kesin kes geri dönülmedikçe, "kamuya ait elektrik üretim şirketlerine yeni üretim yatırımı yapmaları" gerçekleşmesi mümkün olmayan bir şeydir.

Bilindiği gibi elektrik enerjisi üretim tesisleri yatırımları uzun vadede karara bağlanabilen, uzun bir süreçte gerçekleştirilebilen ve maliyeti oldukça yüksek yatırımlardır. Elektrik enerjisi arz güvenliğinin sağlanmasında bir tehlike olduğu ancak birkaç yıl öncesinden tespit edilebilir ve gereken yatırımların kararı çok önceden belirlenir. Mevcut uygulamalarda ise üretim tesisleri yatırımı yapmak üzere başvuru olmaması değil, tam tersine gerekenin çok fazlası başvuru olduğu halde bazı yatırımların zamanında tamamlanamamış olması büyük risk taşımaktadır. Üretim tesisi yatırımı yapmak üzere mevcut durumda oldukça büyük miktarda kapasite bulunmakta olup, bu kapasitelerin önemli bir kısmı lisans da almıştır. Bunlara ilişkin miktarlar yukarıda tablo-

da gösterilmiştir. Başvurular ve alınan lisanslar göz önüne alındığında görünür zaman içinde elektrik enerjisi kapasite açığı hiçbir zaman beklenemeyecektir. Ancak bu başvurular ve lisansların gecikmesi veya gereken zamanda gerçekleşememesi arz güvenliğinde sıkıntıya neden olursa bunun önleminin alınması çok kolay olmayabilecek, arz sıkıntının hemen giderilmesi mümkün olamayacaktır. Arz güvenliğindeki tehlike ortaya çıkmadan stratejik olarak yatırım çözümlerinin belirlenmiş olması gerekmektedir. Bu da ancak, sağlıklı bir planlama çalışması ve bu planların uygulanması yoluyla olacaktır. Bugünkü durumda olduğu gibi, gelen her üretim tesisi yatırım başvurusunun kabul edilmesi ve lisans verilmesi; ancak alınmış olan bu lisansların gerçekleşmelerinde belirsizliğin sürmesi, arz güvenliğinin tehlikeye girdiğinin anlaşılması halinde çözüm için çok geç kalınmış olduğu anlamına gelecektir.

Yukarıda söz edilen *Elektrik Piyasası Kanunu Tasarısı Taslağı* bütünüyle ve ayrıntılı olarak incelendiğinde elektrik enerjisinin sadece ticaretinin kanunlaştırıldığı anlaşılacaktır. Elektrik enerjisinde kaynak kullanım politikaları, üretim politikaları ve teknolojileri, arz güvenliği, kullanıcıların kaliteli elektrik enerjisine ulaşma olanakları gibi konuların eksik kaldığı görülmektedir. Bu tasarıyla ayrıca elektrik sektöründe, özellikle üretim ve dağıtım faaliyetinde, aslında sorumlulukların tanımlanmadığı anlaşılmaktadır. Üretim ve dağıtım faaliyetlerinde sorumlulukların ve sorumluların tanımlanmamış olması elektrik enerjisi faaliyetinde kamu hizmeti özelliğinin tamamen göz ardı edildiği anlamına gelmektedir. Elektrik enerjisinde üretimden dağıtıma kadar olan aşamada arz güvenliği tam olarak serbest piyasada faaliyet gösterenlerin kazanç sağlamalarıyla ilişkilendirilerek bu kavram gerçek içeriğinden uzaklaştırılmıştır. Tasarı dikkatle incelenirse, gerek üretim aşamasında ve gerekse dağıtım aşamasında faaliyetlerin yerine getirilememesinden doğan arz sıkıntısının sorumlusu yoktur, cezası da sadece bu faaliyetten para kazanamamaktır. Buna ek olarak, yukarıda da açıklanmaya çalışıldığı gibi, artan talebin karşılanması için yeni kapasite yatırımlarının da piyasa katılımcıları tarafından gerçekleştirilmesi beklenmekte bu konuda da sorumluluk tanımı yapılmamaktadır. Gerekli yeni kapasitenin zamanında yapılamayacağının anlaşılması durumunda; siyasi otoriteye görev tanımı yapılmaktaysa da, bu görev de, günümüz koşullarında ve mevcut uygulamalar çerçevesinde neredeyse mümkün olamayacak durumdadır. Elektrik üretim ve dağıtım faaliyetlerinde siyasi sorumlulukların tanımlanmamış olması da, doğal olarak Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığını sek-

törün dışında tutmaktadır. Siyasi sorumluluk adına Bakanlığın elektrik sektörünün dışında kalması bu sektörün faaliyetlerinin kamu adına yürütülmesinin terk edilmesi anlamına gelmektedir ki; son tasarı da zaten elektrik sektöründe sadece ticari faaliyetleri kapsama almış, arz güvenliği kavramını kapsam dışında tutmuştur.

Talebin yıllık olarak çok hızlı arttığı ülkemizde artık elektrik yokluğuna katlanmak durumu ile karşılaşılmamalıdır. Elektrik enerjisinin toplum açısından önemi göz önüne alındığında kamu hizmeti yükümlülüğü sürdürülmelidir. Elektrik üretiminde özel şirketlerin var olması; bu kamu hizmeti yükümlülüğünün olmayacağı anlamına gelmemelidir. Gerek mevcut elektrik sistemindeki uygulamalar ve gerekse artan talebi karşılamak üzere yeni yapılması gereken üretim tesislerinin kaynaklarının, teknolojilerinin, zamanlamasının ve bölgesel konumlarının belirlenmesinde siyasi otoritenin hem yetkili hem de sorumlu olması gerekir. Bu konudaki sorumluluğu taşıyacak siyasi otoritenin de, maliyet olarak düşük, çevre ile uyumlu ve toplumda her kesimin kolaylıkla ulaşabileceği elektrik enerjisi arzını serbest piyasadan beklemek yerine planlı bir gelişmeyle gerçekleştirmesi gerekmektedir.

Buraya kadar yapılan açıklamalarla elektrik üretim yatırımlarının sağlıklı olarak, ihtiyaç kadar ve zamanında gerçekleştirilebilmesi için, yasal düzenlemelerin yeterli olmadığı ve mevcut yasal düzenlemelerin bu yatırımları tamamen özel yatırımcı şirketlerin inisiyatifine bıraktığı ve aksamalar konusunda herhangi bir önlemin bulunmadığı açıklanmaya çalışılmıştır.

Bir yatırımcıya verilmiş olan üretim lisansı, bu yatırımcıya elektrik üretimi yapma hakkı kazandırırken aynı zamanda lisans hükümlerine göre belirlenmiş kapasiteyi yerine getirme sorumluluğunu da vermektedir. Eğer bu lisans kapsamındaki üretim tesisi zamanında bitirilemez ve bu nedenle yatırımcı şirket sistemde açık oluşmasına neden olursa, bu sorumluluğun kim tarafından yerine getirileceğinin tanımı şu an itibarıyla bulunmamaktadır. Neden olduğu sorumluluğu şirketin kendisi yerine getirmeli, gereken cezai yaptırım uygulanmalıdır. Elektrik enerjisinin kendine özgü olan anlık ihtiyaca göre üretilmesi gerekliliği kapasite açığının katlanılamaz olması demektir. Dolayısıyla bu konuda hata yapılmasının veya hataya neden olunmasının önüne geçmek için, yasal düzenlemeler ve gereken uygulamalar sağlıklı belirlenmeli ve bu konudaki süreç iyi yönetilmelidir.

Türkiye'de santrallerin yapım gerçekleşmeleriyle daha önce verilen bilgiler, elektrik üretiminin ve tüketiminin yıllara göre

gelişimi ve kaynaklara göre dağılımına ilişkin aşağıda yer alan veriler konuya neden bir kamusal planlama anlayışıyla yaklaşılması gerektiğini anlatmaktadır.

Türkiye elektrik iletim sisteminin yönetimi bilindiği üzere bir devlet kuruluşu olan TEİAŞ tarafından gerçekleştirilmektedir. Sektörde faaliyet gösteren katılımcılar doğal olarak elektrik sisteminin gelişmesine ve görünür zamandaki geleceğine ilişkin verilere ulaşmak isteyeceklerdir. Ancak son zamanlarda istatistiksel bilgilerin derlenip yayımlanmasında ve elektrik sistemine ilişkin güncel gelişmelerin açıklanmasında büyük eksiklikler olduğu dikkat çekmektedir. Hatta daha önceden yayımlanan bilgilerin bir kısmı şimdi yayımlanmamaktadır. Oysa, yürürlükte olan mevzuat gereği elektrik sistemiyle ilgili oldukça ayrıntılı bilgilerin kamuoyuna ve sektör katılımcılarına açıklanması zorunludur. Bu hususta en çarpıcı örnek, Şebeke Yönetmeliği'nde kesin hüküm olarak yer almasına karşın Elektrik İletim Sistemi On Yıllık Gelişim Planı ve Elektrik Dağıtım Bölgelerinde On Yıllık Talep Tahmini şimdiye kadar hiç hazırlanıp yayımlanmamış olmasıdır. Oysa her iki çalışmaya hem sektör bileşenleri, hem de kamuoyu tarafından ihtiyaç duyulmaktadır.

Türkiye'de elektrik sektörünün temel yapısı TEİAŞ tarafından oluşturulduğu ve elektrik sisteminin işletilmesi de bu kurum tarafından gerçekleştirildiği için, elektrik sektörünün bütünü hakkında ayrıntılı bilgilerin de bu kurum tarafından derlenip kullanıcılara sunulması gerekir. Elektrik sisteminin bütünü hakkında tüm bilgilere ulaşmak sadece sistem kullanıcılarının değil, ilgisi olan tüm vatandaşların ve kuruluşların hakkıdır.

Sektör Özel Tekellere Devrediliyor

Doğal tekel olması vasfı nedeniyle kamusal bir yapı içinde olması gereken elektrik üretimi, toptan satışı ve dağıtımında, rekabet getirileceği gerekçesiyle kamu varlığı özelleştirmeler eliyle yok edilirken, dağıtımda tek bir özel sektör şirketler grubunun, sektörün % 30'unu kontrol altında tutabilmesi, rekabet hukukuna uygun görülebilmektedir. Belli başlı birkaç grup, gruba bağlı farklı şirketler eliyle, sadece elektrik dağıtımında değil, üretimi ve son olarak TBMM'ye sunulan yasa değişikliği ile tedarik adı altında birleştirilen toptan ve perakende satışı alanlarında da faaliyet göstererek, yatay ve dikey bütünleşme ile hâkimiyet tesis etmeyi amaçlamaktadır. Kamu tekeli yerini hızla az sayıda özel tekele bırakmaktadır. Ulusötesi enerji şirketlerinin birçoğu Türkiye'de faaliyete başlamış olup, faal özel sektör şirketleriyle bir-

leşmeler, devralmalar da gündemdedir. Bu beklenti, başta EPDK olmak üzere, sektör yetkililerince de, "enerji sektöründe konsolidasyon olacak" denerek dile getirilmektedir.

Tablo 6: Bazı Sektörlerin Sabit Sermaye Yatırımlarının Toplam Yatırım İçindeki Payı (%)

Sektör	Kamu 2011	Özel Sektör 2011	Kamu 2012	Özel Sektör 2012	Kamu 2013	ÖzelSektör 2013
Ulaştırma	43,0	19,9	39,2	19,2	31,9	19,4
Enerji	5,7	4,04	5,6	6,2	6,7	6,3
İmalat Sanayii	0,6	42,2	1,1	40,4	1,3	40,8

Kaynak: 2013 Programı

Tablo 7: Bazı Sektörlerin Sabit Sermaye Yatırımlarının Gelişimi (Cari fiyatlarla milyon TL)

Sektör	Kamu 2011	Özel Sektör 2011	Kamu 2012 (2)	Özel Sektör 2012 (2)	Kamu 2013 (3)	Özel Sektör 2013 (3)
Ulaştırma	22 069	46 394	24 143	50 463	56 325	78 102
Enerji	3 040	9 432	3 591	15 583	4 598	18 397
İmalat sanayi	351	98 047	657	103 982	904	118 362

(2) Gerçekleşme Tahmini
(3) 2013 Program Hedefi

2013 Programından derlenen yukarıdaki tablolarda yer alan veriler, kamu sektörünün imalat sanayii yatırımlarının oransal ve mutlak olarak marjinal düzeyde olduğunu ve kamunun bu sektörden de çekildiğini ortaya koymaktadır.

2011-2013 döneminde, toplam kamu sektörü sabit sermaye yatırımlarının payı % 5,7-6,3 aralığında olurken, 2013'te 2012'ye göre kayda değer bir artış söz konusudur.

Aynı dönemde, kamu sektörü sabit sermaye yatırımları içinde aslan payını ulaştırma yatırımları almıştır. Özel sektör sabit sermaye yatırımları içinde ön sırada kamunun terk ettiği imalat sanayii yer almaktadır. Bu dönemde, enerji sektöründe özel sektörün sabit sermaye yatırımları, kamunun, 2011'de 3,1 katı, 2012' de 4,3 katı, 2013'de ise 4 katı düzeyindedir. Bu veriler, enerji sektörünün de tümüyle özel sektör egemenliğine bırakıldığını göstermektedir.

Elektrik Dağıtım Özelleştirmeleri

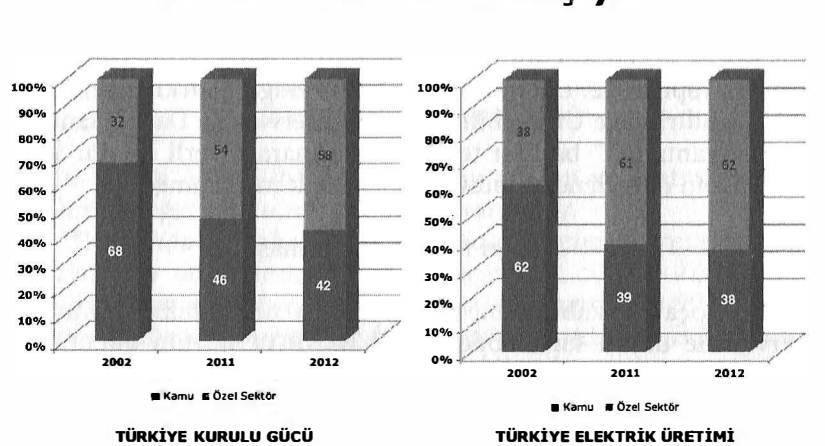
Yirmi elektrik dağıtım şirketinden on ikisi özelleştirilmiştir. Kalan sekiz şirketin devirleri ise, özelleştirme ihalelerinde en yüksek teklifi veren şirketlerin taahhütlerini yerine getirmemeleri sonucu, sonuçlanmamıştır. Taahhütlerini yerine getirmeyen şir-

ketlerin teminatları nakde çevrilmiş, ikinci sıradaki firmalar da aynı sonuçla karşı karşıya kalmıştır. Üçüncü sırada teklif veren firmalara da çağrı yapılmıştır. Teklif veren firmaların hiçbiri taahhüdünü yerine getiremediği için ihalelerine yeniden çıkılan Akdeniz, Boğaziçi, Gediz Dağıtım şirketlerinin özelleştirilmeleri için teklifler alınmış ve en yüksek teklif veren kuruluşlara devir süreci başlamıştır. İstanbul Anadolu Yakası, Toroslar, Dicle ve Van gölü Elektrik Dağıtım Şirketlerini özelleştirmeler için yeniden ihale açılmıştır. Aras Elektrik Dağıtım Şirketi ile ilgili özelleştirmenin iptaline ilişkin dava ise devam etmektedir. İktidar sözcüleri tüm dağıtım şirketlerini 2013 sonuna kadar özelleştireceklerini ifade etmektedirler.

Özelleştirilmesi Öngörülen Kamu Santralleri

Elektrik üretiminde, toplam kurulu gücün üçte ikisi oranında olan, EÜAŞ'ın 24.461,18 MW olan kurulu gücünün, 16.161 MW' lik bölümünün, bazı santrallerin tek başlarına, diğer bazı santrallerin ise gruplar halinde özelleştirilmesi söz konusudur. Bu kapasitenin özelleştirilmesi halinde, kamunun elinde kalacak kurulu güç, yalnızca bazı HES'lerden oluşan 8300,18 MW olacaktır.

Şekil 1: Türkiye Elektrik Kurulu Gücü ve Üretiminde Kamu ve Özel Sektörün Payları

Kaynak: ETKB

2011 içinde çıkılan ve yeterli teklif olmadığı için iptal edilen Hamitabat doğal gaz santrali özelleştirme ihalesine yeniden çıkılmıştır. Seyitömer ve Kangal termik santrallarının da, kömür sahalarıyla birlikte özelleştirmesi için ihale süreci başlamış, Seyitömer TS için teklifler alınmıştır. Santraller özelleştirilirken TKİ'ye ait kömür sahaları da özelleştirme kapsamına alınarak, santraller kömür sahalarıyla birlikte özelleştirilmektedir. Diğer yandan TKİ'de, kendisine ait kömür sahalarını, elektrik üretimi amacıyla özel sektör kuruluşlarına tahsis etmektedir.

ETKB yetkilileri bir kaç yıl içinde kamunun payının % 25'e düşeceğini bildirmektedir. Kamu santrallerinin hızla özel şirketlere devri ve lisans alan ve alma sürecinde olan çok sayıda özel santralın devreye girmesiyle, kamunun payı % 5'lerin de altına düşebilecektir.

Enerjide Dışa Bağımlığın Azaltılması, İstihdamın ve Katma Değerin Artırılması, Yerli Sanayinin Gelişmesi İçin Yerli ve Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Değerlendirilmesi

Ülkemizin birincil enerji tüketiminde % 72'lere, elektrik üretiminde % 57'lere ulaşan dışa bağımlılığın azaltılması, her yıl artan enerji girdileri ithalat faturasının düşürülmesi, yurt içinde üretilen katma değerin ve istihdamın artırılması ve yerli sanayinin gelişmesi için, enerji politika ve uygulamalarında kamusal ve ulusal çıkarları gözeten bir planlama anlayışı içinde yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarının değerlendirilmesi gereklidir.

Bu kapsamda, Jeofizik Y. Mühendisi ve DEK-TMK (Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi) Yönetim Kurulu Üyesi Çetin Koçak'ın, DEK-TMK'nın 14-16 Kasım 2012 tarihlerinde Ankara'da yapılan 12. Enerji Kongresine sunduğu "Türkiye'nin Enerji Güvenilirliği ve Üretilebilir Kömür Rezervlerine Dayalı Santrallerin Avantajları" başlıklı tebliğ esas alınarak, yerli kömür kaynaklarının değerlendirilmesi, örnek olarak incelenmiştir.

1- Cari Açığın Azaltılması

Çetin Koçak'ın kabullerine göre, toplam üretilebilir kömür rezervlerine dayalı kurulabilecek 18.220 MW kurulu gücündeki santrallerin 6500 saat/yıl çalışma sürelerine göre yıllık üretimi 118,4 milyar kWh olacaktır.

Bu rakamı tutucu bir değerlendirme ile 100 milyar kwh olarak kabul edip, şöyle bir analiz yapalım. Doğal gaz santrallerinin yılda 8250 saat çalışacağını kabul edersek, 100 milyar kWh

elektrik üretmek için gerekli eşdeğer doğal gaz santral kapasitesi yaklaşık 12.000 MW olacaktır. Bu kurulu gücün tüketeceği gaz miktarını ise yaklaşık 17 milyar m^3 olarak kabul edersek ve halen 420 USD/1000 m^3 olan doğal gaz fiyatlarındaki artma eğilimi dikkate alındığında, doğal gaz alım fiyatlarının 500 dolara ulaşması halinde yıllık ilave doğal gaz dış alım faturası 8,5 milyar USD olacaktır. Bu fiyatın hiç artmaması durumunda bile, otuz yıllık ilave doğal gaz faturası 270 milyar dolara varabilecektir.

Çetin Koçak'ın bildirisinde eşdeğer ithal kömür tüketimiyle ilgili aşağıdaki değerlendirme yer almaktadır.

*"**100** milyar kwh Elektriğin İthal Kömür Santralleriyle Üretilmesi Halinde;*

- *Santrallerin özgül ısısının 2300 kcal/kWh,*
- *İthal kömürün Alt ısıl Değeri 6150 kcal/kg,*
- *2012 yılı ithal fiyatının 130$/ton olduğu kabul edilirse;*

*100 milyar kWh elektrik üretimi için 6150 kcal/kg ısıl değerli kömürden yılda 37,4 milyon ton kömür ithal edilmesi gerekmektedir (100 milyar kWhx2300/6150=37,4 milyar ton). Her yıl, 130x37.400000 = **4,86 milyar dolar/yıl** daha fazla kömür ithal edileceği anlamına gelmektedir. Bu günkü değerlerle ithal kömüre, **30 yılda toplam 146 milyar dolar** ödenmesi gerekecektir."*

Bu analizler, "yerli kaynak olan kömür rezervlerine dayalı santrallerin yapılmasının, doğal gaz santralleri ve ithal kömür santrallerine göre ciddi boyutta döviz kazandırıcı, cari açığı azaltıcı bir yatırım olacağını" ortaya koymaktadır.

2- İstihdam Yaratma ve Katma Değer Kazandırma Potansiyeli

Çetin Koçak Afşin Elbistan'da mevcut maden ve santral işletme verilerini değerlendirerek şu sonuca varmıştır.

"Yerli kömür sahalarında tüm potansiyelin devreye girmesi durumunda santrallerin işletme döneminde, 58.681 kişi doğrudan istihdam edilmiş olacaktır. Ayrıca bu sayının % 80'ini oluşturan kömür madenciliği iş kolundaki doğrudan istihdamla, 12 katı kadar da dolaylı istihdam yaratılabilecektir.

18.220 MW'lık kurulu gücün doğal gaza dayalı santrallerin istihdam sayılarıyla karşılaştırılması;

1000 MW'lık doğalgaz santralında ise, toplam 200-250 kişi çalıştırılmaktadır.

18.220 MW santraller için ise sadece 3644-4555 kişi doğrudan istihdam edilecektir.

Kömür rezervlerine dayalı kurulacak santrallerin yaratacağı 58.681 kişilik istihdamın, sadece 1/16-1/13'ü kadar istihdam sağlayacaktır.

18.220MW'lık kurulu gücün nükleer santrallerin istihdam sayılarıyla karşılaştırılması;

1000 MW'lık bir nükleer santralında çalışanların sayısı 300-400 kişi arasında olmaktadır. 18.220 MW'lık nükleer santrallerde toplam 5466 ile 7288 arasında kişi çalışabilecektir. Aynı büyüklükte nükleer santraller yapılması durumunda, kömür rezervlerine dayalı kurulacak santrallerin yaratacağı 58.681 kişilik istihdamın 1/11 ile 1/8'i kadar istihdam sağlayacaktır.

18.220MW'lık kurulu gücün ithal kömüre dayalı santrallerin istihdam sayılarıyla karşılaştırılması;

1000 MW kurulu gücündeki ithal kömür santrallerindeki istihdam sayısını hesaplarken İskenderun'daki santral örnek alınmıştır. 1320 MW kurulu gücündeki İskenderun ithal kömür santralında yaklaşık 1000 kişi çalışmaktadır. Buna göre 1000 MW Kurulu gücündeki ithal kömür santralında çalışacak kişi sayısı oransal olarak 757 kişi olacağı söylenebilir.

18.220 MW kurulu gücündeki ithal kömür santrallerinin yaratacağı istihdam yaklaşık 13793 kişi olacaktır. Kömür rezervlerine dayalı kurulacak santrallerin yaratacağı 58.681 kişilik istihdamın en çok 1/4'ü kadar istihdam kazandırabilecektir.

Başka bir deyişle, 18.220 MW kurulu gücündeki kömür rezervlerine dayalı santrallerle, aynı büyüklükteki doğal gaz santrallerine göre 55.037kişi, nükleer santrallere göre 53.215 kişi, ithal kömür santrallerine göre ise 44.888 kişi daha fazla doğrudan istihdam yaratılabilecektir."

Yerli kömürün değerlendirilmesi için gerekli madencilik yatırımları da, ayrı bir istihdam kaynağı olacaktır. Sivas Kangal'dan Afşin Elbistan'a uzanan, oradan Tufanbeyli'ye varan, Tufanbeyli'den Konya Ilgın ve Karapınar'a ulaşan bir coğrafyadaki milyarlarca ton kömürün çıkarılması, yurt içinde tasarlanacak ve imal edilecek santrallerde elektrik üretimi için yakılması, katılımcı bir tasarımla bir toplumsal kalkınma projesi olarak kurgulanır ve uygulanır ise, yüz binlerce insana iş yaratacak ve yaratılan istihdamın ve yapılacak üretimin çarpan etkisiyle ulusal gelirin ciddi bir şekilde artmasını sağlayacaktır.

Böylece yaratılacak istihdama ek olarak, yatırım yapılacak bölgelerdeki toplumsal ve kültürel kalkınma, sanayinin gelişimi,

kırdan kente göçün önlenmesi, işgücünün niteliğinin artması ve üretici güçlerin gelişmesi mümkün olabilecektir.

3- Elektrik Fiyatlarının Ucuzlamasına Olacak Katkısı

Çetin Koçak'ın konuyla ilgili değerlendirmesi şu şekildedir.

Tarafımdan yapılan incelemelere göre, linyit ve asfaltit rezervlerimize dayalı inşa edilebilecek 17.120 MW'lık santrallerin, 1 kWh'nin ortalama net yakıt maliyeti 0,048 TL/kWh olduğu hesaplanmıştır (Tablo 2). Bir kWh maliyetinin % 60'ı net yakıt maliyeti olduğu kabul edilirse, bu santrallerin üreteceği elektriğin 1kWh'ın ortalama maliyetinin en çok 0,08 TL/kWh olur. Taşkömürü rezervlerimize dayalı santrallerin 1kWh ortalama net yakıt maliyeti 0,09 TL/kWh, üreteceği elektriğin maliyet ortalamasının ise 0, 15 TL/kWh olacağı görülmektedir. Kömür rezervlerine dayalı yapılabilecek santrallerin ortalama net yakıt maliyeti 0,051 TL/kWh, üreteceği elektriğin maliyet ortalamasının ise 0,085 TL/kWh etmektedir. 2011 yılı sonu itibariyle elektrik fiyatları, 0,22- 0,26 TL/kWh arasındadır. 2023 yılında, kömür rezervlerine dayalı santrallerin % 86'sı bile devreye girdiği takdirde, yılda üretilecek 100 milyar kWh elektrikle, talep senaryolarına göre toplam talebin yaklaşık % 25'i karşılanabilecektir. % 25 oranında, mevcut fiyatın üçte biri kadar daha düşük fiyatlı elektrikle, önemli oranda ucuzluk sağlanabilecektir. Ayrıca gelecekte doğalgaz ve ithal kömür fiyatlarının daha da artacağı öngörülmektedir.

4- Yerli Sanayinin Gelişimine Katkı

Bildiride bu konuda yer alan değerlendirme ise şu şekildedir.

Kömür rezervlerine dayalı santrallerin gerçekleştirilmesi kararı, en küçük malzemeden santral inşasına kadar sanayinin gelişmesini sağlayacaktır. Ayrıca bu gelişmeye devletin ciddi teşvikleri de sağlanırsa, gelişmenin boyutu ve niteliği gelişmiş ülkeler seviyesine ulaşabilir. Ülkemizdeki kömürlerin özelliklerine uygun termik verimi yüksek santralların yapılabilmesi için pilot seviyede yerli teknolojilerin geliştirilmesi için devlet ve özel sektör tarafından kurulacak AR-GE bölümlerinde başarılı mühendislerin çalışmasını özendirecek ücret ve çalışma koşulları sağlanmalıdır. Ülke sanayisinin gelişmesini ve katma değerin arttırılması amacıyla santral ve kömür madenciliğinde kullanılan iş makinelerinde yerli üretimi özendirici teşvikler verilmelidir. Ayrıca bu

tür iş makinelerine ülkedeki diğer sektörlerin de her zaman gereksinimi olacaktır.

5- Enerji Güvenilirliği ve Doğal Gaz Santrallerinin Payının % 30 Düzeyine İndirilmesi Hedefinin Sağlanması

Çetin Koçak'ın bu konudaki değerlendirmesi şu şekildedir.

2011 yılı sonu itibariyle birincil enerjide % 72, 4, elektrikte % 56, 4 dışa bağımlı olunması ve özellikle elektriğin % 45 doğal gaz santralleriyle karşılandığı durumda ciddi boyutta enerji güvenirliğimizin risk altında olabileceği söylenebilir. Özellikle gelecekte dünyadaki gelişmeler ve yakın coğrafyamızla ilgili senaryoların son derece olumsuzluklara gebe olması, enerjide dışa bağımlılığımızın mümkün olduğu kadar çabuk azaltılmasını gerektirmektedir.

Bu anlamda ulusal kömürlerimize dayalı üretilebilecek en az 100 milyar kWh elektriğin, 2023'te devreye girmesi halinde, toplam talebin 400 milyar kWh civarında olacağı öngörüsüne göre % 25' oranında bağımlılığımızı azaltacak etkisi olacağı görülür. Böylelikle strateji belgesinde belirtilen elektrik üretiminde doğal gaz santralleri payının % 30 düzeyine indirilmesi hedefinin gerçekleşmesi de mümkün olabilir.

Çetin Koçak'ın yukarıda özetlenilen kapsamlı çözümlemelerinden hareketle aşağıdaki değerlendirmeyi yapabiliriz.

Yerli linyit kaynaklarının, kamu öncülüğünde ve denetiminde; havza madenciliğine ağırlık veren, çevreye olumsuz etkileri asgariye indirilmiş bir madencilik anlayışı ile, linyiti elektrik üretimi amacıyla yakacak santralları yurt içinde yerli AR-GE ve yerli sanayi imkânları ile imal ve inşa edecek, madencilik ve elektrik üretimi için gerekli işgücünün eğitimini sağlayacak, yatırımların yapılacağı bölgenin kalkınmasına destek olacak bir içerikte, halkın ve onun demokratik temsilcilerinin denetiminde katılımcı ve şeffaf bir anlayış ve kurguda değerlendirmek mümkün olabilir.

Bugünkü siyasal iktidarın, özellikle Afşin-Elbistan sahasını Çinli, Koreli ve son olarak, BAE'li şirketlere pazarlamaya yönelik plan ve çalışmaları kesinlikle kabul edilemez.

Bilgili ve deneyimli bir mühendis olan Çetin Koçak'ın linyit kaynaklarının elektrik üretim amacıyla kamusal çıkarları gözeten bir anlayışla değerlendirilmesine yönelik bu anlamlı çalışması, yerli kaynakların kamusal bir planlama dahilinde değerlendirilmesinin önemini ortaya koymaktadır. Benzer çalışmalar, hidrolik, rüzgar, güneş, jeotermal, biyoyakıtlar vb. kaynaklar için yapılmasıyla, yerli ve yenilenebilir enerji potansiyelin kamusal bir

planlama anlayışı ile ele alınmasıyla çok büyük bir potansiyelin değerlendirmenin mümkün olduğu görülecektir.

Öneriler:

1. Enerjiden yararlanmak modern çağın gereği ve temel bir haktır. Bu nedenle, enerjinin tüm tüketicilere yeterli, kaliteli, sürekli, düşük maliyetli ve güvenilir bir şekilde sunulması; temel bir enerji politikası olmalıdır.

2. Enerji üretiminde ağırlık; yerli, yeni ve yenilenebilir enerji kaynaklarına verilmelidir. Enerji planlamaları, ulusal ve kamusal çıkarların korunmasına ve toplumsal yararın arttırılmasını, yurttaşların temel ve çağdaş bir insan hakkından yararlanması ve ucuz, sürekli ve güvenilir enerjiye kolaylıkla erişebilmesini hedeflemelidir.

3.Enerjiyle ilgili tüm kurumların çalışmalarında şeffaflaşması, bilgilerin yaygınlaşması, herkesçe erişilebilir ve kullanılabilir olması sağlanmalıdır.

4. Elektrik enerjisi faaliyetlerinin kamu hizmeti olduğu gerçeği kabul edilmeli ve yasalarda yer alacak hususlar buna göre düzenlenmelidir.

5. Elektrik sektöründeki faaliyetlerde planlama gerekliliği kabul edilmelidir. Bu planlama, birincil enerji kaynağı kullanımında dışa bağımlılığın azaltılması, sürdürülebilirlik ve maliyet ve arz güvenilirliği unsurlarını içermelidir. Gerek kamu sektörü gerek özel sektör yatırımları için bu planlamaya uymak zorunluluğu getirilmelidir.

6. Enerji politikaları üretimden tüketime bir bütündür, bu nedenle bütüncül bir yaklaşım esas olmalıdır. Enerji sektöründe kamusal planlama, üretim ve denetim zorunludur. Ülkemizde enerji sektöründe 1980'lerden bu yana uygulanan politikalarla toplumsal ihtiyaçlar ve bunların karşılanabilirliliği arasındaki açı her geçen gün daha da artmaktadır. Ülkemiz gerçekleri de göz önüne alınmak şartıyla, enerji sektörünün gerek stratejik önemi, gerekse kaynakların, kamusal çıkarlar gözetilerek, rasyonel kullanımı ve düzenleme, planlama, eşgüdüm ve denetleme faaliyetlerinin koordinasyonu açısından merkezi bir kamusal yapıya ihtiyaç vardır.

7. ETKB, enerji konusunda ülke ve toplum çıkarları doğrultusunda temel stratejiler, politikalar geliştirmek ve uygulamakla yükümlüdür. ETKB güçlendirilmeli, teknik yönden kuvvetli uzmanlar ve liyakatli kadrolar istihdam etmelidir. Güçlü bir ETKB' nin ülke çıkarlarına uygun politikalar geliştirmesi ve uygulaması sağlanmalıdır. Yetişmiş ve nitelikli insan gücü, özelleştirme uy-

gulamaları ve politik müdahalelerle tasfiye edilmemelidir. Enerjinin üretimi ve yönetiminde en temel unsur olan insan kaynağının eğitimi, istihdamı, ücreti vb. konular enerji politikalarında özenle dikkate alınmalıdır.

8. Türkiye Genel Enerji Strateji Belgesi ve Faaliyet Planı ve buna bağlı Yenilenebilir Enerji Stratejisi ve Faaliyet Planı oluşturulmalıdır. Bu strateji belgeleri tüm ilgili tarafların yer aldığı katılımcı bir süreçle hazırlanmalıdır. İlgili tüm tarafların görüşlerini ifade edebileceği geniş katılımlı bir Ulusal Enerji Platformu oluşturulmalıdır. Ayrıca ETKB bünyesinde, bu platformla eşgüdüm içinde olacak bir Ulusal Enerji Strateji Merkezi kurulmalıdır. Bu merkezde yerli kaynaklar ve yenilenebilir enerji kaynakları dikkate alınarak enerji yatırımlarına yön verecek uygulanabilir ve gerçekçi enerji arz talep projeksiyonları katılımcı bir şekilde hazırlanıp uygulamaya konulmalıdır.

9. Mevcut yasal düzenlemeyle oluşturulan yapının kurgusu, yeni üretim yatırımlarının serbest piyasa koşullarında ve tümüyle piyasa katılımcılarının inisiyatifinde gerçekleşmesi şeklindedir. EPDK tarafından verilen lisans uygulaması süreci değiştirilmeli, yapılacak kısa, orta ve uzun vadeli planlar dâhilinde, yıllara göre kurulacak yeni üretim kapasitesinin kaynak, verimlilik, maliyet, finans sağlama olanakları göz önüne alınarak yatırımlar planlanmalı, bu kapsamda gerekirse yatırımcıya tesis kurma izni verilmelidir. Özet olarak elektrik üretim tesisi yatırımlarının her aşaması kamu tarafından planlanmak, yönetilmek, yönlendirilmek ve denetlenmek kaydıyla, bu yatırımların doğrudan kamu ve özel sektör tarafından gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır. Bu bağlamda, kamunun da yatırım yapması kabul edilmeli ve kamu yatırım yapmalıdır. Kamunun yatırım yapabilmesi için özelleştirmeler durdurulmalı, kamunun elektrik üretimi, iletimi ve dağıtımından elde ettiği ve edeceği gelirler elinden alınmamalıdır.

10. Elektrik sektörü yatırımlarının yapılabilmesi için gerek kamu gerek özel sektör yatırımları için uygulanabilecek bir finansman politikası oluşturulmalıdır.

11. Elektrik enerjisi talebinin önümüzdeki dönemlerde hızlı artış eğilimi ve artan talebi karşılamak için yeni üretim tesislerine duyulacak ihtiyaç, göz önünde bulundurulduğunda; bir üretim tesisinin başvuru aşamasından işletmeye giriş aşamasına kadar olan tüm süreç belirli ilkeler çerçevesinde gerçekleşmelidir. Bu ilkelerin sağlıklı ve kamusal, toplumsal, ekonomik ve çevresel çıkarlar göz önüne alınarak belirlenmesi gerekmektedir. Yukarıda da söylendiği gibi, elektrik enerjisi ihtiyaç duyulduğu anda üretilmesi gereken bir ürün olduğu, yüksek maliyetli ve uzun

süreli yatırımlar gerektirdiği için kesinlikle bir plan çerçevesinde hareket edilmelidir. Kısaca, halen devam eden, isteyenin, istediği yerde, istediği kapasitede, istediği zamanda, istediği kaynağa bağlı olarak ve karşılaştığı verimlilikte elektrik üretimi yatırımı yapılması uygulamasından derhal vazgeçilmelidir. İhtiyaç duyulan yıllık kapasite büyüklüğü, kaynak ve işletmeye girmesi gereken tarihin belirlendiği kamusal planlar dâhilinde, bu yatırımlar gerçekleştirilmelidir.

12. ETKB ve TEİAŞ bu görevi başarıyla yerine getirebilecek şekilde düzenlenmeli ve nitelikli ve liyakatli kadrolarla takviye edilmelidir. Son yıllarda izlenen politikalarla çok sayıda nitelikli kadro kamudan ayrılmak zorunda kalmıştır. Enerji sektöründe düzenlenecek hizmet içi eğitimlerle mevcut elemanların vasıfları geliştirilmelidir. Öte yanda, ücret ve çalışma koşullarında teşvik edici düzenlemeler yapılarak, nitelikli kadrolar, kamu enerji kuruluşlarında istihdam edilmelidir.

İleriye yönelik gelişmelerin planlanması, kararlaştırılması ve uygulanması; önemli bir kamu politikası olduğu için, bu görev siyasi otorite olan hükümet adına, ETKB tarafından, Ulusal Enerji Platformunun görüşleri ve Ulusal Enerji Strateji Merkezinin önerileri dikkate alınarak yerine getirilmelidir.

13. EPDK, elektrik enerjisi üretim lisansı verdiği kuruluşa, elektrik üretim yetkisini verirken, bir ayrıcalık da vermektedir. Elektrik üretimine yönelik projelerde, hidrolik, kömür, jeotermal gibi kamuya ait olan doğal kaynaklar ile kamuya veya özel şahıslara ait araziler tahsis edilmekte ve bu amaçla kamulaştırılmaktadır. Lisans sahibine sağlanacak bu ayrıcalıkların karşılıksız olması beklenemez. Lisans sahibinin kamuya karşı yükümlülükleri de vardır. En önemlisi, projesini, taahhüt ettiği sürede ve biçimde gerçekleştirmektir. Her fırsatta söylendiği gibi, elektrik enerjisi, tüketimine ihtiyaç duyulduğu anda üretilmesi gereken bir metadır. Ve elektrik üretim tesisleri, çoğunlukla gerçekleştirilmeleri uzun süren ve tutarları yüksek yatırımlardır. Bu nedenlerden dolayı, elektrik enerjisi üretim tesislerinin gerektiği kadar ve gerektiği zamanda kurulması, ülke kaynaklarının etkin ve verimli biçimde kullanılması açısından da, önem arz etmektedir. Yani toplum açısından bakıldığında elektrik enerjisine ihtiyaç duyulduğunda yokluğu hissedilmemeli ve yatırımcı açısından bakıldığında, tesis kapasiteleri atıl kalmamalıdır. Bu nedenle, ülkenin elektrik enerjisi üretim kapasitesinin talep ile uyumlu bir seyir izlemesi gerekir. Bunu sağlayabilmek için de her projeye değil, yalnızca her açıdan yapılabilirliği ve yaşayabilirliği kanıtlanmış projelere lisans verilmelidir. Yapılabilir projelere (ön) lisans

verilmesiyle, lisans aldığı halde uygulanmayan projelerin sayısı çok azalabilecek; hem yatırımcılar hem de ilgili kamu kurumları önlerini daha iyi görebilecek ve sonuçta yatırım ortamı rasyonelleşebilecektir.

14. Elektrik enerjisi üretim tesislerinin, ülkenin elektrik enerjisi ihtiyacını karşılamasına ek olarak, döviz kazancına (ya da tasarrufuna), fiziksel altyapının (yol, su, elektrik, telekomünikasyon vb) geliştirilmesine, özellikle az gelişmiş yörelerdeki bölgesel ve yerel kalkınmanın hızlandırılmasına, bölgelerarası gelişmişlik farkının azaltılmasına ve iç göçün önlenmesine katkıda bulunması ve doğrudan ya da dolaylı istihdam yaratması gibi olumlu etkileri de olabilir. Canlılara zarar vermesi, yeraltı ve yer üstü su kaynaklarını kirletmesi, önemli miktarda atık oluşturması, gürültü yapması, toz çıkarması, çevresindeki araziyi tahrip etmesi, ormanlara zarar vermesi, yerel halkı göçe zorlanması gibi olumsuz etkileri de olabilir. Kısacası, elektrik üretim tesislerinin topluma faydalarının yanı sıra toplumsal ve çevresel maliyetleri de olmaktadır. Kamu, elektrik üretim, iletim ve dağıtım tesislerinin inşası ve işletilmesi sırasında genel olarak kamu yararının, hidrolik kaynakların, ekosistemin ve mülkiyet haklarının kollanması için gerekli tedbirleri almak, bu tür tesislerin topluma faydasının azami düzeyde, maliyetinin de asgari olmasını hedeflemek durumundadır. Bu nedenle ETKB ve EPDK, lisans verdikleri ve verecekleri tesisin topluma faydalarının maliyetlerinden çok olduğundan emin olmalıdır.

Yapılması gereken, lisans başvurusunda bulunan projeleri ayrıntılı biçimde analiz etmek, her açıdan yapılabilirliği görülen projelerden topluma faydası maliyetinden daha yüksek olanlara öncelik vermektir. Daha açık bir ifadeyle, ilgili kamu otoriteleri, projeleri tüm yönleri ile analiz etmeli ve sonuçta doğal ve toplumsal çevreye etkisi kabul edilebilir sınırlarda olan, teknik, finansal ve kurumsal açılardan yapılabilir olan projelerden, ülke ekonomisine faydası maliyetinden daha fazla olan projelere lisans vermelidir.

15. Projelerin ekonomik açıdan değerlendirilmesinde, pek çok ülkede özellikle kamusal kaynakların tahsis edildiği projelerin ekonomik değerlendirilmesinde, en çok kullanılan yöntem olan Fayda Maliyet Analizi (FMA) kullanılabilir. Gerektiğinde, Fayda Maliyet Analizlerine ek olarak, hakkaniyet/eşitlik, çevresel etki, sosyal etki gibi bir dizi kriteri birlikte dikkate alan Çok Kriterli Analiz gibi yöntemler de kullanılabilir.

FMA ile genelde kast edilen yatırım projelerinin ekonomik açıdan analizidir. Ticari analiz, projenin yatırımcı kuruluş açı-

sından kârlılığını ölçerken, FMA, projenin, bölgenin ya da ülkenin ekonomik refahına katkısını ölçer.

FMA'nde yalnızca parasal olarak ifade edilebilen fayda ve maliyetler değil, sağlığa (beklenen ömür, yaşam kalitesi vb) ve çevreye (manzara, gürültü vb) etkisi ile yukarıda sözü edilen pozitif ve negatif dışsallıkları da değerlendirmelere katmak mümkün olabilmektedir.

Birçok AB ülkesinde de kullanılan bir değerlendirme yöntemi olan FMA'nde, anahtar kavram, girdi ve çıktıların piyasa fiyatlarının değil, "gölge fiyatlarının" kullanılmasıdır. Piyasadaki fiyatların çeşitli müdahalelerle "çarpıtılmış" olduğu, toplumsal fırsat maliyetlerini, bir başka deyişle ekonomiye gerçek maliyetleri yansıtmadığı ve bu nedenle düzeltilmeleri gerektiği kabul edilmektedir. Gölge fiyatlar, piyasa fiyatlarının ayrıntılı analizi sonucunda hesaplanabilecek faktörlerle çarpılmasıyla bulunmaktadır. Vergiler, sübvansiyonlar, kiralar ve iç piyasadan kullanılan krediler için ödenen faizler de, "transfer harcamaları" niteliğinde olduklarından, maliyetlere dâhil edilmemektedir.

FMA'nde esas alınan kriterlerden Ekonomik Net Bugünkü Değerin (ENBD) sıfırdan, Ekonomik İç Kârlılık Oranının belirlenecek bir değerden ve Ekonomik Fayda/Maliyet Oranının birden büyük olması, o projenin topluma olan faydalarının maliyetlerinden fazla olduğu anlamına gelmektedir. Buna göre örneğin, ENBD'i sıfırdan büyük olan projelerin gerçekleştirilmesinde toplum yararı olduğu kabul edilmektedir.

FMA, Avrupa Birliği'nin Yapısal Fonlarından, Uyum Fonlarından ve Katılım Öncesi Mali Yardımlarından (IPA) yararlanacak projelerden belirlenmiş büyüklüklerin üstünde olanlarda da kullanılmaktadır.

16. Lisans verilecek projelerin ulusal ve bölgesel planlarla uyumlu olması da gerekir. Kabul etmek gerekir ki, projelerin planlara uygunluğu açısından incelenmemesi, projelerin planlara uyumunun gözetilmemesi, planları anlamsız kılar. Planlara uyum koşulu, o dönem için kullanılmasına/yararlanılmasına üst sınır getirilmiş enerji kaynağı türüne kota uygulanmasını gerektirebilecektir. Bir plan döneminde, herhangi bir tür kaynak için konmuş kotadan yararlanmak isteyen projelerin kapasiteleri toplamının, öngörülen kotadan fazla olması durumunda -ki-bu her zaman için mümkündür- kotadan yararlandırılacak projelerin seçiminde, ekonomiye faydası maliyetinden daha fazla olan projelere öncelik tanınmalıdır.

Bu söylenenler şöyle bir örnekle somutlaştırılabilir: İthal kaynağa dayalı bir termik santral projesine lisans verilebilmesi

için, projenin teknik, ticari, finansal, kurumsal ve çevresel açılardan yapılabilir olmasına ek olarak, örneğin, ENBD'nin sıfırdan büyük olması koşulu da gözetilmelidir. Bir plan döneminde, o ithal kaynağa dayalı termik santrallerin kapasiteleri toplamının, ülkedeki toplam elektrik enerjisi üretim kapasitesinin örneğin % 8'ni aşmaması öngörülmüş ise ve anılan plan döneminde o ithal kaynağa dayalı termik santral lisans başvurusu yapılmış projelerden ENBD'i sıfırdan büyük olanların kapasiteleri toplamı % 8 sınırını aşıyorsa, lisans verilecek projelerin öncelik sıralamasında ENBD büyüklük sıralaması gözetilmelidir.

Anılan analizlerin yapılabilmesi için, lisans başvurularında tek sayfalık bilgi formları değil, nitelikli fizibilite raporlarının istenmesi gerekecektir. Nitelikli fizibilite raporları, her şeyden önce yatırımcının önünü görmesini de sağlayabilecektir. Öte yandan, FMA'nin kolay olmadığı, bu analizleri yapabilecek insan gücünün ne ilgili kamu kurumlarında ne de piyasada bulunmadığı elbette bilinmektedir. Ancak gereken çaba ve kararlılığın gösterilmesi durumunda ilgili kadroların uzun olmayacak bir sürede yetiştirilmesi mümkündür. Yeter ki niyet olsun.

17. Kamu yararı kavramının, soyut bir kavram olmaktan çıkarılıp; kamunun ve emekçi halkın çıkarlarını gözeten ölçülebilir değerlerle ifade edilmesiyle, kamulaştırma kararı, mahkeme kararı gibi, bu kavramın dayanak yapıldığı kararların da inandırıcılığı artabilecek ve konuya ilişkin tartışmalar tümüyle ortadan kalkmazsa bile en azından azalabilecektir.

18. Enerji planlamaları, bir ülkenin geleceği, refahı ve aynı zamanda krizlerinde de etkin olmaktadır. Ülke enerji yönetimlerinin ileriye dönük planlama hatası yapma özgürlüğü bulunmamaktadır. Hata yapıldığında bunun bedelinin çok ağır/pahalı ödendiği görülmektedir. Ülkemiz gerçekleri de göz önüne alınmak şartıyla, enerji sektörünün gerek stratejik önemi gerekse kaynakların rasyonel kullanımı açısından düzenleme, planlama, eşgüdüm ve denetleme faaliyetlerinin koordinasyonu için merkezi bir yapıya ihtiyacı vardır. Bu çerçevede enerji sektöründe yapılacak yeni yatırımların lisanslanması, teknik açıdan denetlenmesi ve gerekli yatırım ihalelerinin yapılması da dâhil olmak üzere ETKB'nin yukarıda belirtilen asli görevlerini ifa etmesi; EPDK'nın ise oluşturulmakta olduğu öne sürülen enerji piyasalarındaki düzenleme ve denetimler ile müteakip yaptırımları belirleyen kuruluş rolüne dönmesi daha gerçekçi bir yapı olarak düşünülmektedir. Bu bağlamda enerji sektöründeki kamu kuruluşlarının küçültülmesi, bölünmesi ve işlevsizleştirilmesi uygulamaları son bulmalıdır.

19. Yenilenebilir enerji kaynaklarının yerinden üretim kaynakları olması nedeniyle iletim ve dağıtım kayıplarını minimize edecek şekilde ve üretilen enerjinin azami olarak bölgede tüketimi sağlanacak şekilde planlaması yapılmamaktadır. Üretilen enerjinin iletimi/dağıtımı zorunlu ise; şebeke bağlantısı açısından izin verilebilir kapasiteler ve alanlar, ilgili kurumlar tarafından öncelikle belirlenmelidir

20. Enerji sektöründe süregelen ve sorunlara çözüm getirmediği ortaya çıkan kamu kurumlarını küçültme, işlevsizleştirme, özelleştirme amaçlı politika ve uygulamalar son bulmalı; mevcut kamu kuruluşları etkinleştirilmeli ve güçlendirilmelidir. Bu kapsamda; doğal gaz ve petrol arama, üretim, iletim, rafinaj, dağıtım ve satış faaliyetlerinin entegre bir yapı içinde sürdürülmesi için BOTAŞ ve TPAO, Türkiye Petrol ve Doğal Gaz Kurumu bünyesinde; elektrik üretim, iletim, dağıtım faaliyetlerinin bütünlük içinde olması için de, EÜAŞ, TEİAŞ, TEDAŞ, TETAŞ, eskiden olduğu gibi Türkiye Elektrik Kurumu (TEK) bünyesinde birleştirilmelidir.

21. Santral kurulacak yerlerin envanterleri önceden çıkarılmalıdır. Belirlenecek alanların, tarım, çevre ve imar vb. arazi kullanımı açısından diğer kullanım alanlarıyla çakışmamasına ve bölge halkının yaşam hakkını olumsuz yönde etkilememesine azami dikkat gösterilmelidir. ÇED süreçleri enerji yatırımlarının bölge halkının toplumsal yaşamına etkilerini de değerlendirecek bir içerikte yapılmalıdır.

22. Enerji yatırımlarında çevreye verilen zararın asgariye indirilmesi temel bir ilke olmalıdır. ÇED raporları ve EPDK lisans detaylarına ulaşımda, kamuoyu için saydamlık sağlanmalı, detaylarda, proje gelişim raporlarında, aylık güncelleme yapılmalıdır. Tüm enerji yatırımlarında istisnasız olarak, lisans verilmeden önce "ÇED Uygundur" Belgesi'nin alınması zorunlu olmalıdır. Lisans almış olan ancak ÇED istenmemiş projelerden de "ÇED Uygundur" Belgesi istenmelidir. ÇED, projenin ayrılmaz ve bütünleyici bir parçası olmalıdır. ÇED raporları sadece dosyada olması gereken bir doküman olarak değerlendirilmemeli, genel olarak tüm enerji yatırımları, özel olarak tüm hidroelektrik santraller için gerçek anlamıyla uygulanmalıdır. Tesis işletmeye açıldıktan sonra da ÇED Raporu'nu gereğinin yapılıp yapılmadığını tespit edebilecek kontrol mekanizmaları geliştirilmeli ve yöre halkının istek ve şikâyetlerini hızlı bir şekilde inceleyebilecek kurumsal bir yapı olmalıdır.

23. Hızla yükselen enerji fiyatları nedeniyle, düşük gelirli grupların çağdaş bir insan hakkı olan enerjiden yararlanma im-

kânlarının yok olduğu göz önüne alınarak, hane halkı geliri belirli bir düzeyin altında kalan ailelere, ayda 250 kWh, yılda 3 000 kWh elektrik ve yılda 1500 m^3 doğal gaz bedelsiz olarak sağlanmalıdır.

24. Yerli ve yenilenebilir enerji kaynakları potansiyelinin tam olarak değerlendirilmesi için ihtiyaç duyulan enerji ekipmanlarının yurt içinde üretimi temel bir politika olmalıdır.

TÜBİTAK, üniversiteler, sanayi kuruluşları, meslek örgütlerinin katılımıyla; rüzgâr türbinlerinin, fotovoltaik panellerin, yoğunlaştırmalı güneş elektrik üretim sistemlerinin, jeotermal ekipmanlarının, hidrolik türbinlerin, termik santral kazan ve türbinlerinin yurt içinde üretimini öngören strateji ve planlar uygulanmalıdır. EPDK analizlerine göre Türkiye 2010-2030 döneminde yapılacak enerji yatırımlarının toplamı 225-280 milyar dolar olarak tahmin edilmektedir.

Enerji yatırımlarında en büyük pay, makina ve ekipmana aittir. Yatırım tutarlarının asgari % 60'ının makina ve ekipman alımına ayrılacağını kabul edersek, yirmi yıllık dönemde 225-280 milyar dolar olması tahmin edilen enerji yatırımlarının 135-168 milyar dolarlık bölümünün makina ve ekipmana harcanacağı söylenebilir. Bu durumda her yıl 7-8,5 milyar doların enerji makina ve ekipman ithalatı için başta Çin olmak üzere diğer ülkelere ödenmesi yerine, nerede ise tamamının ülke içinde kalması ve yerli sanayiye ödenmesi için gerekli önlemler alınmalıdır.

Enerji ekipmanlarının ithalata bu denli yoğun bağımlılığının mutlaka azaltılması gerekmektedir. Doç. Dr. Sedat Çelikdoğan'ın, 6-7 Ekim 2012 tarihlerinde yapılan Türkiye Rüzgar Enerjisi Kongresine sunduğu "RES'lerde Yerli katkı ve MİLRES Projesi" başlıklı bildirisinde, önemli sektörlerde yapılacak yatırımlarda, "Offset" - "Yerli Katkı" uygulamasını önermektedir.

Doç. Dr. Sedat Çelikdoğan'ın ifadesiyle, "Offset-Yerli Katkı, yurtdışından yapılan kamu alım ve yatırımlarında,

- Yerli Sanayiye İş Payı
- Ürün Veya Hizmet İhracatı
- Teknoloji Kazanımı ve Yatırımı

uygulamalarıyla, yapılan harcamaların ulusal ekonomiye belli oranda geri dönüşünün sağlanmasıdır."

ABD, İsrail, Macaristan, Malezya, BAE, Kuveyt, Bulgaristan, Güney Afrika, Brezilya'da kamu alımlarında % 30-100 oranında, "Offset" - "Yerli Katkı" sağlama yükümlülüğü bulunmaktadır."

Doç. Dr. Sedat Çelikdoğan, 2011-2021 dönemi için enerji sektöründe 95 milyar dolar makina-ekipman harcaması öngörmekte ve % 50 yerli katkının şart koşulmasıyla, bu miktarın 47.5 milyar dolara düşeceğini hesaplamaktadır.

Enerji yatırımlarının izin ve lisans süreçlerinde kullanılan makina ve ekipman için böyle bir yerli katkı oranının şart koşulması halinde, yerli enerji makina ve ekipman sanayii gelişecektir.

Bu bağlamda, enerji üretim ekipmanlarının yerli üretiminin yanı sıra, enerji yatırımlarında ihtiyaç duyulan tasarım, avan ve detay mühendislik, teknik işgücü ve müteahhitlik hizmetlerinin yerli kuruluşlarca yurt içinden karşılanması esas olmalıdır.

Enerji ekipmanları üretimi stratejik bir sektör olarak görülmeli ve teşviklerden azami ölçüde yararlandırılmalıdır.

Enerji sektörüne makina ekipman üreten sanayilerin kümelenmesi teşvik edilmeli ve işbirliği ağları geliştirilmelidir. Bu alanda örneğin Ankara OSTİM'de oluşan ve çalışmalarına yeni başlayan Yenilenebilir Enerji Kümesi gibi girişimlerin etkinleştirilmesi için bir yol haritası belirlenmelidir.

Bu kapsamda, İzmir'de rüzgâr ve güneş enerjisi ekipmanları, İzmir, Aydın ve Denizli'de jeotermal enerji ekipmanları, Konya, Kayseri ve Mersin'de güneş enerjisi ekipmanları, Gaziantep ve Diyarbakır'da hidrolik enerji ekipmanları, Adana ve Urfa'da biyoyakıt enerji ekipmanları, İstanbul'da termik santral ekipmanları üretimine yönelik kümelenme ve yapılanmalar teşvik edilmelidir. Bir sonraki adım, bu amaca yönelik, Enerji İhtisas Organize Sanayi Bölgelerinin kurulması ve desteklenmesi olmalıdır.

Kalkınma Bakanlığı bünyesinde oluşturulacak bir üst birim veya Enerji Ekipmanları Müsteşarlığı vb. bir organizasyonla kamu yol gösterici ve yönlendirici olmalıdır. Enerji konularında bilim ve teknoloji geliştirme altyapılarının güçlendirilmesi için kamusal ve özerk bir kuruluş olarak TÜBİTAK'ın enerjiyle ilgili enstitüleri Türkiye Enerji Bilimleri ve Teknolojileri Geliştirme Merkezi olarak yeniden yapılandırılmalıdır.

Bu merkezin öncülüğü ve denetimi altında;

- üniversitelerin enerji enstitüleriyle veya ilgili platformlarıyla bu merkez ilişkilendirilmeli,
- Enerji alanında doktora ve doktora sonrası programları ve yurt dışı merkezlerle ortak çalışma imkânları desteklenmeli, genç mühendislere/akademisyenlere daha çok master/doktora/doktora sonrası çalışma imkânları verilmeli, onlara daha çok yazılım/donanım sağlanmalı, yerli

teknolojilere/yerli yakıt kullanımı için üniversitelerde akademik/bilimsel araştırmalara daha çok destek verilmelidir

- Kamu ve özel sektörün enerji alanındaki AR-GE çalışmalarının çekicileştirilmesi ve eşgüdümü sağlanmalı,
- En kısa zamanda Türkiye'de geliştirilmesi mümkün olan teknolojileri kullanarak doğal gaz ikamesi odaklı, hem yerli kaynak sorununa hem de yerli enerji teknolojisi sorununa çözüm arayan program ve projeler uygulanmalıdır.
- Kurulması önerilen Türkiye Enerji Bilimleri ve Teknolojileri Geliştirme Merkezi ile ilişkilenecek akademik bilimsel araştırma kuruluşlarımızın sayısı arttırılmalıdır. Muğla, Adana, Mersin, Konya'da, "Güneş Enerjisi Teknolojileri", Zonguldak, Afşin Elbistan, Adana ve Konya'da "Linyit/Kömür Yakma Teknolojileri," İzmir ve Çanakkale'de "Rüzgâr Santralleri, " Ege Bölgesinde "Jeotermal Enerji," Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde "Hidrolik Enerji", Çukurova ve GAP Bölgesi'nde "Biyoyakıt" Araştırma Merkezleri kurulmalıdır.

7 Ocak 2013

KAYNAKLAR:

1. Türkiye'nin Enerji Görünümü Raporu, 2012, TMMOB Makina Mühendisleri Odası.
2. Türkiye'nin Enerji Görünümü Sunumları, 2010-2013, TMMOB Makina Mühendisleri Odası.
3. Enerji Raporu, 2011, Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi (DEK-TMK).
4. Enerji Raporu, 2011Sunumu, Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi (DEK-TMK).
5. Elektrik Özelleştirmeleri Raporu, 2012, TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası.
6. Hidroelektrik Santraller Raporu, 2011, TMMOB.
7. Prof. Dr. Korkut Boratav, "Geçmişe Dönüşü Savunarak İleriye Gitmek", 2005.
8. Kayadelen, M. ve Türkyılmaz, O. (2009); Elektrik Enerjisi Üretiminde Yerli Kaynak Kullanımı - Bazı Sorunlar ve Politika Önerileri; TMMOB 8. Enerji Sempozyumu Bildiriler Kitabı içinde, Ankara.
9. Uzunkaya, Z. Canan, (2008), *"Ticari ve Ekonomik Analizin Karşılaştırılması"*, Madencilik Projelerinin Hazırlanması ve Değerlendirilmesi Eğitimi - III, Seminer Notları, TMMOB Maden Mühendisleri Odası Sürekli Eğitim Merkezi, (s. 169-175), Ankara.

10. European Union Regional Policy; *Guide to Cost-Benefit Analysis of Investment Projects*, July, 2008; http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/guides/cost/guide2008_en.pdf, Erişim 14.12.2012.
11. ETKB web sitesi, rapor ve sunumları.
12. EPDK web sitesi, rapor ve sunumları.
13. TEİAŞ web sitesi, rapor ve sunumları.
14. EÜAŞ web sitesi, rapor ve sunumları.

TEŞEKKÜRLER:
Bu bildirinin yazımındaki paylaşımları ve katkıları için:

- Abdullah Ersoy'a *(Prof. Dr, İTBF, Gazi Üniversitesi);*
- Ayla Tutuş'a *(İnşaat Mühendisi, DEK-TMK Yönetim Kurulu Üyesi)*
- Can Özgiresun'a *(Makina. Y. Mühendisi, TMMOB-MMO Enerji Çalışma Grubu Üyesi)*
- Çetin Koçak'a *(Jeofizik Y. Mühendisi, TMMOB Jeofizik Mühendisleri Odası Enerji Çalışma Grubu Başkanı, DEK-TMK Denetim Kurulu Üyesi)*
- Gülay Toksöz'e (Prof. Dr., Çalışma Ekonomisi Bölümü, SBF, Ankara Üniversitesi)
- H. Caner Özdemir'e *(Makina Y. Müh., SBF Yönetim Bilimleri Doktora, TMMOB-MMO Enerji Çalışma Grubu Üyesi);*
- Haluk Direskeneli'ye *(Makine Müh., TMMOB-MMO Enerji Çalışma Grubu Üyesi)*
- İlhan Kamil Turan'a *(Araştırmacı-Yazar, TMMOB-MMO Danışmanı)*
- İskender Gökalp'e *(Prof. Dr. ICARE, Fransa)*
- Mehmet Ali Yılmaz'a *(Araştırmacı-Yazar)*
- Mustafa Sönmez'e *(İktisatçı-Yazar)*
- Selçuk Soylu'ya *(Uçak Mühendisi, TMMOB-MMO Yönetim Kurulu Üyesi)*
- Yusuf Bayrak'a, *(Matematikçi, ODTÜ MD Enerji Komisyonu üyesi)*
- Zerrin Tac Altuntaşoğlu'na *(Elektrik Mühendisi, Kamu Yönetim Uzmanı, TMMOB-MMO Enerji Çalışma Grubu Danışmanı)*

ve redaksiyon ve geliştirme yönünde sabırlı ve değerli emeği için Mehmet Kayadelen'e *(Maden Mühendisi, ODTÜ MD Enerji Komisyonu, DEK-TMK üyesi) teşekkür ederim.*

DERLEYEN

MEHMET ALİ YILMAZ

ABD EMPERYALİZMİ ve ORTADOĞU

Anadolu coğrafyası tarih boyunca Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu'da yaşanan her siyasi gelişmeden derinlemesine etkilenmiştir. Aslında bu geniş coğrafya her zaman emperyal stratejilerin kıyasıya rekabet ettiği ve sürekli değişim geçiren bir alan olmuştur. Bugün de öyledir. ABD'nin stratejik hamleleri açısından Ortadoğu'yu inceleyen bu derleme, akademik (tarafsız) değildir; belirli referans noktaları olan, bölgede yaşanan olayları sosyalist bakış açısıyla ele alan bir dizi değerlendirmeden oluşmaktadır ve bölge halklarından yana olma anlamında taraflıdır.

ABD Emperyalizmi ve Ortadoğu'da yer alan makaleler aynı zamanda Türkiye'nin özellikle dış politikasında yaşanan dönüşümü bölgemizde yaşanan olaylar ışığında anlamaya çalışan metinlerdir.

Elinizdeki kitap, Ortadoğu, Kafkasya ve bütün Avrasya anakarası üzerinde oynanan satranç oyununa; petrol başta olmak üzere her türlü doğal kaynak ve ulaşım güzergâhına, bölgesel askeri taktik ve stratejilerin temellerine ilgi duyan okura yeni ufuklar açacaktır.

THG
762671
BZG

İMGE kitabevi

imge·com·tr
internet kitabevi

ISBN 978-975-533-767-8
9 789755 337678

Kapak İllüstrasyonu: Aslı Sezer